UNIVERSITETI I TETOVËS
УНИВЕРЗИТЕТ ВО ТЕТОВО
UNIVERSITY OF TETOVA

GJUHA E URREJTJES GJATË KAMPANJËS ZGJEDHORE PARLAMENTARE 2020 NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT: EFEKTET NË SJELLJEN E QYTETARËVE NË RELACIONET INTERGRUPORE

ГОВОРОТ НА ОМРАЗА ЗА ВРЕМЕ НА ПАРЛАМЕНТАРНАТА ИЗБОРНА КАМПАЊА ВО 2020 Г. ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ЕФЕКТИ ВРЗ ОДНЕСУВАЊЕТО НА ГРАЃАНИТЕ ВО МЕЃУГРУПНИТЕ ОДНОСИ

HATE SPEECH DURING THE ELECTION CAMPAIGN OF THE 2020 PARLIAMENTARY ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA: THE EFFECTS ON THE BEHAVIOR OF CITIZENS IN INTERGROUP RELATIONS

UNIVERSITETI I TETOVËS

Gjuha e urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore parlamentare 2020 në RMV: efektet në sjelljen e qytetarëve në relacionet intergrupore

Materiali përmban analiza të bazuara nga të dhëna të mbledhura në kuadër të projektit ***"Gjuha e urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore parlamentare 2020 në RMV: efektet në sjelljen e qytetarëve në relacionet intergrupore"****. Ky projekt është financuar nga Universiteti i Tetoëvs.* ©

Kryeredaktor/Главен Уредник/Editor in-chief
Prof. Dr. Vullnet Ameti/ Проф. д-р. Вулнет Амети

Redaktor/Уредник/Editor
Qendra për Paqe dhe Komunikim Transkulturor/ Центар за мир и транскултурна комуникација/Center for Peace and Transcultural Comunication

Recensentë/ Рецензенти/ Reviewers
Prof. Dr. Lulzim Murtezani/Проф. д-р. Лулзим Мутезани
Doc. Dr. Ebrar Ibraimi/Доц. д-р. Ебрар Ибраими

Përkthim dhe lekturë/превед и лектура/translate and proofreding
Fatjona Abdullahi/Фатјона Абдулаи – gj. shqipe/албански/albanian
Cutka Jovanoska/Цутка Јованоска – gj. maqedone/македонски/macedonian
Donika Kamberi/Доника Камбери – gj. anglze/англески/english

Botues/Издавач /Publisher
Universiteti i Tetovës/Универзитет во Тетово/University of Tetova

Shtepia botuese/Печатница/ Printing House
Arbëria Design/Арбериа Дизајн

Tetovë/Тетово/Tetova
2021

PËRMBAJTJA

PËRSHKRIM..5

GJUHA E URREJTES DHE LIRIA E FJALËS - ANALIZË E DISA KONCEPTVE FILOZOFIKE TË MILL, HABERMAS DHE FOUCAULT..9
Kushtrim Ahmeti

GJUHA E URREJTJES - NJË PASQYRIM NORMATIV...........................23
Shefik Shehu, Gjeraqina Leka

GJUHA E URREJTJES NË SPORT DHE NË TUBIMET PARAZGJEDHORE POLITIKE – SI DUKURI ETNOLINGUISTIKE.......39
Berton Sulejmani, Mustafa Ibrahimi

PERCEPTIMI PËR PËRDORIMIN E GJUHËS SË URREJTJES GJATË KAMPANJËS ZGJEDHORE: REPUBLIKA E MAQEDONISË SË VERIUT, ZGJEDHJET PARLAMENTARE 2020...53
Ibrahim Neziri, Agon Memeti, Naser Ramadani

ASHTU FLISNIN ATA: GJUHA E URREJTJES NË KAMPANJË ZGJEDHORE..77
Sheruze Osmani Ballazhi, Hana Saliu, Hana Memedi

GJUHA E URREJTJES GJATË KAMPANJËS ZGJEDHORE NË MEDIAT ELEKTRONIKE DHE TRADICIONALE..102
Sheruze Osmani Ballazhi, Vjollca Memishi Fejza, Artina Kamberi

SHTOJCË..414

PËRSHKRIM

Ky libër tematik doli si rezultat i projektit hulumtues “Gjuha e urrejtjes gjatë kampanjës së zgjedhjeve parlamentare 2020 në Republikën e Maqedonisë së Veriut: efektet në sjelljen e qytetarëve në relacionet intergrupore”. Projekti u realizua nga Qendra për Paqe dhe Komunikim Transkulturor e cila funksionon në kuadër të Universitetit të Tetovës.

Kjo qendër ka filluar aktivitetin e saj që nga dhjetori i 2015-ës, me iniciativë të përbashkët në mes Universitetit të Tetovës dhe Universitetit të Ilionisit Verior nga Çikago e SHBA-së. Në këto 5 vjet funksionimi, i gjithë angazhimi ka qenë i orientuar në promovimin e paqes në rrugë të ndryshme, kryesisht akademike. Interesi i prezencës amerikane në Ballkan e ka afruar atë me stafin akademik të Universitetit të Tetovës me anë të projekteve, debateve, aktiviteteve shkencore si dhe mobilitetit të stafit akademik, gjë e cila ka qenë një mundësi e shkëlqyer për të shkëmbyer ekspertiza amerikano-shqiptare nga njëri universitet në tjetrin.

Këtë radhë, Qendra për Paqe i dha detyrë vetes t’i japë shpjegim atmosferës së krijuar gjatë fushatës zgjedhore, e cila pa dyshim paraqiti një precedent të ri në fushën e komunikimit.

Natyra shumëdimensionale e gjuhës së urrejtjes solli bashkë studiues të fushave të ndryshme si asaj filozofike, juridike, gjuhësore e psikologjike për të gjurmuar dhe analizuar dukurinë nga çdo këndvështrim.

Dhjetëvjeçarin e fundit, shtetet e Ballkanit por edhe më gjerë, karakterizohen me kampanja zgjedhore me narrativë populiste. Pikërisht, këto kampanja negative në vete, përmbajnë edhe gjuhën e urrejtjes për grupe relevante siç janë minoritetet, grupet etnike, oponentët politikë, refugjatët etj. Pa dyshim, pas përdorimit të gjuhës së urrejtjes ka vijuar paraqitja e urrejtjes, diskriminimit ndaj grupeve të targetuara, e jo rrallë edhe dhuna, konfliktet dhe luftërat qytetare. Shembuj të tillë se gjuha e urrejtjes sjell në raporte të ashpërsuara e me përfundime fatale, janë evidente në botë, si gjenocidi në Ruandë apo lufta qytetare në Kongo, por shembuj të tillë kemi edhe në fqinjësinë tonë si luftërat në shtetet e ish-Jugosllavisë, p.sh; në Bosnjë e Hercegovinë.

Gjuha e urrejtjes në Republikën e Maqedonisë së Veriut si shtet me përbërje multikulturore dhe multikonfesionale është prezente qysh prej pavarësimit të saj si shtet, e më së shpeshti haset si gjuhë urrejtjeje në baza etnike e fetare, ndërsa dekadën e fundit edhe në bazë të përkatësisë partiake.

Si pasojë e përdorimit të gjuhës së urrejtjes janë evidente edhe vepra penale të kryera në bazë të urrejtjes, por në Maqedoni mungon qasja bazike për të diferencuar këto vepra si formë e veçantë e veprës penale. Këto konstatime hasen në vazhdimësi nga organizata që punojnë në drejtim të mbrojtjes së të drejtave njerëzore si është Komiteti i Helsinkit në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Në raportet e tyre vihet në pah së nuk ekzistojnë as vëzhgime e raportime të veçanta si dhe nuk ka statistika nga ana e shtetit për veprat të tilla penale. Gjuha e urrejtjes përdoret nga qytetarët, nga të rinjtë, gazetarët, deputetët si dhe haset gjithandej rreth nesh, si në media, në rrjete sociale, madje edhe në kampanjat parazgjedhore. Pikërisht nga fakti se përdoret me lehtësi nga të gjitha kategoritë e njerëzve, pavarësisht profesioneve e pozitave dhe se gjendet në të gjitha format e mundshme përreth nesh, si dhe efektet e saj i shohim në vepra kohë pas kohe, bën që dukuria e gjuhës së urrejtjes në vendin tonë të ketë nevojë për trajtim thelbësor dhe gjithëpërfshirës si në shtjellim, analizë e gjurmim të dukurisë por edhe në gjetjen e mënyrave e mekanizmave të mirëfilltë për ta parandaluar dhe për ta luftuar të njëjtën.

Rëndësia e analizës së gjuhës së urrejtjes në këtë libër, fillimisht ka të bëjë me qasjen holistike të trajtimit të dukurisë. Në tri punime të këtij libri është përdorur teknika *desk research* me qëllim që të jepet më afër lexuesve shtjellimi, përkufizimi i nocionit e dukurisë së gjuhës së urrejtjes, si në aspektin filozofik, etnolinguistik por edhe për të parë vendin e saj në konventa ndërkombëtare dhe në legjislacionin vendor. Brishtësinë e kufirit mes fjalës së lirë dhe gjuhës së urrejtjes e vë në pah këndvështrimi analitik nën prizmin e filozofëve. Edhe pse nëpërmjet ideve të filozofëve kuptojmë se janë ithtarë dhe mbrojtës të lirisë së fjalës, përsëri idetë e tyre çojnë drejt kufizimit të lirisë së shprehjes kur ajo është e dëmshme për të tjerët. Kjo brishtësi vazhdon të jetojë dhe gjen vend edhe në konventat ndërkombëtare. As legjislacioni i Republikës së Maqedonisë së Veriut nuk ngel anësh në këtë drejtim e për atë se sa është i prerë legjislacioni i RMV-së sa i përket gjuhës së urrejtjes, shtjellohet më konkretisht në pjesën e pasqyrimit normativ të gjuhës së urrejtjes.

Trajtimi i gjuhës së urrejtjes si dukuri etnolinguistike na përkujton se e njëjta na shoqëron madje edhe në aktivitetet rekreativo-sportive. Nuk janë të paktë shembujt që mund të ilustrojnë se pikërisht shprehja e agresivitetit dhe dhunës në masë, ashtu si janë ndeshjet sportive, frymëzimit, mbushjes me energji për vepra të tilla të dhunshme e degraduese, paraprihen nga këngët dhe

frazeologjitë e mbushura me gjuhë urrejtjeje, e që janë në funksion të mbështetjes së lojtarëve të vet dhe në rënien e moralit të kundërshtarit.

Rëndësia e këtij botimi ka të bëjë edhe me faktin se na ofron të dhëna empirike në lidhje me prezencën e gjuhës së urrejtjes ndërgrupore (partiake dhe etnike) gjatë periudhës së kampanjës parazgjedhore të zgjedhjeve parlamentare 2020 në RMV. Që të gjurmohet ky qëllim i studimit është përdorur metoda e triangulacionit. Janë përdorur të dhëna nga burime të ndryshme edhe atë: nga fokus-grupe me qytetarë për të gjurmuar kuptueshmërinë e gjuhës së urrejtjes nga qytetarët gjatë kampanjës së zgjedhjeve parlamentare 2020, të përdorur nga përfaqësues të partive politike; nga analiza e përmbajtjes së fjalimeve gjatë tubimeve me qytetarë nga përfaqësues të partive politike; nga preskonferencat dhe spotet e partive politike; si dhe nga anketimi i qytetarëve me qëllim që të gjurmohet perceptimi i tyre në lidhje me prezencën e gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjës se zgjedhjeve parlamentare 2020 në RMV. Pikërisht qasja e trajtimit empirik të dukurisë së gjuhës së urrejtjes përfshirë dhe atë implicite, si për kuptueshmërinë e dukurisë, por edhe përdorimin e saj nga përfaqësues të partive politike gjatë kampanjës zgjedhore në RMV, është e rrallë në llojin e vet. Të dhëna të dokumentuara të deritanshme të realizuara në vendin tonë gjatë periudhave zgjedhore, janë kryesisht raportime nga organizata ndërkombëtare vëzhguese dhe/ose matje të perceptimit të qytetarëve për përdorim të gjuhës së urrejtjes nga qytetarët në vend.

Nga analizat e paraqitura në tri punimet, është e dukshme prezenca e gjuhës së urrejtjes në fushatën zgjedhore nga ana e të zgjedhurve potencialë të popullit për përfaqësim në Parlamentin e Republikës, e në masë më të madhe ajo është urrejtje implicite. Kryesisht urrejtje e bazuar në orientimin politik, me nuanca më të zbehta edhe në baza etnike. Fillimisht kuptueshmëria dhe identifikimi i qytetarëve në masë më të madhe të gjuhës eksplicite të urrejtjes në baza partiake dhe etnike vë në dukje se janë të nevojshëm mekanizma të cilët do ta rritnin nivelin e vetëdijes së qytetarëve për identifikim dhe reagim ndaj të njëjtës. Se gjuha e urrejtjes haset në mjedise të ndryshme, tregojnë deklaratat e qytetarëve se të njëjtën e vërejnë si në media ashtu edhe në rrjete sociale, si nga përfaqësues zyrtarë ashtu edhe nga qytetarët në komentet nëpër rrjetet e ndryshme sociale. Kjo prezencë dhe shpërndarje e gjuhës së urrejtjes e cila manifestohet edhe me veprime të cilat nënvizohen pas zgjedhjeve si veprime acaruese, konfliktuoze, në veçanti në baza etnike, identifikimi,

mekanizmat për parandalim të së njëjtës bëhen imperativ i kohës për përmirësim të raporteve ndërgrupore dhe zhvillim të mirëqenies shoqërore në vend.

Artina Kamberi
Qendra për Paqe dhe Komunikim Transkulturor
Universiteti i Tetovës

E DISA KONCEPTVE FILOZOFIKE TË MILL, HABERMAS DHE FOUCAULT GJUHA E URREJTES DHE LIRIA E FJALËS - ANALIZË

Kushtrim Ahmeti

Njeriu është i vetmi, prej të gjitha qenieve të gjalla, që e posedon aftësinë e të folurit, sado që në të shumtën e rasteve aftësia e të menduarit përmendet si karakteristikë dalluese e tij. Megjithatë, mendimi i individit në masë të madhe varet nga gjuha të cilën e ka të mësuar sepse me mësimin e një gjuhe, qoftë në fillimet e jetës qoftë në vitet e mëvonshme, në fakt përvetësohet edhe një strukturë e të menduarit që i mundëson njeriut të përgjigjet në mendimin e bashkëfolësit.

Pra, aftësia e të folurit, mund të shprehet vetëm në kuadër të një gjuhe dhe kjo në vete paraqet barrierë për mbarë njerëzimin, sepse në fakt dallimet mes gjuhëve paraqesin dallimet që ekzistojnë midis shoqërive dhe jo dallimet gjenetike midis organizmave të gjallë.

“Nuk ka ndonjë predispozitë gjenetike për të folur një gjuhë e jo një tjetër, gjithçka varet nga mjedisi: fëmija mëson gjuhën ose gjuhët e shoqërisë ku jeton. Ndërsa ndërmjet njerëzve ka dallime biologjike të dukshme, si ngjyra e lëkurës, të cilat nganjëherë i quajnë me termin emërkeq racë, pa asnjë dyshim nuk ka raca gjuhësore.” (Belon & Minjo, 2004, fq. 34).

Fjala e folur është primare, dhe shikuar nga aspekti historik është shumë më e vjetër se fjala e shkruar, e cila është një formë relativisht e re e të shprehurit dhe jo të gjitha gjuhët kishin fatin ta përjetojnë. Po për dallim nga fjalët e folura të cilat kanë natyrë momentale, shkrimi është krijuar pikërisht me qëllimin që të ruhen porositë.

Dë Sosyri me të drejtë kishte vendosur një distinksion midis gjuhës dhe fjalës së gjallë - linguistika si lëndë studimi e ka gjuhën dhe jo fjalën e gjallë: “Linguistika për lëndë të vetme të studimit e ka gjuhën, të menduar në vete dhe për vete.” (Saussure, 1916, fq.317)

Megjithatë, ajo për të cilën do të mbahet mend ai, edhe pse kishte propozuar numër të madh të formulave eksplicite, është përcaktimi se gjuha është sistem i shenjave. “Me shenja në një sistem të shenjave do të duhej nënkuptuar se nuk bëhet fjalë për të gjitha shenjat e mundshme por për ato që mund të memorizohen nga përdoruesit dhe, të cilat në çdo rast janë në numër të kufizuar.” (Belon & Minjo, 2004, fq. 37)

Nga ana tjetër Çomski, në shkrimet fillestare të tij insiston që gjuhën ta kuptojmë si një bashkësi të pafundme të fjalive ose gjykimeve të cilat mund të realizohen nga folësi (Belon & Minjo, 2004, fq. 36), duke e ditur se numri i fjalive të ndryshme që është i lejuar në një gjuhë, praktikisht është i pakufizuar, nuk është mjaft e qartë plotësisht se si një bashkësi e pafund mund të asimilohet nga truri i njeriut, i cili është i përbërë nga numër i madh por megjithatë i kufizuar i qelizave.

Gjuha e urrejtjes si fenomen është e lidhur ngushtë me lirinë e shprehjes si një prej postulateve themelore të funksionimit të një shoqërie demokratike, në veçanti në variantin liberal të saj si formë dominante e organizimit të shoqërive bashkëkohore.

Edhe pse disa filozofë të politikës, konsiderojnë se liria njerëzore mund të gjymtohet vetëm nga pengesat fizike, gjithsesi zgjedhjet bëhen të pamundura edhe kur u bashkëngjiten sanksione të caktuara. Arsyetimi për kufizimin e lirisë së të shprehurit në të shumtën e rasteve kërkohet në mbrojtjen nga shpifjet ose sjellja e dëmeve tjera. Xhon Stuart Mill, edhe pse u angazhua për një liri të plotë të fjalës me arsyetimin se është i patjetërsueshëm mundësimi i dëgjimit të argumenteve të të gjithëve dhe se ato sjellin deri te përfundimi logjik, pavarësisht kufizimeve morale të shoqërisë, edhe ai na dërgon tek parimi i kufizimit të lirisë së shprehjes kur ajo mund t'u sjellë dëme njerëzve të tjerë. Debati dhe kufizimi i lirisë së shprehjes ekzistojnë deri më sot dhe gjuha e urrejtjes në shoqëritë demokratike është një fenomen i cili duhet të rregullohet, edhe pse është e vështirë të mendohet se tërësisht mund të ndalohet.

Liberalët pohonin se meqë liria vetjake ishte kaq e rëndësishme, shteti duhej të kishte ndaluar së përzieri me të, madje edhe me çmimin që ky i fundit të ishte themeluar mbi drejtësinë sepse edhe shtetet e tilla tundohen herë pas here për të ndërhyrë në ato fusha ku liria vetjake është e shenjtë. Tradita liberale përqendrohet në institucionalizimin ligjor dhe mëton t'i mbrojë personat privatë në ambientet e tyre shoqërore, të cilët i ndjekin planet e tyre personale. "Sipas koncepcioneve liberale, të drejtat politike ua japin qytetarëve mundësinë, që interesat e tyre private t'i nxjerrin në pah në atë mënyrë që këto në fund gjatë dhënies së votës, gjatë krijimit të korporatave parlamentare dhe gjatë konstituimit të qeverisë të mund të bëhen një faktor i rëndësishëm politik" (Habermas, 2011, fq. 149). Pra, Milli sikur edhe mendimtarët e tjerë liberalë, niset nga parimi se duhet të ekzistojë një hapësirë minimale e lirisë

së individit dhe kjo kurrsesi nuk duhet dhunuar sepse nuk do të ishte në gjendje të zhvillonte vetitë me të cilat e ka pajisur natyra, të konceptohen ato qëllime që çmoheshin si të mira, të drejta dhe të shenjta - rrjedhimisht, është e domosdoshme të caktohet një vijë ndarëse ndërmjet sferës private dhe sferës së autoritetit publik.

"I vetmi qëllim për të cilin njerëzia, individualisht ose kolektivisht, janë të obliguar ta pengojnë lirinë e veprimit të kujtdo syresh është vetëmbrojtja. I vetmi synim për të cilin pushteti mund të ushtrohet me të drejtë mbi këdo prej pjesëtarëve të një bashkësie të qytetëruar, kundër vullnetit të lirë është parandalimi që t'u bëjë dëm të tjerëve. E mira e atij vetë, fizike ose morale nuk është përligjje e mjaftueshme… Ndaj vetes, ndaj trupit dhe mendjes së vet, individi është sovran." (Mill, 1859, fq. 13)

Mbrojtja e lirisë individuale për Millin ishte e shenjtë sepse në qoftë se njerëzit nuk janë të lirë të jetojnë sipas "mënyrës që u takon ta caktojnë vetë", qytetërimi nuk do të përparonte, e vërteta nuk do të mund të dilte në dritë, kurse spontaniteti, origjinaliteti, gjenialiteti, energjia intelektuale dhe guximi moral nuk do të mund të shpaloseshin.

"Shoqëria do të shtypej nën peshën e mediokritetit kolektiv. Larmia dhe pasuria e përvojave njerëzore do të asfiksioheshin nga konvencioni, nga prirja e përhershme konformiste e njerëzisë, e cila është në gjendje të pjellë vetëm "aftësi të atrofizuara", njerëz "hipokritë dhe të ngurtë", "të gjymtuar e të regjur" (Berlin, 1996, fq. 230).

Xhon Stuart Milli besonte në ekzistencën e një sfere lirish të cilat nuk duheshin dhunuar pa asnjë përjashtim, sepse kur veprimet e dikujt ishin të përqendruara te vetja duke mos cenuar dikë tjetër, përveç personit që i kryen ato nuk duhej të ndërhynte askush, madje as edhe shteti. Ky parim sipas Millit do ta përligjte lirinë e mendimit të shprehjes, si dhe lirinë e individit për të jetuar sipas dëshirës së vet:

"Nuk ka asnjë arsye se përse tërë ekzistenca njerëzore duhet ndërtuar mbi një model të vetëm ose mbi një numër të vogël syresh. Po qe se dikush zotëron një sasi të pranueshme mirëgjykimi dhe përvoje, metoda e tij e planifikimit të ekzistencës është më e mira, jo sepse është më e mira në vetvete po është e tija. Qeniet njerëzore nuk janë një tufë delesh; madje as delet nuk ngjajnë me njëra - tjetrën si dy pika uji" (Mill, 1859, fq. 63).

Por, a është e mundur të ekzistojnë veprime të tilla që nuk i shkaktojnë dëme askujt veç atij që i kryen?

Milli ishte i vetëdijshëm se disa mund të fyheshin nga sjelljet që i definonte ai si të përqendruara te vetja - veshja në mënyrë ekstravagante, sjelljet e pazakonta seksuale, teizmi luftarak etj. por po ashtu ai pohonte se ajo ishte diçka krejtësisht e ndryshme nga cenimi.
“Cenimi ka të bëjë me të qenit i sulmuar apo i kërcënuar, me shkatërrimin e pasurisë vetjake, apo përkeqësimin e pozitës ekonomike dhe kjo ishte e përcaktueshme në mënyrë objektive. Në të kundërt fyerja varet nga bindjet dhe qëndrimet personale të atij që mbetet i fyer.” (Miller, 2007, fq. 82)
Milli pra besonte se plotësisht e drejtë do të ishte për të gjithë ata që do të mbeteshin të fyer nga sjellja e të tjerëve t’u shmangeshin fyesve, apo madje të përpiqeshin që t’i bindnin këta të fundit të ndërronin kahje, megjithatë ajo e cila u ndalohej të fyerve ishte të pengonin në mënyrë ligjore apo duke shfrytëzuar mjete të tjera, sjelljen në fjalë.
Liria nuk është e lidhur domosdoshmërisht me demokracinë, edhe pse kjo e fundit garanton më mirë sesa regjimet e llojeve të tjera mbrojtjen e lirive qytetare dhe kjo është arsyeja se pse liberalët gjithmonë e kanë përkrahur. Edhe për Millin, demokracia ishte forma më e mirë e qeverisjes, por paralajmëroi se vullneti i popullit është shumë shpesh vullnet i shumicës, gjë e cila e bën të mundur që pakica të shtypet nga shumica. Gjithashtu ekziston edhe rreziku i tiranisë së opinioneve që sipas tij ishte një rrezik edhe më i madh se shtypja, madje është më se e nevojshme vendosja e rojave kundër forcave që duan t’u mohojnë lirinë dhe zhvillimin e tyre.
“Përgjigjja ndaj pyetjes “Kush më qeveris mua?” është logjikisht e dallueshme nga pyetja “Deri ku shkon ndërhyrja e qeverisë në punët e mia?!” Pikërisht në këtë dallim konsiston tek e mbramja kundërshtia ndërmjet konceptit të lirisë negative dhe atij të lirisë pozitive.” (Berlin, 1996, fq. 233)
Sipas Millit, asnjë qeveri nuk mund të ndërhyjë mbi subjektet e veta, kur veprimet mund të kryhen më mirë nga persona privatë, kur megjithëse qeveria mund të kryejë veprimet më mirë se personat privatë, është e dëshirueshme nga individët ta bëjnë atë për zhvillimin dhe arsimimin e tyre, ku ka rrezik të ushtrohet fuqia e tepërt e panevojshme nga qeveria
Rrjedhimisht, dëshira për të qenë sovran i vetvetes, është po aq e thellë sa edhe dëshira për të zotëruar një hapësirë të lirë veprimi, madje edhe më e vjetër, që në fakt janë dy aspirata të ndryshme saqë kanë sjellë konfliktin më të madh ideologjik të epokës sonë.

Ndikimi i Millit mbi mendimin politik mbetet më jetëgjati, duke i tejkaluar njëkohësisht apologjitë më të hershme të individualizmit dhe tolerancës, që nga ato të Miltonit dhe Lokut e deri te Monetskje dhe Volteri, pavarësisht fakti se mbështetej në një teori psikologjike të vjetruar dhe se argumentimi logjik ishte i dobët, kjo vepër mbetet si apologjia klasike e lirisë së individit. (Berlin, 1996, fq. 292) Çështjet të cilave iu përkushtua, edhe nëpërmjet shkrimeve edhe nëpërmjet veprimtarisë së drejtpërdrejtë, kishin të bënin me zgjerimin e lirisë së individit, e në mënyrë të veçantë me lirinë e shprehjes.

Në modelin e Habermasit të sferës publike qytetare, tubohen qytetarët për shkak të rezonimit kritik dhe racional të punëve publike sipas parimeve: 1. Egalitaritet - qasje e pakufizueshme për të gjithë; 2. Racionalitet - cilësi e debatit publik; 3. Sovranitet - kontroll sistematik dhe kritik i pushtetit.

Zhvillimi i mediumeve të reja, para së gjithash i internetit kishte ndikim vendimtar në procesin e konstituimit të sferës publike në shoqërinë bashkëkohore dhe e bën të mundur atë sipas projektimit ideal të Habermasit, por bën edhe lehtësimin e përhapjes së shumë fenomeneve negative siç është gjuha e urrejtjes. Sipas Habermasit, përdorimi i internetit solli deri te zgjerimi por edhe te fragmentarizimi i kontekstit të komunikimit dhe ky është shkaku se pse interneti mund të ketë efekt subversiv në qarqet intelektuale të regjimeve autoritare.

"Lindja e miliona *chat rooms* dhe *issue public* të shpërndara në mbarë botën, e nxisin fragmentimin e mbarë opinionit publik, i cili merr përmasa përmasa të paparashikueshme të përhapjes. Në këtë mënyrë opinionet publike nacionale e humbasin rëndësinë e tyre. Uebi e ofron harduerin për deterritorializimin e një komunikimi të dendësuar dhe të përshpejtuar, por nuk mund t'i kundërvihet tendencës centrifugale." (Habermas, 2011, fq. 169)

Në fakt ai e kritikon internetin si medium egalitar i cili krijoi mundësi për qasje anonime dhe te decentralizuara, të cilat në asnjë lloj forme nuk janë të rregulluara, me çka humbet rëndësia e intelektualëve të cilët duhet ta formësojnë fokusin e opinionit publik. Ai gjithashtu e tërheq vërejtjen për mungesën e komunikimit racional, përkatësisht mungesën e parimit i cili komunikimin do ta kahëzonte drejt të kuptuarit të përbashkët.

"Opinioni publik e jep kontributin e vet në legjitimimin demokratik të veprimtarisë shtetërore, duke zgjedhur objekte politike me relevancë vendimtare, në formulimin e problemit dhe së bashku me qëndrimet, pak a

shumë informuese, bashkohet në mendimet konkurruese publike." (Habermas, 2011, fq. 142)

Kjo në fakt është mënyra, që sipas Habermasit, komunikimi publik stimulon dhe orienton vullnetin e qytetarëve, dhe sistemin politik e detyron në transparencë dhe përshtatje dhe kur shteti përpiqet ta mbrojë të mirën publike të shtypit cilësor fjala është për pragmatizëm për arritje sa më të mirë të saj. Opinionin publik të pavarur politik ai e shihte si njërin nga tre elementët konstitues të kornizës institucionale të demokracive moderne, i cili si sferë e krijimit dhe mendimit të lirë do të shërbente për të lidhur shtetin dhe shoqërinë civile; krahas autonomisë private të qytetarëve dhe shtetësisë demokratike, ku e para ndërlidhet me të drejtën për të bërë një jetë të veten, e dyta me përfshirjen e lirë dhe të barabartë në bashkësinë politike (Habermas, 2011, fq. 147).

Po ashtu edhe qëndrimet e filozofit postmodern Mishel Foucault mbi diskursin, mund të konsiderohen si një kornizë e rëndësishme për të kuptuar dhe analizuar përmbajtjen e komunikimit e cila potencialisht mund të konsiderohet si gjuhë e urrejtjes. Analiza e diskursit ofron një pamje në kuptimin e sistemit në të cilin krijohet një lloj i të folurit, idetë, qëndrimet, besimet të cilat i formëson, si dhe mekanizmat e veprimit dhe ndikimet e individëve të caktuar, grupeve ose shoqërisë më të gjerë. Diskursi përveç kuptimit të zakonshëm të ligjërimit formal para një publiku të madh ose të vogël nënkupton edhe porosi gjuhësore të çfarëdollojshme. "Ai që shkruan ose transmeton porosi gjuhësore, do të thotë diskursi ka në dispozicion fjalë me status të përcaktuar, siç janë elementet zëvendësuese, në vetën e parë." (Belon & Minjo, 2004, fq. 79)

Foucault konsideron se pushteti është prezent, e krijon dhe e kontrollon të vërtetën dhe se diskursi është mjet me ndihmën e të cilit marrëdhëniet e pushtetit prodhojnë subjekte folëse. Sipas tij, pushteti gjithmonë zbatohet përmes diskursit dhe në atë mënyrë analiza e diskursit bëhet nocioni qendror për ta kuptuar atë që ai e quan marrëdhënie midis pushtetit dhe dijes. "Nëse dikush mendon se diskursi nënkupton vetëm fjalë, është e dobishme të rikujtojë se nocionet franceze që më së miri e përshkruajnë qëndrimin e Foucault janë *pouvoir, voir, savoir*. Ose me fjalë të tjera, ajo që kalon si e gjithëpranueshme e tërheq vëmendjen e kritikës, duke pasur parasysh fjalën 'dëshmi' (ang. evidence) rrjedh nga fjala latine *evidere*, që do të thotë transparencë." (Probyn, 1997)

Me vetë këtë gjuha e urrjetjes mund të ketë rol strategjik në krijimin e diskursve të reja ose ndryshimin e atyre ekzistuese dhe në atë mënyrë mund të ndikojë në ndryshimin e raporteve të pushtetit në shoqëri. Foucault kërkon të kemi parasysh tri parime kur analizojmë diskurset: e para, të kërkojmë formimin e diskursit, rregullat që kahëzojnë rrjedhën e tij; e dyta, të studiojmë transformimin e diskursit, rrethanat të cilat çdo herë duhet që të vendosen në mënyrë identike ashtu që të merren parasysh objekte, koncepte dhe teori të caktuara; e treta, të studiojmë lidhjet e ndërsjella midis grupeve (institucionale, shoqërore, ekonomike dhe politike) dhe kontekstet në të cilat përdoren. (Foucault, 1991).

Ai insiston se marrëdhëniet diskursive nuk krijohen në brendësinë e diskursit sepse nuk i lidhin mes vete nocionet ose fjalët, midis fjalive apo qëndrimeve nuk vendosin retorikë deduktive ose arkitektonike, edhe pse ato nuk janë as marrëdhënie të diskursit të jashtëm, të cilin do ta kufizonin apo do ta detyronin në ndonjë formë të caktuar, apo të thoshte diçka në rrethana të caktuara. (Foucault, 2010).

Në shkrimin *"Réponse à une question*", ashpër do ta kritikojë pikëpamjen reduksioniste, sipas së cilës diskursi është diçka homogjene, indiferente, i pakonstituuar dhe pa ligjësi autonome, duke mos pranuar kështu modelet semantike dhe linguistike për përcaktimin e formacioneve diskursive.

"Diskursi nuk është diçka që mund të përfshihet nën kategorinë e autorit, zhanrit, stilit, idesë apo temës. Kur një klasifikim i tillë psikologjik, linguistik apo semantik do të arsyetohet, atëherë diskursi vetëm ka thënë diçka që është thënë para tij." (Foucault, 2001).

Ky qëndrim epistemologjik i Foucault nuk nënkupton që realiteti të reduktohet në diskurs, por të kujtojë se, nëse thuhet një realitet ai është i strukturuar dikursivisht dhe në këtë kuptim pohimi hyrës për diversitetin e pakalueshëm nuk nënkupton asnjë lloj idealizmi i cili e redukton realitetin në mendim, asnjë lloj relativizmi ontologjik.

Ndërsa tek *"Arkeologjia e dijes"* do të shkruajë: "Gjithsesi se diskurset janë të përbëra nga shenja, por ajo që bëjnë ata është më shumë se përdorimi i atyre shenjave për t'i shënuar objektet. Pikërisht për këtë, diskurset më nuk mund të reduktohen në gjuhë ose fjalë" (Foucault, 2010); për të vazhduar te *"Mbi mënyrat e shkrimit të historisë"* rreth dallimit midis gjuhës dhe strukturës: "Gjuha është bashkim strukturash, por diskurset janë njësi funksionimi, ashtu që të analizuarit e fjalimit në gjithëpërfshirjen e tij do të

thotë kundërvënie ndaj atij pretendimi esencial. Në atë masë ajo që bëj, vendos në anonimitet të përgjithshëm të gjitha hulumtimet të cilat momentalisht sillen rreth gjuhës, ajo është jo vetëm gjuhë e cila mundëson të flitet, por diskurse të cilat kanë qenë të folura." (Foucault, 2001).

Edhe pse definimet dhe implikimet janë të shumta, Foucault ishte i interesuar rreth kufijve dhe formave të asaj që në kohë të caktuar mund të thuhet, duke pasur për qëllim kështu zbulimin e terrenit i cili lejon të flitet apo të mos flitet diçka.

"Përgjigjja e duhur e analizave të tilla, do të mund të formulohej në këtë mënyrë: si është ajo ekzistenca specifike e cila del nga ajo që është thënë dhe nga askund tjetër?" (Hannah, 1993).

Kështu termi diskurs, rrjedhimisht na dërgon deri te formulime apo grup formulimesh të cilat na tregojnë realitetin, dhe siç do të thoshte Deleuze, "çdo gjë që është reale dhe i gjithë realiteti është përmbushur" (Deleuze, 1988).

Ndërsa nga ana tjetër, relacionet në kuadër të diskurseve individuale patjetër duhet të jenë të ndryshme nga ato të relacioneve në mes njëri-tjetrit, sikur që duhet të ndryshojnë marrëdhëniet midis diskurseve të njëjta dhe atyre jodiskurzive, sepse përndryshe do të ktheheshim në të kuptuarit holist dhe monist të epistemës.

Për të gjitha këto ndërthurje të komplikuara dhe të ndryshme, Foucault përdor një nocion-korrelacion, përkatësisht varshmëri duke i reduktuar kështu të gjitha këto shumëllojshmëri relacionesh vetëm në një të vetëm, sado që ky në vete bart një mori kuptimesh duke filluar nga marrëdhëniet hierarkike, deri tek ato të barazisë relative dhe të komplementaritetit.

Sa kompleks është ky problem, mund të shihet nga vetë shqyrtimet që i bën Foucault diskursit dhe praktikës politike, me ç'rast e hedh poshtë interpretimin reduksionist, duke mohuar reflektimin direkt të praktikave politike te vetë diskursi, sepse ai nuk është shprehje e drejtpërdrejtë e ndonjë marrëdhënieje shoqërore apo situate ekonomike dhe, nën ndikimin e tyre eventualisht mund të ndryshohen rregullat e tij por jo edhe vetë ai, pra diskursi.

Sepse, në secilën epokë, bashkëkohanikët janë të mbyllur brenda diskursit sikur brenda një vazoje të tejdukshme të qelqit, duke mos e ditur se çka janë ato vazo, madje as nëse ekzistojnë.

"Vetëdija asnjëherë nuk është e pranishme në një përshkrim të tillë të diskursit, diskurset mbeten të padukshme, ato nuk janë e folura e pavetëdijshme e subjektit, por gjëra të imponuara, ajo dije pozitive e

pavetëdijshme, nivel që e shmang vetëdijen e vepruesit, e ata e kanë shfrytëzuar duke mos pasur vetëdije për të.” (Foucault, 2005).

Pra, diskursi është ajo pjesa e padukshme dhe e pamenduar e mendimit në të cilën singularizohet çdo ngjarje historike.

“Nëse deklarimi nuk është i fshehur, me vetë atë nuk do të thotë se ai është i dukshëm. Ai nuk ofron vëmendje si një bartës i dukshëm i kufijve dhe i karakteristikave të tij. Është e nevojshme të bëhet shndërrim i pamjes që dhe ai të njihet dhe kuptohet në vetë atë. Ndoshta ai është shumë i njohur që pa ndalë fshihet, ndoshta është diçka si intimatës i tejdukshmërisë.” (Foucault, 2010)

Gjithsesi, ndonjë diskurs, së bashku me dispozitat e tij institucionale dhe shoqërore, është *status quo*, i cili imponohet vetëm nëse rrethanat historike dhe liria njerëzore nuk e zëvendësojnë me ndonjë tjetër; dalim nga vazoja e përkohshme vetëm nën shtypjen e ngjarjeve të reja ose duke e ditur se ndonjë njeri ka shpikur ndonjë diskurs të ri i cili është pranuar mirë. Por, ne atëherë e lëshojmë vazon vetëm që ta gjejmë veten në vazon e re. Ajo vazo ose diskurs, është mbi të gjitha ajo që do të mund të quhej apriori historike (Foucault, 2001).

Përgjithësimet e rrejshme dhe diskurset variojnë nëpër kohë; por në secilën epokë vlejnë për të vërteta. Ashtu që e vërteta reduktohet në atë që të thuhet e vërteta, të flitet në përputhje me ato që pranohen si të vërteta, e çka do të citohet pas njëqind vjetësh, njerëzit ndoshta dhe do të tallen. (Veyne, 2008).

Me diskurs, ai në mendimin dhe veprimin njerëzor kishte gjetur atë që historianët dhe teoricienët e shkencës, nga ana e tyre kishin gjetur në evolucionin e shkencave natyrore në emrin “paradigmë” tek Thomas S. Kuhn, “programet hulumtuese” tek Imre Lakatos, “stilet e mendimit shkencor” tek Alistair C. Crombie dhe Ian Hacking, që është përfaqësues i teorisë konstruktiviste të dijes.

“Cili civilizim më shumë se ky yni ka treguar se e respekton diskursin? Ku ka qenë më shumë i rëndësishëm dhe i ngritur? Ku ka qenë i çliruar radikalisht nga shtrënguesit dhe i universalizuar? Megjithatë, më duket se nën këtë favorizim të diskursit, nën këtë logofili të qartë, është fshehur një lloj i frikës. Sikur të ishin vendosur pengesat, barrierat, pragjet dhe kufizimet ashtu që të mposhten, së paku pjesërisht, shumëzimet e mëdha të diskurseve, të hiqen nga pasuria e tyre rreziqet e mëdha dhe që rrëmuja të organizohet ashtu

që të mund të shmanget ajo që më së paku mund të kontrollohet; sikur të donim të fshinim madje edhe gjurmët e vjedhjeve të diskursit në mendime dhe gjuhë.” (Veyne, 2008).

Në esenë e tij *“Diskursi i gjuhës”,* ai flet për përdorimin e një analize të re gjenealogjike të formimit efektiv të diskursit, ose në kufijtë e kontrollit ose jashtë tyre, dhe se hulumtimet e tij arkeologjike tash duhet të implementohen në lidhje me vullnetin për dije dhe efektet e fuqisë që i krijon ajo. (Best & Kelner, 1996).

Diskursi sipas tij është pika e bashkimit të dijes dhe pushtetit, forma përmes së cilës veprojnë dija dhe pushteti, sepse përmes dijes pushteti bëhet operativ.

Diskursi sipas Foucault ndryshe definohet edhe si njësi linguistike apo grup nocionesh që konstituon dhe kufizon fushë specifike të interesit, me të cilat udhëheqin rregulla të pushtetshme të vendosura në mënyrë të pushtetshme për të bërë dallimin midis të vërtetës nga e pavërteta. (Foucault, 1991)

Nga ana tjetër, Foucault pretendon të rindërtojë rregullshmëritë të cilat theksojnë çdo formacion diskurziv, rregull anonime historike e cila formëson dukurinë e vetme të saj. Praktikat diskursive, siç i quan ndryshe Foucault, si nivele të rregullshmërisë nuk ndeshen detyrimisht me veprimet individuale, edhe pse manifestohen në veprimtarinë individuale; madje ato janë ekstensive dhe shërbejnë për rigrupimin e shumë prej tyre. Ato gjithashtu detyrimisht nuk përputhen as me shkencën e as me disiplinën, por janë grup turmash të shkencave dhe disiplinave të ndryshme (Weeks, 1982).

Megjithatë, nocioni i praktikës diskursive, shkëputet me ndarjen e gjuhësores nga shoqërorja. Foucault pohon se praktikat diskursive janë trupëzuar në proceset teknike, në institucionet dhe në modelet e sjelljes së përgjithshme, për çka edhe uniteti i diskursit nuk buron nga fakti se ai përshkruan sendet reale, por nga praktikat shoqërore të cilat me të vërtetë formojnë sendet mbi të cilat diskursi flet, përmes të cilave praktika, është krijuar edhe vetë shoqërorja.

Sqarimi i ndonjë diskursi, i ndonjë praktike diskursive, qëndron në interpretimin e asaj që njerëzit e bëjnë ose thonë, në kuptimin e asaj që supozojnë lëvizjet e tyre, fjalët, institucionet, që është diçka që bëjmë në çdo moment që të kuptohemi mes vete. Instrumenti i Foucault, hermeneutika, e

sqaron kuptimin, qenien e asaj që çdo ditë bëhet; ajo praktikë e çdoditshme ku ndërtohet skepticizmi i cili fundos idetë e përgjithshme (Veyne, 2008).

Metoda e Foucault kishte për qëllim që të kuptohej se çka është saktë e mundshme prej asaj që kishte dashur të thotë autori i tekstit në kohën e tij, edhe pse disa nga "nxënësit e tij" dëshironin ta relativizonin këtë fakt duke thënë se çdo gjë është rezultat i interpretimit. Hermeneutika e tij, e cila nënkupton domethënien e veprimeve dhe fjalëve të njerëzve të tjerë, i kushton shumë vëmendje asaj domethënieje dhe kurrë nuk gjen eros të amshueshëm në dashurinë antike dhe ai eros as nuk ndotet me psikanalizën ose ndonjë antropologji filozofike.

Tek ai, ndeshet një lloj pozitivizmi hermeneutik sipas të cilit asgjë nuk mund ta kuptojmë në mënyrë të sigurt, qoftë mbi veten, mbi botën dhe mbi të mirën, por ndërmjet vetes, qoftë mirë apo keq ne mund të kuptohemi.

"Kjo është hermeneutikë për shkak të "parimit të pathyeshmërisë së mendimeve" duke mos harruar këtu se vetëdija nuk është në rrënjë të mendimeve, "nuk ka përvojë e cila nuk është mënyrë e të menduarit". Faktet historike mund të jenë të pavarura nga përcaktimet konkrete të historisë shoqërore", por megjithatë njeriu mund t'i shijojë ato përcaktime vetëm përmes mendimeve." (Veyne, 2008).

Kjo metodë hermeneutike është kështu: në vend që të niset nga universaliet si një rrjetë e të kuptuarit të "praktikave konkrete", të cila janë menduar dhe kuptuar madje edhe nëse zbrazen në qetësi, do të fillojë nga ato praktika dhe diskursi singular dhe bizar të cilin ata e supozojnë, "që në ndonjë mënyrë të lëshojnë universaliet nëpër rrjetën e atyre veprimeve", dhe atëherë zbulohet vërtetësia e vërtetë mbi të kaluarën dhe prandaj "universaliet nuk ekzistojnë". (Foucault, 2005)

"Unë nisem nga vendimi i cili njëkohësisht është teorik dhe metodologjik dhe i cili thotë: supozojmë se universaliet nuk ekzistojnë", për shembull supozojmë se marrëzia nuk ekziston, ose thënë më mirë është nocion i rremë (madje edhe nëse i përgjigjet ndonjë realitet). Në varësi të asaj, çfarë historie mund të krijojmë nga ngjarje dhe veprime të ndryshme të cilat në shikim të parë rregullohen përmes diçkaje që supozojmë se është marrëzi?" (Foucault, 2005).

Duke ndjekur shembullin e Niçes dhe gjenealogjisë së moralit, asketizmit, drejtësisë dhe ndëshkimit, Foucault do të shkruajë historitë e diskurseve të

margjinalizuara dhe të cilësuara si të panënshtruara ndaj formalizmave; të diskualifikuara dhe të delegjitmuara nga shkenca pozitiviste dhe marksizmi:

"Problemi i burgut është lokal dhe margjinal sepse nëpër burgje nuk kalojnë më shumë se 100.000 persona në vit; në tërësi sot në Francë ka ndoshta 300, ose 400.000 persona të cilët kanë kaluar nëpër burgje. Por, ky problem margjinal i trondit njerëzit. Isha i befasuar kur e pashë sa njerëzit, të cilët nuk kanë qenë në burg, janë të interesuar për problemin e burgut, u befasova kur pashë sa njerëz, të cilëve nuk u ishte destinuar diskursi i të burgosurve, në fund e dëgjuan atë diskurs. Si shpjegohet kjo?" (Foucault, 2001).

Në fakt e gjithë vepra e Foucault është vazhdimësi e *"Gjenealogjisë së moralit"* të Niçes sepse përpiqet që të tregojë se çdo definim që e konsiderojmë si të amshueshëm ka historinë e vet, është krijuar dhe në burimet e saj nuk ekziston asnjë që është madhështor (Veyne, 2008).

Ideja bazë e tij është se diskurset e çmendurisë, mjekësisë, ndëshkimit dhe seksualitetit kanë histori të pavarura dhe nuk mund të shndërrohen në makrofenomene sikur që janë shteti modern dhe ekonomia, të cilat në fakt janë diskurse tiranike dhe globalizuese.

Diskurset e fenomeneve janë singulare në kuptimin e plotë të fjalës, janë të pazakonshme dhe nuk bien në ndonjë përgjithësim, duke qenë se secila prej tyre është e veçantë në llojin e vet. (Foucault, 2005).

Po për t'i ndarë nisemi nga detajet dhe shkojmë mbrapa, nga fillimi i praktikave konkrete të pushtetit, procedurat e tyre, instrumentet etj. dhe vetëm atëherë mund të sqarojmë një diskurs-bashkim i praktikave reale - të cilat marrin formën e plotë në shekullin XVIII. Foucault atë e definon si qeverisje, e cila dallohet nga diskursi mesjetar i shtetit të së drejtës, si dhe nga shteti administrativ i renesancës. Edhe një lëvizje mbrapa hasim kur te *"Disiplinë dhe ndëshkim"* nuk e kishte vënë në dyshim kontinuitetin ndëshkimor përkundër dallimit të pashprehur me fjalë midis ndëshkimeve të regjimit të vjetër, kur sovrani "shpërthen nga të gjitha fuqitë" e të torturuarit, dhe sistemit tonë të burgjeve (Veyne, 2008).

Foucault me diskursin nënkuptonte diçka të thjeshtë: ky është përshkrimi më preciz, më i dendur i një krijese historike në lakuriqësinë e saj, kjo është zbardhje përfundimtare e diversitetit individual. Duke shkuar në këtë mënyrë deri te *differentia ultima* të një singulariteti të dhënë të kërkesës së përpjekjes së mençur apereceptive; është e nevojshme që ngjarja që bie në sy e cila e banalizon dhe racionalizon.

Në librin e tij të parë, pika fillestare heuristike e Foucault ishte sqarim i diskursit të asaj që e quajmë çmenduri; libri i radhës në temat e tjera kishte dhënë shembuj të filozofisë skeptike e cila u zhvillua duke u drejtuar vëmendje detajeve; por ai vetë asnjëherë nuk i kishte ekspozuar, duka ua lënë këtë detyrë interpretuesve te tij.

Foucault dëshironte që të bëjmë diskurs të ndonjë detaji të parëndësishëm i cili do t'i përkiste vetëm anatomisë dhe fiziologjisë, dhe jo identitetit të individit; shkurt me detajet mbi të cilat flitet vetëm në shtrat ose tek mjeku: A na duhet vërtetë seksi i vërtetë? Me këmbëngulje e cila kufizohet me kokëfortësinë, shoqëritë e Perëndimit modern u përgjigjen pozitivisht. Vazhdimisht e sillnin atë pyetje të "seksit të vërtetë" në një renditje sendesh në të cilën mund të mendohej se janë të rëndësishëm vetëm realiteti i trupave dhe intensiteti i kënaqësive.

Përfundim

Në mendimin filozofik, gjuha e urrejtjes si fenomen është e lidhur ngushtë me lirinë e shprehjes si një prej postulateve themelore të funksionimit të një shoqërie demokratike, gjë që u vërtetua gjatë shqyrtimit të nocioneve të Millit, Habermasit dhe Foucault.

Përdorimi i nocionit gjuhë e urrejtjes pa kornizë të qartë përkufizuese, na detyron që të shqyrtojmë dhe të marrim parasysh qasjet e ndryshme teorike, por edhe t'i qasemi nga aspekte të ndryshme shkencore dhe interdisiplinare. Kjo gjithashtu flet edhe për kompleksitetin e fenomenit, dhe pamundësinë e sanksionimit deri në arritjen e parandalimit të tërësishëm të tij, sepse shpesh mund të kuptohet edhe si kufizimi i lirisë deri në njëfare mase. Ndër të tjera në këtë punim, u shqyrtua pikërisht raporti në mes gjuhës së urrejtjes dhe parimeve të fjalës së lirë, përkatësisht nevoja e ruajtjes e lirisë së shprehjes por edhe vlerat e tjera të shoqërive bashkëkohore demokratike. Njëra ndër çështjet kryesore rreth së cilës nuk ka pajtueshmëri është se a mund të ndikojë negativisht në lirinë e shprehjes, përkatësisht në të menduarit kritik të kuptuarit e ndryshëm dhe jo unifikues të gjuhës së urrejtjes. Megjithatë, mesazhi që përçon, shpesh është me karakter universal duke depërtuar lehtësisht te publiku i saj, pavarësisht faktit se karakteri i përkatësisë kulturore dhe shoqërore të saj është evident.

Referecat:

1. Berlin, I. (1996). *Idetë filozofike të shekullit XX dhe katër ese për lirinë.* Tiranë: Onufri.
2. Deleuze, G. (1988). *Foucault.* Mineneapolis: University of Minnesota Press.
3. Foucault, M. (1991). Politics and the Study of Discurse. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault effect: Studies in Governmentality* (pp. 53-73). Chicago: The University of Chicago Press.
4. Foucault, M. (1991). Question of Method. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault Effect: Studies in Governmentaly* (pp. 73-86). Chicago: The Chicago University Press.
5. Foucault, M. (2001). Ceci n'est pas une pipe. In M. Foucault, *Dits et écrits I* (Vols. I, II, III, IV, pp. 663-678). Paris: Gallimard.
6. Foucault, M. (2001). Les intellectuells et le pouvoir. In M. Foucault, *Dits et écrits I* (pp. 1174-1183). Paris: Gallimard.
7. Foucault, M. (2001, May). Réponse à une question. In M. Foucault, *Dits et écrit I* (pp. 701-723). Paris: Gllimard.
8. Foucault, M. (2001, June 15-21). Sur les façons d'ecrire l'histoire. In M. Foucault, *Dits et écrit I* (pp. 613-628). Paris: Gallimard.
9. Fuko, M. (2005). *Radanje biopolitike.* Novi Sad: Svetovi.
10. Habermas, J. (2011). *Ah Evropë.* Shkup: Asdreni.
11. Hannah, M. (1993, June). Foucault on theoretizing specificity. *Environment and Planning D: Society and space, XI* (3), 349-363.
12. Kristijan Belon, Ksavier Minjo. (2004). *Komunikimi.* Shkup: Logos A.
13. Mill, J. S. (1859). *On Liberty.* Ontario: Batoche Books.
14. Probyn, E. (1997). *Michel Foucault and the Uses of Sexuality, lesbian and Gay Studies. A Critical Introduction, Andy Medhurst and Sally Munt (eds.),.* London and Washington: Continuum.
15. Veyne, P. (2008). *Foucault, Sa pensé, sa personne.* Paris: Albin Michel.
16. Weeks, J. (1982). Foucault for Historians. *History Workshop Journal* (14), 106-119.
17. Бест, С. & Келнер, Д. (1996). *Постмодерна теорија.* Скопје: Култура.
18. Фуко, М. (2010). *Археологија на знаењето.* Скопје: СЛОВО.

GJUHA E URREJTJES - NJË PASQYRIM NORMATIV

Shefik Shehu, Gjeraqina Leka

Çështja e të ashtuquajturës gjuhë e urrejtjes paraqet objekt analize të shumë studiuesve të drejtësisë si edhe të filozofëve. Nga këtu, bëhet i kuptueshëm fakti se gjuha e urrejtjes është një koncept shumëdimensional, i trajtueshëm nga shumë këndvështrime. Megjithatë, qëllimi i këtij kapitulli është të hedhë dritë mbi këndvështrimin normativ e ligjor të këtij koncepti, me theks të veçantë mbi standardet e normat ekzistuese juridike, të cilat shërbejnë për ta rregulluar, respektivisht për ta kufizuar përdorimin e gjuhës e cila shpreh apo nxit urrejtje. Vetë koncepti i mjegullt i termit gjuhë e urrejtjes lejon kënvështrime jo vetëm të ndryshme, por edhe kundërthënëse. Mu për këtë arsye, ekzistojnë dy kampe mendimi mbi përkufizimin, por edhe mbi mënyrën e rregullimit të përdorimit të kësaj gjuhe. Në njërin kamp bëjnë pjesë ata që e mbështesin rregullimin ligjor të gjuhës së urrejtjes ndërsa në kampin tjetër janë ata të cilët e kritikojnë nevojën për ta rregulluar këtë kategori të të shprehurit, duke argumentuar se një ndërhyrje e tillë do ta kufizonte lirinë e shprehjes. Këto ndarje burojnë edhe nga paqartësia në definimin e konceptit gjuhë e urrejtjes. Andaj, fillimisht duhet analizuar përkufizimi, nëse ekziston një i tillë, i termit gjuhë e urrejtjes, në kuptimin juridik, si dhe konteksti në të cilin ky përkufizim ka marrë formë.

Janë të shumtë autorët të cilët janë përpjekur ta përkufizojnë gjuhën e urrejtjes (p.sh.: Matsuda 1989; Sherry 1991; Coliver 1992; Alexander 1996; Gould 2005; Benesch 2012; Sellars 2016; etj.). E përbashkëta e tyre është përpjekja për ta përkufizuar atë në kuptimin juridik, pra në një kuptim i cili mund të rregullohet ligjërisht në një formë apo në një tjetër. Në këtë kontekst, Sellars (2016) pretendon se përkufizimi i gjuhës së urrejtjes varret shumë edhe nga qëndrimet subjektive të studijuesve të këtij fenomeni. Kështu, disa prej tyre, nuk e shohin të nevojshme vendosjen e ndëshkimeve ligjore për përdorim të gjuhës së urrejtjes, por thjeshtë kërkojnë ta kuptojnë atë si koncept. Të tjerë bëjnë thirrje për sanksionim ligjor të gjuhës së urrejtjes. Të tretët qëndrojnë asnjëanës (siç citohet në Tontodimamma et al., 2020). Megjithatë, rregullimi ligjor i gjuhës së urrejtjes nuk është proces i thjeshtë. Por, siç argumenton Brown (2017), "meqë kuptimet ligjore [të gjuhës së urrejtjes] mbështeten mbi një sërë vlerash të thella dhe parimesh për të cilat njerëzit arsyeshëm nuk bien dakord, nuk është befasuese shfaqja e një divergjence kaq të madhe mbi

mënyrën e përkufizimit të vetë termit i cili qëndron në epiqendrën e mospajtimit" (fq.4). Problemi i përkufizimit të këtij koncepti nuk qëndron vetëm brenda aspektit juridik. Në fakt, problemi kryesor qëndron në vështirësinë e gjetjes së një përkufizimi i cili e përfshin debatin midis qasjes juridike, politiko-filozofike, si dhe asaj kulturore mbi atë se cilët janë kufijtë e të ashtuquajturës *liri e shprehjes*. Arritja e një konsensusi mbi kufijtë e lirisë së shprehjes në të gjitha kuptimet, pastaj do të mundësonte përkufizimin e të kundërtës – *gjuhës së urrejtjes*. Një përkufizim i tillë, do të duhet ta ketë parasysh ekuilbrin delikat midis qartësimit të asaj që quhet gjuhë e urrejtjes dhe moscenimit të lirisë fundamentale të të shprehurit. Prandaj, përpara se të japim pasqyrë të përkufizimeve mbi gjuhën e urrejtjes, duhet tentuar të kuptojmë konceptin e lirisë së shprehjes. Sipas nenit 10 të Marrëveshjes Evropiane për të Drejtat e Njeriut (1950), liria e shprehjes përkufizohet në mënyrën si vijon: "Gjithkush ka të drejtën e lirisë së shprehjes. Kjo e drejtë përfshin lirinë e mbajtjes së opinioneve dhe pranimit si dhe ndarjes së informacionit dhe ideve pa ndërhyrje të autoriteteve publike dhe pavarësisht nga kufijtë." Më pas teksti vijon të shpjegojë kufizimet e nevojshme ndaj kësaj lirie duke theksuar se "ushtrimi i këtyre lirive, përderisa bart në vete detyra dhe përgjegjësi, mund t'u nënshtrohet formaliteteve, kushteve dhe kufizimeve apo ndëshkimeve, siç i parasheh ligji, pasi ky nënshtrim është i domosdoshëm në një shoqëri demokratike, është në interes të sigurisë nacionale, integritetit territorial, sigurisë publike, shërben për mbrojtjen e reputacionit apo të të drejtave të të tjerëve, për parandalimin e zbulimit të informatave të klasifikuara, apo për mbrojtjen e autoritetit dhe paanshmërisë së gjyqësorit." (siç citohet në Parmar, 2018, fq.6)

Përkundër mungesës së një përkufizimi të konsoliduar e gjithëpërfshirës të gjuhës së urrejtjes, përpjekjet për t'i dhënë tipare karakterizuese këtij koncepti nuk kanë munguar, që nga përfundimi i Luftë së Dytë Botërore e këtej. Ndër më të qëndrueshmet është rekomandimi që e jep Këshilli i Evropës (1997) sipas të cilit "gjuha e urrejtjes përfshin të gjitha format e të shprehurit, të cilat shpërndajnë, nxitin, promovojnë apo justifikojnë urrejtjen racore, ksenofoboinë, antisemitizmin, apo forma të tjera të urrejtjes të bazuara mbi jotolerancën, përfshirë jotolerancën e shprehur përmes nacionalizmit agresiv dhe etnocentrizmit, diskriminimin dhe armiqësinë ndaj minoriteteve, migrantëve, e të tjerëve" (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, fq.2). Sipas dosjes speciale "Gjuha e urrejtjes: çfarë është

dhe si ta dallojmë atë" megjithëse përkuzimet mbi gjuhën e urrejtjes dhe masat për rregullimin e kësaj kategorie filluan të fitojnë terren kryesisht pas viteve të 90-ta, koncepti ka ekzistuar shumë përpara kësaj kohe. Por, fokusi ka ndryshuar apo evoluar duke kaluar nga urrejtja racore, antisemitizmi, dhe revizionizmi historik" i shekullit të kaluar, në përfshirjen e "minoriteteve fetare, të grave, personave LGBT, personave me nevoja të veçanta, të moshuarve, etj." në shekullin e ri (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, fq.3). Pavarësisht zgjerimit të fokusit mbi kategoritë që preken nga gjuha e urrejtjes, megjithatë, thelbi i këtij koncepti ka mbetur i njejtë dhe ai është targetimi, përmes kësaj gjuhe, i njerëzve "mbi bazë të karakteristikave apo kushteve të tyre" (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, fq.4). Janë pikërisht këto karakteristika, të cilat përpiqen të mbrohen përmes mekanizmave të ndryshëm juridikë. Lista e këtyre karakteristikave, e cila ka natyrë të mbyllur dhe së cilës nuk mund t'i shtohen elemente të tjera, përfshin: "racën, fenë, gjuhën, përkatësinë etnike dhe prejardhjen kombëtare, mangësitë fizike dhe mendore, orientimin seksual dhe/ose identitetin gjinor." (Shulevska et al., 2015, fq. 29). Kufizimi i listës në këto karakteristika është bërë me qëllim që të diferencohet gjuha e urrejtjes nga llojet e tjera të të shprehurit abraziv, si dhe që të qartësohet legjislacioni i cili do ta kufizojë apo sanksionojë përdorimin e kësaj gjuhe (Shulevska et al., 2015, fq.38).

Sipas "Analizë e gjendjes së gjuhës së urrejtjes në Republikën e Maqedonisë", gjuha e urrejtjes dallon prej formave të tjera të gjuhës abrazive, siç janë fyerja dhe shpifja. Ajo dallon si në kuptim të shkeljes së shkaktuar ndaj individit, ashtu edhe në kuptim të pasojave juridike për përdorimin e një gjuhe të atillë. Kështu, fyerja apo shpifja konsiderohen si lloje të gjuhës abrazive të cilat nuk e shkelin njësoj dinjitetin e individit, ose e shkelin në masë më të lehtë sesa kur ndaj tij/saj përdoret gjuhë e urrejtjes. Po ashtu, përderisa fyerjet apo shpifjet trajtohen sipas normave civile juridike, gjuha e urrejtjes trajtohet sipas normave penale juridike (Shulevska et al. 2015, fq. 39). Më poshtë, në tekst, do të trajtohen format ligjore të ndëshkimit të gjuhës së urrejtjes, fillimisht sipas të drejtës ndërkombëtare, e më pas edhe brenda kornizës jurdike të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjuha e urrejtjes në të drejtën ndërkombëtare

Me qëllim që kjo gjuhë të marrë trajtimin efikas ligjor, respektivisht, përdorimi i saj të kufizohet, në mos të parandalohet plotësisht, janë ndërtuar mekanizma adekuatë ndërkombëtarë, kryesisht nga Organizata e Kombeve të Bashkuara. Ekzistojnë disa dokumente të cilat përmbajnë rregulla apo mekanizma për rregullimin e lirisë së shprehjes, e në kuadër të tyre edhe të kufizimit të formave negative të kësaj lirie, pra të gjuhës së urrejtjes, e cila i shkel të drejtat e të tjerëve. Nga më të rëndësishmet konsiderohen: Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (1948), Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Qytetare dhe Politike – PNDQP (1966), (që përfshin Komitetin për të Drejtat Politike dhe Qytetare i cili punon në bazë të këtij pakti), Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor (KEGJFDR) e OKB-së (1965) (që përfshin Komitetin për Eliminimin e Diskriminimit Racor i cili punon në bazë të kësaj konvente/KEDR), etj. (Shulevska et al., 2015).

OKB-ja e trajton gjuhën e urrejtjes kryesisht përmes nenit 4 të KEGJFDR-së dhe nenit 20 të PNDQP-së. Por, sipas Alkividaou (2018) këto nene nuk i rregullojnë në tërësi të gjitha aspektet e prekura nga gjuha e urrejtjes, "siç janë orientimi seksual dhe identiteti gjinor". Në këtë mënyrë, krijohet zbrazëtirë ligjore, për shkak të së cilës çështje, si gjuha "homofobe apo transfobe" (fq.217), mbetet e pandëshkueshme. Neni 4 i KEGJFDR-së i përfshin dispozitat për "ndalesë të ideve, propagandës, shprehjes raciste, por edhe të veprimeve të dhunshme raciste apo edhe nxitjes së veprimeve të atilla". Sipas interpretimit që Alkividaou (2018) i bën këtij neni, dispozitat që i përfshinë ky i fundit kanë për qëllim ta adresojnë urrejtjen racore, në cilën do formë në të cilën manifestohet ajo. Në veçanti, synojnë t'i adresojnë rastet kur një fenomen i tillë negativ përdoret nga autoritete publike. Në mënyrë direkte, ky nen e ndalon gjuhën e cila

> është e drejtuar kundër grupeve të njohura nën nenin 1 të Paktit – i cili ndalon diskriminimin në baza racore, të ngjyrës, prejardhjes, origjinës nacionale apo etnike – siç janë popujt autoktonë, grupet e bazuara në prejardhjen e tyre, imigrantët ose joshtetasit, përfshirë punëtorët migrantë, refugjatët, azilkërkuesit, si dhe gjuhën e cila i prek gratë pjesëtare në këto grupe apo grupet e tjera vulnerabël, gjuhën që prek personat që i përkasin një grupi etnik, të cilët praktikojnë një religjion të ndryshëm nga ai i shumicës, përfshirë shprehjet e islamofobisë, antisemitizmit, dhe forma të tjera të ngjashme të manifestimit të

urrejtjes ndaj grupeve etno-fetare. (Rekomandimet e përgjithshme, Nr. 35, CERD, 2013, para. 6).

Ky nen konsiderohet si tejet i rëndësishëm, madje si instrumenti kryesor për luftën kundër gjuhës së urrejtjes. Rëndësia e tij konsiston në faktin se ai parasheh mekanizma ndëshkues të cilët synojnë çrrënjosjen e diskriminimit racor, dhe së bashku me nene të tjera të Konventës, parasheh edhe burime të shumta në shërbim të luftimit të këtij fenomeni. Kështu, shtetet nënshkruese të kësaj Konvente, mes tjerash obligohen që të deklarojnë si vepra të ndëshkueshme me ligj:

(a)Tërë përhapjen e ideve të bazuara mbi epërsinë ose urrejtjen racore, në çfarëdo forme;

(b)Nxitjen e diskriminimit racor, përbuzjes ose diskriminimit ndaj anëtarëve të një grupi për shkak të racës, ngjyrës, prejardhjes ose origjinës së tyre kombëtare ose etnike;

(c) Kërcënimet ose nxitjen e dhunës ndaj personave ose grupeve mbi bazë të (b) më lart;

(d)Shprehjen e fyerjeve, talljeve ose shpifjeve ndaj personave ose grupeve ose justifikimin e urrejtjes, përbuzjes ose diskriminimit për shkaqet në (b) më lart, kur ato shkaktojnë qartë nxitjen urrejtjes ose diskriminimit;

(e) Pjesëmarrjen në organizata dhe aktivitete që promovjnë dhe nxisin diskriminimin racor; (neni 4 i KEGJFDR-së, Rekomandimet e Përgjithshme, Nr.35; CERD, 2013, fq. 4).

Këto masa përsëriten dhe në Rezolutën 66/143 të Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së si dhe në Rezolutën16/18, të Këshillit të të Drejtave të Njeriut të OKB-së, ku e para kërkon nga shtetet anëtare të kësaj organizate "t'i luftojnë të gjitha format dhe manifestimet raciste", ndërsa e dyta kërkon nga shtetet "të kriminalizojnë nxitjen e dhunës iminiente bazuar në fe apo besim" (Rezoluta e Asamblesë së Përgjitshme 66/143, 2012; Rezoluta e Këshillit të të Drejtave të Njeriut 16/18, 2011, siç citohen në Alkividaou, 2018). Këto rezoluta vlerësojnë se nuk mjafton që shtetet anëtare vetëm deklarativisht ta ndëshkojnë gjuhën e urrejtjes, duke draftuar ligje që do ta trajtojnë këtë çështje, por duke ndërmarrë edhe hapa drejt implementimit të ligjeve të atilla. Gjatë trajtimit të rasteve të veçanta të përdorimit të gjuhës së urrejtjes, si në rastin *Gelle kundrejt Danimarkës (2006),* Komiteti për Eliminimin e Diskriminimit Racor, ka vlerësuar se:

> nuk mjafton, për qëllimet e nenit 4 të Konventës, që aktet e diskriminimit racor të deklarohen thjesht në letër si të dënueshme me ligj. Përkundrazi, ligjet penale dhe dispozitat e tjera ligjore që ndalojnë diskriminimin racor duhet në mënyrë efektive të implementohen nga gjykatat kompetente vendore dhe institucionet e tjera shtetërore. Ky detyrim nënkuptohet nga neni 4 i Konventës sipas të cilit shtetet nënshkruese 'ndërmarrin përvetësimin e masave imediate dhe pozitive' për çrrënjosjen e të gjitha nxitjeve ndaj, apo akteve të, diskriminimit racor. (Gelle kundrejt Danimarkës, Komunikata nr. 34/2004 (15 mars 2006), para. 7.3).

Përkundër këtyre përcaktimeve të qarta të kësaj Konvente, megjithatë zbatimi i tyre nga shtetet nënshkruese lë shumë për të dëshiruar.Siç bëhet e qartë në "Letër e përbashkët e hapur për shqetësimet në lidhje me rritjen globale të gjuhës së urrejtjes", po të ishin vënë në zbatim, në tërësinë e tyre, mekanizmat ndëshkues ndaj gjuhës së urrejtjes nga shtetet nënshkruese të kësaj Konvente, nuk do të vazhdonte të bëhej shpërndarja e frikës, demonizimit, dhe trajtimit si inferiorë të grupeve të njerëzve mbi bazë të përkatësisë së tyre etnike, seksuale, racore, etj. Për më tepër, veprime të tilla vazhdojnë të bëhen nga figura publike, të cilat përmes fjalimeve e veprimeve extremiste nxisin urrejtje, që jo rrallë herë shkakton edhe kryerje të veprave të dhunshme me pasoja tragjike (Të Drejtat e Njeriut OKB, Zyra e Komisionerit të Lartë, 2019, para. 3-4). Megjithatë, ky çalim në implementimin e dispozitave të parashikuara në këtë Konventë nuk rezulton vetëm si pasojë e mungesës së vullnetit të shteteve nënshkruese. Sipas Alkiviadou (2018), kjo ngecje vjen edhe si rezultat i ambiguitetit në formulimin e dispozitave që ndalojnë shprehjet apo veprimet raciste. Paqartësia në konceptin e asaj që paraqet gjuha raciste dhe si manifestohet ajo konkretisht, e bën të vështirë implementimin e mekanizmave efektivë kundër saj. Prandaj, sipas autores, "një hap drejt implementimit më të drejtë [të nenit 4] është sqarimi [nga OKB-ja] i sjelljes së ndaluar dhe përcaktimi i një kornize përkufizuese mbi gjuhën raciste" (fq.213).

Neni 20 i Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Qytetare dhe Politike (PNDQP), shquhet për natyrën 'detyruese' ndaj shteteve nënshkruese që të implementojnë legjislacion vendor i cili e ndalon promovimin e gjuhës së urrejtjes (Temperman, 2015, fq. 68). Ky nen përcakton se "çdo avokati të urrjetjes kombëtare, racore, apo fetare, që përbën nxitje të urrejtjes,

armiqësisë, apo dhunës, do të jetë i ndaluar me ligj.” (Neni 20 i PNDQP-së, siç citohet Temperman, 2015, fq. 68). Megjithatë, ky nen nuk inkorporohet lehtë nga shtetet nënshkruese, duke u arsyetuar se e cenon lirinë e shprehjes. Kështu, shumë shtete i kanë shtuar kufizimet e tyre ndaj pranimit të zbatimit të këtij neni të PNDQP. Siç ilustrohet nga Temperman (2015), shtete si Belgjika apo Luksemburgu e kufizojnë zbatimin e këtij neni në rast se ai bie në kundërshtim me liritë e të drejtat themelore të mbrojtura kushtetutshmërisht e ndërkombëtarisht. Sipas interepretimit të këtij neni nga Belgjika:

> Qeveria belge deklaron…se neni 20 si i tërë do të zbatohet duke marrë në konsideratë të drejtat për liri të mendimit dhe religjionit, lirinë e opinionit dhe lirinë e tubimit dhe asocimit të përcaktuara në nenet 18, 19 dhe 20 të Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut dhe të riafirmuar në nenet 18, 19, 21 dhe 22 të Konventës. (fq. 72)

Ngjashëm, edhe qeveria e Luksemburgut deklaron se nuk ndihet e obliguar ta inkorporojë këtë nen në legjislacionin e vet kombëtar dhe se qasja e saj ndaj këtij neni do të “kushtëzohet nga të konsideruarit e lirisë së mendimit, fesë, opinionit, tubimit, dhe asocimit siç parashihet nga Karta e të Drejtave të Njeriut” (Temperman, 2015, fq.72). Por, në Kartën e OKB-së, sqarohet qartë termi *avokati* dhe rrjedhimisht masat kundër kësaj avokatie. Ky dokument sqaron se avokatia bëhet e ndëshkueshme nëse paraqet “nxitje të mbështetjes publike, të qëllimshme, eksplicite dhe sistematike të urrejtjes ndaj një grupi të shenjuar”, e, duke shkuar edhe përtej kësaj, që të sqarojë edhe termat “urrejtje, nxitje, diskriminim, armiqësi dhe dhunë...” etj. (Raport i Raportuesit Special për Promovimin dhe Mbrojtjen e të Drejtës për Liri Mendimi dhe Shprehje (2012) A/67/357, para. 44(b), siç citohet në Alkividaou, 2018, fq. 214). Kualifikimi i qartë i asaj që paraqet gjuhë e urrjejtjes e ndëshkueshme me ligj, mundëson që korniza ligjore të interpretohet apo të aplikohet në mënyrë të drejtë nga ana e shteteve firmosëse. Megjithatë, ky nen nuk i përcakton edhe masat ndëshkuese ndaj përdorimit të gjuhës së urrejtjes. Ai thjesht përcakton se kjo gjuhë duhet të jetë e ndaluar me ligj, por nuk e definon nëse kjo ndalesë përfshin një ndëshkim administrativ, kundërvajtës, apo penal. Terminologjia e mjegullt e përdorur si në nenin 4 të Konventës për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor ashtu edhe në nenin 20 të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Qytetare dhe Politike, e bën të vështirë zbatueshmërinë e drejtë të masave ndëshkuese. Përderisa dokumenti i parë përdor terminologjinë ‘të ndëshkueshme me ligj’ i dyti e përdor terminologjinë

'të ndaluara me ligj', por asnjëri nuk e përcakton qartë pasojën juridike ndaj përdorimit të një gjuhe të atillë (Alkiviadou, 2018, fq.216).

Trajtimi i gjuhës së urrejtjes nga Këshilli i Evropës (KE) dhe e drejta e Bashkimit Evropian (BE)

KE-ja dhe BE-ja, megjithëse kryesisht mbështeten në mekanizma kundër gjuhës së urrejtjes të cilët burojnë nga e drejta ndërkombëtare, parashohin edhe një sërë të drejtash të cilat janë në rivalitet me njëra-tjetrën. Me fjalë të tjera gjuha e urrejtjes gjendet në qendër të përplasjes së koncepteve "liria e shprehjes, e ndërgjegjes, apo e fesë" (Weber, 2009). Këto përplasje apo paqartësi i zgjidh në mënyrë më kompetente Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, e cila funksionon si organ supranacional në kuadër të KE-së. Sipas Shulevska et al., (2015) ky organ jo vetëm që i zgjidh çështjet e përplasjes midis një sërë të drejtash dhe kufizimet e tyre, por i përcakton edhe ndëshkimet përkatëse për shkeljen apo mosrespektimin e tyre. Gjatë vendimmarrjes, kjo gjykatë bazohet në në dispozitat e përcaktuara në Konventën Evropiane për të Drejtjat e Njeriut. Kjo Konventë, në nenin 10 të saj i përcakton të drejtat, obligimet që vijnë me përdorimin e tyre. Nga këto përcaktime, më pas Gjykata vendos mbi arsyeshmërinë e kufizimit të lirisë së shprehjes, duke u përpjekur të definojnë kufizime precize ligjore të lirisë së shprehjes, që këto kufizime të kenë qëllime legjitime, dhe të ketë proporcionalitet të masës së kufizimit të shprehjes (Shulevska et al., 2015, fq. 41). Kjo gjykatë vepron e pavarur nga vendimet e gjykatave nacionale, dhe nganjëherë i gjykon ndryshe rastet e gjykuara nga gjykatat vendore.

Në të njëjtën linjë funksionon edhe Gjykata e Drejtësisë e BE-së, që tregon për harmonizimin e qasjes evropiane ndaj të drejtave të njeriut dhe kufizimeve të tyre. Sipas "Analizë e gjendjes së gjuhës së urrejtjes në Republikën e Maqedonisë", vendimet e kësaj gjykate u kanë kontribuuar dukshëm përpjekjeve të BE-së kundër racizmit. Këto përpjekje, të mishëruara në Traktatin e Mastrihtit e këtej, reflektojnë vetëdijesimin e institucioneve të BE-së ndaj gjuhës e cila nxit ndarjen midis 'evropian' dhe 'joevropian' e që rrënjët i ka në skutat e errëta të historisë evropiane të diskriminimit racist. Në konceptin e gjuhës raciste, e drejta e BE-së përfshin "rastet e gjuhës së urrejtjes në bazë të racës, fesë dhe kombësisë, fjalimet politike, fjalimet e bazuara në doktrina totalitare etj." (Shulevska et al., 2015, fq.43).

BE-ja dhe KE-ja, përpos gjykatave të lartpërmendura, mbështeten edhe në një sërë mekanizmash dhe institucionesh të tjera që përpiqen ta rregullojnë lirinë e shprehjes përmes kufizimit të asaj që konsiderohet si gjuhë e urrejtjes. Disa nga më të rëndësishmet konsiderohen: Komisioni
Evropian kundër Racizmit dhe Mostolerancës (1993), i cili i trajton vetëm rastet e një shteti kundër shtetit tjetër, Qendra Evropiane Monitoruese për Racizëm dhe Ksenofobi (1997), e shndërruar më vonë në Agjencinë për të Drejtat Themelore (2007), Karta Evropiane për të Drejtat e Njeriut (2000), Vendimi Kornizë për Veprat Penale Raciste dhe Ksenofobike (2008), etj., (Weber, 2009).

Gjuha e urrejtjes ne legjislacionin e Maqedonisë së Veriut

Rendi kushtetues i Republikës së Maqedonisë së Veriut ngritet mbi vlera themelore siç janë liritë e të drejtat e njeriut dhe siç njihen edhe në të drejtën ndërkombëtare. Kushtetuta e RMV-së e përcakton qartë barazinë e qytetarëve të saj në liritë dhe të drejtat themelore "pavarësisht nga gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, prejardhja nacionale dhe sociale, bindja politike dhe fetare; gjendja shoqërore dhe e pronësia (neni 9). Neni 16 e garanton lirinë e mendimit, neni 19 e garanton lirinë e besimit fetar, ndërsa Amandamenti VIII/1 "e përfaqësuesve të komuniteteve që ta shprehen lirshëm, ta kultivojnë dhe ta zhvillojnë identitetin e tyre dhe karakteristikat e komuniteteve të tyre dhe t'i shfrytëzojnë simbolet e komunitetit të tyre" (Kushtetuta e RMV-së, Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut dhe qytetarit, Amandementi VIII).

Mirëpo, legjislacioni nacional nuk është shumë i prerë sa i përket gjuhës së urrejtjes. Për pasojë, mbeten të mjegullta edhe mekanizmat që do të ndihmonin në parandalimin apo kufizimin e kësaj gjuhe apo mbrojtjen nga ajo. Sipas "Analizë e gjendjes për gjuhën e urrejtjes në Republikën e Maqedonisë" nga Komiteti i Helsinkit (2015) çështja e gjuhës së urrejtjes trajtohet më gjerësisht brenda Kodit Penal, më saktësisht në nenin 179, ku në mënyrë eksplicite thuhet: "ai që ka qëllim të tallet publikisht, e ka objekt talljeje popullin maqedonas dhe përfaqësuesit e bashkësive etnike të cilat jetojnë në Republikën e Maqedonisë, do të dënohet me gjobë në të holla", dhe në nenin 319 paragrafi 1, i cili thotë "ai, që me forcë, keqtrajtim, rrezikim të sigurisë, vënie në tallje të simboleve nacionale, etnike, fetare apo simboleve të tjera, duke e djegur, shkatërruar apo duke e dëmtuar në mënyrë tjetër flamurin e Republikës së Maqedonisë ose flamujt e vendeve të tjera, duke

dëmtuar gjësende të huaja, duke përdhosur përmendore, varreza ose në formë tjetër diskriminuese, në mënyrë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë, do të shkaktojë ose do të nxitë urrejtje, ndarje ose padurueshmëri të bazuar në gjini, racë, ngjyrë të lëkurës, përkatësi të grupit të margjinalizuar, përkatësi etnike, gjuhë, shtetësi, prejardhje sociale, religjion apo besim fetar, forma të tjera të besimit, arsimim, përkatësi politike, statusi personal apo shoqëror, kufizime fizike apo mentale, moshë, gjendje familjare apo martesore, gjendje pronësore, gjendje shëndetësore ose në çfarëdo baze tjetër, të parapapë me ligj ose me marrëveshje të ratifikuar ndërkombëtare, do të dënohet me burg nga një deri në pesë vjet." (Kodi Penal i RMV-së). Formë më e rëndë ose e kualifikuar e nenit 319 ekziston nëse veprën nga paragrafi 1, e kryen personi duke e keqpërdorur pozitën apo autorizimin ose nëse për shkak të saj vjen deri tek kaosi dhe dhuna ndaj njerëzve, ose shkaktohet dëm i përmasave të mëdha, me ç`rast kryerësi dënohet me burgim nga një deri në dhjetë vjet (n.319, para.2 i Kodit Penal të Republikës së Maqedonisë së Veriut).

Diskrimini racor dhe të tjerat lloje të diskriminimit bëhen subjekt i inkriminimit me nenin 417. Ky nen e përcakton ndëshkimin penal me burg nga 6 muaj në 5 vjet, në rast se vërtetohet se është "bërë shkelje apo dhunim i të drejtave themelore të njeriut dhe lirive të pranuara nga e drejta ndërkombëtare mbi bazë të dallimit racor, ngjyrës së lëkurës, prejardhjes etnike" (n.417 (1)). Ky nen parasheh ndëshkim edhe për ata që i përndjekin organizatat apo individët për shkak të angazhimit të tyre për të drejta të barabarta, si dhe për ata që "përhapin ide të superioritetit racor" (n.417 (2), (3)). Kodi penal parasheh ndëshkim me burg edhe në rast të "miratimit apo arsyetimit të gjenocidit, krimit kundër njerëzimit si dhe krimeve të luftës."(n.407-a). Njëri prej neneve të këtij Kodi e inkrimon edhe gjuhën e urrejtjes, në veçanti gjuhën e cila e përhap racizmin dhe ksenofobinë, e cila realizohet përmes sistemit kompjuterik (n.157, Kodi Penal i RMV-së).

Organi kompetent në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pranë të cilit paraqiten të gjitha veprat penale të shkaktuara si rezultat i gjuhës së urrejtjes është Ministria e Punëve të Brendshme (Shulevska et al., 2015). Përpos kësaj ministrie, veprat e këtilla penale mund të paraqiten edhe në të gjitha prokuroritë publike themelore. Gjuha e urrejtjes e shprehur përmes sistemit kompjuterik mund të paraqitet si vepër penale edhe në Njësinë për Krim Elektronik në Ministrinë e Punëve të Brendshme.

Një ligj tjetër që e rregullon gjuhën e urrejtjes brenda territorit të RMV-së është Ligji për parandalim dhe mbrojtje nga diskriminimi. Ligji aktual për parandalim dhe mbrojtje nga diskriminimi (i votuar në Parlament më 27 tetor, 2020)[1] përmban disa risi dhe është më i avancuar në krahasim me Ligjin për mbrojtje nga diskriminimi i vitit 2010. Me këtë ligj bëhet harmonizimi me direktivat e Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, si në vijim: Direktivën nr. 2000/78/BE të Këshillit të datës 27 nëntor 2000 për vendosjen e kornizës së përgjithshme të trajtimit të barabartë në punësimin dhe profesionin, CELEX nr. 32000L0078; Direktivën nr. 2004/113/BE të Këshillit të datës 13 dhjetor 2004 me të cilën zbatohet parimi i trajtimit të barabartë të meshkujve dhe të femrave në qasjen dhe sigurimin e mallrave dhe të shërbimeve, CELEX nr. 32004L0113 dhe Direktivën nr. 2006/54/BE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të datës 5 korrik 2006 për zbatimin e parimit të mundësive të barabarta dhe trajtimit të barabartë të meshkujve dhe të femrave në sferën e punësimit dhe të profesioneve (të ripërpunuar), CELEX nr. 32006L0054.

Qëllimi i këtij ligji është të siguruarit e parimit të barazisë si dhe pengimi dhe mbrojtja nga diskriminimi gjatë realizimit të të drejtave dhe lirive të njeriut. Njëherit, Ligji për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi "rregullon format e diskriminimit, procedurën për mbrojtje nga diskriminimi si dhe përbërjen dhe punën e Komisionit për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi" (n.1). Diskriminimi definohet në nen të posaçëm (n.6) si: "Çdo dallim, përjashtim, kufizim ose dhënie e përparësisë e cila bazohet në bazën diskriminuese[2] që kryhet me veprim ose me mosveprim, që ka për qëllim ose pasojë pengimin, kufizimin, shfrytëzimin apo realizimin e të drejtave dhe lirive të personit apo grupit të caktuar. Diskriminimi ngërthen të gjitha format e diskriminimit, përfshirë edhe pamundësimin e adaptimit adekuat dhe pamundësimin e qasjes në infrastrukturë, të mirat dhe shërbimet e përgjithshme." Neni 7 vijon t'i përcaktojë masat apo veprimet të cilat

[1] Gazeta Zyrtare, nr. 258, 30 Tetor 2020, fq. 2

[2] Baza diskriminuese sipas nenit 5 të Ligjit për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi nënkupton ndalimin e cilësdo formë të diskriminimit në bazë të races, ngjyrës së lëkurës, prejardhjes, përkatësisë nacionale apo etnike, gjinisë, orientimit seksual, identitetit gjinor, përkatësisë së grupit të margjinalizuar, gjuhës, shtetësisë, prejardhjes sociale, arsimimit, religjionit apo besimit fetar, bindjeve politike, bindjeve të tjera, mangësive apo pengesave, moshës, gjendjes familjare apo martesore, gjendjes pronësore, gjendjes shëndetësore, cilësive personale apo statusit shoqëror ose çfarëdo baze tjetër.

përjashtohen nga të trajtuarit si diskriminuese. Sipas tij "si diskriminim nuk do të konsiderohen masat dhe veprimet të cilat ndërmirren me qëllim të eliminimit të realizimit të pabarabartë të të drejtave dhe lirive të njeriut deri në arritjen e barazisë faktike të individit apo grupit, nëse dallimi është i arsyeshëm dhe objektiv kurse mjetet për realizimin e atij qëllimi janë proporcionale, gjegjësisht adekuate dhe të domosdoshme" (n. 7, para.1). Po ashtu, si diskriminim nuk do të konsiderohet edhe: a) trajtimi i ndryshëm i personave që nuk janë shtetas të Republikës së Maqedonisë së Veriut në raport me të drejtat dhe liritë e përcaktuara në Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, në ligj dhe në marrëveshjet e ratifikuara ndërkombëtare në pajtim me Kushtetutën, të cilat burojnë drejtpërdrejt nga shtetësia e Republikës së Maqedonisë së Veriut; b). trajtimi i ndryshëm i personave sipas bazave diskriminuese si rezultat i profesionit ose aktivitetit të tyre ose si rezultat i kushteve në të cilat zhvillohet ai profesion. (n.7, para.3, pika 1 dhe 2, Ligji për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi, 2020, Gazeta Zyrtare e RMV, Nr. 258, 2020).

Organ kompetent, para të cilit qytetarët mund të parashtrojnë ankesë në rast të diskriminimit është Komisioni për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi i cili themelohet në bazë të Ligjit si dhe Gjykata Themelore. Mbrojtja gjyqësore në rast të diskriminimit parashihet në kapitullin e pestë të ligjit dhe përcaktohet se gjykatë kompetente është Gjykata civile e cila vepron sipas dispozitave të Ligjit për procedure kontestimore dhe po ashtu parashihet se procedura është procedurë urgjente (Kapitulli V, Ligji për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi, 2020, Gazeta Zyrtare e RMV, Nr. 258, 2020).

Megjithëse në Republikën e Maqedonisë së Veriut ekziston kornizë e gjërë juridike që përpiqet të trajtojë gjuhën e urrejtjes, ky trajtim bëhet në mënyrë tejet të gjerë, duke pamundësuar kështu veprimin efikas gjyqësor kundër tyre. Sipas analizës së kryer nga autorët Shulevska et al., (2015), problemi kryesor qëndron në mosnjohjen e këtyre veprave si formë e veçantë e krimit. Pothuajse gjithmonë është e nevojshme që të bëhet një interpretim më preciz i rastit të gjuhës së urrejtjes, dhe gjatë gjykimit, gjykatat nacionale mbështeten në praktikën e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (Shulevska et al., 2015, fq. 49-51). Megjithatë, gjykatat shprehen gjithnjë të rezervuara në pranimin e gjuhës së urrejtjes si vepër penale. Ato, gjithashtu gjenden nën trysni të vazhdueshme nga pushteti qendror, andaj dhe nuk gëzojnë pavarësi si pushtet i tretë. Për këtë arsye dhe veprimtaria e tyre

karakterizohet nga mungesa e pavarësisë dhe paanshmërisë, si barime bazike demokratike për gjyqësi objektive dhe të drejtë (Shulevska et al., 2015).

Për më tepër, gjuha e urrejtjes në Maqedoninë e Veriut i ka rrënjët edhe në diskriminim etnik, i cili sipas Raportit nga Hulumtimi "Diskriminimi në bazë të përkatësisë etnike" paraqet bazën më të shpeshtë të diskriminimit (Kërzhallovski et. al., 2010). Përpos kësaj, përdorimi i retorikës etno-nacionaliste nga politikanë, figura publike, opnionistë, paraqetitet si njëri ndër nxitësit më të mëdhenj të gjuhës së urrejtjes. Kjo gjuhë i kontribuon urrejtjes së tjetrit dhe prejardhjes së tij etnike ndërsa madhërohet përkatësia etnike vetanake (Shulevska et al., 2015).

Për këto arsye dhe të tjera, numri i çështjeve të gjuhës së urrejtjes të paraqitura tek organet kompetente është tejet i vogël, siç dëshmohet edhe nga statistikat të cilave u referohet Shulevska dhe bashkaut. (2015) në "Analizë e Gjendjes së Gjuhës së Urrejtjes në Republikën e Maqedonisë". Duke pasur parasysh numrin e papërfillshëm të trajtuar nga gjykatat shtetërore, është e vështirë të konceptohet shkalla e prezencës dhe graviteti i gjendjes së gjuhës së urrejtjes në vend. Rrjedhimisht, bëhet i vështirë edhe ndërtimi i një praktike gjyqësore e cila e përparon të drejtën edhe në drejtim të mbrojtjes nga gjuha e urrejtjes.

Megjithëse formalisht Republika e Maqedonisë së Veriut e mbulon me legjislacion përkatës çështjen e gjuhës së urrejtjes, zhvillimi i mekanizmave ndëshkimorë juridikë kundër manifestimeve të gjuhës së urrejtjes janë parakusht për zhvillimin e shtetit të së drejtës, të bazuar mbi parime demokratike. Zhvillimi i mekanizmave të tillë është më se i domosdoshëm në një shoqëri e cila për shkak të ndarjeve të thella etnike, mund lehtësisht të degradojë në mostolerancë dhe dhunë, si rezultat i diskriminimit, urrejtjes dhe paragjykimeve.

Përfundim

Mekanizmat juridikë kundër gjuhës së urrejtjes, siç u shtjelluan në kuadër të së drejtës ndërkombëtare e po ashtu edhe asaj nacionale, tregojnë për një përpjekje të luftimit të formave të gjuhës së urrejtjes që shkaktojnë dëm në shoqëri. Megjithëse OKB-ja, përmes dokumenteve të lartpërmendura, shfaq përpjekjet për ta adresuar në mënyrën e duhur gjuhën e urrejtjes, në drejtim të kufizimit apo mbrojtjes nga ajo, sërish mbetet e paqartë nëse roli i saj shkon përtej atij simbolik. Me fjalë të tjera, për shkak të boshllëqeve të paraqitura në

përkufizimin e kësaj kategorie, mekanizmave të duhur për ta ndëshkuar atë dhe, pragut përtej të cilit kjo gjuhë konsiderohet si vepër penale, roli i organizmave ndërkombëtarë në këtë çështje rezulton jo gjithmonë efektiv. Për më tepër, vetë dokumentet e OKB-së, janë nganjëherë në kundërthënie me njëra-tjetrën, si në konceptualizimin e gjuhës së urrejtjes, ashtu edhe në ndëshkueshmërinë e saj.

Këto përpjekje të institucioneve dhe të së drejtës ndërkombëtare në drejtim të rregullimit të lirisë së shprehjes dhe kufizimit të gjuhës së urrejtjes, ndikojnë edhe në përpilimin dhe zbatimin e legjislacionit kundër gjuhës së urrejtjes së shteteve firmosëse. Megjithatë, siç u shpreh më lart, këto korniza ligjore dhe mekanizma shoqërues, jo gjithmonë pranohen në tërësi nga legjislacioni nacional i shteteve firmosëse. Shpeshherë, shtetet firmosëse shprehen të rezervuara ndaj përvetësimit të këtyre dispozitave ligjore, mu për arsye të 'shenjtërimit' që i bëjnë lirisë së shprehjes. Duke argumentuar se përvetësimi i mekanizmave kundër gjuhës së urrejtjes bie në kundërshtim me të drejtën e shprehjes së lirë, shtetet firmosëse, shpesh i refuzojnë ose pranojnë vetëm pjesërisht këto dispozita me kushtin që ato të mos bien ndesh me të drejtat për liri themelore si liria e mendimit, shprehjes, tubimit, etj.

Siç u shtjellua dhe në rastin e Maqedonisë së Veriut, mangësia kryesore në çështjen e kontrollimit të gjuhës së urrejtjes nuk qëndron aq shumë në kornizën normative të vendit sa në zbatimin e masave që kjo kornizë parasheh, nga organet kompetente. Ngjashëm si me dispozitat ndërkombëtare, edhe këto nacionalet vuajnë nga mungesa e precizimit të saktë të gjuhës së urrejtjes si formë e veçantë krimi. Për pasojë, veprimi i organit kompetent nuk është efikas. Për këtë është e nevojshme që korniza formale juridike të përpunohet për të përcaktuar qartësisht jo vetëm konceptimin por edhe sanksionimin e gjuhës së urrejtjes. Si në nivel ndërkombëtar ashtu edhe në nivel nacional, duhen gjetur forma dhe mekanizma përkatës të cilët do të mundësojnë ndërtimin e kornizave juridike të cilat do të jenë jo vetëm më gjithpërfshirëse (duke inkuadruar mbrojtje nga diskriminimi edhe mbi baza të tjera, si mbi atë të përkatësisë gjinore apo orientimit seksual) por do të mundësojnë edhe trajtimin jopenal të veprave që rezultojnë nga gjuha e urrejtjes, edhe kur ato nuk mund të inkrimohen, pikërisht për shkak të dëmit që shkaktojnë në shoqëri.

Referecat:

1. Alkiviadou, N. (2018). The Legal Regulation of Hate Speech: The International and European Frameworks. Politička Misao, 55(4), 203–229. https://doi.org/10.20901/pm.55.4.08
2. Brown, A. (2017). What is hate speech? Part 1: The Myth of Hate. Law and Philosophy, 36(4), 419–468. https://doi.org/10.1007/s10982-017-9297-1
3. Caucaso, B. O. E. (2018). *Hate speech: what it is and how to contrast it*. Media Freedom Resource Centre OBCT. https://www.rcmediafreedom.eu/Dossiers/Hate-speech-what-it-is-and-how-to-contrast-it
4. Gazeta Zyrtare e RMV-së, Nr. 258, 30 Tetor 2020
5. *General recommendation No. 35: Combating racist hate speech*. (2013, September). UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html
6. Golubovska, J., Shulevska, H., Mladenova, V., & Barlakovska, S. (2015). *White paper on the situation with hate speech in the Republic of Macedonia*. The Helsinki Committee for Human Rights of the Republic of Macedonia. https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2015/10/Bela_kniga_en.pdf
7. Kërzhallovski, A., Andreevska, E., Latifi, V., Çupi, R. A., Kamberi, M., & Misev, V. (2010, December). *Diskriminimi në bazë të përkatësisë etnike: raport nga hulumtimi*. OSCE. https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/116793.pdf
8. Shulevska, H., Gollubovska, H., Mlladenova, V & Barllakovska, S. (2015). Analizë e gjendjes për gjuhën e urrejtjes në Republikën e Maqedonisë. https://mhc.org.mk/sq/publicationsanalyzes-sq/analize-e-gjendjes-per-gjuhen-e-urrejtjes-ne-republiken-e-maqedonise/
9. Mihajllova, E., Baçovska, J., & Sheqerxhiev, T. (2013). "Liria e fjalës dhe gjuha e urrejtjes". OSBE.
10. *OHCHR | Joint open letter on concerns about the global increase in hate speech*. (2019). United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25036&LangID=E
11. Parmar, S. (2018). The Legal Framework for Addressing "Hate Speech" in Europe. Council of Europe. https://rm.coe.int/opening-session-2-parmar-the-legal-framework-for-addressing-hate-speec/16808ee4bf
12. Temperman, J. (2015). Religious Hatred and International Law: The Prohibition of Incitement to Violence or Discrimination (Cambridge Studies

in International and Comparative Law, Series Number 118). Cambridge University Press.

13. Tontodimamma, A., Nissi, E., Sarra, A. *et al.* Thirty years of research into hate speech: topics of interest and their evolution. *Scientometrics* **126,** 157–179 (2021). https://doi.org/10.1007/s11192-020-03737-6
14. Weber, A. (2009). Manual on Hate Speech. Council of Europe.
15. Кривичен законик. (2012). Pravdiko. https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Krivichen-zakonik-integralen-prechisten-tekst.pdf
16. Устав Р.С.М. (n.d.). Собрание На Република Северна Македонија. Retrieved 2020, e marr nga https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf

GJUHA E URREJTJES NË SPORT DHE NË TUBIMET PARAZGJEDHORE POLITIKE – SI DUKURI ETNOLINGUISTIKE

Berton Sulejmani, Mustafa Ibrahimi

Viteve të fundit, sporti si njëfarë kulture popullore *(popular culture)* dhe alternative është shndërruar në një fuqi sekrete/magjike, që ngre në këmbë me miliona njerëz, i shpërndan ata nëpër sokakë e rrugë, i shtyn që të përleshen me njëri-tjetrin, u ofron atyre një ndjeshmëri dhe kondensim emocionesh, të cilin s'e gjejnë në përditshmërinë e tyre të rëndomtë, shkakton ankthe e vuajtje ose gëzim e festë, shpesh bën një bujë dhe e ndërpret jetën normale (Pajaziti, 2011). Kjo retorikë dhe sjellje vazhdon edhe sot, kudo në botë, por në disa shtete si në Bosnjë dhe Maqedoni, huliganizmi dhe gjuha e urrejtjes që bazohet në urrejtje nacionale dhe fetare, rrezikon marrëdhëniet ndërnacionale, por edhe vetë ekzistencën e shtetit.

Nacionalizmi më tepër pasqyrohet në sport, në shoqëritë shumëkulturore. Me nacionalizmin e tepruar "shkon", dhe të folurit e pashmangshëm të urrejtjes. "Eskalimi i nacionalizmit në sport kushtëzohet edhe nga ndikimi dhe veprimi i rrymave ekstreme ideologjike në shoqëri dhe përpjekja e tyre që me çdo kusht epshet nacionaliste të transferohen edhe në fushën e sportit. (Shtakiq, 1996).

Duke analizuar shtetet e shek. XX, është konstatuar se ata për sportin dhe kulturën fizike janë interesuar, sikur bëhej për njëfarë trajnimi paraushtarak. Kjo më së shumti vlen për shtetet me tipare totalitare dhe për shtete të cilat përgatiten për luftë. Para fillimit të Luftës së Parë Anri Degranzh, drejtor i revistës sportive "Auto" dhe njeriu që e themeloi garën e njohur me biçikleta "Tour de France", e mbron tezën se *"lufta marrë në përgjithësi është vetëm sport, një ndeshje e madhe midis dy kombeve*". Në vendin e tij, mësimi i kulturës fizike deri në vitin 1926, ka qenë nën përkujdesjen e Ministrisë së Luftës. Historiani Erik Hobsbaum, thekson se *"ideja për krijimin e idhujve kombëtarë sportivë dhe lidhja e simpatizuesve ndaj klubeve sportive mund të shfrytëzohen në momentet kur i nevojiten mobilizime psikologjike ose ushtarake të qytetarëve.* Ai më tutje thekson, se *midis dy luftërave, sporti ndërkombëtar u shndërrua në luftë nacionale, kurse sportistët përfaqësues të popullit ose shtetit të tyre, madje edhe tifozi shndërrohet në pjesë e kombit të vet.*" (Hobsbawn, 1993, fq.156)

Italia fashiste, konsiderohet si shteti i parë që e instrumentalizoi futbollin për qëllime politike. Për këtë qëllim, nga ana e Musolinit u shfrytëzua Kampionati i Dytë Botëror në Futboll, i cili u mbajt më 1934 në Itali. Me atë rast, Musolini lojtarët e kombëtares italiane i quajti "*ushtarë në shërbim të kombit*". (Milza, 1990, fq.164)

Viteve të fundit, hulumtuesit e sportit dhe publikut sportiv, sidomos sjellja e dhunshme e tifozëve në ndeshjet futbollistike, e cila në vitet e 80-ta solli në incidente të shumta të përgjakshme, prej të cilëve më të rënda dhe me numër më të madh viktimash ndodhën në stadiumet e Hejselit në Bruksel (29 maj 1985, 39 të vdekur) dhe në Hilsboro të Shefildit (15 prill 1989, 95 të vdekur), tërheqin vëmendjen e lidhjes së grupeve të tifozëve më agresivë në Evropë me të djathtën ekstreme. Sipas Didije Pazhe *"grupe fashistësh shumë shpesh veprojnë në fushat e futbollit"*. Të gjitha ekipet evropiane kanë grupet e tyre fashiste. Këta fashistë, shumë mirë e kanë kuptuar se futbolli është aktivitet i njëjtë si lufta, dhe e përjetojnë me entuziazëm... Çdo javë stadiumet janë përplot me kandidatë potencialë fashistë, aq sa spektakli ofron urrejtje ndaj tjetrit. Futbolli është luftë dhe stadiumet futbollistike janë fusha për trajnim të nazistëve të vegjël të cilët ëndërrojnë për hapësirat e gjera. (Pages, 1990, fq.137-139)

Edhe sipas kriminologut belg Kris van Limbergen "Vandalizmi i futbollit, është fushë e përshtatshme për rekrutimin e pjesëtarëve të së djathtës ekstreme". Limbergeni përshkruan, para së gjithash rrjedhat në Belgjikë *"skenat futbollistike karakterizohen me racizëm, seksizëm, rajonalizëm ekstrem dhe antisemitizëm"*. (Limbergen, 1990, fq.80-81)

Edhe në shtetet komuniste ka ekzistuar bindja se sporti është mjet i fuqishëm për propagandë politike dhe përgatitje për luftë eventuale. Idenë se me anë të përkrahjes sportive bëhet përgatitja për luftë (nëse nevojitet) e gjejmë edhe në ish-Jugosllavi gjatë dhe pas vdekjes së Titos. Shumë këngë që këndoheshin në ndeshjet sportive nxitnin urrejtje dhe nacionalizëm në baza etnike, që më vonë u dëshmua edhe në luftërat e viteve 90-ta, ku shumë grupe tifozësh u shndërruan në grupe paraushtarake.

Huliganë apo patriotë?

Simpatizuesit më fanatikë, sidomos ata futbollistikë bëjnë pjesë në familjen e simpatizuesve botërorë – të ashtuquajtur huliganë. Sipas shembujve të simpatizantëve evropianë, sidomos atyre italianë dhe anglezë, edhe simpatizuesit e vendit vëmendjen e tërheqin me sjelljen e tyre të dhunshme dhe agresive. Amigoizmi ekstrem është një fenomen që ka depërtuar edhe nëpër rrethet më të ngritura, ku mund të hasni një grupim maniakësh sportivë, që veten e quajnë *"hordhia e së keqes", "bad blue boys", "delije" (të marrët), "maniacs" (maniakët), "devils" (djajtë), "hooligans" (huliganët)* e tjerë. Edhe në Maqedoni, janë kopjuar këto emërtime, por duke i dhënë më tepër ngjyrë nacionale, kështu në palën maqedonase janë tifozët me emërtimet: *"Komitët", "Luanët", "Vojvodi", "City Park Boys", "Çkembarët",* kurse në palën shqiptare janë tifozët: "*Ballistët", "Ilirët", "Shvercerat", "Skifterat"* etj.

Këto "bashkësi", natyrisht edhe sjelljet i kanë paralele me emrat që mbajnë, janë mbjellës të farës së të keqes, vjellin vrer ndaj lojtarëve dhe tifozëve të ekipeve kundërshtare, thyejnë, prishin, djegin, ndonjëherë madje edhe vrasin. Pothuajse para çdo ndeshjeje të rëndësishme futbolli, organet e sigurimit konfiskojnë sasi të konsiderueshme të mjeteve dhe veglave, që e vënë në rrezik jetën e njeriut (brisqe, thika të madhësive të ndryshme, lëndë shpërthyese etj.). Huliganizmi nëpër objektet sportive por edhe jashtë është një problem mjaft i rëndë, që i kanoset frymës së vërtetë të sportit për miqësimin e njerëzve.

Pjesën më të madhe të përkrahjes folklorike të tifozëve e përbëjnë këngët me karakter "huliganizmi", gjegjësisht këngët me të cilat tifozët me qëllim, për shkaqe provokuese, pranojnë role të tipave asociale, renegatë shoqërorë, alkoolistë, të çmendur. P.sh. ja si duket sfida e tifozëve *"Komiti"* nga Shkupi kur këndojnë:

Не јас не можам овде да седам, (jo unë nuk mund këtu të rri),
не јас не можам шиптари да гледам, (jo unë s'mund shqiptarë të shikoj)
дајте ни алкохол сега да пиеме, (na jepni alkool tani të pimë)
а после надвор шиптари да биеме. (e pastaj jashtë shqiptarë të rrahim)

Ndërsa, kështu duket sfida e tifozëve "*Shfercerat*" nga Shkupi kur këndojnë (ata këndojnë në gjuhën maqedonase që të kuptohen nga tifozët kundërshtarë "*Komitët*"):

Ние шферцерите пари си имаме, (Ne shfercerët para kemi),

Со ваши сестри "кур ташак "си играме, оле, оле. (me motrat tuaja "koqe" luajmë, ole, ole).
Чаир е држава, држава шферцерска, (Çairi është shtet, shtet "shfercerësh"),
"Пуши" Вардаре ти заедно со комитите, ("..." ti Vardar së bashku me komitët).

Sporti dhe nacionalizmi

Sot si individët ashtu edhe shoqëritë, mes tjerash veten e promovojnë edhe në fushën e sportit. Një publicist pohon se garat e ndryshme sportive janë një pasqyrim i garave luftarake të kohërave të lashta. Tragjedia e mbytjes së kundërshtarit është shndërruar në shkaktim të tragjedisë emocionale te tjetri dhe në kënaqësi vetjake. Kjo vlen si në aspektin individual, ashtu edhe në atë kolektiv. Prandaj, paraqitjet e tilla të tifozëve bëhen kryesisht "nën kujdesin e patriotizmit të rremë dhe të urrejtjes dhe jotolerancës nacionale, me çka e kërcënojnë paqen dhe sigurinë në vend, dhe mund të shkaktojnë konflikte të rënda në një shoqëri shumetnike si jona.

Në sport shpesh përfshihet edhe elementi shovinist e barbar. Të freskëta i kemi fotografitë e përleshjeve të tifozëve ultranacionalistë serbë dhe kroatë nëpër stadiume e palestra, të cilat ishin uverturë e shëmtuar në luftën e përgjakshme të viteve '90 mes këtyre dy popujve. Fjalori dhe frazeologjizmat që i përdorin huliganët për t'u përleshur me kundërshtarin, në mënyrë të barabartë përfshin fjalë nga gjuha e dhunës dhe vdekjes si dhe nga arsenali i fjalëve pornografike dhe sharjeve të ndryshme. Këtu "therje" dhe "sharjet", edhe pse nuk janë të njëjta, tek ta kanë rëndësi të njëjtë.

Kështu një grup i tifozëve të "Zvezdës" vetin e quajnë "Zulu Wariors" (Luftëtarët Zulu) dhe nuk luftojnë vetëm kundër të huajve, por edhe në baza nacionale, por edhe kundër tifozëve të klubeve rivale të qytetit:

Oj, Grobari, Grobari (O Grobarë, Grobarë)
vi ste sada nula, (ju jeni zero tani),
proći ćete ko Žabari (do të kaloni si bretkosat),
protiv Liverpula. (kundër Liverpulit).
38,39 mrtvih bilo tada, (38,39 të vdekur atëherë qenë),
bežte kući, bežte kući, (ikni në shtëpi, ikni në shtëpi),
biće ih i sada. (do të jenë edhe tani)

(Čolović, 2000, fq.337)

Midis këngëve të tjera, të kësaj natyre me përmbajtje vulgare dhe dhunuese që i dedikohen klubit kundërshtar, është edhe kënga e "Komitëve" dërguar tifozëve "Çkembari" nga Manastiri:

„По Вардар трупови пловат, (Përgjatë Vardarit kufoma notojnë),
комити чкембари колат "(komitët i therin çkembarët).

Si të ndalet histeria nacionaliste nëpër arenat sportive në Maqedoni?

Nëpër arenat sportive të Maqedonisë hasim edhe histerinë nacionaliste, ku tifozllëku më i lezetshëm konsiderohet fyerja e pjesëtarëve të kombit tjetër. Si fjalë që më tepër përdoret gjatë këtyre fyerjeve është fjala "vdekje". Kjo zakonisht ndodh në ndeshjet që luhen në Tetovë, ku nikoqirë janë ekipet e Teteksit (klub maqedonas) dhe Shkëndija dhe Renova (klube shqiptare). Në këto ndeshje rregullisht ka ofendime në baza nacionale, fetare dhe racore. Zakonisht për lojtarët nga Afrika, që luajnë për ekipin kundërshtar, lëshohen ofendime racore, duke imituar lëvizje dhe klithje majmuni, kurse tifozët shqiptarë dhe maqedonas ofendohen mbi baza nacionale dhe fetare. Paradoksi dhe marria, nuk ndalen këtu, sepse tifozët maqedonas shanin shqiptarët edhe në Beograd, në ndeshjen futbollistike mes Jugosllavisë e Maqedonisë, edhe pse nuk luanin kundër shqiptarëve, edhe pse ngjyrat e nacionales së kësaj të dytës i mbronte edhe një shqiptar.

Zakonisht tifozët nga Shkupi, të njohur si "Luanët" dhe "Komitët", për të shprehur mllefin e disfatave të shumta që ndodhin në mes të Shkupit, shajnë shqiptarët me thirrjet: *"Za Siptari Gasna Komora"* (për shqiptarët dhoma gazi), *"Mrtov Siptar Dobar Siptar",* (*Shqiptar i vdekur është shqiptar i mirë*), *"Za vas samo Brodec"* (Për ju vetëm Brodeci), *"Neka razberat kletite shiptari, makedonsko ime nema da zagine"* (Le ta kuptojnë shqiptarët e mallkuar, emri maqedonas nuk do të vdesë) dhe shumë fjalë të tjera ofenduese. Brohoritja kryesore e tifozëve shqiptarë është: *"Karpallak",* me çka tifozët *"Vojvodi"* ua kthejnë me *"Planinska Bura"* (Stuhi Malore). Në brohoritjet e tifozëve rivale, të ndara në baza nacionale shpesh herë ka edhe brohoritje me fjalë pornografike. "Ballistët"- tifozët e klubit "Shkëndija" nga Tetova ndaj kundërshtarit këndojnë këngën „Македонско девојче ", por me ndryshim të vogël të fjalëve, versioni i tyre është: *„Македонско девојче, курва голема ". (Vajza maqedonase, kurvë e madhe).*

Ndaj këtij slogani, tifozët e grupit “Komiti” e këndojnë këngën:

“Радосен сум кога тепам шиптари, (I gëzuar jam kur rrah shqiptarë, радосен сум кога е... бричени “... (I gëzuar jam kur është .... e rruar).

Ndryshime të vogla të këngëve bëjnë edhe tifozët „Vojvodi “të klubit rival „Teteks“ të Tetovës, të cilët në vend të *„нека разберат клетите фашисти“(le të kuptojnë fashistët e mallkuar),* këndojnë *„нека разберат клетите шиптари (le të kuptojnë shqiptarët e mallkuar)”.*

Irracionalizmi i tifozllëkut di të shkojë aq larg, saqë preket edhe në “shenjtërit” e popullit tjetër, si figurat e mëdha historike etj. Kështu, tifozët shqiptarë shpeshherë brohorisin sloganin *“Toshe – peder”,* duke ua ofenduar ikonën e muzikës së tyre këngëtarin e ndjerë Toshe Proevski, gjë e cila i irriton pa masë tifozët kundërshtarë, të cilët kthejnë me brohoritjen *“Avio Impex”*, duke përkujtuar dy rrëzimet e avionëve të kësaj kompanie, ku humbën jetën shumë shqiptarë.

Në folklorin e simpatizuesve nga Ballkani, por edhe më gjerë temat e këngëve, sloganeve, transparentëve, flamujve, stemave etj. merren nga identiteti etnik që përputhet me fushatat e partive politike, ku edhe tifozët duan të paraqiten si përfaqësues të popullit të tyre. Ndonjëherë edhe pse dy grupe tifozësh të një nacionaliteti, bashkohen kundër klubeve dhe simpatizuesve kundërshtarë, të cilët i shikojnë si përfaqësues të ndonjë populli tjetër armik. Ofendimet ndaj shqiptarëve në Maqedoni kanë edhe karakterin politik, ku tifozët maqedonas, në tribuna përmendin emrin e ish-ministrit të Punëve të Brendshme *Lube Boshkovski,* i cili sipas tyre është hero për luftën e armatosur të vitit 2001, pastaj *“Tetovo Makedonski Grad”* (Tetova - qytet i maqedonasve). Nga ana tjetër, tifozët shqiptarë këndojnë këngë patriotike të tipit: *“United State of Albania”* ku dhe kanë transparentin e vendosur, në çdo ndeshje e veçanërisht në Tetovë. Këndohen këngë për krahina dhe qytete nga Maqedonia, Kosova dhe Shqipëria, zakonisht këndojnë këngën e mirënjohur

“Se Ilirida, Çamëria, Malësia”, po ashtu këndojnë këngët *“Besa - besë, besën e kem dhanë”,* brohorisin *“Shqipëri etnike”,* duke paraqitur transparentin *“Don’t you FYROM my, call my Ilirida”*

Dhuna në arenat sportive dhe jashtë tyre

Gjuha e urrejtjes, dhuna dhe jotoleranca janë pjesë e jetës së përditshme e të gjitha shoqërive moderne. Për shkak të kësaj, çdo bisedë për dhunën në të vërtetë është bisedë për vetë shoqërinë. Për shkak të përparimit të shpejtë të shkencës dhe të arriturave teknike të dhunës bëhet më masive dhe shkatërruese, me pasoja të paparashikueshme për shoqërinë. (Milush, 2010, fq.348)

Tifozët sportivë, për të treguar patriotizmin vetjak, shpesh i vënë zjarrin flamurit kundërshtar. Kështu në një ndeshje basketbolli mes Rabotniçkit e KB Liria të zhvilluar në Shkup, në çerekun e dytë tifozët e këtij klubi "*City Park Boys*" nxorën flamurin shqiptar dhe të njëjtit ia vunë flakën, ndërkohë, siç raportuan edhe agjencitë e lajmeve, gjatë gjithë kohës u brohoritën thirrje antishqiptare, si: *"Shqiptari i vdekur, është shqiptar i mirë ", "Dhoma gazi për shqiptarët"*, ashtu siç bënë pak muaj më parë në Romë, ku tifozët serbë i vunë flakën flamurit shqiptar, përpara syve të mijëra njerëzve. Ende nuk janë zbardhur rastet e fundit të akteve të tilla si ndeshja e basketbollit të dhjetorit të vitit të kaluar midis Rabotniçkit dhe Lirisë në Shkup, ku u dogj flamuri shqiptar dhe kishte thirrje antishqiptare. Rasti më i fundit i pandriçuar dhe pandëshkuar është ai që ndodhi në Prilep në ndeshjen miqësore të futbollit midis reprezentacionit të Maqedonisë dhe atij të Shqipërisë. Në stadiumin e Prilepit, tifozët maqedonas fyen shqiptarët në baza etnike me parullat *"Shqiptari i vdekur është shqiptar i mirë", "Dhoma gazi për shqiptarët", "Maqedonia* e pastër" e tjerë. Tifozët e Prilepit të ashtuquajtur "Majmunat" dhe tifozët e tjerë në pushimin midis dy pjesëve u shpërblyen nga kryetari i komunës së Prilepit, Marjan Ristevski me rastin e 25-vjetorit të formimit të tyre. MPB-ja nuk ndërmori asnjë veprim lidhur me nxjerrjen para drejtësisë të autorëve dhe organizatorëve të këtyre akteve raciste kundër shqiptarëve. Si kundërpërgjigje ndaj këtij akti në Kaçanik, në një ndeshje futbollistike lokale midis Lepencit dhe Dritës, digjet flamuri maqedonas dhe shkruhet transparenti *"Viti 2012 nuk është fundi i botës, por fundi i Maqedonisë"*. Akte të tilla do të përsëriten edhe në Prishtinë dhe Tiranë.

Dëmet e shkaktuara nga dhuna e huliganëve, janë të mëdha edhe jashtë arenave sportive. Ata jo rrallë sulmojnë, rrahin dhe shkatërrojnë edhe nëpër lagje të ndryshme të qyteteve. Kështu ishte edhe rasti në vitin 2009, në lagjen Nerez të Shkupit, të banuar me shqiptarë, kur u sulmuan nga "Komitët" dhe u plagosën shumë banorë, të cilët s'kanë lidhje me sjelljet anemike të "tifozëve

ekstremistë”, dhe u dëmtuan shumë shtëpi. Edhe më simptomatike ishte deklarata e grupit “Komiti” të cilët menjëherë pas sjelljes së dhunshme nëpër rrugicat e lagjes Nerezi, veten e promovuan si *“mbrojtësit e vetëm dhe të fundit të nderit dhe dinjitetit kombëtar maqedonas në këtë shtet.”*

Një rast tjetër mjaft i rëndë ishte edhe përplasja dhe manifestimi i dhunës që ndodhi në vitin 2011, midis tifozëve "Shfercerat" dhe "Komitët" në Kalanë e Shkupit. Ky incident, nuk është as i pari, dhe ndoshta as i fundit. Ndonjëherë shtrohet pyetja, sa këto incidente janë të motivuara politikisht? Në veçanti ka indikacione serioze se pakënaqësia e "tifozëve", në të shumtën e rasteve është e motivuar politikisht dhe e organizuar që më parë, nga qendra të ndryshme të pushtetit. Pa mëdyshje ekstremistët sportivë, gjërat i shohin vetëm nga një prizëm, por që janë në gjendje të bëjnë gjithçka.

Ndikimi i politikës në dhunën e ngjarjeve sportive

Politikanët s’kanë asgjë të përbashkët me sportin, por aty janë për t’i realizuar qëllimet e tyre politike ose nacionaliste. Ngjarjet sportive paraqesin rast të mirë për të promovuar qëllimet e tyre politike, për shkak të numrit të madh të pjesëmarrësve në atë ngjarje si dhe prezencës së publikut sportiv dhe medieve. Është rëndë që me një vend të tubosh aq numër të madh të pjesëmarrësve sikurse ndodh në ngjarjet sportive. Aktivitete të posaçme, politikanët kanë gjatë fushatës zgjedhore, ashtu që arenat sportive i shfrytëzojnë për promovimin e pamfleteve partiake. Gjatë tubimeve zgjedhore, rriten edhe tensionet nacionaliste, të cilat i shfrytëzojnë partitë e caktuara për të përfituar ithtarë të rinj në radhët e veta. Terreni më i përshtatshëm për ta bërë këtë, gjithsesi janë ngjarjet sportive, ku më lehtë mund t’i promovojnë pamfletet me përmbajtje nacionaliste ose duke brohoritur grupet e tifozëve. Sjellje të tilla, të ndikuara nga politika ndaj klubeve sportive dhe publikut sportiv, rezultojnë që, në ngjarjet sportive të vijë deri te eskalimi i dhunës. Shpeshherë këto eskalime janë me pasoja të mëdha materiale si dhe pasoja në shëndetin dhe jetën e njerëzve. Të shpeshta janë përleshjet ndërmjet tifozëve të klubeve nga mjediset e ndryshme etnike, megjithatë përleshje ndodhin, ndoshta më pak edhe në mjediset njënacionale, si p.sh. në Shkup, Manastir, Sarajevë, Mostar, Zagreb, Split, Beograd etj. për shkak të ndikimit të opsioneve politike etj.

Ajo që është brengosëse, pothuajse para çdo ndeshjeje të rëndësishme futbolli, është se organet e sigurimit konfiskojnë sasi të konsiderueshme të

mjeteve dhe veglave, që e vënë në rrezik jetën e njeriut (brisqe, thika të madhësive të ndryshme, lëndë shpërthyese etj.). Huliganizmi nëpër objektet sportive por edhe jashtë, është një problem mjaft i rëndë, që i kanoset frymës së vërtetë të sportit, duke penguar miqësinë ndërmjet njerëzve.

Qëndrimi i medieve ndaj huliganizmit në sport

Duke u bazuar në shkrimet e shtypit sportiv por edhe më gjerë, sjelljet e dhunshme të tifozëve, shumë shpesh shndërrohen në fyerje, incidente ose përleshje sipas të ashtuquajturës "përkatësi nacionale". Tifozët, agresivitet më të madh tregojnë ndaj ekipeve dhe tifozëve të ndonjë nacionaliteti tjetër nga mjedise të tjera. Mjafton të përkujtohemi në vitet që i paraprinë shpërthimit të luftërave në vendet e ish-Jugosllavisë, në arenat sportive, e më tepër në stadiumet e futbollit, midis pajisjeve të ndryshme të tifozëve u paraqitën edhe transparente me porosi politike, portrete të udhëheqësve kombëtarë dhe shenjtorëve, stema nacionale dhe flamuj, këngë çetnike, iniciale dhe përshëndetje ustashe etj. (Čolović, 2000, fq.322).

Ndaj pasioneve të tilla të tifozëve, të cilët krijonin urrejtje në baza nacionale dhe agresivitet, ashtu si në atë kohë, edhe tani në Maqedoni u dënuan në mënyrë anonime nga shtypi i këtushëm. Në mediet e Maqedonisë, qoftë në shqip apo maqedonisht u botuan komente që paralajmëronin për rrezikun që mund të sjellin këto epshe shovene në stadiumet sportive, duke apeluar që të ndërmerret diçka kundër veprimeve të tilla[3]. Titujt e disa artikujve, të botuar midis vitit 2009 dhe tremujorit të parë të vitit 2011, më së miri e ilustrojnë këtë gjendje, si p.sh.: *"Nacionalizmi maqedonas në shkallët e stadiumeve të Maqedonisë", "Sharjet e fansave", "Gjuha e urrejtjes, pjesë përbërëse e fjalorit të fansave", "Kush këndon, keq s'mendon", "Djelmoshat e stadiumeve", "Fansat do të këndojnë", Për cilin ekip partiak, luajnë fansat"* etj.

Në tekstet e tyre dominojnë qëndrimet morale, didaktike dhe vlerësimet ideologjike. Në një kolumnë, gazetari pyet: "*Nuk mund, të mos pyes - pse janë shpenzuar kaq para nga Qeveria në fushatën për të forcuar vetëdijen nacionale dhe dinjitetin? A thua ndërgjegjja nacionale dhe dinjiteti mbrohen me anë të gjuhës së urrejtjes dhe të dhunës ndaj bashkëqytetarëve të tyre me prejardhje të ndryshme etnike?*" (Dnevnik, 2009). Tjetri mendon se është i

[3] Shembujt që i marrim rrjedhin nga gazetat: Dnevnik, Nova Makedonija, Vreme, Veçer, Utrinski, Koha, Lajm, Koha e re, Shqipmedia

shqetësuar nga ngjarjet e tilla që japin mesazhe nacionaliste dhe raciste dhe që nuk u kontribuojnë marrëdhënieve ndëretnike midis dy komuniteteve më të mëdha në vend. Nga ana tjetër, disa profesorë universitarë, mendojnë se kur tifozët janë të përfshirë në ofendime brutale ndëretnike dhe raciste, jo vetëm që ndeshjet sportive trajtohen me një rrezik të lartë të sigurisë, por është shqetësuese kur ata instrumentalizohen nga partitë politike ose nga motive politike. Këtë më së miri e ilustron analisti *Čolović,* i cili pohon se gjatë luftës në ish-Jugosllavi "*agresiviteti i tifozëve për shtetin bëhet "kapital i çmueshëm i urrejtjes", kurse tifozët përdoren si "mburojë e gjallë". (Čolović, 1993, fq.93-98).* Zakonisht shteti nuk ka nevojë ta shkatërrojë sjelljen e dhunshme dhe agresive të tifozëve, përkundrazi, ai është i interesuar që atë "kapital të urrejtjes" nga ana e tifozëve ta ruajë, për ta përdorur në realizimin e qëllimeve luftarake.

Masat për ndërprerjen e dhunës

Për shkak të masave shumë të buta, të marra deri më tani, si p.sh. ndalimi i hyrjes në stadium, apo përcaktimi për negociata me dhunuesit, duke i konsideruar si raste të izoluara, ndikoi që këto dukuri të përsëriten më shpesh. Dhe, meqë akti i parë i dhunshëm, mbeti pa efekte speciale, pasi ishte thyer ndalimi, rruga tashmë është e lirë. Tani gjithçka është e mundur. Aktin e parë e ndjek i dyti, pastaj i treti, dhe më në fund, kjo ndodh çdo herë kur ka një ndeshje futbolli. Në këtë mënyrë dhuna nihiliste, bëhet ritual në stadiume dhe jashtë tyre.

Një gjë të tillë mbretëronte edhe tek tifozët anglezë, të cilët ishin të njohur në tërë botën, por legjislacioni anglez për disa vite me radhë i ashpërsoi ligjet duke krijuar mundësinë e ndalimit të tifozëve të futbollit të hyjnë në stadium (1986), dhe vazhdoi me aktet me të cilat ndalonin vizitat e huliganëve jashtë vendit (1989), më pas zgjeroi listën e ndëshkimeve edhe ndaj atyre që hedhin objekte në terren, që hyjnë brenda, atyre që bëjnë thirrje raciste dhe çdo pjesëmarrësi në incidente (1991). Që nga viti 1999 ndalimi i huliganëve nuk është i rekomanduar, por i domosdoshëm, kurse nga viti 2001, nuk është me rëndësi ku luhet ndonjë ndeshje, jashtë apo brenda vendit, në rast veprimi huligan, personit i konfiskohet përkohësisht pasaporta. Policia, duke u bazuar në video incizimet, mund të arrestojë edhe shumë vjet pas incidentit.

Përveç kësaj, sportit në Maqedoni i duhen edhe disa ndryshime thelbësore, si: klubet sportive dhe federatat sportive të dalin nga ndikimi i politikës dhe

politikanëve, të cilët janë atje vetëm për t'i plotësuar qëllimet e tyre politike; të ndalohet shfaqja e pamfleteve politike në ngjarjet sportive; të ndalohet shfaqja e pamfleteve nacionaliste dhe thirrjeve me përmbajtje nacionaliste; duhet zgjeruar bashkëpunimi dhe miqësimi në mes të federatave sportive dhe klubeve sportive; të organizohen takime me përfaqësuesit e grupeve tifozë; nëpërmjet medieve të ulen tensionet midis tifozëve; në uljen e tensioneve përveç klubeve dhe federatave sportive, të cilat vetë nuk mund t'i zgjedhin problemet, të kyçen edhe organet më të larta të shtetit legjislativ dhe ekzekutiv; shteti duhet të miratojë ligje të tilla, për të dekurajuar dhunën, e jo për ta nxitur atë; duhet të shkurtohet procedura nga momenti i veprës penale deri te vendosja e sanksioneve.

A do të hartohen ligje të tilla dhe a do të ushtrohet toleranca zero ndaj gjuhës së urrejtjes dhe dhunës ndaj të gjithë simpatizuesve huliganë (të cilët shfrytëzojnë çdo shans për t'u maskuar si patriotët dhe besimtarët më të mëdhenj?), ngelet të shihet. Deri atëherë do të rrijë varur dyshimi se nxitja e konflikteve në baza etnike dhe fetare, sipas nevojës, u përgjigjet pikërisht atyre politikanëve të cilët edhe e shpallin moratoriumin e marrëdhënieve ndëretnike, apo do t'u lejohet që huliganët, në këtë mënyrë ta realizojnë ëndrrën e tyre revolucionare?

Gjuha e urrejtjes në politikë

Pjesë e këtij punimi është edhe gjuha e kandidatëve për deputetë gjatë fushatës zgjedhore të zgjedhjeve të fundit të parakohshme që u organizuan në Maqedoninë e Veriut (15. VII. 2020). Jemi përpjekur që nga secila parti apo koalicion i partive të udhëhequra nga shqiptarët ta vëzhgojmë dhe të nxjerrim disa fjalë e shprehje të cilat kujtojmë se janë ofenduese, fyese që ndryshe në etnolinguistikë njihen si *gjuhë e urrejtjes*. Në vazhdim do t'i ilustrojmë me fjalimet e anëtarëve e liderëve të partive që ishin kandidatë për të fituar mandatin e deputetit.

"Në këto zgjedhje do të thuhet Jo për "A"[4] dhe një mbështetje e madhe për koalicionin "B" edhe përskaj presioneve kërcimeve dhe shantazheve që u bëhet familjarëve të mi e familjarëve të çdonjërit që është këtu në këtë tubim nga ana juaj apo edhe kërcënimeve e shefit shtabit tuaj që është edhe kryetari

[4] Për çështje etike me qëllim të ruajtjes së anonimitetit të subjekteve/individëve, emrat e partive politike janë zëvendësuar me shkronja prej A deri D, kurse të personave me X dhe Y.

i komunës së këtij qyteti nga gjithë hienat tjera që i mban përreth përsëri do të thonë JO (duartrokitje) nëse nuk e ke të qartë e vazhdon të pyesësh edhe më tej se pse JO mund të të numëroj edhe shumë arsye por ato do t'i dëgjosh pas 15 korrikut kur të jesh në opozitë dhe do të thuhet çdonjëra tek e tek dhe pastaj do të japësh llogari (duartrokitje)."

"Do të kisha dashur të them një mesazh për ata të cilët akoma nuk e kanë ndarë mendjen, jetojmë ne një kohë pandemie, në një kohë të prezencës së një virusi i cili fatkeqësisht edhe merr edhe jetë, por nuk duhet harruar edhe diçka tjetër se ne jetojmë me një pandemi shumë më të rrezikshme, pandemi e quajtur "A".

"Ende vlerësojmë se parimi ... i ruan shqiptarët dhe i bën të logjikshëm me zgjedhjet e shqiptarëve se përndryshe do ishim si "C" dhe të tjerët satelitë të partive politike maqedone" (kupto: maqedonase).

"50 përqindëshi tjetër (për zgjidhjen e problemit ekonomik) është krijimi i kushteve të volitshme që këtu të vijë kapitali i huaj, Gjermanisë, Anglisë, Austrisë, Zvicrës, Turqisë, dhe ky kapital i huaj do të hyjë këtu kur nuk do të ketë hajna, hajdutë, reketashë, komandanta e banditë në krye me "X", që reketojnë çdo biznes, prej një çajtore të vogël e deri te biznesi i madh.

Përfundime

Ka edhe mendime se edhe tek ne është i pranueshëm sindromi, i cili ndodhi në disa ndeshje sportive nëpër Evropë siç ishte rasti në Itali e Rusi, gjë që nuk i kontribuon bashkëjetesës në këtë vend. Mendim i përgjithshëm i medieve në Maqedoni ishte se ndaj këtyre fenomeneve, duhet urgjentisht të ndëshkohen dhe të gjejnë vendin e tyre para drejtësisë sa më parë, në mënyrë që këto thirrje nacionaliste dhe raciste të mos kalojnë pa u ndëshkuar. Në të kundërtën, ky akt do të inkurajonte edhe të tjerët që të ndërmarrin akte të ngjashme që dëmtojnë drejtpërsëdrejti bashkëjetesën në Maqedoni.

Për shkak të masave shumë të buta, të marra deri më tani, si p.sh. ndalimi i hyrjes në stadium, apo përcaktimi për negociata me dhunuesit, duke i konsideruar si raste të izoluara, ndikoi që këto dukuri të përsëriten më shpesh. Dhe, meqë akti i parë i dhunshëm, mbeti pa efekte speciale, pasi ishte thyer ndalimi, rruga tashmë është e lirë. Tani gjithçka është e mundur. Aktin e parë e ndjek i dyti, pastaj i treti, dhe më në fund kjo ndodh çdo herë kur ka një

ndeshje futbolli. Në këtë mënyrë dhuna nihiliste, bëhet ritual në stadiumet dhe jashtë saj.

Apo ndoshta, është më afër së vërtetës, kur thuhet se lufta është lloj luftimi të cilin e zbatuan tifozët e "Cërvena Zvezdës", duke u bërë "Delije" (tifoz sportiv), e pastaj "Tigra" (njësi paraushtarake). Sipas tyre ky ishte rast për fitore përfundimtare të rebelimit huligan, vazhdim i shkatërrimit drejtuar kundër vlerave të shoqërisë civile. Sepse, subkultura huligane, synon të bëjë shndërrimin e udhëheqësve të tifozëve-huliganë në heronj kombëtarë, duke shkuar kah ajo që të bëhet kulturë dominuese e shoqërisë elitare. Këto grupe huligane prej viteve të 90-ta kanë qenë çerdhe për promovimin e kriminelëve të mëvonshëm në luftën e zhvilluar në Bosnje e Hercegovinë dhe më pastaj në Kosovë. Një skenar i tillë mund të përsëritet edhe në ditët e sotme. Historia njeh shumë raste të tilla, të përkujtohemi: në rastin e protestave të organizuara para Qeverisë së Maqedonisë vite më parë nga studentët maqedonas, të udhëhequra nga studenti Filip Petrovski, tani "demokrati" i madh i të Djathtës së bashkuar. Në atë kohë për herë të parë u përdoren thirrjet me disponim fashist antishqiptar, si: *"Dhoma gazi për shqiptarët", "Vdekje shqiptarëve"* etj. parulla këto antishqiptare dhe fashiste që më vonë filluan të dëgjohen edhe nëpër shumë manifestime sportive, ku shqiptarët në të shumtën e rasteve nuk janë as protagonistë.

Lind pyetja, a duhet të ekzistojë zero tolerancë ndaj gjuhës së urrejtjes dhe dhunës që manifestohet nga ana simpatizuesve të caktuar huliganë, duke u maskuar si patriotët dhe besimtarët më të mëdhenj? A do të rrijë varur dyshimi se nxitja e konflikteve në baza etnike dhe fetare, sipas nevojës, u përgjigjet pikërisht politikanëve të cilët edhe e shpallin moratoriumin e marrëdhënieve ndëretnike, apo do t'u lejohet që huliganët, në këtë mënyrë ta realizojnë ëndrrën e tyre revolucionare?

Referecat:

1. Čolović, I. (1993). *Bordel ratnika.* Beograd.
2. Čolović, I. (1993). *Bordel ratnika.* Beograd.
3. Čolović, I. (2000). *Poltika simbola.* Biblioteka XX vek: Beograd.
4. Hobsbawn, E. J. (1993). *Nacije i kombëtarizam. Program, mit, stvarnost.* Novi liber: Zagreb.
5. Ibrahimi, M. (2009). *Fjalor i zhargoneve dhe eufemizmave shqiptare.* Interlingua: Shkup.
6. Kej, M. (1989). *Ideologija sporta u Francuskoj.*

7. Kovačević, I. (1987). *„Futbalski ritual* “, Gledižta, br.5'6, Beograd.
8. Lalić, D. (1990). „Nasilništvo nogometnih navijača. Geneza fenomena u Jugoslaviji “, *Kultura,* br.88-90, Beograd.
9. Limbergen, K. (1990). *„Fudbalski vandalizam “.* Kultura, br.88-90, Beograd.
10. Marković, V. (1990). *„Zašto su samo navijači u napadu? “*Kultura, br.88-90, Beograd.
11. Milza, P. (1990). *Le soccer italien,* sipas Ignacio Ramonet, *“Le soccer, c'est la gurre”.* Paris.
12. Pages, D. (1990). *Soccer: Ceux qui vont mourir te saluent ou a qui profite le crime.* Paris.
13. Pajaziti, A. (2011). *Prerje nga sociologjia e sportit.* (www.alipajaziti.net).
14. Perasović, B. (1988). *„Sportsko huliganstvo kao subkulturna pojava “, Pitanje, Zagreb, br.5-6.*
15. Petrović, K. (1990). *„Nasilje i sport “,* Kultura, br.88-90, Beograd.
16. Божовић, Р. Агресија и насиље у спорту, Филозофски Факултет у Никшићу, Никшић 2001.
17. Европска конвенција за борбу против расизма и нетолеранције, 22. Март 1994.
18. Ерцег, Т. (2004). Како се борити против говора мржње и јасно мотивираног насиља Центар за људска права, Загреб.
19. Миљуш, М. (2010). *Говор мржње и насиље у спорту.* Говор мржња (Зборник радова). Бања Лука.
20. Трипковић, М. Насиље у спорту као сегмент насиља у друштву, Удружење дефендолога РС број 10/2001.
21. Туфегџија, М. (2010). *Говор мржње и насиље на спортским догађајима.* Говор мржња (Зборник радова). Бања Лука.
22. Штакић, Ђ. (1996). Социологија физичке културе, Београд.

PERCEPTIMI PËR PËRDORIMIN E GJUHËS SË URREJTJES GJATË KAMPANJËS ZGJEDHORE: REPUBLIKA E MAQEDONISË SË VERIUT, ZGJEDHJET PARLAMENTARE 2020

Ibrahim Neziri, Agon Memeti, Naser Ramadani

Urrejtja paraqet qëndrim ndaj grupit të jashtëm që gjithsesi përmban reprezentim kognitiv për grupin e targetuar. Për këtë, kontribuojnë perceptimi i konflikteve mes grupeve në lidhje me arritjen e qëllimeve bazike të grupit por dhe pabarazia e vlerave dhe ideologjisë së grupeve (Halperin, 2008). Urrejtja shoqërohet edhe me perceptimin se anëtarët e grupit të jashtëm janë të këqij, kanë qëllime dashakeqe dhe ndihen të pafuqishëm të përballojnë ofansivat e mundshme të ardhshme nga grupi i jashtëm (Fischer dhe bashkaut. 2018, Halperin, 2008). Gjatë shprehjes së gjuhës së urrejtjes, përmbajtja e saj përfshin vlerësim të targetit në tërësi, dispozitat e tij të qëndrueshme, natyrën e lindur të targetit, motivet dhe karakteristikat e targetit (Fischer dhe bashkaut. 2018). Gjatë shprehjes së gjuhës së urrejtjes, përdoruesit e saj shprehin atë që e mendojnë për anëtarët e grupit të targetuar. Kjo mund të përmbajë etiketime, nofka në lidhje me emrin e grupit ose karakteristika të tjera të grupit.

Bilewicz & Soral (2020) nënvizojnë se përdorimi i shpeshtë i gjuhës deroguese bën që njerëzit të krijojnë përshtypje se e gjuha e urrejtjes është normë e jo sjellje delikuente. Sipas tyre, ky proces i normalizimit është pasojë e ndryshimit të shpejtë të burimit prej ku konsumohen informacionet në lidhje me politikën dhe problemet sociale nga mediat tradicionale në ato sociale. Winiewski dhe bashkaut. (2017) kanë treguar se rreth 95 % e qytetarëve të Polonisë gjuhën e urrejtjes e takojnë në internet, kurse rreth 66% në televizion. Megjithatë, burimi i ekspozimit të gjuhës së urrejtjes në kanale të ndryshme, varion nga koha që individët e kalojnë me mediumin e caktuar. Sidoqoftë, hulumtimet në mjedise të ndryshme e përdëftojnë se gjuhën e urrejjes më së shumit e takojnë në rrjetet sociale si dhe në TV (Winiewski dhe bashkaut. 2017, Oksanen dhe bashkaut. 2014; Hawdon, 2017).

Marrë në tërësi, individët të cilët konsumojnë më shumë infomacione nga burime të ndryshme janë më tepër të ekspozuar në gjuhë urrejtjeje. Konkretisht, personat të cilët janë më shumë aktivë në rrjete sociale dhe kanë më shumë shok virtuel (Hawdon dhe bashkaut., 2017) janë edhe më të ekspozuar në materiale që përmbajnë gjuhë urrejtjeje por edhe më tepër janë viktimë e dukurisë së njëjtë (Oksanen dhe bashkaut., 2014; Winiewski dhe

bashkaut., 2017), si dhe perceptojnë në nivel më të lartë frikën sociale (Oksanen dhe bashkaut., 2018). Përmbajtjet e gjuhës së urrejtjes në rrjete sociale, më së tepërmi shprehen në pjesën e komenteve nga qytetarët në faqen e liderëve të partive politike si dhe lajmeve të mediave (Meza dhe bashkaut. 2018). Sipas autorëve, komentet me përmbajtje të gjuhës së urrejtjes kryesisht janë në postimet me tema që përmbajne fjalime antagoniste për target-grupe të caktuara. Pikërisht në këtë pjesë, rrjete sociale dhe komentet ku mundësohet që individët të ngelin "të panjohur" për lexuesin, bën që më lirshëm dhe më shpesh të jetë prezent materiali me përmbajtje qe nxit urrejtje. Hulumtimet e mëhershme kanë treguar se të qenit anonim ndikon në sjelljen e individit. Anonimiteti promovon sjellje antisociale, konkretisht shprehje të emocioneve negative në internet ndaj target-grupit (Wang, 2018). Përmbajtjet të cilat në përbërje kanë nxitjen e urrejtjes dhe krimit postohen në masë më të madhe nga persona anonimë dhe kryesisht në baza racore (Mondal dhe bashkaut. 2017). Komentet më të shpeshta që përmbajnë gjuhë urrejtjeje ndërlidhen me tema politike, në kontekste të zgjedhjeve, shpenzime publike, korrupsion dhe vjedhje (Meza dhe bashkaut. 2018). Mirëpo, përdorimi dhe të qenit i ekspozuar në të, dallon në shtete të ndryshme si dhe nga masat që dalin nga legjislacioni. Gjuha e urrejtjes në baza racore më së shumti përdoret në SHBA (Mondal dhe bashkaut. 2017) e pastaj në Finlandë, Gjermani e Britani (Hawdon dhe bashkautor. 2017). Sipas autorëve, pikërisht ligjet e rrepta për ndalim të përdorimit të kësaj dukurie, për dallim prej ligjeve që sigurojnë lirinë e fjalës, kanë funksion të rojtarit në intensitet të përdorimit të gjuhës së urrejtjes në media sociale.

Përdorimi dhe intensiteti i gjuhës së urrejtjes varion sipas karakteristikave të përdoruesve edhe atë në baza gjinore, nivel edukimi si dhe simpatizimit të partive politike. Femrat dhe personat me nivel më të lartë të edukimit perceptojnë gjuhën e urrejtjes si më ofansive ndaj refugjatëve (Winiewski dhe bashkaut. 2017). Partitë politike me orientim djathtist (Mihajlov dhe bashkaut. 2014) si dhe vetë personat me pikëpamje politike djathtiste (Winiewski dhe bashkaut. 2017) përdorin më shumë gjuhë urrejtjeje si dhe perceptojnë gjuhën e urrejtjes si më pak ofansive si dhe më pak mbështesin ndalesën e përdorimit të saj ndaj minoriteteve dhe refugjatëve.

Metodologjia

Qëllimi i këtij studimi është që të identifikojmë perceptimin për prezencë të gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjës së zgjedhjeve parlamentare 2020 nga qytetarët e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Pjesëmarrësit. Prej numrit të përgjithshëm 641 pjesëmarrës, 392 (61.15%) janë shqiptarë dhe 249 (38.85%) maqedonas. Në bazë të gjinisë, gjithsej nga numri i përgjithshëm i pjesëmarrësve, 394 janë deklaruar meshkuj dhe 246 femra, ndërkaq sipas vendbanimit 411 (64.22%) nga qyteti dhe 229 (35.78%) nga vendet rurale, kurse një pjsëmarrës nuk është përgjigjur në pyejten e gjinisë dhe të vendbanimit. Mosha mesatare e subjekteve të cilët kanë marrë pjesë është 32.10 vjeçare me devijim standard prej 11.10 viteve, gjegjësisht prej moshës minimale 18 dhe atë maksimale 70 vjeçare. Numri i pjesëmarrësve sipas zonave zgjedhore është i paraqitur në grafikonin 1.

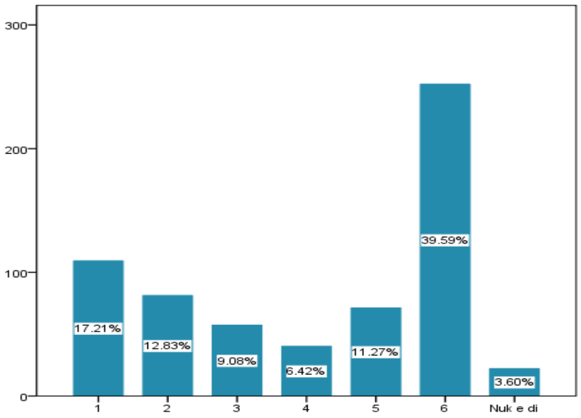

Grafikoni 1. Pjesëmarrësit sipas zonave zgjedhore

Instrumenti. Gjuha e urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore parlamentare 2020 është matur nëpërmjet pohimeve të përpiluara për qëllimet e këtij studimi e që janë të orientiara në atë se sa partitë politike fajësojnë oponentët politikë për tradhti, fatkeqësi nacionale/etnike., si p.sh. "Partitë kundërshtare fajësohen për jobesnikëri (tradhti) ndaj shtetit/kombit." Nga pjesëmarrësit është kërkuar që të deklarohen se sa partitë fajësohen për dukuritë e caktuara në shkallë prej 1 "Asnjëherë" deri në 5 "Çdoherë". Pas çdo pohimi, pjesëmarrësit kanë pasur mundësinë që të shënojnë/përshkruajnë me një fjalë/fjali formën e shprehjes së gjuhës së urrejtjes të përfshirë në pohim.

Subjektet të cilat kanë deklaruar se kanë vërejtur gjuhë urrejtjeje gjatë kampanjës zgjedhore kanë pasur opsionet për të zgjedhur se ku më së shpeshti e kanë perceptuar gjuhën e urrejtjes p.sh. “portale”, “emisione debative” dhe formën më të shpeshtë, p.sh. “etnike”, “partiake”.

Distanca sociale është matur nëpërmjet shkallës së Bogardusit që përbëhej prej pesë pohimeve. Pjesëmarrësit për çdo pohim (pesë prej tyre) në shkallë prej 1 “aspak” deri 4 “plotësisht” është dashur të përgjigjen sa do të kishin dashur të kenë kontaktin e caktuar me grupin e jashtëm p.sh. “Do të kisha dashur të jetoj me fqinjë maqedonas/shqiptar”.

Orientimi për dominancë sociale është matur nëpërmjet tetë pohimeve. Pjesëmarrësit janë deklaruar se sa pajtohen me çdo pohim në shkallë prej 1 “aspak” der në 4 “plotësisht”. (p.sh. “Një shtet është i përkryer atëherë kur një përkatësi etnike është më e pushtetshme sesa përkatësitë e tjera etnike”.)

Realizimi dhe kriteret etike

Ky studim është realizuar gjatë fushatës parazgjedhore të zgjedhjeve parlamentare në Maqedoninë e Veriut prej 1 deri 13 korrik 2020. Grumbullimi i të dhënave është realizuar përmes faqes në rrjetin social Facebook të emërtuar “Center for Peace-University of Tetova”. Publikimi i pyetësorit në këtë faqe është paraqitur në gjuhën maqedonase me titull “*прашалник за перцепција на изборната кампања 2020*” dhe në gjuhën shqipe “*perceptimi i kampanjës zgjedhore / перцепција на изборната кампања*”. Fillimisht pyetësori ishte i përbashkët, respektivisht në linkun e njëjtë ishte opsioni për zgjedhje të gjuhës shqipe/maqedonase për plotësim të pyetësorit. Por, pas një jave ishte e dukshme pjesëmarrja e ulët e plotësimit të pyetësorit në gjuhën maqedonase. Si vijim, pyetësori u shpall vetëm në gjuhën maqedonase, pas të cilit akt, interesi ishte më i lartë i plotësimit të pyetësorit nga pjesëmarrësit maqedonas.

Pyetësori është sponsorizuar me kapacitetet maksimale duke përzgjedhur saktë zonat zgjedhore dhe qytetet, në përputhje me metodologjinë e zgjedhjes së mostrës dhe është shfaqur rastësisht te mostra e caktuar. Për një përfshirje edhe më të gjerë, pyetësori është shfaqur edhe në rrjete të tjera sociale dhe portale brenda lajmeve të ndryshme rastësore.

Gjatë fazës së plotësimit të të dhënave, ekipi punues vazhdimisht është përgjigjur në komunikimin elektronik për paqartësi të ndryshme, duke dhënë udhëzime përkatëse.

Pjesëmarrësit janë informuar saktë për kriteret etike të studimit, ruajtjen e anonimitetit dhe qëllimin e studimit. Të gjithë pjesëmarrësit kanë pranuar udhëzime të qarta për plotësim dhe kanë dhënë deklaratë pajtueshmërie për pjesëmarrje vullnetare.
Publikimi i pyetësorit është ndërprerë prej momentit kur ka filluar heshtja parazgjedhore.
Formati i pyetësorit online ka qenë në përshtatje të plotë me metodologjinë e studimit dhe etikën profesionale të kërkimeve shkencore. Të gjithë pjesëmarrësit të cilët nuk janë përgjigjur për zonën zgjedhore, ekipi i hulumtimit i ka përcaktuar sipas vendit të banimit.

Rezultate

Në pyetjen se a janë anëtarë të ndonjë partie politike, 174 pjesëmarrës janë përgjigjur me "po", ndërsa shumica prej 390 janë përgjigjur me "jo". Në alternativat e tjera si "kam qenë dikur" janë përgjigjur 39 pjesëmarrës, 15 se planifikojnë të antarësohen dhe 22 nuk janë përgjigjur në këtë pyetje (tabela 1). Numri i shqiptarëve të cilët nuk janë anëtarë të ndonjë partie politike është 236, ndrësa 107 kanë deklaruar me po, ndërsa te maqedonasit numri i atyre që nuk janë anëtarë të ndonjë partie është 154 dhe 67 pjesëmarrës pozitivsht kanë deklaruar për antarësinë e tyre në parti politike.

Tabela 1. Anëtarësia në parti politike

	N	%	Valid %
Po	174	27.1	27.2
Jo	390	60.8	60.9
Kam qenë dikur	39	6.1	6.1
Planifkoj të antarësohem	15	2.3	2.3
Nuk përgjigjem	22	3.4	3.4
Total	640	99.8	100.0
Të paplotësuara	1	.2	
Total	641	100.0	

Në lidhje me atë se ku i ndjekin më shumë ngjarjen e kampanjës zgjedhore, shumica e pjesëmarrësve prej 285 (44.5%) kanë deklaruar se rrjetet sociale (portalet) janë vendi ku më së shpeshti njoftohen dhe përcjellin kampanjën zgjedhore, në radhë të dytë kemi 174 të cilët nuk e ndjekin aspak, ndërsa 69 e

ndjekin në debate televizive, 56 nga lajmet në TV dhe 25 në tubime partiake. 6 prej pjesëmarrësve nuk kanë dashur të përgjigjen në këtë pyetje (grafikoni 2.).

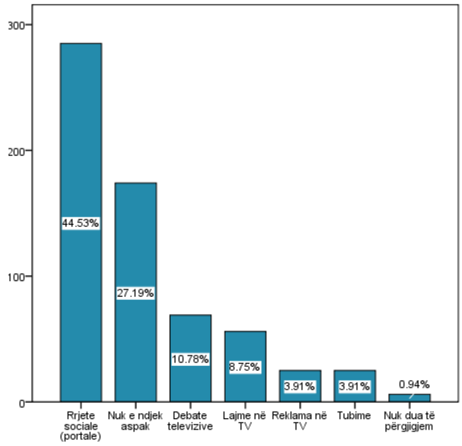

Grafikoni 2. Burimet e ndjekjes së kampanjës

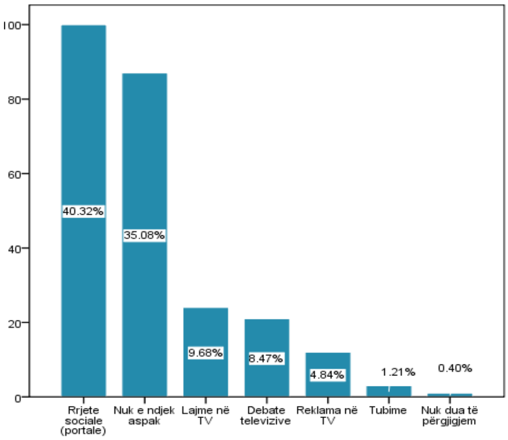

Grafikoni 3. Burimet e ndjekjes së kampanjës – subjektet maqedonase

Prej të dhënave grafike shihet se ndjekja e kampanjës te shqiptarët dhe maqedonasit është shumë e përafërt, gjegjësisht më tepër të theksuara janë rrjetet sociale, por një diferencë e theksuar vërehet te përgjigjja se nuk e ndjekin kampanjën. Më konkretisht, maqedonasit kanë deklaruar në masë më të madhe (35.08%) se nuk e ndjekin kampanjën e zgjedhjeve parlamentare 2020 (grafikoni 3).

Në vijim prezantohen të dhënat nga subjektet të cilët kanë deklaruar se e ndjekin kampanjën zgjedhore.

Në lidhje me përdorimin e gjuhës së urrejtjes nga partitë politike, (një pyetje me më shumë alternativa të mundshme), raportohet në radhë të parë me më shumë përgjigje, se gjuha e urrejtjes më shpesh manifestohet në postimet/komente në rrjete sociale (275 përgjigje), në emisionet debative (244 përgjigje), (221 e përgjigje) për portalet, (109 përgjigje) për reklamat në TV dhe (122 përgjigje) për spotet (TV, youtube, rrjete sociale). 25 përgjigje janë dhënë se nuk kanë vërejtur gjuhë të urrejtjes (tabela 2). Siç mund të shihet në tabelën 3, pjesëmarrësit raportojnë se më së shpeshti kanë vërejtur gjuhë urrejtjeje të bazuar në orientimin partiak (387) si dhe në baza etnike (226).

Tabela 2. Përdorimin e gjuhës së urrejtjes nga partitë politike e kam vënë re në

	N
Emisione debative	244
Portale	221
Postime/komente në rrjete sociale	275
Reklama në TV	109
Spote (TV, youtube, rrjete sociale)	122
Nuk e kam vërejtur	25

Tabela 3. Gjatë fushatës, gjuha e urrejtjes është e orientuar në baza:

	N
Etnike	226
Gjinore	51
Partiake	387
Religjioze	75
Nuk e kam vërejtur	34

Përdorimin e gjuhës së urrejtjes nga partitë politike, maqedonasit deklarojnë se më së shumti e kanë vënë re në rrjetet sociale (115 përgjigje), ndërsa në radhë të dytë emisionet debative (81), me 75 përmendin spotet dhe 77 portalet (tabela 3), kurse shqiptarët deklarojnë se të njëjtën më shpesh e kanë vërejtur në emisionet debative me (163 përgjigje), në radhë të dytë postimet dhe komentet në rrjete sociale (160), ndërsa një numër i konsiderueshëm pohojnë edhe portalet (144 përgjigje), ndërsa 45 janë për rekalamat në TV dhe 47 për spotet në rrjete sociale dhe TV. (tabela 4).

Table 4. Përdorimin e gjuhës së urrejtjes nga partitë politike e kam vënë re në (pjesëmarësisht maqedonas)

Emisione debative	81
Portale	77
Postime/komente në rrjete sociale	115
Reklama në TV	64
Spote (TV, youtube, rrjete sociale)	75
Nuk e kam vërejtur	4

Table 5. Përdorimin e gjuhës së urrejtjes nga partitë politike e kam vënë re në (pjesëmarësisht shqiptar)

	N
Emisione debative	163
Portale	144
Postime/komente në rrjete sociale	160
Reklama në TV	45
Spote (TV, youtube, rrjete sociale)	47
Nuk e kam vërejtur	21

Respondentët të cilët kanë identifikuar përdorimin e gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore 2020 deklarojnë se dukuria ka qenë e orientuar në baza partiake, edhe atë e deklarojnë shqiptarët (240) edhe maqedonasit (147) (tabela 7 &8). Gjuha e urrejtjes e orientuar në baza etnike deklarohet më shumë nga shqiptarët (153), ndërsa te maqedonasit (73). Dukuria e njëjtë në baza gjinore (39) dhe religjioze (47) vërehet më shumë te maqedonasit, ndërsa më pak te shqiptarët (12 dhe 28).

Table 6. Gjatë fushatës, gjuha e urrejtjes është e orientuar në baza

	N
Etnike	73
Gjinore	39
Partiake	147
Religjioze	47
Nuk e kam vërejtur	5

Table 7. Gjatë fushatës, gjuha e urrejtjes është e orientuar në baza

	N
Etnike	153
Gjinore	12
Partiake	240
Religjioze	28
Nuk e kam vërejtur	29

Marrë në tërësi, fjalët më të shpeshta të cilat i dëgjojnë pjesëmarrësit shqiptarë me të cilat përfaqësuesit politikë i përshkruajnë oponentët e tyre partiakë janë shprehjet "vjedhës" (64), "gënjeshtarë" (28), "tradhtarë" (23). Pjesëmarrësit maqedonas si shprehje më të shpeshtë që përdoret gjatë kampanjës e që përshkruan oponentin partiak e paraqesin shprehjen "kriminel" (36) (shtojcë 1, tabela 1).

Në lidhje me pyetjen se a i fajësojnë partitë politike kundërshtarët e tyre për fatkeqësitë që ndodhin në shtet, shumica e pjesëmarrësve të cilët e ndjekin kampanjën zgjedhore prej 263 (41%) pohojnë se çdoherë dhe 130 (20.3%) shpesh, se gjatë kampanjës dëgjohen fajësime për fatkeqësi të ndryshme që kundërshtarët politikë i kanë sjellë shtetit (tabela 8). Sipas të dhënave të pasqyruara në grafikon, vërehet se mendim të njëjtë ndajnë edhe shqiptarët edhe maqedonasit ku te pala maqedonase dominon më shumë mendimi "çdoherë" me 66.05% dhe te shqiptarët me 51.15%.

Tabela 8. Gjatë kampanjës, partitë i fajësojnë kundërshtarët e tyre politikë për fatkeqësitë që ndodhin në shtet

	N	%
Çdoherë	263	41.0
Shpesh	130	20.3
Ndonjëherë	46	7.2
Nuk dua të përgjigjem	21	3.3
Asnjëherë	7	1.1
Total	467	72.9
Pa përgjigje	174	27.1
Total	641	100.0

Gjatë fajësimit të kundërshtarëve të tyre politikë për fatkeqësitë të cilat ndodhin në shtet, pjesëmarrësit (shiptarë edhe ata maqedonas) si më të shpeshtë e veçojnë fajësimin për vështirësitë ekonomike. Rastet e montuara politike, migrimi dhe korrupsioni janë tri dukuritë që veçohen nga pjesëmarrësit shqiptarë si më të shpeshta gjatë fajësimit të oponentëve politikë për vështirësitë në vend. Pjesëmarrësit maqedonas pas ekonomisë shtojnë vështirësitë me pandeminë COVID-19, marrëveshjen me Greqinë etj. (Shtojca 1, tabela 2).

Në aspektin e përdorimit të fjalorit gjatë kampanjës zgjedhore për fajësimin e kundërshtarëve politikë për gjendjen e vështirë të përkatësisë së tyre etnike, numri më i madh i pjesëmarrësve në përgjithësi shprehen me "shpesh" (180, 28.1%) dhe me "çdoherë" (159, 24.8%) se kjo dukuri ndodh gjatë fushatës. Sipas pasqyrimit grafik të dallimeve mes shqiptarëve dhe maqedonasve shihet se 19.06% e shqiptarëve pohojnë se çdoherë partitë politike fajsojnë kundërshtarët për gjendjen e vështirë të përkatësisë së tyre etnike, ndërsa maqedonasit e pohojnë me 14.99% (grafikoni 4). Në nivelin "shpesh", numri i shqiptarëve (25.48%) përballë atij maqedonas (13.06%) është më i lartë.

Në përgjithësi në lidhje me këtë dukuri gjatë fushatës, ekzistojnë diferenca domethënëse mes shqiptarëve dhe maqedonasve, ku pala maqedonase tregon prezencë më të lartë të pajtueshmërisë (Hi=28.69, df=2, p=.00).

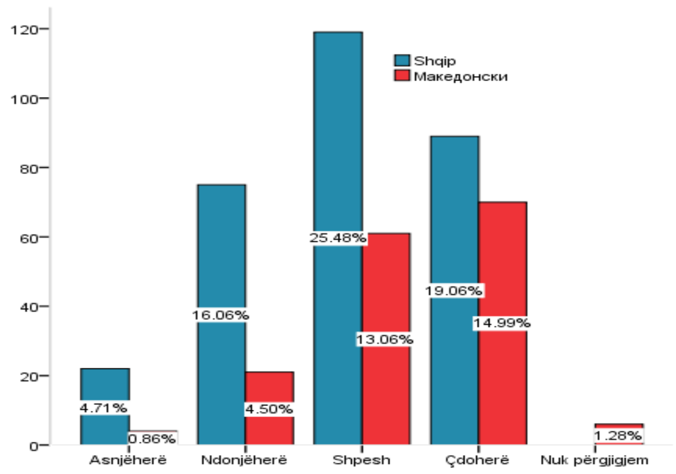

Grafikoni 4. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se përfaqësuesit e partive politike fajësojnë kundërshtarët e tyre politikë për gjendjen e vështirë të etnisë së tyre.

Për atë se sa kundërshtarët partiakë etiketohen mes vete me nofka/etiketime të ndryshme ose ofendohen në mënyra të ndryshme, gjithsej 137 pjesëmarrës nga numri i përgjithshëm kanë deklaruar se çdoherë kanë dëgjuar fjalë ofenduese dhe etiketime të ndryshme mes kundërshtarëve partiakë, ndërsa 176 apo 37% me shpesh, 106 apo 22.7% ndonjëherë dhe një numër i vogël kanë deklaruar se asnjëherë nuk kanë dëgjuar këto fjalë me 23 apo 4.9%.
Krahasimet mes shqiptarëve dhe maqedonasve në lidhje me përdorimin e etiketimeve/nofkave dhe ofendimeve të kundërshtarëve partiakë gjatë kampanjës zgjedhore (grafikoni 5), tregojnë se te shqiptarët është më dominant ky fjalor i partive politike në të gjitha nivelet e pajtueshmërisë (Hi=31.48, df=4, p=.00).

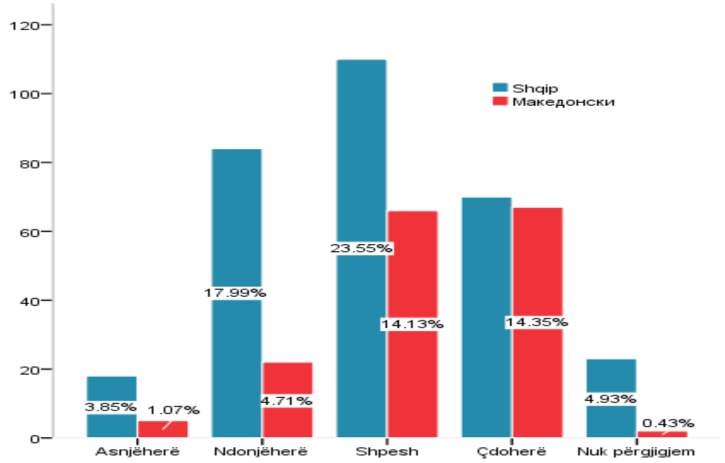

Grafikoni 5. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se përfaqësuesit e partive politike ofendohen në mënyra të ndryshme, përfshirë etiketimin me nofka.

Etiketimet/nofkat më të shpeshta të cilat i kanë vërejtur pjesëmarrësit shqiptarë janë emërtimet "vjedhës" (hajdut), "tradhtar" dhe "kriminel", kurse pjesëmarrësit maqedonas përmendin se më shpesh kanë vërejtur etiketimet/nofkat "tradhtarë", "kriminelë" dhe "zajko" (shtojca 1, tabela 3)
Prej numrit të përgjithshëm të pjesëmarrësve të cilët e ndjekin kampanjën zgjedhore, shumica pohojnë se çdoherë dëgjojnë fajësime të kundërshtarëve partiakë për tradhëti kombëtare (187, 40.7%), ndërsa ata të cilët janë përgjigjur me shpesh janë gjithsej 174 apo 37.8%, me ndonjëherë 14.3% dhe asnjëherë 2.8%.

Dallime të rëndësishme mes shqiptarëve dhe maqedonasve janë paraqitur në të gjitha nivelet e pajtueshmërisë për fajësimin për tradhti kombëtare gjatë kampanjës, ku me çdoherë kemi 21.30% maqedonas dhe 19.35% shqiptarë, me shpesh kemi numër më të lartë të shqiptarëve me 28.26% përkundër maqedonasve me 9.57 (grafikoni 6). Në përgjithësi fajësimi për tradhti kombëtare lehtësisht më tepër raportohet nga elektorati shqiptar (Hi=56.90, df=4, p=.00).

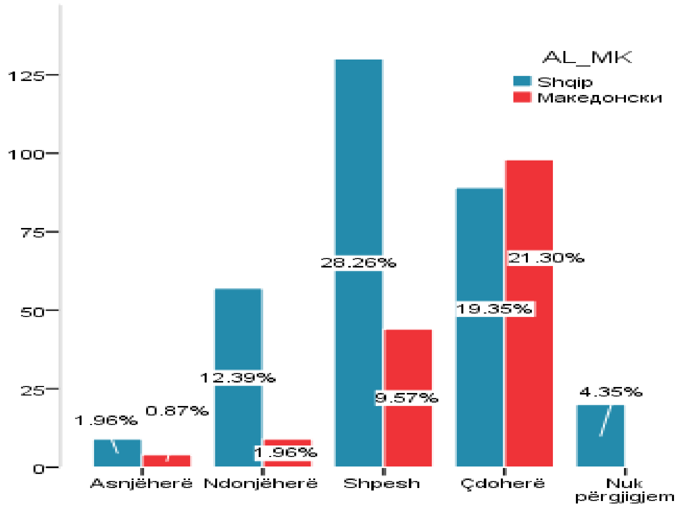

Grafikoni 6. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se përfaqësuesit e partive politike fajësojnë kundërshtarët e tyre politikë për jobesnikëri (tradhti) ndaj shtetit/kombit

Pjesëmarrësit shprehen se përfaqësuesit e partive politike fajësojnë kundrështarët e tyre politikë për tradhtinë ndaj kombit/shtetit në lidhje me ndryshimin e emrit të shtetit dhe tradhtinë ndaj gjuhës shqipe, kurse pjesëmarrësit maqedonas përveç ndryshimit të emrit si fajësim për tradhti ndaj kombit shtetit nënvizojnë veprimet kriminele. (shtojca 1, tabela 4)
Shumica e të anketuarve raportojnë se partitë politike gjatë kampanjës, më tepër janë fokusuar në atë se çka nuk është realizuar deri tani (158, 34%) me plotësisht dhe 151 apo 32.5% me shumë. (tabela 9)

Tabela 9. Gjatë fushatës, partitë fokusohen në atë që nuk është realizuar deri tani:

		Shqiptar	Maqedonas	N
Aspak	N	32	15	47
	% e Total	6.9%	3.2%	10.1%
Pak	N	52	31	83
	% e Total	11.2%	6.7%	17.8%
Shumë	N	103	48	151
	% e Total	22.2%	10.3%	32.5%
Plotësisht	N	92	66	158
	% e Total	19.8%	14.2%	34.0%
Nuk përgjigjem	N	26	0	26
	% e Total	5.6%	.0%	5.6%
Total	N	305	160	465
	% e Total	65.6%	34.4%	100.0%

Si te shqiptarët po ashtu edhe të maqedonasit, prezenca më e madhe e mendimit është se gjatë kampanjës fokusi i partive politike është në atë se çka nuk është realizuar deri tani, respektivisht, te maqedonasit kemi 14.19% me "plotësisht", me "shumë" 10.32%, "me pak" 6.67% dhe "aspak" 3.23, ndërsa te shqiptarët me "plotësisht" kemi 19.78%, me "shumë" 22.15%, me "pak" 11.18% dhe me aspak 6.88%. Sipas këtyre të dhënave, te të dyja palët gjatë kampanjës në shumicën e rasteve fokusi i partive politike është në mosrealizimin e premtimeve. (grafikoni 7)

Pjesëmarësit shqiptarë veçojnë se përfaqësuesit e partive politike gjatë kampanjës fokusohen në atë që nuk është realizuar deri më tani e në masë më të madhe veçojnë infrastrukturën e parealizuar, punësimet dhe dygjuhësinë. Pjesëmarësit maqedonas në këtë drejtim veçojnë se fokusi për mosrealizimin e deritanishëm kryesisht ka të bëjë me infrastrukturën, asgjë të realizueshme, shëndetësinë dhe anëtarësimin në BE. (shtojca 1, tabela 5)

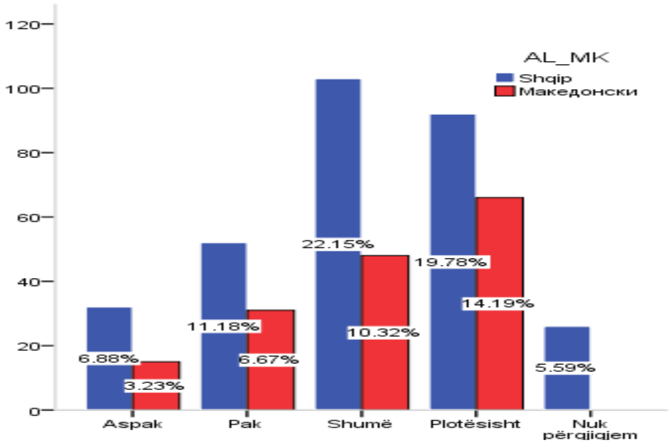

Grafikoni 7. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se përfaqësuesit e partive politike gjatë kampanjës zgjedhore fokusohen në atë që nuk është realizuar deri më tani

Se sa kampanja e partive politike është e orientuar në veprimet e partive kundërshtare dhe jo në programin e vet zgjedhor, rezultatet tregojnë se shumica e pjesëmarrësve janë përgjigjur me "plotësisht" (226, 48.4%) dhe "shumë" (152, 32.5%), ndërsa me "pak" (57) dhe "aspak" me 32 pjesëmarrës (tabela 10.).

Tabela 10. Kampanja e partive është e orientuar më shumë në veprimet e partive kundërshtare sesa në programin e vet zgjedhor.

		Shqiptar	Maqedonas	N
Aspak	N	29	3	32
	% e Total	6.2%	.6%	6.9%
Pak	N	42	15	57
	% eTotal	9.0%	3.2%	12.2%
Shumë	N	106	46	152
	% eTotal	22.7%	9.9%	32.5%
Plotësisht	N	128	98	226
	% e Total	27.4%	21.0%	48.4%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

Në bazë të përgjigjeve të dhëna nga shqiptarët dhe maqedonasit në lidhje me atë se si është fokusuar kampanja e partive politike në kundërshtarët politikë

dhe jo në programin e tyre, vërehet një lëvizje e njëjtë te të dy palët, ku shumica plotësisht dhe shumë pajtohen (grafikoni 8). Sipas këtij rezultati të deklaruar nga pjesëmarrësit, partitë politike në të dyja kampet, më tepër është fokusuar në kundërshtarët politikë gjatë kampanjës, sesa në programet e tyre zgjedhore (Hi=19.63, df=3, p=.00).

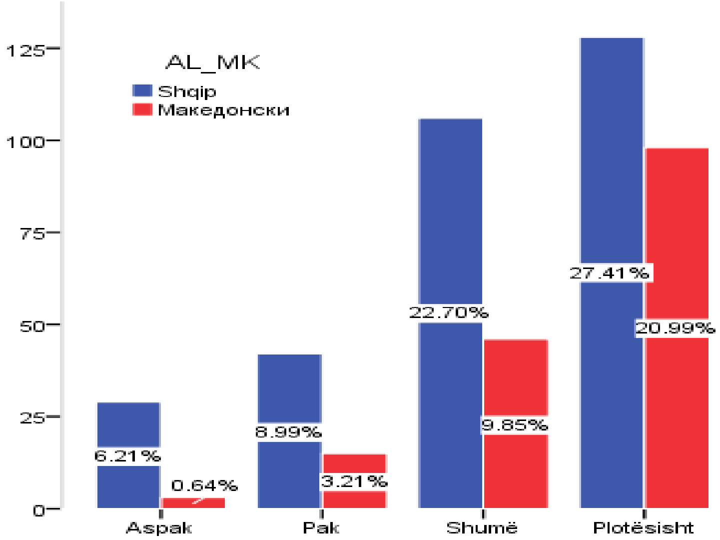

Grafikoni 8. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se kampanja e partive politike është e orientuar më shumë në veprime të kundërshtarëve sesa në programit e vet zgjedhor

Gjatë kampanjës zgjedhore, shumica e pjesëmarrësve të cilët e përcjellin këtë kampanjë (plotësisht=165 dhe shumë=136), pohojnë partitë politike, se kundërshtarët politikë i kundërshtojnë pa argumente dhe fakte konkrete për mosrealizimin e premtimeve deri tani. (tabela 11.)

Tabela 11. Gjatë fushatës, partitë i fajësojnë kundërshtarët politikë pa argumente/fakte për (mos)realizim të premtimeve deri tani.

		Shqiptar	Maqedonas	N
Aspak	N	65	12	77
	% e Total	13.9%	2.6%	16.5%
Pak	N	65	24	89
	% e Total	13.9%	5.1%	19.1%
Shumë	N	71	65	136

	% e Total	15.2%	13.9%	29.1%
Plotësisht	N	104	61	165
	% e Total	22.3%	13.1%	35.3%
Total	N	305	162	467
	% eTotal	65.3%	34.7%	100.0%

Përgjigjet në këtë pyetje kanë një shfaqje ndryshe te shqiptarët dhe maqedonasit. Te pjesëmarrësit maqedonas vërehet një dallim i theksuar i përgjigjeve, ku shumica dominante është e fokusuar në pajtueshmëritë pozitive se kundështrimet mes partive politike janë pa argumente/fakte (13.92% dhe 13.06%). Te pjesëmarrësit shqiptarë, nuk vërehen dallime të theksuara në tre nivelet e para të cilat paraqiten me vlera të përafërta, me një dallim të lehtë me "plotësisht pajtohem" 22.27% (Hi=25.43, df=3, p=.00). Në përgjithësi mes përkatësive nacionale ekzistojnë dallime në përgjigjet e dhëna. (grafikoni 9)

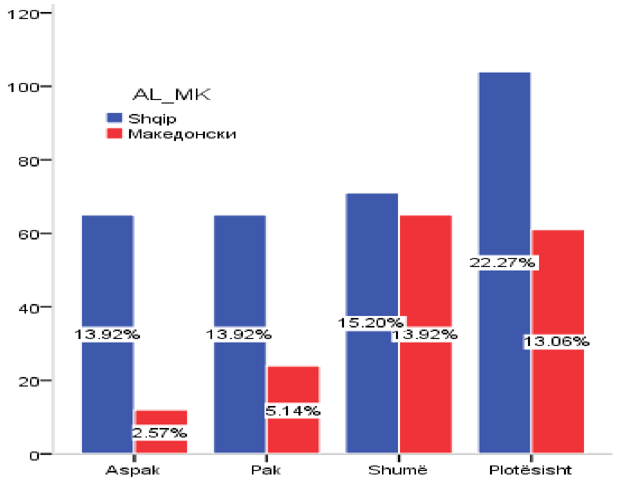

Grafikoni 9. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se përfaqësuesit e partive politike fajësojnë kundërshtarët e tyre politikë pa argumente/fakte

Pavarësisht se pjesëmarrësit kanë raportuar përdorimin e gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore, në pyetjen se sa ata vetë kanë përjetuar gjuhë të urrejtjes, numri më i madh i subjekteve (167) ka raportuar se aspak nuk ka përjetuar (tabela 12), ndërsa ata që plotësisht kanë përjetuar gjuhë të urrejtjes janë 118 (25.3%), ata me shumë (75, 16.1%), ndërsa ata që pak kanë përjetuar janë 107 (22.9%).

Tabela 12. Përjetimi i gjuhës së urrejtjes

		Shqiptar	Maqedonas	N
Aspak	N	110	57	167
	% of Total	23.6%	12.2%	35.8%
Pak	N	68	39	107
	% of Total	14.6%	8.4%	22.9%
Shumë	N	54	21	75
	% of Total	11.6%	4.5%	16.1%
Plotësisht	N	73	45	118
	% of Total	15.6%	9.6%	25.3%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

Mendimi i njëjtë është i shprehur edhe te maqedonasit edhe te shqiptarët, ku siç shihet pasqyra e të dhënave numri më i madh i subjekteve prej 23.55% shqiptarë dhe 12.21% maqedonas tregojnë se aspak nuk kanë përjetuar gjuhë të urrejtjes (grafikoni 10). Në përgjithësi rezultatet e dhëna nuk kanë ndonjë dallim statistikor mes përgjigjeve të dhëna (Hi=2.26, df=3, p=.518).

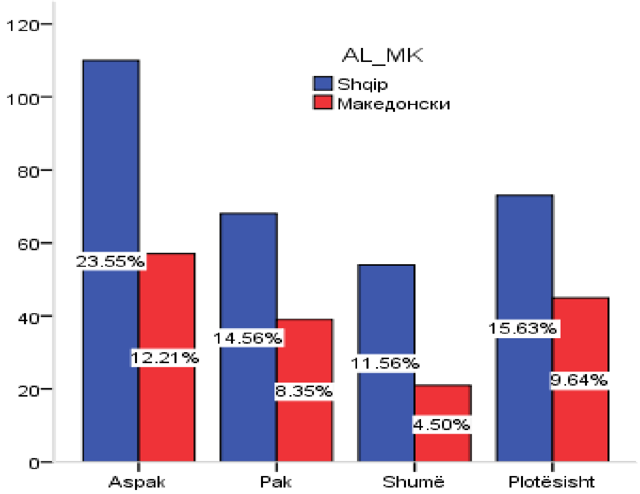

Grafikoni 10. Proporcioni i subjekteve që deklarojnë se kanë përjetuar gjuhë urrejtjeje gjatë fushatës

A janë reale premtimet e partive politike gjatë kampanjës zgjedhore? Kësaj pyetjeje i përgjigjen pjesëmarrësit me shumicë prej 169 (36.2%) se "aspak" nuk janë reale (tabela 13), me "pak" reale kemi 134 subjekte apo 28.7%, me "shumë" reale 108 (23.1%) dhe "plotësisht" reale një numër i vogël subjektesh 56 (12.%).

Tabela 13. Premtimet e partive gjatë kësaj fushate janë reale

		Shqiptar	Maqedonas	N
Aspak	N	120	49	169
	% of Total	25.7%	10.5%	36.2%
Pak	N	92	42	134
	% of Total	19.7%	9.0%	28.7%
Shumë	N	66	42	108
	% of Total	14.1%	9.0%	23.1%
Plotësisht	N	27	29	56
	% of Total	5.8%	6.2%	12.0%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

Mendimi i shqiptarëve më shumë është i theksuar se premtimet nuk janë "aspak" reale (25.70%), ndërsa 19.70% mendojnë se "pak" janë reale, 14.13% i shohin si "shumë" reale dhe 5.76% "plotësisht" reale. Mendimi i maqedonasve është jo shumë me dallime mes niveleve të pajtueshmërisë, ku 10.49% mendojnë se premtimet janë aspak reale, ndërsa 8.99% pak dhe shumë reale, ndërsa 6.21% plotësisht reale (grafikoni 11). Në përgjithësi, vërehet se premtimet e partive gjatë kampanjës zgjedhore më pak reale paraqiten te shqiptarët (Hi=11.147, df=3, p=.01).

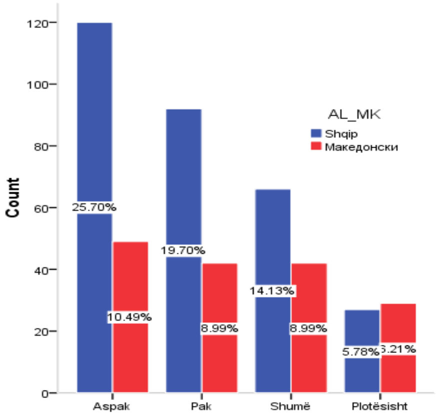

Grafikoni 11. Proporcioni i subjekteve që perceptojnë se premtimet e partive politike gjatë kësaj fushate janë reale

Dominimi grupor dhe distanca sociale

Ky studim ka synuar gjithashtu të gjejë një marrëdhënie mes tendencës së dominimit të një grupi etnik mbi tjetrin dhe distancës sociale mes grupeve etnike në Maqedoninë e Veriut.

Nga gjithsej 467 pjesëmarrës të cilët kanë ndjekur kampanjën zgjedhore, shkalla e dominimin të një grupi etnik mbi tjetrin shfaqet me mesatare (M=15.70, SD=3.152), me minimum 8 dhe vlerë maksimale 27. Në bazë të vlerës për simetrinë e kësaj dukurie vërehet një tendencë më e theksuar negative e shpërndarjes (Skw=.321), që nënkupton se shumica e subjekteve kanë qëndrim negativ për dominimin e një grupi etnik dhe me shpërndarje brenda kufijve normalë të lirisë .05.

Shkalla e distancës sociale mes grupeve etnike, rezulton me mesatare (M=13.98, SD=.397), me vlerë minmale 5 dhe maksimale 20. Shpërndarja e vlerave paraqitet normale në nivel .05 dhe me më tepër përqendrim të subjekteve në anën pozitive të vlerave, gjegjësisht mbi mesatare (Skw=-.296). Rezultati i fituar nënkupton se distanca sociale mes grupeve etnike shqiptare dhe maqedonase është e ulët dhe ndër mesataren, gjegjësisht mes grupeve etnike nuk është i theksuar distancimi social. (tabela 14).

Tabela 14. Të dhënat përshkruese për dominimin grupor dhe distancën sociale

		Dominimi grupor	Distanca sociale
N	përgjigje	467	467
	Pa përgjigje	174	174
Mesatarja		15.70	13.98
Std. Error of Mean		.146	.184
SD		3.152	3.970
Skewness		.321	-.296
Std. Error of Skewness		.113	.113
Kurtosis		-.383	-.525
Std. Error of Kurtosis		.225	.225
Minimum		8	5
Maximum		27	20

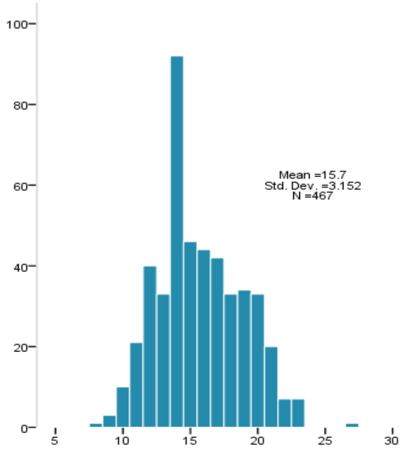

Grafikoni 12. Shpërndarja e dominimit grupor

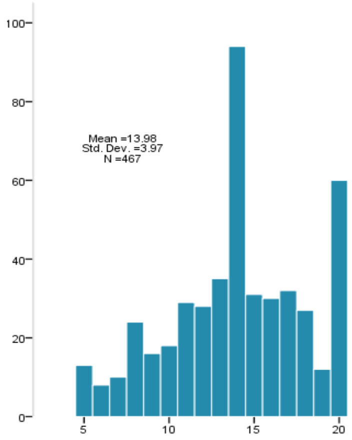

Grafikoni 13. Shpërndarja e distancës sociale

Marrëdhënia mes dominimit grupor dhe distancës sociale, tregohet e rëndësishme në nivel statisikor dhe koeficient pozitiv të dobët (r=.220, p=.00), që nënkupton se me rritjen e dominimit të një grupi etnik mbi tjetrin, rritet

edhe distanca sociale mes grupeve etnike. Edhe pse kemi një koeficient jo të fortë, përsëri në pikëpamje statisikore këto dy dukuri ndërlidhen njëra me tjetrën. (tabela 15).

Tabela 15. Korrelacioni mes dominimit grupor dhe distances sociale

		Dominimi_grupor	Distanca_sociale
Dominimi grupor	Pearson Correlation	1	.220**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	467	467
Distanca sociale	Pearson Correlation	.220**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	467	467

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Duke analizuar krahasimin mes dy grupeve etnike maqedonas dhe shqiptarë në dominimin grupor dhe distancën sociale, rezultatet tregojnë se në shkallën e dominimit grupor nuk ekzistojnë dallime mes shqiptarëve dhe maqedonasve ($t=-1.02$, $p=.306$), ndërsa në shkallën e distancës sociale grupet etnike nuk rezultojnë homogjene në barazinë e variancës ($F=6.54$, $p=.01$), por rezultati i krahasimit të mesatareve rezultoi statistikisht i rëndësishëm ($t=5.732$, $df=290$, $p=.00$) në favor të shqiptarëve, gjegjësisht shqiptarët kanë rezultuar me distancë sociale më të lartë ($M=11.76$) në krahasim me maqedonasit. ($M=9.62$).

Tabela 16. Krahasimi i mesatareve të dominimit grupor dhe distancës sociale te shqiptarët dhe maqedonasit

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Dominimi grupor (a)	Shqiptar	305	15.59	3.111	.178
	Maqedonas	162	15.91	3.228	.254
Distanca sociale (b)	Shqiptar	305	11.76	3.640	.208
	Maqedonas	162	9.62	4.196	.330

a. t=-1.02, df=465, p=.306

b. t=5.732, df=290, p=.00

Diskutim dhe përfundim

Në këtë pjesë të studimit, synimi ishte të gjurmojmë perceptimin e qytetarët në RMV për përdorimin e gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore parlamentare 2020. Sipas raportimeve të pjesëmarësve, një pjesë e konsiderueshme e tyre, kampanjën zgjedhore e ndjekin në portale/rrjete sociale (44%). Si vijim, gjuha e urrejtjes më së shpeshti evidentohet nga pjesëmarrësit në postime/komente në rrjete sociale. I njëjti kanal konsumimi të informacionit si përcjellës i gjuhës së urrejtjes, nënvizohet edhe nga autorë të tjerë dhe në shtete tjera, si përdorim i gjuhës së urrejtjes ndaj minoriteteve por edhe ndaj kategorive të tjera të grupeve të margjinalizuara (Winiewski dhe bashkaut. 2017, Oksanen dhe bashkaut. 2014). Rrjetet sociale ofrojnë mundësinë e të qenit anonim e si rrjedhojë pason lehtësimi për përdorim të gjuhës së urrejtjes, pasi që anonimiteti ofron komoditetin e papërgjegjësisë për shfryerje të urrejtjes por edhe nxitje të veprimeve destruktive. Për më tepër, Wang (2018) ka evidentuar se anonimiteti në internet ka promovuar sjellje destruktive. Gjuha e urrejtjes gjatë kësaj kampanje, sipas pjesëmarrësve, më së shumti ka qenë e evidentuar se është e orientuar në bazë të orientimit partiak si dhe në baza etnike. Të gjeturat korrespondojnë me të dhëna nga gjurmime dhe analiza të tjera të mëhershme të realizuara në Republikën tonë si gjatë kampanjave zgjedhore (Mihajlov dhe bashkaut. 2014) por edhe në periudhën pas zgjedhjeve (Marolov & Stojanovski, 2016; Popovska & Stojanovski, 2016; Stojanovski, 2017). Perceptimi i lartë i prezencës së gjuhës së urrejtjes nga qytetarët në baza etnike, por në veçanti në bazë të orientimit partiak, edhe atë jo vetëm gjatë periudhës së zhvillimit të kampanjave zgjedhore por edhe në periudhën mes zgjedhjeve është tregues se përveç ndarjes së qartë në baza etnike kemi edhe rritjen e politizimit të shoqërisë në vend.

Prezencën e gjuhës së urrjetjes gjatë kampanjës zgjedhore, për çdo variant të gjurmuar e kanë deklaruar mbi gjysma e pjesëmarësve të kyçur në kërkim. Më konkretisht, mbi 60% e subjekteve deklarojnë se çdoherë/shpesh e kanë identifikuar të jetë prezente kjo dukuri nëpërmjet fajësimit të oponentëve për fatkeqësitë që (kanë) ndodhin(ur) në shtet. Mbi 50% e pjesëmarrësve gjithashtu deklarojnë se gjatë kampanjës evident është fajësimi i oponentëve politikë për gjendjen e vështirë të anëtarëve të përkatësisë së tyre etnike. Në këtë drejtim, subjektet shqiptare në përqindje më të madhe, për dallim nga maqedonasit e nënvizojnë se dukuria e tillë është prezente gjatë kësaj fushate zgjedhore. Dallime mes të dy grupeve etnike ka edhe në lidhje

me prezencën e etiketimeve të oponentëve partiakë me nofka. Në këtë drejtim, përsëri, përqindja e pjesëmarrësve shqiptarë, për dallim nga maqedonasit, është më e lartë në lidhje me nënvizimin e prezencës së përdorimit të etiketimeve gjatë kësaj fushate. Dallimet në "favor" të të njëjti grup etnik vazhdojnë të jenë të dukshme edhe për fajësimin e oponentit politik për tradhti kombëtare/shtetërore. Pjesëmarrësit në tërësi deklarojnë se fajësimet nga përfaqësuesit e partive politike për oponentët janë të paargumentuara dhe nuk janë të mbështetura në fakte.
Sipas pjesëmarrësve në studim, kjo kampanjë karakterizohet edhe me fjalime të cilat kryesisht kanë fokus në mosrealizimin e aktiviteteve të deritanishme. Kjo dukuri veçohet si plotësisht/shpesh prezente nga rreth 60% e të anketuarve. Përqindje edhe më e madhe e subjektve (rreth 80%) deklarojnë se gjatë kësaj fushate narrativi i përfaqësuesve të partive politike fokusohet në veprimet e partive oponente e jo në programin e vet zgjedhor.
Një pjesë e konsiderueshme e pjesëmarrësve (rreth 36%) deklarojnë se deri tani asnjëherë nuk kanë përjetuar, respektivisht nuk kanë qenë viktimë e përdorimit të gjuhës së urrejtjejs, por pak më e lartë është përqindja e pjesëmarrësve të cilët shprehen se kanë qenë pre e përdormit të gjuhës së urrejtjes (rreth 40%).

Pjesëmarrësit janë shprehur edhe në lidhje me (pa)dëshirueshmërinë e të pasurit raporte të ndryshme me anëtarë të grupit etnik maqedonas/shqiptar. Të dhënat tregojnë për distancë të ulët të të dy grupeve etnike ndaj njëri-tjetrit. Të gjeturat edhe nga studimet e tjera të realizuara në vend (Popovska & Stojanovski, 2016) janë tregues se me kalimin e viteve distanca sociale reciproke mes shqiptarëve dhe maqedonasve ka tendencë të zvogëlimit.

Referecat:

1. Bilewicz, M., Soral, W., Marchlewska, M., & Winiewski, M. (2017). When authoritarians confront prejudice. Differential effects of SDO and RWA on support for hate-speech prohibition. *Political Psychology*, *38*(1), 87-99
2. Bilewicz, M. & Soral, W. (2020). Hate speech epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political Psychology*, *41*(1), 3-33
3. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
4. Halperin, E. (2008). Gorup-based hatred in incratable conflict in Israel. *Journal of conflict resolution, 52(*5), 713-736

5. Hawdon, J., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). Exposure to online hate in four nations: A cross-national consideration. *Deviant behavior*, *38*(3), 254-266
6. Маролов, Д. & Стојановски, С. (2015). Говор на омраза на социјалнит медиуми во Република Македонија. Received from http://eprints.ugd.edu.mk/16997/15/govo%20na%20omraza.pdf
7. Meza, R., Vincze, H. O., & Mogoș, A. (2018). Targets of Online Hate Speech in Context. A Comparative Digital Social Science Analysis of Comments on Public Facebook Pages from Romania and Hungary. *East European Journal of Society and Politics*, *4*(4), 26-50
8. Михајлов, М. и сор. (2014). Говорот на омраза за време на изборната кампања во 2014. Received from: http://progres.org.mk/files/publications/Govorot%20na%20omraza%20za%20vreme%20na%20izbornata%20kampanja%202014.pdf
9. Mondal, M., Silva, L. A., & Benevenuto, F. (2017, July). A measurement study of hate speech in social media. In *Proceedings of the 28th acm conference on hypertext and social media* (pp. 85-94).
10. Oksanen, A., Hawdon, J., Holkeri, E., Näsi, M. J., & Räsänen, P. (2014). Exposure to online hate among young social media users. *Sociological Studies of Children and Youth*,18, 253-273
11. Oksanen, A., Kaakinen, M., Minkkinen, J., Räsänen, P., Enjolras, B., & Steen-Johnsen, K. (2020). Perceived societal fear and cyberhate after the November 2015 Paris terrorist attacks. *Terrorism and Political Violence*, *32*(5), 1047-1066.
12. Поповска, Ж. & Стојановски, С. (2016). Истражувачки извештај: влијанието на стереотипите и етничката дистанца за појава на дискриминација, говор на омраза и криминал од омраза. Организација за безбедност и соработка во Европа, Мисија во Скопје.
13. Стојановски, С. (2017). *Говорот на омраза на интернет и социјалните мрежи.* Стручно списание „Правен дијалог “, 14. pp. 19-25. ISSN 2915-4389
14. Wang, Z. (2018) Anonymity Effects and Implications in the Virtual Environment: From Crowd to Computer-Mediated Communication. *Social Networking*, 7, 45-62. https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=81714
15. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wpcontent/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

ASHTU FLISNIN ATA: GJUHA E URREJTJES NË KAMPANJË ZGJEDHORE

Sheruze Osmani Ballazhi, Hana Saliu, Hana Memedi

Përdorimi i gjuhës së urrejtjes në kampanja zgjedhore nga liderë si dhe nga përfaqësues të partive politike është evident thuajse në çdo vend. Dukurinë e tillë nuk e anashkalojnë as vendet më demokratike, për më tepër, haset edhe në shtetet të cilat e promovojnë dhe janë promotorë të demokracisë. Të folurit që përmban ndarje të individëve në kategori në bazë të anëtarësisë së tyre në grup, në vete ngërthen edhe reagimin, veprimin ndaj tyre si dhe trajtimin e tyre si anëtarë të grupit të caktuar e jo si individë. Nëse më tej shtohen edhe nuanca dhe fluskula diskriminuese, urrejtëse dhe shpifëse, mund të shkaktohet intolerancë por edhe krime të bazuara në urrejtje. Dukuria e tillë është prezente në vazhdimësi, dhe janë evidentë shembuj të tillë në shtete të ndryshme. Në regjionin tonë, në të kaluarën jo shumë të largët, kemi shembullin e gjenocidit në Bosnjë dhe Hercegovinë (Pehar, 2019). Atëherë kur personat publikë, me influencë dhe tendencë për pozita udhëheqëse në vend, përdorin gjuhë urrejtjeje dhe arrijnë të marrin pozicionet e tilla, mundësojnë që gjuha e urrejtjes të materializohet në veprime destruktive. Edwards dhe Rushin (2018) kanë përdëftuar se përdorimi i gjuhës inflamatore në kampanjën zgjedhore presidenciale në SHBA ka rritur numrin e krimeve në bazë të urrejtjes, ndërsa në veçanti, zgjedhja e përdoruesit të gjuhës së urrejtjes për president, ka inkurajuar autorët që të kryejnë vepra deroguese. Por, pse disa vende, pavarësisht rregullimit të sistemit juridik shtetëror dhe orientimit ideologjik, janë më të prirura për prezencë dhe përdorim më të shpeshtë dhe më intensiv të gjuhës së urrejtjes? Autorët veçojnë elemente të përbashkëta në shoqëri të ndryshme të cilat janë katalizatorë të gjuhës së urrejtjes. Konkretisht, karakteristikat e shoqërisë dhe kulturës së caktuar të cilat çojnë drejt paraqitjes dhe përdorimit të gjuhës së urrejtjes, Staub (1989) i diferencon në tri grupacione (sipas Fischer dhe bashkaut. 2018). Kushtet e vështira jetësore, problemet e mëdha ekonomike, politika, institucionet e dhunshme dhe kriminaliteti janë elementet të cilat lehtësojnë paraqitjen e urrejtjes. Grupacioni i dytë ka të bëjë me rigiditetin e shoqërisë e cila ka rolin e inhibitorit në ndryshimin e vlerave tradicionale. Autori më tej nënvizon se me qëllim që të ruhen vlerat tradicionale në situata të pasigurta gjuha e urrejtjes

përdoret nëpërmjet fajësimit të grupit të jashtëm si shkaktar i problemeve të grupit amë. Sipas autorit, nacionalizmi, respekti i verbër ndaj autoritetit dhe progresi i ngadalshëm i zhvlerësimit të grupit të jashtëm janë karakteristika të grupacionit të tretë që zhvillojnë gjuhën e urrejtjes në shoqëri.

Urrejtja gjatë kampanjës zgjedhore rezulton me benefite por mes tjerash nxit edhe intolerancën politike. Intoleranca politike është në kundërshtim me vlerat demokratike, të drejtat dhe mundësitë e barabarta politike. Sipas Gibsonit (2011), toleranca politike kërkon që të gjitha idetë politike të kenë qasje dhe hapësirë të njëjtë në tregun e ideve me qëllim që legalisht të zgjerohet ideja e cila mbizotëron në një sistem, por jo gjithçka të vendoset/thuhet në çfarëdo qoftë rrethane. Me fjalë të tjera, përjashtohet shprehja e çdo forme të dhunës. Për më tepër, Capelos dhe Van Troost (2012) dokumentojnë se toleranca politike nuk është vetëm çështje e informacionit dhe ambientit politik por është çështje vlerash dhe vlerësimesh që kanë njerëzit për grupet dhe anëtarët e grupeve në shoqëri. Toleranca politike kërkon vendosjen e aktiviteteve politike në shesh nga grupet politike të cilat kanë ide kundërthënëse. Kjo nënkupton se të gjitha idetë duhet të mos censurohen por të jenë të lira. Të pranohen dhe të respektohen pikëpamjet e ndryshme. Gjithsesi, kjo tolerancë nënkupton që fjala e lirë të jetë me përmbajtje që ngërthen respektim të anëtarëve të grupit të jashtëm e jo nënvlerësim e urrejtje. Më se e qartë është se shprehja e këtyre ideve të lira përmban edhe përgjegjësinë për ruajtjen e të drejtave të tjetrit.

Urrejtja gjatë kampanjës mund të çojë individët të ndryshojnë pozicionimin e tyre fillestar dhe mbështetjen e partive politike. Njëkohësisht urrejtja gjatë kampanjës përdoret për të krijuar unitet, homogjenitet e solidaritet brenda grupit amë si dhe të sjellë edhe benefite politike. Beneficioni politik shkon në drejtim të rritjes së numrit të votuesve nëpërmjet marrjes së informacioneve në kampanjën zgjedhore. Halperin dhe bashkaut. (2012) në hulumtim me subjekte izraelite, ka treguar se kur pjesëmarrësit kanë përvetësuar njohuritë politike gjatë kampanjës (në këtë studim konkretisht njohuritë kanë qenë rreth orientimit të partive - demokratike ose djathtiste, si dhe njohuri për politikanët të cilët kanë orientim për të avancuar planin politik për "shkëmbim territoresh" mes Izraelit dhe Palestinës) është zvogëluar identifikimi me partinë fillestare e që si vijim sipas autorëve kjo çon drejt ndryshimit të vendimit për votim. Prandaj, jo rrallë e gjejmë gjuhën e urrejtjes në kampanjat zgjedhore si dhe sloganet e përdorura gjatë fushatave zgjedhore. Përmbajtja e gjuhës së

urrejtjes radikale dhe agresive çon në radikalizim të përgjithshëm dhe në rritje të mbështetjes së partive që promovojnë slogane radikale (Winiewski dhe bashkaut. 2017). Kur kjo përmbajtje nxit frikë te publiku nëpërmjet prezantimit të oponentit si kërcënues për grupin, atëherë jotoleranca politike dhe uniteti e homogjeniteti grupor janë më të lartë (Stitka dhe bashkaut. 2004; Gibson, 2011; Halperin dhe bashkaut. 2012). Thënë ndryshe gjuha e urrejtjes është e orientuar që të rezultojë me mbështetje të partive me orientim djathtist (Mihajlov dhe bashkaut. 2014) si dhe të simpatizohen partitë nacionaliste, në veçanti kur është e lartë urrejtja momentale e nxitur nga kampanja (Winiewski dhe bashkaut. 2017; Halperin dhe bashkaut. 2012 ;). Në këtë drejtim janë edhe të dhënat e kërkimit të Winiewski dhe bashkaut. (2017) me të rinjtë polakë. Pjesëmarrësit në hulumtim kanë deklaruar mbështetje më të madhe për partitë të cilat promovojnë unitet kombëtar dhe që kundërshtojnë multikulturalizmin. E kjo sipas autorit, është rezultat i asaj se të rinjtë tërhiqen nga partitë të cilat ofrojnë zgjidhje të thjeshtë për frikërat dhe problemet e përgjithshme shoqërore.

Kur gjuha e urrejtjes përdoret në vazhdimësi ajo bëhet pjesë e jetës së përditshme, pranohet nga individët e me këtë bëhet edhe pjesë e normalitetit. Çka është ajo që kontribuon që përdorimi i gjuhës së urrejtjes të përcillet mes individëve dhe përhapja e saj të jetë e lehtë? Sipas Fischer dhe bashkaut. (2018) në përhapjen e urrejtjes në nivel intergrupor ndikojnë tre faktorë. Fillimisht urrejtja ndahet (përhapet) mes anëtarëve të grupit amë. Në veçanti kur raportet ndërgrupore janë të tensionuara anëtarët e grupeve përhapin narrativa kolektive për grupin amë por dhe për grupin e jashtëm. Si faktor i dytë që mundëson përhapjen/shpërndarjen e gjuhës së urrejtjes është mbajtja gjallë e viktimizimit kolektiv ndër gjenerata. Njëkohësisht, nën përvojën e kaluar bëhet vlerësimi i ngjarjeve të ardhshme si dhe konfirmohet ndjenja se bëhet fjalë për grup të jashtëm homogjen që ka tendencë për qëllime të këqija ndaj grupit amë. Dhe së treti, përhapjen e lehtë të gjuhës së urrejtjes e bën fakti i mungesës së interaksioneve personale të urrejtësit me grupin e jashtëm ose me anëtarë të grupit që urrehet. Prezenca e faktorëve të lartpërmendur bën që përdorimi i gjuhës së urrejtjes të përdoret, përhapet dhe shpeshtohet në grup dhe, kur kemi përdorim të shpeshtë të saj, ndjeshmëria ndaj gjuhës së urrejtjes tek individët zvogëlohet. Për më tej, kjo do të çojë drejt krijimit të normës së re e ajo është që qytetarët, gjuhën e urrejtjes ta perceptojnë si normale dhe legjitime. Soral, Bilewicz & Winiewski (2018) në një studim eksperimental

kanë përdëftuar se ekspozimi i vazhdueshëm në gjuhën e urrejtjes çon drejt pranimit të gjuhës së urrejtjes si pjesë e përditshmërisë dhe ul nivelin e ndjeshmërisë për të njëjtën. Konkretisht, në studimin e tyre, për dallim nga pjesëmarrësit të cilët kanë qenë të ekspozuar në përmbajtje negative e jo në gjuhë urrejtjeje ndaj minoriteteve, pjesëmarrësit të cilët në vazhdimësi kanë qenë të ekspozuar në gjuhë të urrejtjes ndaj minoriteteve kanë qenë më pak sensitivë në përdorimin e gjuhës deroguese, kanë shprehur distancë më të madhe sociale ndaj minoriteteve si dhe më fuqishëm kanë mbështetur politikat antiemigruese dhe trajtimin e vrazhdë ndaj emigrantëve. Për të njëjtin përfundim flasin edhe të dhënat e Winiewski dhe bashkaut. (2017). Si vijim, normalizimi dhe legjitimizimi i përdorimit të gjuhës së urrejtjes shërben edhe për përgatitje të anëtarëve të grupit për të arsyetuar dhe aprovuar veprimet eventuale diskriminuese dhe të dhunshme ndaj targetit[5]. Në veçanti, legjitimitet i tillë i jepet dukurisë kur e njëjta vjen nga figura të rëndësishme dhe ndikuese siç janë liderët politikë (Bilewicz & Soral, 2019). Normat sociale ndryshojnë, në veçanti gjatë ndryshimeve sociale. E periudha zgjedhore në një shoqëri është periudhë potenciale tranzitore për ndryshim. Përdorimi i gjuhës së urrejtjes në një shoqëri nga figura publike siç janë politikanët, e në veçanti, gjatë periudhës së kampanjës zgjedhore, periudhë që çon drejt ndryshimit e me këtë reflekton periudhë jostabiliteti, paraqitet si "mundësi" e mirë për krijim të normave të reja, norma që mbillen gjatë kampanjës zgjedhore. Norma të tilla të që dalin nga gjuha e urrejtjes krijojnë/përforcojnë paragjykimet ndaj targetit, si vijim ato rezultojnë me raporte armiqësore ndaj grupit të targetuar, distancë sociale, diskriminim e paragjykime (Crandall, Eshleman O'Brien, 2002). Me fjalë të tjera, kampanjat zgjedhore tregojnë frymën për përmirësim ose për acarim të raporteve mesgrupore në një shoqëri, varësisht fjalorit të përdorur në kampanjë nga autoritetet, respektivisht nga politikanët, dhe prezencës së tyre (gjuhës së urrejtjes) në situatë tranzitore të një shoqërie. Përdorimi i gjuhës së urrejtjes si normë e re nënkupton mospërmbajtje ndaj normave sociale që kanë përmbajtur respekt të integritetit të grupit të jashtëm. Winiewski dhe bashkaut. (2017) potencojnë se sa më shumë që popullata ekspozohet në gjuhë urrejtjeje aq më shumë i vlerësojnë si të favorshme sjelljet që shkelin normat sociale. Në vazhdim, nxitja e frikës dhe averzionit si pjesë

[5] Nocioni target-grup në këtë punim përdoret për grupin e jashtëm, ose grupin ndaj të cilit drejtohet gjuha e urrejtjes.

e gjuhës së urrejtjes e ul gatishmërinë për të ndihmuar grupin e targetuar si dhe rrit mbështetjen për përdorim të dhunës dhe përndjekjen nga shteti. (Winiewski dhe bashkaut. 2017)

Gjuha e urrejtjes është paraprijëse e lëvizjeve shoqërore në kuptimin e nxitjes së dhunës, konflikteve. Forma më e dukshme dhe e qartë eksplicite e gjuhës së urrejtjes artikulohet nëpërmjet dehumanizimit, i cili realizohet nëpërmjet metaforave. Metaforat janë të efektshme për derogim të anëtarëve të target-grupit sepse me përdorimin e tyre arrihet që të përcaktohen një sërë e cilësive/karakteristikave të individit/grupit nëpërmjet të një fjale të vetme ose togfjalëshi. Rakić dhe Maas (2018) potencojnë se metaforat janë mjet i fuqishëm i përshkrimit të grupeve sociale falë efikasitetit dhe gjallërisë së tyre. Ato shërbejnë që një koncept abstrakt të bëhet i kuptueshëm nëpërmjet krahasimit me koncept konkret, si dhe arrijnë që imagjinatën tonë ta stimulojnë që të jetë më e gjallërueshme. Haslam (2006), diferencon dehumanizimin në dy forma. Njëra formë shprehet nëpërmjet mohimit të karakteristikave unike njerëzore. Thënë ndryshe, gjatë këtij lloji të dehumanizimit oponentët paraqiten se kanë mungesë të përsosshmërisë njerëzore, koginicionit, civilizimit e ndjeshmërisë morale. Përshkruhen si të vrazhdë, të pakulturuar, me mungesë të vetëkontrollit si dhe me mungesë të inteligjencës. Sjellja e tyre perceptohet se nuk është e medijuar nga proceset kognitive dhe të menduarit, por kryesisht sjellja e tyre udhëhiqet, nxitet nga motivet, orekset si dhe instinktet. Ky lloj i perceptimit dhe përshkrimit të tjetrit, bën që njerëzit të mos dallojnë shumë nga kafshët, në mënyrë eksplicite ose implicite i shohin oponetët si shtazarakë.

Formën e dytë të dehumanizimit sipas Haslamit (2006) e hasim gjatë mohimit të natyrës njerëzore te oponentit. Të "tjerët" perceptohen si individë me mungesë emocionaliteti dhe ngrohtësie e kjo i bën që të jenë inertë dhe të ftohtë. Gjithashtu u mohohet edhe hapshmëria kognitive si kurioziteti, fleksibiliteti dhe u përshkruhet rigiditeti. U mvishet pasiviteti si dhe përshkruhen se sjellja e tyre është e shkaktuar nga interesa të tjerë e jo e nxitur nga vullneti personal. Gjithë kjo çon që individët të perceptohen si objekte. Sipas autorit, mohimi i karakteristikave unike njerëzore paraqitet në krahasimin intergrupor kurse karakteristikat e natyrës njerëzore atribuohen në raporte intergrupore dhe interpersonale. Dehumanizimi paraqet formën e qartë dhe eksplicite të gjuhës së urrejtjes, kurse i rëndësishmëm është edhe identifikimi i gjuhës së urrejtjes më pak të qartë, pra, asaj implicites. Kthimi

në të kaluarën duke fajësuar grupin "tjetër" për tradhti, jobesnikëri, fatkeqësi aktuale ose historike të vendit/kombit, vendosje në pikëpyetje e legjitimitetit dhe aftësive të oponentëve, ofrim të zgjidhjeve destruktive, joreale e përjashtuese, janë disa nga mënyrat e shprehjes së urrejtjes më pak të dukshme (Vollhardt dhe bashkautor., 2007). Kjo mënyrë e urrejtjes nxit emocione që çojnë drejt veprimeve më së paku të shmangies, distancimit nga grupi "tjetër" por edhe përgatit bazën për ndërtim të urrejtjes, e kjo do të thotë edhe të shprehjes më të lirë të urrejtjes eksplicite. Duke marrë parasysh se gjuha e urrejtjes implicite është me impakt të njëjtë negativ në shoqëri, identifikimi i saj do të kontribuojë në parandalimin e paraqitjes së urrejtjes eksplicite. Përdorimi i gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjave zgjedhore është evidentuar në Republikën tonë (Mihajlov dhe bashk. 2014). Por duke marrë parasysh rëndësinë dhe impaktin e gjuhës së urrejtjes implicite, qëllimi i këtij studimi është që të gjurmojë përdorimin e gjuhës së urrejtjes përfshirë edhe atë implicite të përdorur nga përfaqësues të partive politike gjatë kampanjës së zgjedhjeve parlamentare të vitit 2020.

Metodologjia e hulumtimit

Qëllimi i studimit është që ta identifikojë dhe ta përshkruajë llojin e gjuhës së urrejtjes që përdoret në takime me qytetarët nga përfaqësuesit e partive politike gjatë kampanjës së zgjedhjeve parlamentare 2020 në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Në analizë është përdorur metoda kualitative me qasje apriori. Fjalimet në tubimet e përfaqësuesve të partive politike para qytetarëve kanë qenë material për analizë të përmbajtjeve për identifikim të gjuhës së urrejtjes. Nga gjithsej 15 koalicione dhe parti të cilat kanë konkurruar në zgjedhjet parlamentare 2020 në RMV janë zgjedhur pesë koalicione dhe parti më të mëdha në vend të cilat në përbërjen e fundit parlamentare (2016-2020) kanë qenë të përfaqësuara në parlamentin e RMV-së. Partitë/koalicionet e përfshira në këtë analizë janë: BDI (Bashkimi Demokratik për Integrim); Koalicioni "Mundemi" si parti bartëse LSDM (Lidhja Social Demokrate e Maqedonisë) dhe Lëvizja BESA; Koalicioni "Ripërtëritje" me parti bartëse VMRO-DPMNE (OBRM-PDUK-Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase - Partia Demokratike për Unitet Kombëtar); Koalicioni ASH-AAA (mes partive Aleanca për Shqiptarët dhe Alternativa); PDSH (Partia Demokratike Shqiptare). Sipas përbërjes etnike një koalicion dhe dy parti politike janë monoetnike. Dy koalicionet e

tjera përbëhen nga parti me përbërje të ndryshme etnike. Vlen të veçohet një prej tyre (Koalicioni "Mundemi"[6]) që për herë të parë është i krijuar mes dy etniteteve më të mëdha në vend, atij maqedonas dhe shqiptar.
Prezenca e gjuhës së urrejtjes në tubimet e partive politike gjatë zgjedhjeve parlamentare është analizuar nëpërmjet kategorive: I. Format e paraqitjes së dehumanizimit; II. Komunikimi me përmbajtje të elementeve që nxitin dhunë të vazhdueshme; III. Komunikimi fyes; IV. Përmbajtje që ofrojnë zgjidhje joreale dhe jokonstruktive. Kategoritë dhe nënkategoritë për analizë të materialit janë paraqitur në tabelën 1.

Tabela 1. Kategorite dhe nënkategoritë

	Kategoria		**Nënkategoria**
1	Dehumanizimi	1.1	Animal
		1.2	Mekanik
2	Komunikim me përmbajtje të elementeve që nxitin dhunë të vazhdueshme	2.1	Ndarja në Ne dhe Ata
		2.2	Ata fajësohen për jolojalitet kombëtar
		2.3	ATA fajësohen për fatkësitë e shtetit/kombit
3	Komunikim fyes	3.1	Vendosja në pikëpyetje e legjitimiteti dhe aftësive të oponentit
		3.2	Prezantim të argumenteve të pabalancuara
		3.3	Ofendime personale.
4	Përmbajtje që ofrojnë zgjidhje joreale dhe jokonstruktive	4.1	Fokusi në individ e jo në dukuri
		4.2	Fokusi në burim të problemeve jo në zgjidhje reale
		4.3	Zgjidhjet janë përjashtuese, nuk janë inkluzive.

[6] Koalicioni "Mundemi" përmban edhe parti të etniteteve tjera në vend edhe atë të etnitetit rom, boshnjak dhe turk. Koalicioni "Ripërtëritje" nën udhëheqjen e partisë VMRO DPMNE gjithashtu përmban parti që përfaqësojnë interesat e bashkësive etnike të ndryshme në vend si atë turk, rom, serb, vllah, boshnjak.

Realizimi dhe etika e kërkimit

Të dhënat për këtë studim janë grumbulluar prej 26 qershorit deri më 13 korrik të vitit 2020. Video materialet janë transkriptuar nga grupi punues prej 6 personave, të cilët janë trajnuar paraprakisht për ecurinë e punës dhe mënyrën e transkriptimit. Transkriptimi i fjalimeve është vendosur në baza të veçanta për secilin person të grupit punues. Gjatë kësaj faze çdo transkriptuesi i është garantuar anonimiteti i plotë në lidhje me materialin e transkriptuar. Gjatë të gjithë fushatës parazgjedhore, në kontinuitet është kryer transkriptimi i materialeve të publikuara në faqet dhe kanalet zyrtare të partive politike. Ky studim është *double blind* dhe transkriptuesit nuk kanë qenë në dijeni të qëllimit të studimit.

Grumbullimi i të dhënave është realizuar nga video materiale të vendosura në faqet zyrtare në Facebook dhe kanalet zyrtare në Youtube të partive politike (tabela 2). Të përfshira në analizën e të dhënave janë gjithsej 129 takime me qytetarë gjatë fushatës parazgjedhore, respektivisht me kohëzgjatje gjithsej 6547 minuta ose rreth 109h.

Gjatë prezantimit të të dhënave është ruajtur anonimiteti dhe integriteti i subjekteve të partive politike, të cilat janë përfshirë në fjalime me përmbajtje të urrejtjes dhe janë zëvendësuar në interpretimin dhe ilustrimin e të dhënave me simbole X, Y, H, Z, M, O, kurse të partive me C, F, J, P, Q.

Ilustrimet e prezantuara për nënkategoritë janë origjinale në formën e njëjtë siç janë thënë nga folësit, pa ndonjë ndërhyrje gjuhësore.

Tabela 2. Burimet e materialit për analizë

	Burimi i materialeve	
	FB profil zyrtar	**Youtube kanal**
BDI (Bashkimi Demokratik për Integrim)	https://www.facebook.com/BDI002	https://www.youtube.com/channel/UCFwAPa3DY_VcvQW6wthFqSg

Koalicioni **ASH-AAA** (Aleanca për Shqiptarët Alternativa)	https://www.facebook.com/aleancashqiptarett https://www.facebook.com/alternativamkal	https://www.youtube.com/channel/UC4Eb-YmODPqvlGLFszaUZDg
Koalicioni "Mundemi" **LSDM - Besa** (Lidhja Social Demokrate e Maqedonisë - Lëvizja Besa)	https://www.facebook.com/SDSMakedonija	https://www.youtube.com/user/SDSMtube
Koalicioni "Ripërtëritje" **OBRM-PDUK** (Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase-Partia Demokratike për Unitet Kombëtar)	https://www.facebook.com/vmromakedonija	https://www.youtube.com/user/vmrodpmnemacedonia
PDSH (Partia Demokratike Shqiptare)	https://www.facebook.com/pdsh.info	https://www.youtube.com/user/PDSHoficiale

Gjetjet e studimit

I. Dehumanizimi – format e paraqitjes

Në fjalimet e përfaqësuesve të partive politike në të cilat fokusi është i orientuar për të bindur qytetarët se pse opsioni që ata promovojnë është më i miri dhe pse qytetarët duhet të votojnë e të zgjedhin pikërisht ata, ndonëse me frekuencë të rrallë, megjithatë janë prezente dukuritë e dehumanizimit.

Mohimi i karakteristikave njerëzore, ***dehumanizimi mekanik*** paraqitet gjatë krahasimit intergrupor. Përfaqësuesve të partisë oponente, të etnisë së njëjtë u mohohet hapshmëria kognitive dhe paraqiten si individë me qëndrime rigide. Vendoset në pikëpyetje besimi racional i oponentëve për ndryshime shoqërore që përfshijnë fuqizim politik dhe juridik për gjithë bashkësinë etnike së cilës i përkasin (folësi dhe oponenti). Mënyra e vjetruar e të menduarit, të menduarit e padobishëm për kontekstin aktual, janë përshkrimet e tjera për oponentët e që në thelb kanë tendencën e mohimit të hapshmërisë kognitive.

Oferta për udhëheqjen politike të oponentëve përshkruhet se del nga interesi për të përvetësuar prona shoqërore dhe të mirën e përgjithshme duke ushtruar kontroll politik e ekonomik për arsye vetjake e korruptive e jo për të kontribuar drejt rritjes së mirëqenies së bashkësisë.

Mungesa e zhvillimit të cilësive njerëzore që karakterizojnë qenien njerëzore si unike ose ***dehumanizimi animal*** vjen në shprehje nëpërmjet mohimit të edukimit civilizues duke i përshkruar të tjerët si të pagdhendur, mendjetrashë, qëllimkëqij, e të prirë për prapësi dhe me sjellje të pakontrolluar që udhëhiqet nga instinktet. Përshkrimet e tilla kontribuojnë që te masa e cila dëgjon të nxitet neveria dhe përbuzja ndaj oponentëve që përshkruhen në atë mënyrë.

Oponentët haptazi edhe atribuohen me emërtime të qenieve jonjerëzore dhe karakteristika të specieve bakteriale, veprimi i të cilëve është grabitqar, dëmton e shkatërron zhvillimin e rregullt dhe normal të dukurive, shoqërive si dhe njerëzimit. Si lloje më të shpeshta të dehumanizimit përdoren "pandemi", "virus", "hienë", "shejtan" "hedhurinë" "oligark", bandë" etj.

Disa nga deklaratat e përfaqësuesve të partive politike që ilustrojnë prezencën e dehumanizimit mekanik dhe animal janë të paraqitura më poshtë:

"Është koha që të thuhet jo përskaj presioneve.... Por edhe kryetari i këtij qyteti bashkë me hienat tjera që i mban përreth..."

"Ne jetojmë me një pandemi e cila na ka zënë frymën me dekada, na ka detyruar të shpërngulemi..."

"Ka ca halldukë e kopukë që ditën janë melaqe e natën shejtanë e bëjnë pazare tinëza."

"Kemi detyrë të dyfishtë, fillimisht të fitojmë korona virusin, e pastaj të fitojmë edhe virusin më të madh, virusin e kriminalit dhe korrupsionit, e ai është..X7..."

"Shkaktojnë dëme për ekosistemin dhe biodiversitetin me qëllim të profitit të oligarkëve në dëm të popullatës."

"Shqiptarët e këtij nënqielli kanë qenë pre dhe kurban i zullumit..."

"Ju lutem, çka e lidh X me Y? Jugosllavia dhe terrorizmi i Y. Y është terrorist i Gostivarit, i Tetovës,"

---

[7] Me qëllim të respektimit të integritetit dhe dinjitetit të personave, emrat e individëve konkretë janë zëvendësuar me shkronjën X, Y, H, Z, M, O, kurse të partive me C, F, J, P, Q.

II. Komunikim me përmbajtje të elementeve që nxitin dhunë të vazhdueshme

Ndarja e oponentëve në ***Ne dhe Ata*** në kontekste kompetitive është më se e pritshme dhe e natyrshme në fjalorin e garuesve. Në ndarjen e qartë mes Ne dhe Ata diferencimi shkon në NE për potencimin e veprave pozitive nga individë të partisë dhe nga partia e që paraqiten si krenari për udhëheqësin, për mbështetësit/popullin por edhe për paraqitje të pozitës së viktimizuar të kombit. Nga ana tjetër ATA veçohen për veprime të dëmshme dhe pakënaqësi të shkaktuara për qytetarët.

> *"Ne si parti... më me përvojë, me më shumë ekspertë, e kemi në platformën tonë prioritet mbi prioritetet, betejën.... betejë për rimëkëmbje apo për shërim të plagëve të ekonomisë dhe të idares së shqiptarëve."*
>
> *..." Ata janë mësuar që me metoda jodemokratike me metoda jokonvencionale të merren."*
>
> *"Ata të cilët i mashtrojnë shqiptarët s'meritojnë të marrin edhe besimin e shqiptarëve"*
>
> *"Ata individë në krye me H. të cilët e plaçkitën Maqedoninë dhe të cilët i shkatërruan gjithë elementet shoqërore të shtetit të cilët i dëmtuan qytetarët, të cilët zhvatën, dhe shkatërruan biznese dhe çdo qytetar të vendit tonë."*

Ndarja, emërtimi i kategorisë "ATA" me nocione që për bashkësinë e caktuar paraqet sinonim tradhtie (p.sh., të sojuzit, satelitët, të ashtuquajturit shqiptarë/maqedonas) përdoret që jo vetëm "të tjerët" të veçohen si oponentë por edhe për t'i ndarë si kategori e huaj, dhe për t'i përjashtuar nga bashkësia etnike amë. Informacionet e veprimeve politike të oponentit përdoren për t'i kategorizuar si të huaj, për t'i përjashtuar nga prejardhja e përbashkët etnike kurse veprimet gjykohen si sjellje tradhtare. Jolojaliteti ndaj bashkësisë etnike vihet në pah edhe me nënvizim të politikëbërjes së llojit që e aplikon armiku, ose duke shfletuar veprime të mbështetjes dhe bashkëpunimit me "tjetrin" respektivisht armikun. Mesazhi drejtuar dëgjuesve nxit ftohtësi emocionale me atë që vihet në pah veprimi se "ATA" kanë poshtëruar etninë së cilës i përkasin, janë të përulur, të nënshtruar ndaj etnisë tjetër, nga e cila marrin të mira personale por janë obliguar ndaj tyre dhe u kanë ndihmuar për synime të kundërshtarëve në kurriz të grupit etnik amë. Në raste, potencohen veprime

aleate me armikun. Për t'i dhënë peshë tradhtisë, aleancat e tilla paraqiten të rrjetëzuara. Me fjalë të tjera, aleanca me armikun nënkupton armiqësi edhe me aleatët e armiqve. Humbja e lirisë së një numri të caktuar të anëtarëve të bashkësisë etnike potencohet si pasojë e jolojalitetit etnik të oponentëve, si pasojë e veprimeve kooperuese të tyre me të "tjerët", kooperim ky që ka vështirësuar në tërësi jetesën e qytetarëve duke ua cunguar dhe pamundësuar realizimin e të drejtave themelore njerëzore, siç janë shkollimi, punësimi, shëndetësia e duke degraduar cilësinë e jetesës në tërësi. Portretizimi i oponentit si i huaj krijon pikëvështrim dhe pasqyrë negative për oponentin, e cila reflekton me pasoja që kanë ndikim të gjerë në shoqëri e raporte mesgrupore.

Përveç përfshirjes së të kaluarës që përmban jolojalitet e që sjell në mirëqenie të rënduar të qytetarëve si në sferën ekonomike, sociale por edhe të identitetit, oponentët fajësohen edhe për mashtrim të pasqyrimit të së ardhmes duke kategorizuar ofertën e kundërshtarëve si mashtrim, ofertë të rrejshme me qëllim të fshehjes së veprimeve të dëmshme për etninë në të kaluarën.

> *"Pse shqiptarët të mos e kenë njeriun e vet për pozitën e kryetarit të komunës në zgjedhjet lokale?! Kur deklaruam në vitin 2013 që do të kandidoja për kryetar komune disa ende qëndronin skeptikë, ca të tjerë përpiqeshin ta minimizojnë sikur edhe tani, por prapë them Ne besuam, besojmë edhe tani..."*
>
> *"Sot atyre të sojuzit dhe skeptikëve tjerë po ua rikujtojmë disa nga të arriturat madhore tonat..."*
>
> *"Atëherë e sollën ndarjen e re territoriale. E copëtuan, e ndanë e shkatërruan Maqedoninë. Mes tjerash e morën edhe Strugën edhe Kërçovën, edhe Tetovën edhe Gostivarin..."*
>
> *"Ne si shqiptarë kemi qenë pre e politikës së gabuar dhe na ka prirë drejt politikave sllave, serbe dhe ruse."*

Në tendencën për të bërë distinksion të qartë mes partive me përbërje të ndryshme etnike në Ne dhe Ata, potencohet gjeneza e prejardhjes së etnisë që i përkasin dhe lashtësia e grupit etnik amë.

Vendosja e kufirit të qartë mes grupeve etnike si dhe akuzimi i oponentëve për posedim të fuqisë së madhe politike e që prezantohet disfavorizuese për grupin amë, orienton drejt nxitjes së ndjenjës së urrejtjes ndaj palës tjetër etnike. Përshkrimi i tyre më tej vazhdon si mashtrues e gënjeshtarë me tendencë për

të krijuar opinion se nuk duhet besuar në konceptet që ata i plasojnë. Fajësohen për vendosje të kufizimeve fizike dhe vështirësim të realizimit të procesit mësimor, zënie të vendeve të punës. Për të përforcuar hendekun mes grupeve etnike listohen aktivitetet nga e kaluara, raportet e vrazhda ndëretnike si dhe interpretohen qëllimet e "etnisë tjetër" si qëllimkëqija, gënjeshtra, jo të çiltra e hipokrite. Pjesëtarët e grupit tjetër etnik haptas fajësohen për veprime të cilat kanë sjellë deri në fatkeqësi në nivel nacional, si konflikti i armatosur i vitit 2001. Mashtrim është nocioni që përdoret edhe për oponentin e bashkësisë së njëjtë etnike, në mënyrë eksplicite, por edhe duke shfletuar veprime lajkatare si dhe përdorimin e dredhisë. Distinksion mes partive në baza etnike bëhet madje edhe për koalicionet e përziera në baza etnike duke i paraqitur si kreatorë të ardhshëm të ridizajnimit territorial të vendit e në disa raste, edhe shkatërrues të shtetit. Atëherë kur tradhtia dhe ndarja e shtetit projektohet si veprim i radhës në të ardhmen për oponentin, stimulohet frika dhe pasiguria në masë. Ndjenja e frikës dhe pasigurisë vepron në drejtim të ndërmarrjes së veprimeve nga masa për të rikthyer sigurinë.

> *"...bisedojmë për temë në shtetin tonë, shtetin tonë, se unë kam lindur këtu, babai jem a lindur, baba plak dhe gjithë të tjerët."*
>
> *"Shqiptarët janë këtu kur nuk ishte as Z. e as H. shqiptarët janë këtu prej se e ka kriju Zoti këtë tokë."*
>
> *"Sot Maqedonia është në tavolinë. Federalizim e pastaj, përfundimisht, shkatërrim i saj."*
>
> *"Kundërkandidati im është njeri i cili e ndryshoi emrin e këtij shteti, që solli dygjuhësi, dhe që bëri tregti me historinë."*
>
> *"Ky tipi hipokrit që i do votat e shqiptarëve e i sheh shqiptarët vetëm si votë është tradhti e mashtrim për shqiptarët."*
>
> *"Kundërshtari ynë politik, për dallim prej nesh, nuk ka asnjë problem të turpërojë, nënçmojë, ta grabitë shtetin tonë, ta ndajë, shpartallojë dhe ta shesë."*
>
> *"X na ndante në shqiptarë të Maqedonisë, në vendas dhe të ardhur nga Shqipëria e Kosova...Ky koncept ka vetëm një qëllim e ai është dobësimi i faktorit politik shqiptar e me këtë edhe dobësimi i pozicionimeve tona në këtë shtet."*

Fajësimi shkon edhe për tradhti në shitje të interesave nacionale të lidhura me identitetin kombëtar siç janë emri, historia kombëtare, gjuha. Tradhtia ilustrohet nga folësit madje edhe me decentralizimin e vendit. Decentralizimi prezantohet si ndarje territoriale e vendit nëpërmjet të cilit imputohet ndjenja e pafuqisë. Me këtë i imponohet masës pozita e viktimës dhe e të dëmtuarit. Njëkohësisht, në mënyrë implicite te qytetarët nxitet ndjenja e padrejtësisë dhe urrejtjes ndaj komunitetit tjetër të cilët në këtë rast paraqiten si fitimtarë në kurriz të tyre.

"Njerëzit ndjehen... për shkak të ndryshimit të emrit me lashtësi shumëshekullore Maqedoni, për shkak të sjelljes së dygjuhësisë ku duhet e ku nuk duhet.... për shkak të shitjes së historisë, kjo është e vërtetë e hidhur."

"Nuk kanë pse të dalin tani me oferta të rrejshme të cilat do të shërbenin vetëm si mbulues i diskriminimit, mungesës së perspektivës dhe zhvillimit ekonomik si mbulesë e eksploatimit dhe shtypjes që i bëhet shqiptarit."

"Është i papranueshëm dhe i pafalshëm vendimi i O... vendim të cilën do e gjykon historia..."

Gjatë kampanjës janë përdorur edhe metafora për të akuzuar oponentin për anshmëri dhe trajtim jo të barabartë të popullatës gjatë qeverisjeve të mëhershme, metafora që nënkuptojnë gjyqësor të anshëm, favorizues dhe të kontrolluar nga oponentë e që sublimohet në regjim. Për përshkrim të regjimit shfletojnë edhe kriminalitet, ryshfet, korrupsionin, grabitjen e të mirave materiale, gënjeshtrat. Veçohet edhe shitja e dinjitetit dhe ndershmërisë së qytetarëve. Theksimi i shkeljes së dinjitetit, krenarisë, ndershmërisë së qytetarëve por edhe i përvetësimit të të mirave kolektive si dhe thyerja e principeve morale, nxit ndjenjën se është bërë padrejtësi ndaj tyre dhe stimulon emocionin e hidhërimit. Hidhërimi shprehet me veprime agresive dhe destruktive. Me fjalë të tjera, nxitja e emocionit të hidhërimit, çon në urrejtje, por edhe ndërmarrje të veprimeve destruktive ndaj "tjetrit".

"Gjithë ata të tjerët që sot shesin patriotizëm a në fakt prioritet e kanë tenderizmin, prandaj nuk duhet të lejojmë që ata që kanë manipuluar ... të kërkojnë votën për të bërë pazarllëqe individuale."

„ Mundeshin, a e di se munden edhe më shumë të mashtrojnë, më shumë të vjedhin, më shumë të sjellin poshtërim, nënçmin, turp..."

"Kthimi i regjimit, udhëheqjes së dhunshme, të korruptuar."
"Mundeshit të sillni drejtësi në vend të Luis Viton kuferëve në prokurori dhe tras -tras vendime gjyqësore në gjyqësi."

III. Komunikim fyes

Vendosja në pikëpyetje e legjitimitetit por edhe aftësisë së individit ose grupit për të pasur fuqi politike, ose/dhe pohimi për shumë fuqi të individit/grupit shërben që folësi të realizojë dobi politike me qëllim që të rrisë fuqinë personale/grupore e me këtë si vijim të rrezikojë grupin tjetër. Përdorimi i strategjive që përmbajnë kërcënim ndaj palës tjetër etnike, me qëllim të rritjes së fuqisë personale/grupore të folësit, evidentohet si prezente në fjalimet e përfaqësuesve politikë me qytetarë. Listimi i aktiviteteve gjatë konflikteve të ndryshme që nxisin emocionin e dhimbjes te dëgjuesit stimulon tendencën për ruajtjen e linjës ndarëse si dhe ngjalljen e ndjenjave urryese ndaj armikut (lexo etnisë tjetër). Tendenca e përfitimit politik duke rritur fuqinë personale dhe/ose grupore paraqitet edhe gjatë listimit të aktiviteteve që prezantohen si të arritura të partisë që përfaqësojnë, të vendosura në kuptim të arritshmërive të vështira ose si aktivitete që assesi s'mund të arrijnë subjekte tjera politike. Nuk është e paktë as mënyra e drejtpërdrejtë e deklarimit të padituris
ë dhe dobësisë së oponentëve politikë për të ndërmarrë veprime në favor të grupit etnik amë/shtetit. Kryesisht, programin e oponentit për përmirësim të pozitës dhe mirëqenies së etnisë amë e kategorizojnë si fjalë/fjalime jopërmbajtësore e boshe, kurse oponentët si individë të degraduar, të harxhuar prej më shumë dekadash veprimtarie politike.

"Politikanët e tyre të cilët praktikisht janë të harxhuar, të stërharxhuar, politikanë tranzicioni të cilët që nga koha e tranzicionit i shohim pa asnjë ide të re kreative..."
"Në mungesë të programit, të synimeve, kapacitetit, guximit, njerëzve, kuadrove, del me një fluskul të tipit të tillë..."
"Të tjerët nuk dinë, nuk munden, nuk guxojnë, nuk kanë kapacitet të bëjnë këtë që X rrit standardin jetësor."
"Ne sot jemi shtet anëtar i NATO-s por ne vëllezër duhet të luftojmë të tregojmë se ne jetojmë në mjerim, nuk duhet të lejojmë X dhe të tjerët të na flasin përralla, të na tregojnë gjeografi, të na tregojnë histori, por t'u themi se ju jeni të paaftë dhe duhet të kaloni në opozitë."

“Ne kemi qenë dhe vazhdojmë të jemi nën mëshirën e të paditurit X, dhe artistëve të tij, si Y.”

“Jam te ata… që ndryshuan statusin politiko-juridik në Maqedoni, unë jam me ushtarin nga Kumanova, sepse e di nga afër se ju keni pas rastin ndoshta edhe të tërhiqni kufomat nga fronti.”

“Ne jemi dalëzotës, ne po marrim përgjegjësi për fatet e përbashkëta për ndërtimin e shtetit të përbashkët…”

Si vijim hasen edhe informacione, shfletim i ngjarjeve nga e kaluara që kanë ngjyra të përkeqësimit të raporteve ndërgrupore mes dy etnive, e që kryesisht përjetohen si triumfuese/dështuese, nga folësit përdoren për kërcënim të grupit etnik oponent. Ngjarjet e dhunshme nga e kaluara janë edhe mespartiake, e që vendosin në pah natyrën agresive të dhunshme e destruktive të individëve të partive oponente.

“Përderisa shqiptarët në Maqedoninë e Veriut kërkojnë zgjidhje dhe afirmim në kuadër të sistemit ekzistues politik duhet të jenë shumë të kënaqur, sepse e kundërta e asaj e dinë se ku i çon, një herë e kanë provuar dhe kanë humbur, mos vazhdojnë që ta kërkojnë edhe një herë se do ta pësojnë madje me debakël.”

“Dhe unë do të them hapur, dhe gjeneratat e vjetra sigurisht e njihni, se kush është Y. ...Në kohën kur kjo qeveri bëri turr me forca të mëdha policore dhe të tjera dhe përdori metodat terroriste ndaj një partie politike, ndaj kryetarëve të bashkive dhe komunave të kësaj partie, dhe efekti ishte disa të vrarë, me dhjetëra dhe qindra të plagosur, demonstrim i një dhune të paparë.”

“Gjithë kolegët tanë të cilët dolëm me plagë dhe koka të përgjakura nga ai kuvend më 27 prill, ai që iku nga debati... ndoshta nuk ka duar të përgjakura, por nga ajo ditë ka “fytyrë” të përgjakur.”

Kërcënimi ndaj oponentit paraqitet edhe në mënyrë të tërthortë duke shfletuar veprimet antiligjore të paverifikuara nga subjekte të paanshme deri më tani për të cilat në emër të drejtësisë folësit zotohen se do t’i zgjidhin. Me këtë lë të nënkuptojmë se oponentët do të përfundojnë në burgje ose me ndëshkime të tjera juridike.

“Dhe këto kushte krijohen kur një herë udhëheqësit, qeverisja, lideri, bën luftë kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit. Këta

pseudokomandantë, dallaverexhi dhe hajna, që s'kanë lënë biznes pa reketuar dhe shqiptarë pa kërcënuar, zani nuk do t'u ndihet kur do të vij në pushtet unë (lexo partia).”

Për të rritur fuqinë personale (lexo të liderit) gërshetohen promovimi i vlerave pozitive të partisë amë e njëkohësisht vendoset në pikëpyetje legjitimiteti udhëheqës i oponentëve duke nënvlërësuar qëllimet e tyre për avancim të të drejtave të etnisë dhe/ose qytetarëve. Në këtë drejtim shërben potencimi i veprimeve destruktive të oponentit në të kaluarën nëpërmjet mekanizmave jo qartë të dukshëm për qytetarët, si p.sh. “larja e trurit e qytetarëve”.

Vendosja në pikëpyetje e qëllimeve të mirëfillta të oponentit për përmirësim të jetës së qytetarëve prezantohet edhe nëpërmjet të nënvizimit të fuqisë së madhe që e kanë individë të caktuar e që ushtrojnë kontroll ekonomik e politik për arsye vetjake dhe korruptive.

“Peng të jetë shteti i partisë. Dhe tash do të lejojmë shteti përsëri të na jetë peng, ardhmërinë të na e marrin...”

“Përça që të sundosh përjetësisht. Ky është ai shtet, është ajo parti e cila lante tru që të na kthejë atje ku nuk kanë qenë as gjyshet e gjyshërit tanë, të na kthejë mbrapsht në të kaluarën.”

“Partitë tjera edhe pse në opozitë, merren me luftë ditore se kush do të jetë i pari mes tyre, ne këtu besojmë në kauzën dhe vizionin tënd...”

“Ke sjellë të votojmë një kandidat i cili njihet si oligark i kësaj ane dhe biznesmen i korruptuar e i kriminalizuar.”

“Ka marrë mandatin ka vazhduar që ta rritë vetëm pasurinë e tyre, të rritin pasurinë e familjarëve të tyre, vetëm pallatet e tyre t'i rritin gjithandej.”

Me qëllim të rritjes së kredibilitetit të partisë politike por edhe të paraqitjes së qëllimeve unifikuese dhe qasjes për përkujdes ndaj mbarë grupit etnik, gjatë fjalimeve hasen edhe plasim i të dhënave të cilat nuk *mund të* ***argumentohen dhe mbështeten me fakte nga burime të tjera.*** Ofrimi i “fakteve” përmban investime infrastrukturore dhe të objekteve nga të cilat marrin shërbime qytetarët e që në thelb ka idenë e vënies në dukje të pabarazisë në baza etnike. Të dhënat kanë të bëjnë me aktivitete e projekte të planifikuara e pjesërisht të realizuara në vendbanime të ndryshme e që

qytetarët nuk e kanë mundësinë e verifikimit të fakteve për ideatorin e kreatorin e projekteve, por edhe për veprime politike qe prezantohen si të dëmshme për mirëqenien e përditshme te qytetarëve.

> *"Liroi 85 kriminelë – i lëshoi në rrugët tona, t'i grabisin banesat tona dhe të ketë sa më shumë drogë në rrugët tona."*
> *"... në asnjë moment nuk është kyçur në fushatë të zezë kundër kundërshtarëve të vet politikë..."*
> *"Projektet të cilat u bënë në kohën e X, sot ata krenohen me ato projekte, e mandej bëjnë edhe spote propaganduese politike."*

Ofendimet personale që prekin integritetin e individit, pjesëtar të opozitës, për mashtrim dhe jostabilitet e që si rrjedhojë veprojnë në nxitjen e emocioneve negative te masa kontribuojnë në përkeqësim të raporteve mesgrupore/ndëretnike. Në ofendimet personale vërehet dukuria e diskreditimit të personalitetit të oponentëve. Më konkretisht diskreditim i personalitetit është i orientuar në përpjekje për të dëmtuar kredibilitetin e individit duke i portretizuar si personazhe të cilët identifikohen me gangsterizëm dhe mafia, por edhe mungesë integriteti, identiteti e ego-je. Diskreditimi i personalitetit arrin efektin e refuzimit të individit qe diskreditohet nga komuniteti e bashkësia ku vepron.

> *"X nuk jam politikan që çka thotë në mëngjes nuk e thotë në drekë... nuk bën mirë sepse irriton shqiptarët..."*
> *"X dhe Y janë mbeturina të gruevizmit."*
> *"Gjithçka është e njëjtë vetëm Ai nuk është, në vend të H tash është M."*
> *„Do t'i çlirojmë edhe ata që kanë shti rrënjë të thella nga Q partia, edhe në prokurori, edhe në gjyqësi dhe çdokund nëpër institucione. Deri në fund do ta çlirojmë shtetin që të jetë i qytetarëve."*

IV. Përmbajtje që ofrojnë zgjidhje joreale dhe jokonstruktive

Strategjitë e ofruara për ruajtje të kualitetit jetësor, tejkalimit të vështirësive dhe përmirësimit e avancimit të jetës dhe standardit të qytetarëve më rrallë përfshijnë listim të aktiviteteve, masave, planeve që tangojnë, prekin e trajtojnë dukurinë konkrete. Orientimi në të ardhmen përmban ***fokus te individi për arritje*** të pozitës së caktuar. Nënvizimi i udhëheqjes së pozitës nga individi i etnisë së caktuar, pa rreshtuar rëndësinë e kompetencave dhe kualiteteve që duhet të jenë bashkërendës të personave që marrin pozita

udhëheqëse, si dhe theksimi i përkatësisë etnike konkrete si veçori vendimtare për udhëheqës të pozitës së caktuar kontribuon në trasimin e rrugës së ndarjes në baza etnike. Për më tej, është e paqartë dhe krejtësisht e mjegulluar për opinionin se cilat janë benefitet nga pozicionimi i individit në atë pozitë. Fjalori i tillë i cili përpunon emocione negative për grupin tjetër etnik te masa e njerëzve që e dëgjojnë fjalimin, si rrjedhojë kontribuon në acarim të raporteve ndëretnike.

> *"Historia jonë është dëshmi, është fakt se të bashkuar mund të arrijmë gjithçka, Kryeparlamentar të parë në kuvend dhe kryeministër të parë shqiptarë në Maqedoninë e Veriut në 2020."*
>
> *"Ndërrimi i X me Y dëshmon më së miri se si bie maska sepse koncepti i tyre është vetëm marketing politik për t'i marrë votat shqiptare."*

Atëherë kur ofrohen strategji për përmirësim të cilësisë së jetës së qytetarëve, ofrohen ***zgjidhje të thjeshta*** e që nuk marrin parasysh natyrën komplekse të dukurisë. Anëtarësimi i vendit në BE ofrohet si akt i realizueshëm shpejt, duke mos marrë parasysh kompleksitetin e procesit të anëtarësimit dhe influencimin e më tepër faktorëve dhe dukurive të ndjeshme si në planin e brendshëm po ashtu edhe në atë ndërfqinjësor. Në drejtim të njëjtë janë edhe ofrimi i zgjidhjes së përmirësimit të kualitetit arsimor, rritjes së pagave të mësimdhënësve duke anashkaluar, duke mos marrë parasysh fuqinë ekonomike të vendit, dhe faktorët tjerë interferues të procesit edukativo-arsimor.

Në strategjinë e ofruar për tejkalim të vështirësive e që është në shërbim të folësit, bën pjesë edhe diskauntimi. Diskauntimi si mekanizëm përdoret për të minimizuar një aspekt të realitetit të të tjerëve nëpërmjet frazave si "asnjëherë", "asnjë", "askund". Nëpërmjet diskauntimit folësit nuk ofrojnë zgjidhje por te dëgjuesit, te masa vetëm nxitin emocionin e injorimit, mosmarrjes parasysh të nevojave të tyre, moskujdesin ndaj tyre. Si vijim aktualizohet ndjenja e të qenit të lënduar, kurse lëndimi më tej çon në mosbesim. Me fjalë të tjera, nxitet mosbesimi, kurse mosbesimi ndaj oponentit do të thotë përfitim për folësin.

Jo rrallë ndodh që problemet vetëm të nënvizohen si ekzistuese pa ofruar plan konkret se si mund të zgjidhen, p.sh. papunësia, ikja e të rinjve nga vendi, përmirësimi i kushteve jetësore në tërësi. Si zgjidhja për tejkalim të vështirësive nuk ofrohet plani, aktivitetet por shfletohen atribuime për

pjesëtarët e grupacionit të vet me tendencë të rritjes së fuqisë politike. Njëkohësisht atribuimet e përzgjedhura nuk janë direkt në lidhshmëri me avancimin e mirëqenies së qytetarëve. Ofrimi i zgjidhjeve për vështirësitë e tyre, qytetarëve u prezantohen arritje përfundimtare që paraqesin përfitim cilësish personaliteti si krenari e ndershmëri të qytetarëve por jo edhe mënyrën se si do të arrijnë (kthejnë) krenarinë, ndershmërinë e integritetin e qytetarit.

"...50 miliardë € buxhet dhe s'u ke ndërtuar asnjë shkollë shqiptarëve, asnjë çerdhe shqiptarëve, asnjë spital shqiptarëve..."

"Së bashku do të ndërtojmë skenën e re politike të Maqedonisë së Veriut, si anëtare e NATO-s sot dhe nesër si anëtare e BE-së. Synim i misionit tonë.... integrim, shtet për të gjithë, drejtësi joselektive, cilësi të jetës deri në perspektivë."

"Nuk lejojmë që rinia të ikë, rinia e ka vendin këtu..."

"...Opsion politik i cili do t'ju ofrojë nder, ndershmëri dhe krenari."

Gjatë ofrimit të zgjidhjeve të thjeshta që nuk marrin parasysh natyrën komplekse të dukurisë nuk hezitohet që të promovohen ***zgjidhje joreale dhe përjashtuese***. Në këtë drejtim ofrohet përkatësia etnike e individit si mjet kyç për zgjidhje të problemeve madhore qytetare në nivel nacional përfshirë uljen e papunësisë, investime në shëndetësi e kulturë dhe rritjen e kualitetit jetësor në tërësi. Zgjidhjet që ofrohen për të tejkaluar probleme e vështirësi të caktuara nuk janë gjithëpërfshirëse. Një pjesë e tyre madje në mënyrë eksplicite përjashtojnë një pjesë të tërë të popullatës që jeton në vend. Ofrohen zgjidhje për dukuri nacionale, por që do të jenë në shërbim vetëm të një grupi etnik. Me fjalë të tjera, grupet tjera etnike në Republikë përjashtohen nga ideja se mund të shërbehen dhe të shijojnë vlerat e dukurisë së caktuar, qoftë ajo pasuri e vendit, ose shërbime kualitative të ofruara nga institucionet.

"Kemi koalicion me njerëz të ndershëm dhe me njerëz familjarë e taban kombëtar, prandaj.... votoni... që t'i japim shpresë vendlindjes sonë të dashur."

"Përfaqësimi i drejtë edhe në shtet edhe në administratë publike ishte katastrofal, derisa punësoheshin njerëz partiakë, bodigardë partiakë, bashkësia etnike D. ishte e harruar."

"Investimet në infrastrukturë, kulturore, shëndetësore, ulja e papunësisë arsimi cilësor dhe zhvillimi i gjithë sektorëve mund të realizohet me një kryeministër..."

> *"Këtu në rrëzë të malit Sharr…. Ne premtojmë se do ta revitalizojmë…. Dhe do ta gëzojë Tetova dhe tetovarët dhe të gjithë shqiptarët kudo që janë."*
>
> *"Marrim obligim që më së paku një universitet të jetë në 1000 e listës së Shangait."*
>
> *"Do ta përforcoj gjithë sistemin shëndetësor ku jetojnë shqiptarët. Do ta sjelli mjekun dhe ambulancën çdokund ku jetojnë shqiptarët."*

Marrë në tërësi, fokusi kryesisht orientohet në detektim të individit/grupit i cili i ka shkaktuar vështirësitë e qytetarëve. Orientimi është që të gjendet/ identifikohet fajtori për vështirësitë të cilat momentalisht janë preokuptim i qytetarëve, por jo në trajtim, mënyra e strategji të tejkalimit të vështirësive.

> *"Timoni i njerëzve rreth M. Të cilët në shëndetësi, shëndetin publik të shtetit tonë lanë shkretëtirë, na lanë pa mjekë, pa motra medicinale, na lanë pa specialistë, na lanë me shëndetësi publike të rrënuar... Prandaj sot kur flasin për rroga dhe pensione, supozoj se shumë njerëzve kjo nga njëri vesh u hyn e nga tjetri u del."*

Diskutim dhe përfundim

Urrejtja si mjet i cili lehtë bën që individët të ndryshojnë pozicionimet fillestare të mbështetjes politike (Halperin, et al. 2012) është prezente në tubimet e përfaqësueseve të partive politike me qytetarë gjatë kampanjës zgjedhore parlamentare 2020 në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Prezenca e dukurisë së gjuhës së urrejtjes varion në tubime varësisht partive politike, si dhe llojit të saj. Gjeneralisht është e dukshme gjuha e urrejtjes dominante e drejtuar në bazë të orientimit partiak, ndërsa edhe pse në nuancë më të dobët, prezente është edhe gjuha e urrejtjes në bazë etnike.

Gjuha e urrejtjes eksplicite, është e qartë, e njohur për qytetarët në kuptimin e identifikimit të saj gjatë fjalimeve dhe dedikimeve të njerëzve ndaj individëve/grupeve ose bashkësive. Duke pasur parasysh që Republika e Maqedonisë së Veriut promovon vlera demokratike evropiane, dhe zyrtarisht është e orientuar në frymën e respektimit të të drejtave njerëzore, të paktën gjatë fjalimeve publike, nga përfaqësues zyrtarë partiakë, mbahet llogari për paraqitjen e përmbajtjeve me urrejtje. Përkundrejt kësaj, gjuha e urrejtjes e qartë, eksplicite e që është identifikuar nëpërmjet të indikatorëve të dehumanizimit është prezente gjatë kampanjës parazgjedhore parlamentare 2020 në takimet e partive politike me qytetarë. Megjithatë, dehumanizimi

paraqitet mjaft rrallë në këto takime dhe është i drejtuar nga oponentët e partive politike të cilët i përkasin grupit etnik të njëjtë. Kryesisht oponentëve u mohohet hapshmëria kognitive dhe paraqiten si individë me qëndrime rigide dhe me mendime të vjetruara. Dehumanizimi animal është prezent nëpërmjet mohimit të edukimit civilizues dhe realizimit të veprimeve që janë të udhëhequra nga instinktet. Përshkrimet e tilla kontribuojnë që te masa e cila dëgjon të nxitet neveria dhe përbuzja ndaj oponentëve që përshkruhen në atë mënyrë (Halperin, et al. 2012).

Gjuha e urrejtjes implicite është analizuar nëpërmjet indikatorëve që u përkasin kategorive të komunikimit me përmbajtje të elementeve që nxitin dhunë të vazhdueshme, komunikimit fyes si dhe përmbajtjeve që ofrojnë zgjidhje joreale dhe jokonstruktive. Ky lloj i gjuhës së urrejtjes, implicit dhe më pak i dukshëm, ka vlerë të veçantë, pikërisht për shkak të padukshmërisë së saj, kurse efektet i ka po aq gërryese, destabilizuese, destruktive sa edhe vetë forma eksplicite. Padukshmëria e saj bën që të mos veçohet a nënvizohet nga dëgjuesit dhe masa, por prezenca e saj arrin që të ngjallë emocione negative ndaj “kundërshtarëve”, t’i ushqejë, t’i fuqizojë, dhe ajo energji e nxitur nga emocionet negative të kanalizohet së paku në qëndrime, por edhe në veprime të drejtpërdrejta refuzuese ndaj “palës tjetër”. Pikënisja është nga ndarja e qartë në Ne dhe Ata, edhe atë kjo ndarje kategorizuese bëhet në baza partiake, por nuk ngel anësh as ndarja në baza etnike. Në këtë drejtim, “përjashtohen” nga grupi etnik amë të gjithë ata të cilët në ndonjë mënyrë kanë treguar jolojalitet ndaj kombësisë/grupit etnik nëpërmjet bashkëpunimit me grupin “tjetër” etnik. Për më shumë, bashkëpunimet ndëretnike si dhe implementimi i vendimeve politiko/juridike në vend, përshkruhen si veprime tradhtie. E qartë është se tradhtari përjashtohet nga grupi dhe vendosen në kategorinë e “tjetrit”. Kjo lloj ndarjeje e qartë në baza etnike është prezente edhe në partitë politike maqedonase edhe në ato shqiptare. Ky pozicionim i palëve në baza etnike ndaj njëra-tjetrës, më së paku bën përpunimin, përgatitjen e një baze jo të shëndoshë e që vështirëson krijim të raporteve të mirëfillta ndëretnike në vend që do të reflektojë frymën multikulturore të vendit. Ndarja mes Ne dhe Ata është evidente edhe në baza partiake dhe kjo shkon kryesisht në akuza për gjendjen e vështirë të vendit, respektivisht, qytetarëve. Fajësimi i partive politike është i orientuar për keqmenaxhim të vendit veçanërisht në aspektin ekonomik dhe atë gjyqësor që rezulton me

gjendje të rëndë ekonomike, papunësi të lartë, ikje të të rinjve nga vendi si dhe vështirësi në përdëftimin e së drejtës nëpërmjet institucioneve shtetërore.

Gjuha e urrejtjes që përmban komunikim fyes në pjesën dërmuese është e shprehur nëpërmjet indikatorit: Vendosja në pikëpyetje e legjitimitetit dhe aftësisë së individit/grupit për të pasur fuqi politike. Kjo kontribuon njëkohësisht të rritet fuqia politike në raste duke rrezikuar individin/grupin [8]tjetër. Përveç se vendosen në pikëpyetje legjitimitetet por edhe aftësitë e oponentëve, ndaj të njëjtëve drejtohen edhe ofendime personale dhe diskreditim i personalitetit. Në masë të madhe, tendenca e fjalimeve është në nxitjen e frikës së qytetarëve nga oponenti. Që të shmangim ndjenjën e frikës, atëherë kërkojmë mbrojtje dhe siguri. Nënkuptohet se këtë mbrojte dhe siguri "dëgjuesit" do ta kërkojnë duke ikur në kthetrat e partisë së folësit. Por, kur ndjenja e tillë fuqizohet, veprim tjetër i mundshëm nuk është ikja, por sulmi. Sulmi jo çdoherë përfundon vetëm me sulm verbal. E kaluara jo shumë e largët tregon se paraqitja e rrezikshmërisë së tillë duke nxitur frikën ka rezultuar me sjellje destruktive dhe agresive fizike ndaj oponentëve, jo vetëm etnikë por edhe partiakë, siç ishte sulmi fizik në Parlamentin e Maqedonisë në prill të vitit 2017. Me qëllim të rritjes së fuqisë "manipulohet" edhe me grupin amë. Për më shumë, vlen të veçohet se me raste rritet fuqia, legjitimiteti dhe aftësia e grupit amë me qëllim të rritjes së fuqisë politike. Për qëllim të njëjtë, me raste grupi amë paraqitet i viktimizuar.

Strategjitë e propozuara që nuk ofrojnë zgjidhje reale ose konstruktive për problemet por që në thelb janë destruktive dhe përjashtuese, gjithashtu janë një bazë e shëndoshë e gjuhës së urrejtjes implicite. Zgjidhjet për problemet të cilat nuk marrin parasysh kompleksitetin e natyrës së problemit, ato të cilat orientohen në dukurinë, por vetë zgjidhja e dukurisë nënkupton përjashtim të një kategorie të caktuar të qytetarëve, herë në baza etnike, herë në baza partiake, është themel i fuqishëm i ndarjes në të ardhmen. Si rrjedhojë, edhe nëse arrijnë që vërtet të paktën pjesërisht zgjidhjet e tilla të realizohen, përjashtojnë një pjesë të qytetarëve me çka nxitet ndjenja e hidhërimit nga padrejtësia. Forma jo e rrallë e shprehjes së hidhërimit është agresiviteti e dhuna ndaj "tjetrit".

Për më shumë, duke pasur në mendje se urrejtja e butë kronike mund të çojë në shkëputje, diferencim nga grupi "tjetër" kurse urrejtja e

[8] Gjithandej ku nuk është i potencuar nocioni si grupi etnik, nocioni grup u dedikohet të dy grupeve, në baza etnike dhe politike.

menjëhershme e fuqishme mund të gjenerojë dëshirë për veprime të menjëhershme dhe gatishmëri për të shkatërruar grupin "tjetër" (Halperin et al., 2012), si intensiteti ashtu edhe lloji dhe forma e gjuhës së urrejtjes që përdoret në nënqiellin e vendit tonë dëmton frymën e zhvillimit të shtetit demokratik multikulturor. Urrejtja është mjet i dobishëm politik për të arritur solidaritet dhe benefite politike në grup, por në forma ekstreme, urrejtja mund të shndërrohet në forcë destruktive të pakontrollueshme.

Referecat:

1. Bilewicz, M. & Soral, W., (2020). Hate Speech Epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political psychology, 41(1),* 3-33
2. Capelos, T., & van Troost, D. (2012). Reason, passion, and Islam: the impact of emotionality and values on political tolerance. *Political and Cultural Representations of Muslims, 11*, 75-95.
3. Crandall, C. S., Eshleman, A., & O'brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: The struggle for internalization. *Journal of personality and social psychology*, *82*(3), 359-378
4. Edwards, G. S., & Rushin, S. (2018). The effect of President Trump's election on hate crimes. *Available at SSRN 3102652*. Received from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3102652
5. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
6. Gibson, J. L. (2011). Political intolerance in the context of democratic theory. In *The Oxford handbook of political science.*
7. Halperin, E., Canetti, D., & Kimhi, S. (2012). In Love With Hatred: Rethinking the Role Hatred Plays in Shaping Political Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(9), 2231-2256.
8. Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and social psychology review*, *10*(3), 252-264.
9. Михајлов, М. и сор. (2014). Говорот на омраза за време на изборната кампања во 2014. Received from: http://progres.org.mk/files/publications/Govorot%20na%20omraza%20za%20vreme%20na%20izbornata%20kampanja%202014.pdf
10. Pehar, D. (2019). "Genocid", "govor mržnje" i "mir kao rat" – od implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma do tvita o Srebrenici od 11. Jula 2018. *Politeia, 9(*18), 27-49.

11. Rakić, T., & Maass, A. (2018). Communicating between groups, communicating about groups. In: Harwood, J. et al. (Eds.) *Language, communication, and intergroup relations. Routledge, New York, pp. 66-97*
12. Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Mullen, E. (2004). Political tolerance and coming to psychological closure following the September 11, 2001, terrorist attacks: An integrative approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*(6), 743-756
13. Soral, W., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (2018). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive behavior*, *44*(2), 136-146
14. Vollhardt, J., Coutin, M., Staub, E., Weiss, G., & Deflander, J. (2007). Deconstructing hate speech in the DRC: A psychological media sensitization campaign. *Journal of Hate Studies*, *5*(15), 15-35.
15. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

GJUHA E URREJTJES GJATË KAMPANJËS ZGJEDHORE NË MEDIAT ELEKTRONIKE DHE TRADICIONALE

Sheruze Osmani Ballazhi, Vjollca Memishi Fejza, Artina Kamberi

Efektet e gjuhës së urrejtjes në raportet ndërgrupore si shmangia, diskriminimi, stereotipizimi janë përdëftuar në hulumtimet e deritanishme (Greenberg & Pyszczynski, 1985; Mullen & Rice, 2003; Halperin & Gross, 2011; Winiewski dhe bashkaut., 2017; Soral, Bilewicz & Winiewski, 2018). Urrejtja zhvillohet atëherë kur individi poshtërohet ose keqtrajtohet nga dikush ose nëse me intencë ndalohen veprimet e individit për të arritur qëllim të caktuar. Ajo përmban karakteristika të zemërimit, poshtërimit, neverisë (Mackie & Smith, 2002; van Zomeren, Postmes & Spears, 2008; Fischer dhe bashkaut., 2018) por definohet si qëndrim emocional që organizon botën sociale të individëve gjatë së cilës forcon lidhshmërinë me anëtarët e grupit amë në kurriz të raporteve me anëtarët e grupit të jashtëm (Halperin dhe bashkaut., 2012). Urrejtja ndërgrupore është emocion i përjetuar në emër të grupit personal dhe emocioni është i drejtuar ndaj grupit të jashtëm target. Ashtu si në raportet ndërpersonale, edhe në relacionet ndërgrupore, kur anëtarët e grupit perceptojnë se grupi i tyre është i trajtuar në mënyrë jokorrekte, padrejtësisht dhe është i poshtëruar, atëherë përjetojnë emocione negative ndaj grupit të jashtëm dhe krijojnë qëndrime negative ndaj tyre (Fischer dhe bashkaut. 2018). Urrejtja e bazuar në grup ndihmon për të interpretuar ngjarjet por edhe tendencat e veprimeve të cilat çojnë drejt krijimit por edhe vazhdimit të konfliktit ndërgrupor (Halperin, 2008). Benesch dhe bashkaut. (2018) kanë veçuar ngjashmëritë në retorikën e liderëve politikë të përdorur me muaj e vite para se te eskalojë dhuna fizike në po ato vende. Autorët përqendrohen në gjuhën e rrezikshme si kategori më specifike se gjuha e urrejtjes, e që ka aftësinë për të frymëzuar dëmin ose si thonë autorët dhunën masive. Gjuha e rrezikshme në vete përmban pesë karakteristika (Benesch dhe bashkaut, 2018). Porositë që përcillen, në vete ngërthejnë dehumanizim, akuzë (që përmban justifikim kolektiv të dhunës), kërcënim për integritetin e grupit të jashtëm, pohime për sulme ndaj "të jashtmit", dhe vendosje në pikëpyetje të besnikërisë ndaj grupit amë. Porositë si karakteristikë e parë nuk do të jenë efektive në mungesë të karakteristikës së dytë e ajo është audienca. Audienca duhet të jetë e ndjeshme në ato mesazhe

për çfarëdo qoftë arsyeje. Ndjeshmëria e audiencës mund të jetë prej frikës nga kërcënimet prej të kaluarës ose momentalisht vetë mjedisi të jetë i mbushur me porosi që shkaktojnë frikë. Konteksti social dhe historik të jetë i përshtatshëm për dhunë dhe të kontribuojë që porositë të kuptohen në mënyrë dramatike. Karakteristika e katërt është në lidhshmëri me folësin. Atëherë kur folësi apo komunikuesi është me ndikim e bën fjalimin e rrezikshëm. Fuqia/ndikimi i tij/saj mund të vijë; nga karakteristikat personale siç është karizma e tij/saj, ose statusi aktual si lider politik. Karakteristika e pestë sipas autorëve është prezenca e mediumit i cili do të disiminojë mesazhet. Përcjellja e tyre ndikon se si do të pranohen mesazhet dhe sa do ta rritin rrezikun për dhunë. Megjithatë, përkundrejt tendencës për të diferencuar gjuhën/fjalimin e rrezikshëm nga gjuha e urrejtjes nga autorët, në vetë karakteristikat e gjuhës/fjalimit të rrezikshëm autorët kanë ngërthyer elemente që janë pjesë e gjuhës së urrejtjes. Përveç dehumanizimit i cili paraqet shprehje të gjuhës së urrejtjes eksplicite, janë të përfshira edhe akuza, kërcënimi mbi integritetin e grupit të jashtëm, nxitja e frikës nga e kaluara që e bën audiencën të ndjeshme, si disa prej karakteristikave tipike të gjuhës së urrejtjes implicite. Gjuha/fjalimi i rrezikshëm përdoret nga liderët politikë me muaj/vite para eskalimit të dhunës fizike (Benesch dhe bashkaut. 2018) e që si efekt gjuha e urrejtjes implicite është mobilizues i energjisë dhe trasues i rrugës së urrejtjes eksplicite që ka efektin e rritjes së intensitetit të përkeqësimit të raporteve, respektivisht, eskalimit të dhunës fizike.

Urrejtja ndaj grupit të jashtëm shprehet mes tjerash edhe duke etiketuar grupin, por edhe nëpërmjet mveshjes së nofkave e që për qëllim kanë zhvlerësimin e grupit/anëtarëve të saj. Etiketimet kryesisht kanë të bëjnë me stereotipet, me aktivizimin e stereotipeve ndaj anëtarëve të grupit dhe kur ato përsëriten, e pritshme është që efekti të jetë fuqizimi i bindjeve tona ndaj atij grupi të etiketuar me përmbajtje të stereotipeve. Madje hulumtimet kanë përdëftuar se përmbajtja e gjuhës së urrejtjes ndaj grupit të caktuar përputhet me stereotipet tipike për atë grup. Winiewski dhe bashkaut. (2017) kanë treguar se të rinjtë polakë ndaj pakicës ukrainase përdorin gjuhë urrejtjeje përmbajtja e së cilës ka të bëjë me shkeljet e ukrainasve kundër polakëve e që i përkasin kategorisë së urrejtjes me bazë historike. Autorët shtojnë se ndaj rumunëve përmbajtja e gjuhës së urrejtjes ka qenë në lidhje me vjedhje, mashtrim dhe krim që në thelb janë në përputhje me stereotipet ndaj rumunëve si grup. Në të njëjtin drejtim janë edhe të gjeturat e Menze dhe bashkaut.

(2018) që tregojnë se gjuha e urrejtjes përmban stereotipet e zakonshme për rumunet dhe hungarezët. Me fjalë të tjera, urrejtja ndaj grupit të caktuar shprehet me përmbajtje që reflekton perceptimin për grupin. Vollhard dhe bashkaut. (2007) potencojnë se me qëllim të manipulimit të publikut dhe arritjes së fuqisë politike, politikanët përdorin koncepte të cilat u janë të njohura dhe të afërta publikut, e njëkohësisht koncepte që janë të mbjella në kulturën dhe bashkësinë. Në këtë drejtim ilustrues është shembulli i Majhosev dhe bashkautor. (2020). Autorët gjatë evidentimit të gjuhës së urrejtjes të përdorur në media nga vetë gazetarët, se gjatë një interviste të vitit 2016, lideri partiak ka qenë i etiketuar nga nikoqiri (lexo gazetari) "politikan i cili gënjen si një turk". Por, përveç se gjuha e urrejtjes përfshin si dhe aktivizon stereotipet ndaj grupit të jashtëm të targetuar, efekti i saj shtrihet edhe në shmangien/përjashtimin e grupit të jashtëm. Konkretisht, ndikimi i saj në zmadhim të refuzimit/distancës ndaj grupit të jashtëm etnik është treguar në studim korrelacional me të dhëna arkivore (Mullen & Rice, 2003) por edhe në studim eksperimental (Leader, Mullen & Rice, 2009). Për më tej, autorët shtojnë se në studimin eksperimental është treguar se pikërisht portretizimi i thjeshtë, emërtimet që janë më pak komplekse ose më të thjeshta janë komponentë kritikë që përdoren e që çojnë drejt refuzimit/shmangies së anëtarëve të grupit etnik të targetuar.

Më se e qartë është se porositë të cilat përcillen nëpërmjet gjuhës së urrejtjes arrijnë që të ngjallin edhe ndjenja negative te anëtarët e vet për grupin e targetuar. Urrejtja arrin të aktivizojë zemërim, frikë, ndjenja negative të fuqishme ndaj grupit të jashtëm me orientim për të lënduar ose shkatërruar grupin e jashtëm madje në situata kur kjo nuk arrihet, vijnë në shprehje veprime të tjera si izolimi nga grupi i jashtëm ose pjesëmarrja në veprime politike kundër grupit të jashtëm (Halperin, 2008). Përmbajtjet e tipit, p.sh. fajësimi për tradhti kombëtare ose etnike dhe jolojaliteti vendosin anëtarët e grupit në pozitë viktime dhe se u është bërë padrejtësi. Kur mesazhet e tilla përsëriten në vazhdimësi, ndjenja e padrejtësisë thellohet si dhe perceptimi dhe përjetimi i të qenit i deprivuar është edhe më prezent. Atëherë kur pabarazia grupore perceptohet si e padrejtë ngjallen ndjenja negative. Kur situata deprivuese shihet në një masë stabile dhe si e pandryshueshme ose me pak mundësi ndryshimi atëherë te njerëzit mbizotëron depresioni, por kur është mundësia që rrethanat të ndryshojnë, atëherë njerëzit ndiejnë zemërim (Mummendey dhe bashkaut. 1999). Gjuha e urrejtjes e përdorur në kampanjë

zgjedhore nga figura politike paraqet ofrim të mundësisë për ndryshim. Qytetarët mbështesin parti politike të cilat ofrojnë mbështetje dhe zgjidhje për problemet e tyre, kurse zgjidhjet e thjeshta shpesh kyçin fajësim të individëve ose oponentëve politikë për problemet ekzistuese (Vollhardt dhe bashkaut. 2007). Me fjalë të tjera, votuesit mbështesin parti e cila ofron zgjidhje të shpejta, për problemet të cilat i prekin ata (qytetarët), e veçanërisht fjalime të tilla kanë efekte në kohëra të vështira dhe kushte të vështira jetësore. Nëpërmjet fajësimit të targetit për pozitën deprivuese, porteretizimit si të ligë të targetit, dhe ofrimit të mundësisë për ndryshim, që nënkupton ndjekjen e rrugës/mesazheve/mbështetjen e politikave/veprimeve të tyre që do të rezultojë me ndryshim të gjendjes momentale, në fakt aktivizohet zemërimi. Pikërisht nënvizimi i sjelljes së oponentëve si e padrejtë, potencimi i tyre si qëllimkëqij dhe përshkrimi i tyre me karakter të lig, çon drejt shfaqjes së zemërimit dhe urrejtjes (Halperin, 2008). Si vijim, zemërimi (Mackie & Smith, 2002) e bashkë me të edhe urrejtja si emocion i bazuar në grup çon drejt tendencave për veprime specifike kolektive (Halperin, 2008; Fischer dhe bashkaut. 2018). Përcjellja e këtyre porosive deri te audienca, mes tjerash realizohet nëpërmjet mediave të ndryshme. Mediat paraqesin një prej karakteristikave të rëndësishme për jetësim të gjuhës së urrejtjes në veprime kolektive. Përveç se janë shpërndarës së gjuhës së urrejtjes (Benesch dhe bashkaut. 2018) mediat paraqiten si burim i së njëjtës. (Majhosev dhe bashkaut. 2020; Marolov & Stojanoski, 2015).

Për këtë qëllim, në këtë pjesë paraqitet analiza e paraqitjes së përfaqësuesve të partive politike në media, konkretisht në emisione debatuese në drejtim të përdorimit të gjuhës së urrejtjes implicite. Gjithashtu analizë janë edhe marketingu politik (spotet) gjatë periudhës së kampanjës zgjedhore 2020 në RMV.

Metodologjia

Në analizë është përdorur metoda kualitative. Emisionet debatuese, spotet dhe preskonferencat e partive kanë qenë material për analizë të përmbajtjeve për identifikim të gjuhës së urrejtjes. Për pjesën e parë, për analizë të emisioneve debative, janë përzgjedhur në mënyrë të qëllimshme katër shtëpi televizive nacionale të cilat kanë realizuar rregullisht emisione debative gjatë periudhës së kampanjës parazgjedhore me përfaqësues të partive politike të cilat kanë qenë konkurruese në ciklin e zgjedhjeve parlamentare 2020 (tabela 1.).

Konkretisht, dy prej tyre kryesisht emetojnë programe në gjuhën shqipe (Alsat-m; TV21), kurse dy të tjera realizojnë emisione vetëm në gjuhën maqedonase (Kanal 5; 24TV). Gjithsej, janë analizuar 24 emisione (33 orë e 10 minuta material) prej të cilave 4 intervista (6 orë e 6 min) me liderët e katër partive (koalicioneve) më të mëdha politike si dhe 19 emisione debative (27 orë e 4 minuta). Pjesëmarrës në emisione kanë qenë gjithsej 70 mysafirë nga 5 parti politike (VMRO-DPMNE; SDSM; BDI; ASH-Alternativa), prej të cilëve 7 individë janë paraqitur nga 2 respektivisht 3 herë në shtëpi të ndryshme televizive.

Spotet (gjithsej 10 orë e 39 minuta) janë shkarkuar nga profilet zyrtare të Facebook dhe Youtube kanalet e partive politike të lartpërmendura (punimi 5, tabela 2.).

Tabela 1. Burimet e materialit për analizë

	Burimi i materialeve	
Mediumi	**FB profil zyrtar**	**Ueb faqe**
ALSAT - M	https://www.facebook.com/AlsatMTelevision	https://alsat.mk/
TV 21	https://www.facebook.com/tv21hd	https://tv21.tv/
24 TV	https://www.facebook.com/pages/24-Vesti-TV/364749826913560	https://24.mk/
Kanal 5	https://www.facebook.com/Kanal5Televizija	https://kanal5.com.mk/

Përmbajtja e gjuhës së urrejtjes në baza partiake është shqyrtuar nëpërmjet prizmit të prezencës së kategorive si vijon: I. Dehumanizimi; II. Përmbajtje që nxisin dhunë të vazhdueshme; III. Komunikimi i paargumentuar dhe fyes; si dhe IV; Zgjidhje joreale dhe jokonstruktive e problemeve (tabela 2).

Tabela 2. Kategoritë dhe nënkategoritë

	Kategoria		Nënkategoria
1	Dehumanizimi	1.1	Animal
		1.2	Mekanik
2	Përmbajtje që nxisin dhunë të vazhdueshme	2.1	Ndarja në Ne dhe Ata
		2.2	Ata fajësohen për fatkeqësitë e shtetit
		2.3	Ata fajësohen për jolojalitet kombëtar
3	Komunikim i paargumentuar dhe fyes	3.1	Prezantim i argumenteve të pabalancuara
		3.2	Ofendime personale
		3.3	Diskreditim i veprimeve të tjetrit
		3.4	Pikëpyetje e legjitimitetit dhe aftësive të oponentit
4	Zgjidhje joreale dhe jokonstruktive e problemeve	4.1	Fokusi në individ e jo në dukuri
		4.2	Fokusi në burim të problemeve jo në zgjedhje reale
		4.3	Nxitja e frikës për të ardhmen

Të gjeturat

A. Prezenca e gjuhës së urrejtjes në emisionet debative televizive

I. Prezenca e dehumanizimit

Gjatë emisioneve debative përfaqësues të partive politike takohen për të ndeshur, arsyetuar, konfrontuar e mbrojtur propozimet, idetë por edhe për të arsyetuar planet e tyre si dhe për të bindur elektoratin se janë opsioni më i mirë për të udhëhequr qytetarët e vendin gjatë mandatit të ardhshëm. Gjatë debatimit e diskutimit reciprok të oponentëve nga më tepër parti në të njëjtën kohë e vend, evidente është prezenca e dehumanizimit si formë e shprehjes së gjuhës së urrejtjes. Ajo që le përshtypje është se mohimin e karakteristikave unike njerëzore, por edhe mohimi i natyrës njerëzore është prezent në fjalorin e nikoqirëve, moderatorëve të emisioneve. Këta të fundit u drejtohen mysafirëve të tyre duke i portretizuar si të amoralshëm, të vrazhdë e me personalitet fëmijëror (kur ende nuk janë ndërtuar normat shoqërore dhe

morale). Shembujt në vijim na e sjellin këtë lloj të përdorimit të gjuhës së urrejtjes.

"Këtë ma tregon Ministër i Arsimit..., ky as që është fjalor politik, ky është fjalor primitiv."

"Nga njëra anë thirreni në veting por kur jua prekin tuajt menjëherë reagohet se kjo është kundër shqiptarëve, kundër C [partisë] dhe ngjashëm. Kjo është pakëz e dyftyrshme sipas meje."

Të njëjtit gjatë "moderimit" të diskutimit arrijnë që mysafirët t'i pasqyrojnë duke ua fshirë karakteristikat njerëzore, duke u mveshur rigiditet dhe sjellje që është e nxitur në interesa të ndryshëm e jo nga vullneti personal. Kjo mund të shihet edhe në shembujt më poshtë.

"Ju jeni ministër i Q, nuk duhet të humbisni nervat".

"Nuk mund në të njëjtën kohë të jeni luftëtar për kauzën maqedonase dhe interesat e tyre dhe në të njëjtën kohë të keni sjellje të një politikanizmi të thjeshtë, të silleni nëpër popull dhe ta gënjeni..., është jo e ndershme, jo e njerëzishme dhe jo fer"

Karakteristikë në këto paraqitje te përfaqësuesit e partive politike, është prezenca e gjuhës që përmban përshkrim të individëve si qenie mbinjerëzore duke u mveshur tipare të superfuqishme që janë të lidhura me të keqen. Të njëjtat janë të paraqitura në kategori të veçantë të emërtuar si dehumanizim demonik. Ilustrimet më poshtë e vënë në dukje dukurinë:

"E gjithë ajo që R [partia] e flasin, së bashku me Minhauzenin më të madh, Z, mundeshin edhe ta realizojnë."

"Nëse kështu shkojnë punët si deri më tani, neve na pret një armagedon ekonomik, katastrofë e vërtetë".

II.Përmbajtje që nxisin dhunë të vazhdueshme

Gjithmonë kur përfaqësuesit politikë bëjnë dallim shumë të qartë mes asaj se si janë pjesëtarët e grupit të vet apo "NE" dhe në të njëjtën kohë si janë pjesëtarët e grupit tjetër, apo "ATA" bëhet fjalë për ndarje edhe atë " çdoherë duke dërguar mesazhin se "sa jemi NE të mirë dhe sa s'bëjnë të tjerët". Në të shumtën e rasteve, kur flitet për ATA, zakonisht ATA fajësohen për diçka edhe atë: fajësohen për fatkeqësitë historike të shtetit, fajësohen për tradhti, fajësohen për jolojalitet; fajësohen për jokompetencë; gjendje të rëndë të qytetarëve; fajësohen për korrupsion.

Kur Ata fajësohen për fatkeqësitë (historike) të shtetit, fjalori është i orientuar në atë drejtim që për të gjitha të "zezat" që i kanë ndodhur shtetit nëpër kohë, fajtorë kujdestarë prezantohen Ata. Fajësimi shkon për pozitën jo të lakmueshme në sferën e pozicionimit ndërkombëtar, gjendjes së vështirë ekonomike, shëndetësore, infrastrukturore por edhe "manipulim" me figurat historike. Gjithsesi kjo bëhet në formë të tërthortë. Për ilustrim janë shembujt më poshtë:

„Është me rëndësi që më 15 qershor të krijohet qeveri e cila do të jetë proeuropiane, proreformatore e cila do të hapë rrugën që ka qenë e barikaduar tashmë 15 vite, që nga viti 2005, prej kur jemi kandidat."

„Shihni Qafëthanën, shihni Bllacën, domethënë bëhet fjalë për korridorin 8 ku ne kemi mbet ende ne mesjetë."

„Shkretimin që e trashëguam më 1 korrik 2017, ishim shtet i kapur, nuk kishim rekomandim, nuk kishte liri kishte frikë dhe ekonomia ishte e shkretuar fare."

„Të bllokohen 90 milionë euro të parapara për më të varfrit dhe për shëndetësinë në një kohë të një korona krize më të madhe..."

„Nuk mundem assesi të pajtohem se Goce Delçevi ka qenë diçka tjetër pos maqedonas, nuk mund të pajtohem se gjuha maqedone është dialekt i bullgarishtes."

Kur Ata fajësohen për tradhti, i dukshëm është fajësimi për tradhti në dy segmente. Në segmentin etnik fajësimi shkon nëpërmjet akuzave për bashkëpunim me Ata, e mendohet me grupin tjetër etnik, bashkëpunim i cili ka dëmtuar grupin etnik amë. Fajësimi për tradhti është i orientuar jo vetëm për veprime në të kaluarën, por edhe në veprime momentale. E në këtë drejtim, çdo mospajtim me idenë e folësve të cilët përfaqësojnë parti politike monoetnike emërtohet si veprim tradhtie etnike. Në vijim shembujt për ilustrim:

„Për fat të keq partitë maqedonase deri më tani pa bërë dallim mes veti kanë marrë aksione të njëkahshme në dëm të shqiptarëve, qoftë përmes montimeve politike, qoftë përmes diskriminimeve, kanë tentuar të ngrenë rejtingun e tyre në qarqe të caktuara vetëm për të marrë poena politike duke bërë gara se kush prej tyre u ka bërë më shumë dëm shqiptarëve. Dhe kur e kanë bërë atë, tërë kohën një partner shqiptar kanë pasur breda i cili për fat të keq vetëm ka duartrokitur ose ka analizuar ose ka

thënë diçka vetëm në mënyrë deklarative por nuk ka ndërmarrë asgjë konkrete."

„I kuptoj të tjerët [partitë e grupit tjetër etnik] *kur kërkojmë premierin shqiptar pasi u konkurrojmë, mendojnë se mund t'jua marrim kryeministrin, por nuk mund ta kuptoj Y pse reagon i pari kundër kësaj ideje me kaq vrull."*
"Segmenti i dytë i fajësimit për tradhti është i drejtuar në akuza për veprime që janë në dëm të shtetit, kundër interesave shtetërore. "
„Në një deklaratë O. tha se qëndron pas Maqedonisë Ilindenase, por më vonë qëndroi pas ndonjë sendi tjetër."
„Nuk di për ndonjë shtet tjetër në Evropën moderne ose për një popull tjetër i cili e ka ndryshuar emrin e shtetit të vet."
„Për mua Maqedonia ime përherë do të jetë Maqedoni. Ky emër administrativ do të simbolizojë dobësinë tuaj, kapitulimin tuaj, dhe ne do të bëjmë çmos që ato gabime që ju i bëtë t'i drejtojmë."

Lloji i tretë i fajësimit për tradhti ka të bëjë me jolojalitetin e partive të cilat kanë bashkëpunuar në të kaluarën.

„O. u bë kryeministër në vitin 2017 me ndihmë të shqiptarëve. Por O. i ka zhgënjyer shqiptarët, nuk plotësoi asnjë premtim, ka revoltë ndaj tij në rrethet shqiptare. Ndërsa tani, në propozimin për kryeministër shqiptar F-ja [parti] *reagon me albanofobi."*
„Filluan matematikat, t'i jap 13, më jep 6, kjo ishte pak irrituese për mua nga ana e kolegëve maqedonas dhe uroj që në të ardhmen të mos ndodhin gjëra të tilla."

I. Komunikim i paargumentuar dhe fyes

Komunikimi i lirë, por pa përjashtuar edhe atë zyrtar, përmban në vete sulme, në veçanti kur kemi të bëjmë me individ/palë të cilat janë në pozicione garuese. Sulmi shpeshherë ka të bëjë drejtpërsëdrejti me personalitetin e oponentit politik dhe në këtë rast përdoren ofendime të të gjitha llojeve, por po ashtu ka të bëjë edhe me atë kur vihet në pyetje legjitimiteti i kundërshtarëve politikë, kur të tjerët sulmohen me argumente të pabalancuara, jo të vërtetuara me fakte.

Argumente të pabalncuara, jo të vërtetuara me fakte. Ndonjëherë argumentimeve dhe të vërtetave që përdoren nga opinioni më i gjerë ose gazetarët, që shpesh janë të natyrës spekulative, u jepet epiteti i aksiomave dhe përdoren nga përfaqësuesit politikë pa e çarë kokën fare se a janë ato dukuri të vërtetuara si fakte. Elektoratit i mbetet që në atë oqean thashethemesh dhe argumentesh të pabaza, ndonjëherë drejtpërsëdrejti të vëna në kundërshtim me njëra-tjetrën, të caktojë se cilat argumente kanë peshë e cilat janë thjeshtë fluskula. Me shembuj konkretë, këto strategji duken si më poshtë:

> *„Në BE nuk shkohet me valixhe të stërmbushura me të holla të drejtorëve dhe funksionarëve të afërt me kryeministrin."*
> *„K. është financieri kryesor i F [partisë] dhe fushatës së tyre dhe për këtë ka vërtetime."*
> *„Ju keni një aktakuzë nga K. të cilit i jeni kanosur përmes telefonit se do ta likuidoni."*
> *„300.000 shqiptarë janë shpërngulur brenda 18 viteve që i bie se edhe në kohën e Rankoviqit nuk ka pasur migracion më të madh."*
> *„Tentativa për të prezantuar idenë për një shoqëri për të gjithë mbaroi në momentin kur e pamë Lui Viton çantën. Pasi që e kuptuam se të gjitha ato retorika dhe fluskula mbaruan të paketuara në një çantë."*

Përdorimi i ofendimeve personale bëhet me qëllim që gjatë degradimit të personalitetit të ndonjë kundërshtari politik në të njëjtën kohë degradohet edhe rëndësia e partisë tjetër dhe e ofertës së tyre. Fjalori që përdoret në këto raste është ofendues, duke orientuar portretizimin e kundërshtarëve politikë si gënjeshtarë, vjedhës, të kompleksuar, me mungesë shkathtësish/aftësish të ndryshme. Kjo mund të shihet edhe nga shembujt e dhënë:

> *„Zotëri T., mos flisni me numra nëse nuk i dini. Më mirë është të heshtni sesa të tregoni se ka zmadhim...Më mirë të mos tregoni asgjë sesa të tregoni informatë të rrejshme e cila nuk korrespondon me edukimin tuaj. Më mirë të heshtni, mos tregoni marrëzira."*
> *„Mënyra e të ushtruarit të politikës nuk ka ndryshuar, vetëm emri i partisë ka ndryshuar..., dhe nuk u ka hije si profesor të silleni në atë mënyrë në emision..., ma qetë, jo ashtu me shumë emocione."*
> *„Gënjyet edhe në duelin e kaluar. Ishit e buzëqeshur, i lëvizje qerpikët edhe atëherë dhe gënjyet se unë nuk paskam qenë nënshkrues i autorizuar."*

„Tërë fushatën O. nga goja nuk e ke nxjerrë. Kjo vetëm tregon se çfarë kompleksesh po shëron në vete."

„Matematikën nuk e keni anë të fortë, respektivisht vetëm dy operacione ju shkojnë për dore, ato janë shumëzimi dhe mbledhja kur bëhet fjalë për veten tuaj, ose kur bëhet fjalë për popullin ajo është ndarja dhe zbritja. Na lejoni matematikanët të udhëheqim me matematikën."

Diskreditimi i veprimeve të tjerëve bëhet nëpërmjet uljes së rëndësisë së qëndrimeve, arritjeve, pozicionit apo veprimeve të të tjerëve. Kur tentohet që çkado që të tjerët të thonë, bëjnë apo mbështesin, të paraqitet si diçka e parëndësishme, ose në kundërshtim me atë që folësit paraprakisht kanë thënë, mbështetur apo bërë. Qëllimi është të hiqen meritat nga kundërshtarët politikë dhe në mënyrë implicite të promovohet vetja apo opsioni politik i cili mbështetet si i vetmi që është meritor. Paraqet një prej mënyrave më të shpeshta për fajësimin apo zvogëlimin e rëndësisë së të tjerëve, siç mund të vërehet edhe nëpërmjet vokabularit të përfaqësuesve tanë politikë në zgjedhjet e fundit:

„Të gjithë njerëzit që flasin për tras-tras, bum-bum, në fakt janë pjesë e labirinteve gjyqësore të tanishme si të akuzuar."

„Atë që e bëri Q [parti] *në planin gjyqësor shërben vetëm si tregues se si nuk duhet të punohet në të ardhmen."*

„Si prisni përgjegjësi nga një njeri i cili na bindte se zgjidhje solomonike është Maqedoni Ilindenase duke mos njohur kalin trojan për erga omnes."

„Agjencioni nacional [për negociata me BE] kishte suspenzim dyvjetor nga BE-ja për shkak të manipulimit me të hollat."

„Ndyrësirat dhe balta për të cilat morëm vesh në 2015 shkaktuan një zgjim qytetar. Ata të cilët i bënin ato ndyrësira neve tani na akuzojnë se nuk kemi pastruar aq sa është dashur."

„ F.[parti] *në programin e tyre i kushton vetëm 5 faqe politikës së jashtme dhe gënjen kur thotë se i kanë filluar negociatat për inkuadrim në BE."*

„Ata jo vetëm që nuk realizuan asnjë projekt të ri, jo vetëm që nuk investuan në diçka të re, por të njëjtit, atë që ishte e filluar nuk e përmbyllën. Dhe jo vetëm aq, ajo që ishte e përmbyllur nuk e mirëmbajnë."

Përveç minimizimit të të arriturave të oponentëve, degradimit të tyre, përfaqësuesit politikë tentojnë të ngrenë reputacionin e opsionit të tyre duke u

thirrur në të arriturat e lavdishme të partisë së tyre. Ndonjëherë këto arritje janë edhe të personalizuara, ose me individë ose me grupin etnik. Më poshtë e pasqyruar edhe me shembuj.

> *„Ne ishim ato që patëm rolin vendimtar gjatë bisedimeve me palën greke. Në momente kur bisedimet për Marrëveshjen e Prespës u bllokuan për shkak të dallimeve mes palëve, ishim ne ata të cilët e mbajtëm gjallë komunikimin, ishim ne ata të cilët e luajtëm rolin e ndërmjetësuesit për t'i bind palët për të vazhduar."*
>
> *„Hasëm në ekonomi të cilën ju e latë ne recesion prej -1,8% dhe e sollëm deri në 3,6% me trend për rritje."*
>
> *„Vetëm për 2,5 vite ia arritëm të plotësojmë* [*anëtarësim në NATO*]. *Dhe prandaj me fytyrë të pastër mund të themi nëse mundeshim në NATO mundemi edhe në BE."*
>
> *„Unë isha kryenegociator për fillim të bisedimeve me EU-në që konfirmon se kur shqiptarët janë në pozita të udhëheqjes së proceseve të mëdha politike kjo shkon në të mirë të të gjithëve në vend dhe kjo arsyeton konceptin tonë për kryeministrin e parë shqiptar."*

Pikëpyetje për legjitimitetin dhe aftësitë e kundërshtarëve politikë shpesh vihet në pyetje kur të tjerët akuzohen për lëshime, veprime jo të mirëfillta, skandale e të tjerë si orvatje për të diskredituar ndonjë ide, kërkesë, premtim apo opinion aktual, të cilin kundërshtarët politikë e ofrojnë para elektoratit. Ja se si ajo duket me vokabularin e përfaqësuesve politikë:

> *„Kjo dyfytyrësi që tani jeni duke e luajtur si përgjigje të qëndrimeve të z.T. ndaj juve me të vërtetë nuk ka fund. Ju jeni parti e cila me vite radhazi ka kapitalizuar pikërisht përmes ndarjeve në baza etnike."*
>
> *„Fakti që Q.* [parti] *gjykohet për vjedhje të votave vihet në pikëpyetje legjitimiteti (i partisë)."*
>
> *„F. dhe Q.* [parti] *së bashku kanë arritur të ndërtojnë 230 km rrugë. Kjo paraqet nënçmim të inteligjencës së qytetarëve."*
>
> *„Kishte kohë tre vite, në këtë shtet ishte edhe kryeministër, edhe ministër, edhe drejtor, edhe prokuror edhe gjyqtar, edhe kryetar i organit për reforma gjyqësore, për të bërë gjithçka, të na burgosë të gjithëve, të sjellë ato miliardat që i paralajmëronte, të sjellë paqe dhe drejtësi, të tregojë të vërtetën për Liqenin e Smilkovës edhe për*

Mlladenovin edhe për Neshkovskin, por për fat të keq nga Z. në këto tre vite pamë vetëm Lui Viton çantat."

Çdo herë kur kundërshtarët politikë thirren në mosveprimin e oponentëve të tyre apo në veprimin e gabuar të tyre flitet për jokompetencë. Me fjalë të tjera vendosin në pikëpyetje aftësitë për të qenë reprezentues të qytetarëve. Zakonisht atribuimi i jokompetencës bëhet me qëllim që të krijohet një parafytyrim te elektorati se oponentët politikë nuk do të mund ta shpiejnë vendin në një të ardhme më të sigurt dhe më të mirë për të gjithë qytetarët. Në shembujt më poshtë mund të vërehen pikërisht këso fajësimesh:

„Për të bërë programin partiak lidhur me integrimet euroatlantike duhet eksperiencë, dije, njerëz! Nuk bëhet programi duke u ulur në Google "

„Programi mund të shkruhet nga ekspertët, profesionistët më të mëdhenj. Nëse bartësit të këtij programi s'kanë dije të mjaftueshme, janë të paditur ose të themi gjysmë të ditur, ai program mbetet vetëm si ngjyrë e harxhuar në një copë letre të bardhë."

Demistifikim i sukseve të tjetrit *(prezentim i arritjeve të tjetrit si të pabaza) gjithashtu përdoret për të vendosur në pikëpyetjet aftësitë menaxheriale të të tjerëve.* Përfaqësuesit e partive politike shpesh thirren në sukseset e tyre, në arritje të ndryshme me qëllim për të bindur elektoratin se sa ata janë pikërisht opsioni i duhur. Por, kundërshtarët politikë përdorin një strategji të fuqishme me anë të së cilës sukseset e tjetrit prezentohen si dështime, si të pabaza dhe në të njëjtën kohë i bëhet me dije elektoratit që të mos gënjehet edhe njëherë duke ua dhënë votën kundërshtarëve. Se si shfrytëzohet demistifikim mund të shohim nëpërmjet këtyre shembujve:

„Ne hymë në NATO kur u përgjysmua numri i deputetëve të Q-së. [parti]"

„Ekspertë ndërkombëtarë shpjegojnë se pala maqedonase dha shumë, ndërsa morri shumë pak me atë marrëveshje. [mendohet për marrëveshjen e Ohrit]"

„F. ja [parti] tani po thonë se ato janë partia më e llojllojshme dhe më multikulturore. Ato nuk thonë se janë partia më kualitative, me e afta

dhe me më shumë urtësi. C. hyri në koalicion pasi që është parti shqiptare e jo pasi që C. [parti] janë më të aftët dhe me ma shumë kualitet."

„Që 18 vite planet ekonomike të Q.-së [parti] janë vetëm në letër. Qytetarët e shohin se Q. -ja çdoherë në qeveri ka qenë e margjinalizuar, pa asnjëfarë impakti, dhe e njëjta vlen edhe për tani."

I. Zgjidhje jo reale dhe jokonstruktive e problemeve

Përfaqësuesit politikë edhe në emisionet debative ku e ofrojnë programin e tyre për të ardhmen nuk merren me problemet apo çështjet kryesore që do të ofrojnë, por zgjedhin të merren vetëm me një aspekt të dukurive që i trajtojnë, duke u fokusuar në individët e jo në dukuritë, duke u marrë me problemet e jo me zgjidhje reale kur ajo kërkohet, por edhe duke prezantuar të ardhmen si jostabile.

Kur e orientojnë fokusin në individë e jo në dukuri, kemi të bëjmë me problematizim të individit e jo të dukurisë që në vete është problematike. Audienca fiton përshtypjen se telashet vijnë për shkak të karakterit të individit e jo se individi është thjeshtë pjesë e një dukurie. E njëjta mund të vërehet në shembujt më poshtë:

„Z.O. patjetër se do pretendojë se ka qenë i pafajshëm ose ka qenë montim politik. Megjithatë, nëse thotë se ka qenë montim, ai ka qenë në partinë që ka mbajtur pushtetin. Tani shtrohet pyetja kush ta ka bërë atë montim?"

„Marrëveshjen e Resnjës e ka nënshkruar një subjekt i paautorizuar – Ju [flitet për ministrin D.]. Neni 119 i Kushtetutës thotë: Marrëveshjet ndërkombëtare në emër të R. Maqedoni i miraton kryetari i shtetit."

„Juve e zgjodhët K. i cili 10 ditë më parë ju tha se nuk pajtohet me konceptin e juaj. Domethënë demagogji, fluskula të ndryshme etj."

„Papërgjegjësia juaj personale është shembull për qytetarët. Në kafene, në palestër ushtrimesh, përqafime, grupime..., aspak nuk keni gajle për qytetarët a do të infektohen."

Paraqitja e mjegulluar e ofertës për të ardhmen dhe për anashkalim të zgjidhjes së problemeve bëhet edhe nëpërmjet *fokusit në burim të problemeve – jo zgjidhje reale.* Në të shumtë e rasteve debatuesit parapëlqejnë të theksojnë problemet duke mos iu qasur zgjidhjeve reale apo të mundshme.

„Jemi të parët në Europë sipas numrit të të infektuarve dhe të vdekurve nëse shihet në milion banorë. Shëndetësia dështoi. Nuk kishte testime, nuk kishte matje të temperaturës në muajin e parë."
„Marrëveshja me Bullgarinë është mjet në duart e palës bullgare që të na ngadalësojë në proceset eurointegruese."

Nxitja e frikës për të ardhmen, te qytetarët arrihet nëpërmjet prezantimit të një të ardhmeje jostabile. Përcjellja e porosisë "nëse i votoni rivalët tanë, atëherë na mori lumi" ka për qëllim tërheqjen e votuesve. Megjithatë, çmimi është i madh. Duke shtuar një sërë rreziqesh dhe efektesh negative që targetojnë ndjenjat e patriotizmit nga njëra anë, por edhe ato të sigurisë personale/familjare të qytetarëve, nxisin ndjenja të frikës. Për të luftuar pasigurinë e cila nxitet nga frika, aktivizohet urrejtja ndaj atyre të cilët "dëmtojnë ardhmërinë". Shembujt më poshtë shërbejnë për t'i dhënë dritë këtij fenomeni.

"Ne dëshirojmë të vijmë në pushtet duke premtuar se e kaluara nuk do të përsëritet."
"Koalicioni i F... me C. [parti] është hapi i parë drejt federalizimit të Maqedonisë."
"Demagogjia të cilën tentojnë ta imponojnë i bën të kenë qëndrime kontradiktore në vetëm një fjali. Thonë ne do të anulojmë Marrëveshjen e Prespës ose do ta revidojmë, nuk e pranojmë, nuk na pëlqen, e në fjalinë tjetër thonë neve na duhet datë."
"Nëse kërkoni që secili ta mësojë gjuhën shqipe, në secilën kompani të jetë 50-50 [me maqedonas dhe shqiptarë] atë të tregoni publikisht që ta dijë populli maqedonas."
"Ju do të jeni përgjegjëse me përgjegjësi historike pasi që doni që kombin maqedonas ta ktheni mbrapsht në gjunjë dhe t'ia mbyllni rrugën përpara."

B. Prezenca e gjuhës së urrejtjes në spote

Çdo fushatë zgjedhore është e posaçme për shkak të përbërjes së kandidatëve që garojnë, dhe çdo herë kemi të bëjmë me lista unikale që asnjëherë nuk përsëriten tërësisht. Por kësaj radhe, si asnjëherë më parë, dhe të shpresojmë kurrë më, për shkak të pandemisë botërore të krijuar nga virusi COVID-19, fushata zgjedhore ishte disi e kufizuar. E kufizuar me sa më pak kontakte të

drejtpërdrejta. Dhe në mungesë të këtyre takimeve madhështore, në mungesë të katarsave kolektive partiake, partitë dhe krerët e tyre ishin të detyruar të gjejnë mundësi të reja për të depërtuar deri te ekselenca e tij – votuesi. Dhe përderisa rrjetet sociale, si çudia më e madhe e kohës në të cilën jetojmë, ofronin pikërisht atë, televizioni përsëri fitoi një rol të rëndësishëm si kanal për përcjelljen e informatave. Televizioni, në kombinim me rrjetet sociale mbase ishin arma kryesore e partive politike për të arritur deri në një palë sy e veshë më shumë. Por, në të njëjtën kohë, ende më e rëndësishme u bë vetë përmbajtja e paketave informuese që kësaj radhe kishin rolin vendimtar për të joshur votuesit. Për analizë edhe të kësaj pjese në trajtim të gjuhës së urrejtjes nga përfaqësues të partive politike janë përdorur kategoritë e shfletuara më lart në pjesën e debateve televizive.

I. Prezenca e dehumanizimit

Derisa gjatë emisioneve debative, vetë përfaqësuesit e partive politike përmbaheshin nga shprehja e dehumanizimit ndaj oponentëve, një gjë e tillë nuk ndodh në spote. Thënë ndryshe, në pakot promovuese të partive politike është evident dehumanizimi si pjesë e gjuhës së urrejtjes. Gjatë përdorimit të dehumanizmit animal hasim se si oponentët prezanohen se janë me mungesë të përsosmërisë njerëzore, mungesë kognicioni e inteligjence – që është karakteristikë e qenies njerëzore. Në vijim shembujt për ilustrim:

> *"Z. është koka e oktopodit kriminel."*
>
> *"Z. dhe bashkëpunëtorët e tij të afërt ia pinë gjakun Republikës së Maqedonisë."*
>
> *"Shkarkimi i tij për një deklaratë në mediat sociale të cilën ai e lëshoi në funksionin e tij si kandidat për deputet nuk është gjë tjetër veçse një veprim qyqar i hakmarrjes politike të partisë qeverisëse maqedonase F. [parti]."*
>
> *"Mjaft u turpëruam nga ato që e përfaqësojnë shtetin. Shpëtoje Maqedoninë nga 4 vite të reja turp. Poshtërim, tallje, X.? Kurrë më!"*

[T. në spot i paraqitur si torrollak i cili kërkon salsiçe në bibliotekë dhe kur i thuhet se gjendet në bibliotekë, e kërkon të njëjtën por me zë të ulët (gjoja të mos u pengojë të tjerëve)]

Nuk ngurojnë as përshkrimet e oponentëve por tani më edhe duke ilustruar në mënyrë vizuele në spote si individ me mungesë emocionaliteti e si rigid. Vijojnë shembujt për ilustrim:

> *"Nuk ekzistojnë truke dhe magji për jetë më të mirë! Mos harxhoni vitet e jetës suaj në matrapazë të këtillë."*
>
> *[Përshkrim: Magjistari T. premton se 1000 denarë do t'i shndërrojë në 2000 me anë të magjisë. Por ndodh e kundërta, 1000 denarët shndërrohen në 500 denarë....]*
>
> *"Si thotë populli, ÇKA MUND TË PRISHË NJË BUDALLA, 100 TË MENÇUR NUK MUND TA PËRMIRËSOJNË, por ne së bashku do ta përmirësojmë atë."*

II. Përmbajtje që nxisin dhunë të vazhdueshme

Ndarja e qartë në Ne dhe Ata është prezente në paketat promovuese të partive politike. Ashtu si edhe në emisionet debative por edhe si gjatë fushatës zgjedhore, orientimi në Ne është në veçoritë, ndarjen e karakteristikave pozitive, kurse Ata vazhdojnë të jenë kontribues të vështirësive jetësore të qytetarëve nëpërmjet fajësimit edhe për shitje të interesave shtetërore e kombëtare. Diferencimi për vepra pozitive në Ne dhe destruktive në kategorinë Ata shihet në shembujt më poshtë:

> *„Ne dallojmë nga të tjerët për shkak se e kërkojmë votën dhe mbështetjen prej jush, që të luftojmë për ju. Ndërsa të tjerët e kërkojnë mbështetjen prej jush që t'ju sundojnë."*
>
> *„Ata duan njerëz me kurriz të shtrembëruar, ne duam maqedonas krenar. Ky është dallimi esencial."*
>
> *„Ata me vagabondat dhe kriminelët e tyre, e unë me këto njerëz të mirë. [kthehet dhe tregon me dorë kah përkrahësit.] "*

Emri, identiteti, historia, gjuha janë karakteristikat që përmenden më së shumti si diçka me të cilat bëhet pazar dhe në atë mënyrë tradhtohen interesat shtetërore. Kjo shihet nga ilustrimet më poshtë:

> *„T. e shet emrin me para të huaja. "*
>
> *„Shitjen të cilën T. e filloi me emrin, gjuhën, identitetin dhe historinë mbaron me shitje të pronës e Republikës së Maqedonisë. Kësaj shitjeje të së kaluarës, të tanishmes dhe të ardhmes duhet t'i jepet fundi. "*

„Njerëzit i kanë dy halle. Ato janë poshtërimi nacional dhe shkatërrimi ekonomik i të gjithë vendit. "

Fajësimi për Ata shkon edhe për *trajtim jo të barabartë*. Në radhë të parë këtu mendohet për diskriminim të ushtruar ose nga organet shtetërore ose nga individë që shpie deri në mundësi jo të njëjta për të gjithë qytetarët. Ky diskriminim kuptohet të jetë bërë o në baza partiake ose në ato etnike.

„Shtet për të gjithë sepse shteti deri tani nuk ka qenë i barabartë për të gjithë, shteti në të gjithë vertikalen e funksionimit të tij s'ka qenë i barabartë dhe këtë e shohim në forma më të dhimbshme të mundshme tek i dëgjojmë vendimet e gjyqeve të cilët vazhdojnë të jepen në bazë të emrit dhe mbiemrit që je dhe në bazë të përkatësisë etnike që ke. Shteti ka qenë jo i barabartë dhe vazhdon të jetë jo i barabartë dhe këtë e shohim te kushtet elementare në shkolla, te rrënimi i sistemit të arsimit dhe është momenti i 15 korrikut, është dita ku njerëzit, shqiptarët do të vendosin për të qenë të barabartë. "

„Po bëhen gati tridhjetë vjet që Maqedonia e Veriut vazhdon të kultivojë diskriminim strukturor ndaj shqiptarëve, duke i kufizuar mundësitë e barabarta dhe duke i ushqyer pabarazinë në të gjitha sferat e jetës. "

Ata fajësohen për mospërkrahje dhe gjendje të rëndë të qytetarëve. Në këtë rast shteti, apo pushteti identifikohet si fajtor kryesor për gjendjen e rëndë të qytetarëve, ose për shkak të masave të marra ose për shkak të masave që nuk janë marrë, a është dashur. Thjesht, bëhet fjalë për një mospërkrahje nga ana e pushtetmbajtësve, siç mund të shihet në këto deklarata apo mesazhe të dala nga video materialet e partive politike:

„Lënie pas dore shumë e madhe dhe moskujdes që e marrin nga ky pushtet. "[mendohet për bujqit]

„P. [parti] me M. në kontinuitet tash 14 vite tregojnë kujdesje vetëm për G. dhe bashkëpunëtorët e tij të afërt. Qytetarët nuk do të lejojnë të ripërtrihet regjimi, përsëri P. [parti] t'i shantazhojë me ndihmë sociale që u takon dhe t'ua zbresë në minimum, përderisa për to vjedhin në maksimum."

„Në Maqedoni jetohet rëndë, njerëzit janë të zhgënjyer, të pashpresë, ato praktikisht i braktisin vatrat dhe shpërngulen jashtë shtetit."

„Qytetarët e Çairit më treguan se rëndë jetohet këtu në Çair, sidomos pasi që ndjehen si qytetarë të rendit të dytë, sidomos maqedonasit. Nuk mund t'i realizojnë të drejtat e tyre, presin me vite të tëra."

Partitë akuzohen për *keqpërdorim të pushtetit* apo funksionit që shkon në dëm të gjithë qytetarëve. Korrupsioni është një prej temave më të parapëlqyera në këto zgjedhje sidomos nga pala opozitare. Laramania e akuzimeve është paraqitur përmes këtyre shembujve:

„Tre vite jemi dëshmitarë të krimit të organizuar dhe politikës antimaqedone e udhëhequr nga L.-ja [parti] në krye me T."

„Nuk është jetë kur njerëzit e parë të pushtetit kryejnë zhvatje."

„Diçka që regjimi i P-së [parti] një dekadë të tërë me qëllim e bllokonte që në shtet të izoluar të vjedhë dhe të pasurohet."

III. Komunikim i paargumentuar dhe fyes

Përsëri një armë e fortë për të sulmuar oponentët politikë duke u thirrur në dështimet e kundërshtarëve të vet. Kryesisht për jokompetencë akuzohen me qëllim që të krijohet imazhi se *kundërshtarët politikë nuk janë të aftë,* ose nuk kanë kapacitete për të kryer obligimet apo për të bërë ndryshime të mirëfillta. Legjitimiteti i kundërshtarëve atakohet duke vënë në pyetje aftësitë e tyre për të drejtuar shtetin. Ja edhe disa shembuj konkretë kur Ata fajësohen për jokompetencë.

„E pamë se si nuk duhet, dhe si Z. është i paaftë të arrijë çfarëdo qoftë rezultati. "

„Mjaft më me manipulime dhe gënjeshtra. Mjaft me skenaret e juaja të zeza. Mjaft me simbolet e juaja për paaftësi dhe mospunë."

„F.-ja [parti] përveç për humbje, padrejtësi dhe shumë krim dhe korrupsion për asgjë tjetër nuk është e aftë. "

„Të nderuara media, të dashur qytetarë jemi sot këtu tek sheshi Skënderbe në Shkup për të prezantuar një ekspozitë të cilën e kemi titulluar si ekspozita e turpit, siç po e shihni në prapavijë në këtë ekspozitë kemi paraqitur figurat më të rëndësishme dhe kryesore të partisë shqiptare e cila na ka qeverisur për 18 vite. E kemi titulluar si ekspozita e turpit sepse nga këto figura kryesore të BDI-së nuk ka asnjë figurë e cila nuk ka të paktën një skandal përmes të cilit ju ka dëmtuar

në njëfarë forme jetën e qytetarëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut."

Prezantimi i paaftësive të oponentëve prezantohet edhe nëpërmjet *zgjidhjeve jo të shëndosha të ofruara nga oponentët.* Jo çdoherë partitë e ndryshme apo përfaqësuesit e tyre politikë kanë të njëjtin mendim se si duhet trajtuar një çështje, që është edhe normale. Por ndonjëherë, zgjidhjet e palëve të tjera tentohet të prezentohen si të dëmshme, ta pamenduara mirë ose thjesht si jofunksionale. Ashtu janë edhe zgjidhjet e përmendura më poshtë:

„Ju kujtohet fenomeni që ndodhte përpara se të shpallen zgjedhjet e 12 prillit dhe para se të jetë kriza e pandemisë ku deklarativisht dikush shkruhej shqiptar pa ditur një fjalë në gjuhën shqipe, vetëm për t'ia zënë vendin e fundit shqiptarit, turkut, romit etj., etj., dhe kjo në regjinë e kujt mendoni se bëhej, bëhej në regjinë e atyre të cilët promovojnë idenë e rrejshme shoqëri të përbashkët për të gjithë sepse kjo deklaratë kurrë mos harroni duhet të dorëzohet te punëdhënësi. Kush është punëdhënësi? Është drejtori, ministri, është shefi i sektorit i F.-së [parti] ose i Q-së [parti]"

„Ndanin vauçera në nivel të qytetit për taksi që nëse deheni në ndonjë kafene të mund të ktheheni në shtëpi pa rrezik. Jo, vauçerët tanë do të jenë për koncerte. "

Fushata zgjedhore është periudhë kur përfaqësuesit politikë tentojnë të bindin votuesit t'ua japin votën atyre dhe opsionit të tyre politik dhe për atë qëllim përdorin të gjithë arsenalin që e kanë në dispozicion, pa e çarë shumë kokën se sa atë që e deklarojnë a *është diçka e vërtetuar me fakte* apo akuzime të tipit të shtypit të verdhë. Përkundrazi, si rrallë kurë nëpër media fillojnë të fluturojnë akuzime të ndryshme, larg prej asaj të qenit *lajme të vërtetuara*. Por, për logjikën e shtabeve zgjedhore partiake, gjithçka që paraqet akuzë ndaj TË TJERËVE është e mirëpritur. Pasoja për fjalën e thënë nuk ka, ndërsa sa do të blihet prej votuesve mbetet të shihet në ditën e votimit. Argumentime të tilla janë edhe shembujt më poshtë:

„T. nuk i mohoi deklaratat e biznesmenit serb i cili thotë se T. i ka dhënë 300 mijë euro dhe 2000 metra katrorë."

„R. është a kapur në kamerë me përmbaruesit e akuzuar të zhvatjes. T. është i incizuar si pranon për krimet e Sh., ndërsa në prokurorinë

publike janë dorëzuar 40 akuza, të gjitha për persona nga F.-ja [parti].”

Ofendimet personale ndaj oponentëve politikë nuk mungojnë as në spotet e partive politike:

„E dëgjuat të gjithë se kush ka qenë Kapo del tuti kapi. Kush ka qenë në majë të piramidës për zhvatje dhe kush ka kërkuar 6 milionë euro zhvatje në Maqedoni. Personalisht Z... E këtij njeriu duhet t’i vëndojmë pikën më 15 korrik dhe më pas të përgjigjet bashkë me bandën rreth tij.”

IV. Zgjidhje jo reale dhe jokonstruktive të problemeve

Paraqitja e së ardhmes edhe në programet propaganduese të partive politike është e orientuar kryesisht në *nxitje të frikës dhe* pasigurisë nëse fiton kundërshtari, duke u fokusuar në individë e jo në dukuri për trajtim, ose në burim të problemeve e jo në ofrim të zgjidhjes së problemeve. Paraqitja e së ardhmes së frikshme nëse fiton oponenti politik shihet në shembujt e më poshtëm:

„Nëse nuk votoni do të shpërbleni të gjithë atë që kemi parë deri më tani, edhe atë: vrasës që lirohen nga burgjet, zhvatës që kalojnë pa ndëshkime, drejtorë me ryshfet në duar, kurriz të shtrembëruar dhe identitet të ndërruar.”

„Sipas të dhënave nga institucionet financiare botërore gjatë atyre 11 viteve nga shteti kanë dalë mbi 7 miliardë euro. Ajo është më shumë se 4000 euro për banor ose 15000 euro për familje katëranëtarshe. Me presione dhe shantazhe ua morën qytetarëve firmat private më të mëdha. E privatizuan dhe partizuan shtetin. Të mos harrojmë se pa librezë partiake dhe lista të votuesve të sigurt, ishte e pamundshme të gjeje punë, të përparoni. Kur më në fund i hoqëm prej pushteti gjetëm shkatërrim. Fasadë për grabitjen e madhe. Stiropor i paguar si mermer, rrugë nën çdo standard infrastrukturor.”

„...Ministria e transportit dhe lidhjeve vende udhëheqëse të punës: maaqedonas - 86.2%; shqiptarë - 10.8%; të tjerë -: 3% - VULA E DËSHTIMIT.

Ministria e bujqësisë, pylltarisë dhe ekonomisë së ujërave vendeve udhëheqëse të punës: maqedonas - 86.5%; shqiptarë - 8.7%; të tjerë - 4.8% - VULA E DËSHTIMIT...”

Kur dukuria vetë bëhet dytësore dhe përfaqësuesit politikë merren ekskluzivisht me individët atëherë bëhet fjalë *për fokus në individë e jo në vetë dukurinë* që duhet trajtuar, siç është përshkruar në disa shembuj më poshtë:

> *„Asnjëherë më gënjeshtra, asnjëherë më kriminal, asnjëherë më Z. "*
> *„Çka tjetër mund të prisni prej një njeriu të tillë, njeriu i cili vetëm pas një viti iku nga ministria dhe u fsheh mbas funksionit partiak. [mendohet për ish-ministër të buqësisë]"*
> *„Ranë edhe maskat e fundit ku dy konkurrentët e mi duke dashur që ta kundërshtojnë idenë e madhe shpalosën atë që në fakt kanë ndjenjë të tyre, ata u treguan përbuzës ndaj votës së qytetarit sepse ishin të gatshëm që të tregtojnë mandatet e deputetëve që kanë vullnetin dhe votën e qytetarit si koka dele për të mbetur edhe vetëm për të mbetur në pushtet. Njëri prej tyre zoti T. shkoi edhe më larg duke mos i vlerësuar as për pesë pare votuesit shqiptarë, e në anën tjetër bën çmos që të marrë votën e tyre."*

Atëherë kur vetëm përsëriten problemet dhe dukuritë që nuk bëjnë, që duhet ndryshuar, por assesi nuk ofrohen zgjidhje të mundshme, flitet për defokusim nga *zgjidhjet e problemeve dhe në të njëjtën kohë përqendrim në vetë burimin e problemeve*. Në fakt, ndonjëherë ofrohen zgjidhje por zgjidhja nuk ka të bëjë me vetë natyrën e problemit por është thirrje për të votuar opsionin e tyre politik.

> *„Eksporti i pakënaqshëm i produkteve bujqësore është për shkak të moskujdesit të qeverisë të udhëhequr nga T. Të mos lejojmë që asnjë bujk të mos mund të shkollojë fëmijën pasi që nuk ka të holla."*
> *„Si kryeministri i parë asnjëanës dhe i pavarur unë do të përpiqem deri në fund që qeverinë ta shndërroj në servis të qytetarëve dhe jo interesave partiake dhe prandaj kjo do të jetë grushti fundit që të braktiset duopoli i cili vetëm përçan e nuk integron, vetëm na çon mbrapa e nuk na zhvillon."*

Diskutim dhe përfundim

Edhe pse qëllimi i këtij studimi është prezenca e gjuhës së urrejtjes në fjalorin e përfaqësuesve të partive politike gjatë kampanjës zgjedhore gjatë paraqitjes së tyre në debatet televizive, në këtë pjesë është paraqitur edhe përdorimi i fjalorit derogues nga ana e moderatorëve të emisioneve/debateve të përfshira në analizë. Arsyeshmëria e përfshirjes së tyre qëndron në faktin se mediumet paraqesin një prej elementeve jetike të përhapjes së gjuhës së urrejtjes, dhënies peshë por edhe jetësimit të dukurisë. Benesch dhe bashkaut. (2018) i veçojnë mediat si një prej pesë karakteristikave të gjuhës së rrezikshme të cilat kontribuojnë që e njëjta të rritë nivelin për paraqitje të dhunës kolektive. Prezenca e gjuhës së urrejtjes e cila ngjall jotolerancë mes grupeve të ndryshme në vend është e regjistruar edhe në hulumtime tjera (Majhosev dhe bashkaut. 2020).

Paraqitjet në publik, respektivisht në media karakterizohen me atë se kryesisht, folësit/debatuesit mbajnë llogari për deklarimet e tyre. Njëkohësisht, edhe mediumet i ikin përdorimit të gjuhës së urrejtjes në faqet e tyre zyrtare (Marolov & Stojanoski, 2015) Në atë drejtim janë edhe paraqitjet e përfaqësuesve të partive politike në emisionet që kanë qenë material analize. Përfaqësuesit e partive politike, të ftuar në emisione debative ku ndeshin idetë me oponentë por edhe prezantojnë ofertën e tyre para opinionit publik mbajnë llogari për deklarimet e tyre, respektivisht për shprehjen e gjuhës së urrejtjes eksplicite. Megjithatë, gjuha e urrejtjes implicite paraqitet në variacionet e saja të ndryshme. Ndarja e qartë në Ne dhe Ata paraqitet në fjalorin e përfaqësuesve të partive politike mysafirë në emisione debative në media. Ndarja realizohet nëpërmjet fajësimit të oponentit politik për fatkeqësitë shtetërore dhe gjendjen e vështirë të qytetarëve duke veçuar segmentet të ndryshme. Gjithashtu, oponentët reciprokisht janë fajësuar për tradhti kombëtare si dhe shtetërore. Vlen të veçohet se kryesisht në emisionet debative përfaqësuesit e partive politike janë "marrë" me oponentët e tyre partiakë të përkatësisë së njëjtë etnike. Thënë ndryshe, në emisione debative gjuha e urrejtjes implicite është e drejtuar në orientimin partiak. Gjatë kampanjës, përsëritja e vazhdueshme se qytetarëve u është bërë padrejtësi në drejtim të tradhtisë dhe jolojalitetit etnik dhe shtetëror, kontribuon që ndjenja e padrejtësisë te qytetarët të thellohet. Ndjenja e padrejtësisë çonte në zemërim (Mummendey dhe bashkaut., 1999). Periudha e zgjedhjeve është periudhë e cila ofron mundësinë për ndryshim. Në këto rrethana kur ekziston mundësia

që të ndodhë ndryshimi (nëpërmjet zgjedhjeve), e që pabarazia grupore perceptohet si e padrejtë, ngjallen ndjenja të zemërimit. Zemërimi paraqitet si prijës i cili rrit gatishmërinë për veprime destruktive (Halperin, 2008; Fischer dhe bashkaut. 2018). Prandaj, prezantimi i tradhtisë, jolojalitetit, jobesnikërisë etnike/shtetërore së oponentëve paraqitet trasues i veprimeve destruktive në të ardhmen.
Në kampanja zgjedhore e pritshme është që përfaqësuesit politikë, një pjesë të konsiderueshme të kohës për takime (përfshirë rrugën indirekte nëpërmjet mediave të ndryshme) me elektoratin ta kenë të plotësuar me prezantim të planit, programit të tyre të orientuar në rritjen e mirëqenies së përgjithshme të qytetarëve. Ajo që vlen të potencohet është se ofrimi i planeve për të ardhmen është shumë pak i dukshëm gjatë prezantimeve të përfaqësuesve politikë në debate televizive me oponentët. Ofrimi i planeve për të ardhmen është e ngarkuar me fokusim në individë, e jo në nënvizim të dukurisë problematike dhe ofrimit të zgjidhjes së saj. Në këtë drejtim fjalori përmban edhe projektim të një të ardhmeje e cila është e frikshme për qytetarët. Frika nxitet duke projektuar veprime të oponentëve në të ardhmen si jo të drejta, nënvlerësuese. Atëherë kur u ofroni qytetarëve një perceptim të tillë se grupi i tyre në të ardhmen do të jetë i trajtuar padrejtësisht, atëherë trasohet rruga për qëndrimet negative ndaj atij grupi. (Fischer dhe bashkaut. 2018)
Mund të vërehet një dallim esencial nëse krahasohen emisionet e drejtpërdrejta me përfaqësuesit partiakë dhe spotet publicitare. Përderisa në emisionet live, si ishin emisionet debative, vjen shumë në shprehje elokuenca e kandidatëve partiakë, fjalori i pasur dhe aftësia për të thurur mendimet në mënyrë që rezonon me arsyen e shikuesve, ky kanal është shumë i varur nga inspirimi momental, nga aftësia për të mbetur i përqendruar edhe përkundër ngacmimeve të kundërshtarëve partiakë apo të moderatorëve/udhëheqësve të emisioneve, nga njëra anë dhe nga ana tjetër në spotet publicitare vjen shumë më shumë në shprehje planifikimi i mirëfilltë, zgjedhja e kujdesshme e fjalëve dhe porosisë që i targetohet audiencës. Nëse në emisionet live mund të vijë deri në lapsuse, mund të thirren në moskuptime e tjerë, në spotet vjen në shprehje e tërë energjia kreative por edhe kapaciteti i një opsioni politik për të komunikuar në mënyrë efektive me elektoratin. Mesazhet e video materialeve, përfshirë edhe spotet, janë mirë të menduara, dhe të qëllimshme. Kjo nënkupton se përcjellja e mesazheve që përmbajnë nxitje janë mirë të menduara. Në to porosia nuk përcillet vetëm nëpërmjet të fjalëve, por

ilustrohen edhe me paraqitje vizuele, e që jo rrallë përmbajnë edhe personazhet e oponentëve. Kjo paraqitje vizuele që përfshin kyçjen e figurave të oponentëve bën që të rritet fuqia e mesazheve të përcjella në kampanjë, e stimulimi i ndjenjave përkatëse të jetë më i fuqishëm.

Kuptueshmëria e gjuhës së urrejtjes në kampanjën zgjedhore nga qytetarët

Kuptueshmëria e dukurisë së gjuhës së urrejtjes nga qytetarët është gjurmuar nëpërmjet diskutimit në fokus-grup. Në fokus-grup ishin shtatë pjesëmarrës të etnitetit shqiptar edhe atë tri femra dhe katër meshkuj. Tre prej tyre vinin nga venbanime rurale kurse katër nga mjedisi urban. Pjesëmarrësit ishin nga tre zona zgjedhore, edhe atë zona zgjedhore 2, 5 dhe 6. Pjesëmarrësit janë kompensuar me shpërblim material. Diskutimi me pjesëmarrësit u realizua online nëpërmjet platformës *google meet*, dhe ka zgjatur gjithsej 98 minuta. Gjithashtu pjesëmarrësit ishin ndjekës të kampanjës zgjedhore. Diskutimi ishte i orientuar në tri shtylla:

I. Vlerësimi i përgjithshëm i kampanjës, me qëllim për të kuptuar se a e identifikojnë përdorimin e gjuhës së urrejtjes.
II. Pjesa e dytë përfshinte kuptueshmërinë e gjuhës së urrejtjes si dukuri, nga pjesëmarrësit.
III. Kuptueshmëria e gjuhës së urrejtjes implicite në fjalimet e përfaqësuesve të partive politike. Pjesëmarrësve u lexohej nga një fjali që përmbante gjuhë urrejtjeje implicite, veçuar nga fjalimet e përfaqësuesve të pesë partive politike.

Të dhënat

1. Vlerësimet gjenerale të pjesës dërrmuese të subjekteve në hulumtim, janë se kampanja zgjedhore ka shkuar mirë. Gjykimin për rrjedhë të mirë të kampanjës nga pjesëmarrësit, e definon mungesa e dhunës dhe konflikteve, incidenteve të mëdha gjatë procesit (para)zgjedhor.

> *"Për kampanjën kam qenë skeptike, si do të zhvillohen tubimet. Kanë shkuar mirë. Nuk ka pasur incident dhe ka shkuar mirë."*
> *"Kampanja ka shkuar mirë, nuk ka pasur incidente si në vitin 2008[9]"*

[9] Gjatë vitit 2008 zgjedhjet parlamentare në Republikën e Maqedonisë janë karakterizuar si të dhunshme pasi që gjatë ditës së zgjedhjeve ka pasur shkëmbime zjarri mes individëve favorizues të partive të ndryshme.

Pjesa dërrmuese e pjesëmarrësve nënvizojnë se kampanja ka pasur atmosferë të tensionuar dhe në momente, të acaruar. Sipas tyre, kryesisht kjo atmosferë është rrjedhojë e "luftës" së zhvilluar nëpër rrjete sociale me theks të veçantë, ofendimeve.

> *"Nga statuset në Facebook kishte luftë me statuse, fjalë nxitëse, p.sh. se s'ka mundësi për kryeministër shqiptar."*
> *" ...Kritikonin edhe pamjen te politikanët. Kryemadh, edhe pse ana fizike nuk ka të bëjë fare me politikë."*

Partitë politike veçohen si promovues të gjuhës së urrejtjes në mënyrë indirekte duke përdorur kryesisht rrjetet sociale nën profile të rrejshme. Sipas një pjesëmarrësi, ky është elementi i cili bën që kampanja të jetë e tensionuar. Kryesisht veçohet gjuha e urrejtjes eksplicite, edhe atë në baza etnike.

> *"Kishte doza tensioni. Dhe doza agresiviteti. Kishte gjuhë urrejtjeje. Kam dëshmi statuse në Facebook ku shfaqet gjuha e urrejtjes, kryesisht nga profile të rrejshme. Menaxhohen nga partitë politike."*
> *"Në komente të një deklarate të ministrit X, thonë se s'mund kryeministri të jetë shqiptar, "tie se shiptari". Dhe emërtimi "shiptari" është ofendues për ne."*
> *"Më shumë më ka shqetësuar dhe kam reaguar kur doli ajo videoja ku X thotë se shqiptarët nuk vlejnë për 5 pare. Ka qenë shqetësuese."*

Pjesa dërrmuese e pjesëmarrësve nuk veçojnë gjuhë urrejtjeje të përdorur nga përfaqësuesit e partive politike gjatë aktiviteteve të tyre në fushatën zgjedhore. Megjithatë, përjashtim bën një pjesëmarrës i cili pikërisht theksin e vendos në vlerën, rëndësinë dhe impaktin në shoqëri nga përdorimi i gjuhës së tillë nga përfaqësues politikë.

> *" Kur e thonë qytetarët, edhe nuk duhet t'ua zëmë për të madhe, por kur kjo thuhet në nivel të aktorëve politikë ose strukturave partiake ka rëndësi te madhe pasi ndikohen qytetarët dhe ka edhe konflikt mes qytetarëve."*

2. Pjesëmarrësit e kyçur në studim, gjuhën e urrejtjes e kuptojnë kryesisht si komunikim me përmbajtje të elementeve që nxitin dhunë të vazhdueshme. Pjesëmarrësit si pikënisje kyçe të prezencës së gjuhës së urrejtjes paraqesin kategorizimin në grupe Ne dhe Ata edhe atë sipas orientimit partiak.

Pjesëmarrësit shtojnë se ky kategorizimi në Ata, në brendi përmban elemente të përjashtimit, etiketimit si i keq e i dëmshëm për pjesën tjetër të shoqërisë. Diskriminimi gjithashtu paraqitet si dukuri të cilën pjesëmarrësit e njohin si pjesë të gjuhës së urrejtjes.

> *"Ndarja në shqiptarë të Aleancës, shqiptarë të BDIS-së dhe i LSDM-së".*
>
> *"Bindja se i takon një subjekti politik do të thotë se je pro së keqes. Gjithë ata që s'janë me ne i takojnë së keqes, janë pro krimeve, pro vjedhjeve."*
>
> *"Nëse dikush më thotë se, që të realizoj të drejtat qytetare si shqiptar, duhet të drejtohem në Shqipëri, për mua është gjuhë urrejtjeje."*

3. Gjatë prezantimit të fjalive me prezencë të gjuhës denigruese dhe përjashtuese, të veçuara nga fjalimet e përfaqësuesve politikë në tubime me qytetarë, pjesa dërrmuese e pjesëmarrësve potencojnë ngjalljen e ndjenjave të këqija, ndjenjën e urrejtjes si dhe të neverisë. Gjatë leximit të fjalive të cilat janë veçuar nga partitë politike të etnitetit "tjetër", si p.sh. *"Kundërshtari ynë politik nuk ka asnjë problem, për dallim prej nesh, s'ka asnjë problem të na turpërojë, nënçmojë, ta grabitë shtetin tonë, ta bëjë copë-copë edhe ta shesë"***,** veçohen elemente të gjuhës së urrejtjes implicite siç është fajësimi për tradhti shtetërore. Ndjenja dominante nga pjesa dërrmuese e pjesëmarrësve është përjetimi i urrejtjes. Tradhtia është koncepti i cili i mvishet personit që përshkruhet se ka realizuar veprime të tilla.

> *"Urrejtja. Kundërshtari është një keqpërdorues."*
>
> *"Person që nuk e do atdheun dhe do ta shkatërrojë. Tradhtar."*

Atëherë kur prezantohet falia e veçuar nga parti politike të etnitetit amë, e që në brendi përmbajnë gjuhë urrejtjeje implicite si (p.sh." *Premtoi se do ta revitalizojë Kodrën e Diellit. Pasuri që e ka dhënë Zoti në dorë të Tetovës që ta gëzojnë gjithë tetovarët dhe shqiptarët kudo që janë." Ose "Parimi ynë i ruan shqiptarët dhe i bën të logjikshëm në zgjedhjet e shqiptarëve, se përndryshe do të ishim satelitë si të tjerët"***).** Pjesëmarrësit në asnjërën nga fjalitë nuk e hetojnë se ekziston gjuhë urrejtjeje, pavarësisht se njëra prej tyre përjashton një pjesë të qytetarëve të tjerë të shtetit për të shijuar të mirat e vendit, kurse tjetra kategorizon një pjesë të njerëzve si tradhtarë në shërbim të

"të tjerëve". Ndjenja dominante nga fjalimet e mësipërme janë ndjenja e shpresës, unitetit, krenarisë, fuqisë, bashkimit e patriotizmit.

> *"Të jep shpresë, pozitivitet."*
> *"Patriotizëm, krenari, të qenët të bashkuar."*
> *"Ndjenjë kombëtare. Largim nga serviliteti. Ndjenja për bashkim dhe më të fuqishëm."*

Me fjalë të tjera, atëherë kur përjashtimi bëhet për njerëz të cilët nuk i përkasin grupit të dëgjuesit (përjashtim i grupit tjetër etnik) dhe kur dominant është theksi në mobilizim të grupit etnik amë, jo që individët nuk janë sensitivë në veçim të elementeve të gjuhës së urrejtjes në të, por dominante janë ndjenjat të cilat unifikojnë grupin, mobilizojnë energjinë për kohezion dhe unitet brenda grupit. Nëse veprimet e tilla (siç janë në fjalitë e paraqitura më lart) materializohen, bëhen realitet në jetën e përditshme, atëherë kemi prezent diskriminimin e një pjese të qytetarëve e që burimin e ka pikërisht në gjuhën e urrejtjes implicite.

Implikime praktike

Duke u referuar në paraqitjen e të dhënave në tri punime, hulumtimi është i kufizuar në aspekt të gjerësisë dhe implementimin e teknikave për mbledhje të të dhënave. Të dhënat e paraqitura bazohen në pjesëmarrje të subjekteve me vetiniciativë për përgjigje (si në fokus-grup por edhe në plotësim të pyetësorit) si dhe në teknika vetëraportuese që së bashku u japin ngjyrë të dhënave nga perspektiva personale e subjekteve pjesëmarrës për raportet ndërgrupore në vend. Sidoqoftë, të dhënat janë tregues të mjaftueshëm për të orientuar palët e interesuara për implikimet praktike në drejtim të menaxhimit të gjuhës së urrejtjes e me këtë edhe të formësimit të raporteve ndërgrupore (politike dhe etnike) në vend.

- Identifikimi i prezencës së elementeve të përbashkëta për gjuhën e urrejtjes si nga pjesëmarrësit qytetarë si dhe nga analiza e fjalimeve të përfaqësuesve politikë në tubime, është tregues për prezencë të gjuhës së urrejtjes implicite e në masë më të vogël edhe asaj eksplicite. Prezenca e gjuhës së urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore shërben si tregues për paraqitje eventuale të incidenteve të dhunshme mesgrupore partiake/etnike.

- Të dhënat se dukuria e gjuhës së urrejtjes atëherë kur buron nga grupi (etnik) amë nuk identifikohet nga qytetarët si gjuhë urrejtjeje por përkundrazi arrin efektet e saja, si unifikim i grupit, ngjallje të ndjenjave pozitive për grupin amë, patriotizëm, por jo edhe identifikimin e përjashtimit të një kategorie të njerëzve e konkretisht të pjesëmarrësve të bashkësive tjera etnike, implikon nevojën për vetëdijesim të qytetarëve për format implicite të gjuhës së urrejtjes.
- Kufizimi ose ndalimi i gjuhës së urrejtjes do të shërbejë për zvogëlim të efekteve të saj në drejtim të ashpërsimit të marrëdhënieve mesgrupore (partiake dhe etnike).
- Sensibilizimi i qytetarëve me format e gjuhës së urrejtjes me qëllim të identifikimit të të njëjtit e me këtë edhe të prevenimit të dhunës mesgrupore (etnike/partiake).
- Edukim i qytetarëve me qëllim që të zvogëlohet ndjeshmëria nga gjuha e urrejtjes. Me fjalë të tjera, të prevenohet që të mos jenë pre e gjuhës së urrejtjes.
- Sensibilizim, vetëdijesim i kreatorëve të politikave, kampanjave zgjedhore për elementet e gjuhës së urrejtjes implicite. Shmangia e saj, zëvendësimi me fjalor që përmban vlera pozitive, nxit ndjenja pozitive te qytetarët e me këtë kontribuon në staza më të gjata për krijim të klimës dhe raporteve të mirëfillta mesgrupore.
- Edukim, vetëdijesim i gazetarëve për distinksionin mes përcjelljes së informacionit pa subjektivizëm të ngjyrosur me njolla paragjykimesh personale dhe promovimit të gjuhës së urrejtjes.
- Rishqyrtim i rolit të mediave, përcjellësve të porosive nga politikëbërësit dhe qytetarët. Specifikim i mekanizmave për përgjegjësi nga përcjellja e anshme, joobjektive dhe plasimi e gjuhës së urrejtjes në këndvështrim të promovimit si vlerë, e jo të gjykimit të së njëjtës.
- Rritja e monitorimit të mediave si dhe reagimi gjatë përdorimit të gjuhës së urrejtjes.
- Implementimi i masave për përgjegjësi ndaj individëve për përdorim të gjuhës së urrejtjes.

Refereca:

1. Benesch, Susan, Buerger, Cathy, Glavinic, Tonei, Manion, Sean, & Bateyko, Dan. (2018). Dangerous Speech: A Practical Guide. Dangerous Speech Project. Receivedfromhttps://www.researchgate.net/publication/330684579 _Dangerous_Speech_A_Practical_Guide/citations
2. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
3. Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1985). The effect of an overheard ethnic slur on evaluations of the target: How to spread a social disease. Journal of Experimental Social Psychology, 21, 61-72
4. Halperin, E., & Gross, J. J. (2011). Intergroup anger in intractable conflict: Long-term sentiments predict anger responses during the Gaza war. *Group Processes & Intergroup Relations*, *14*(4), 477-488.
5. Halperin, E., Canetti, D., & Kimhi, S. (2012). In Love with Hatred: Rethinking the Role Hatred Plays in Shaping Political Behavior 1. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(9), 2231-2256.
6. Halperin, E. (2008). Group-based hatred in intractable conflict in Israel. *Journal of Conflict Resolution*, *52*(5), 713-736
7. Leader, T., Mullen, B., & Rice, D. (2009). Complexity and valence in ethnophaulisms and exclusion of ethnic out-groups: What puts the" hate" into hate speech? *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*(1), 170.
8. Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2002). From prejudice to inter-group emotions: Differentiated reactions to social groups. New York: Psychology Press
9. Majhosev, A., Denkova, J. & Osmanov, Sh. (2020). Hate speech on social networks and traditional media in Republic of N. Macedonia. *Journal of Process Management - New technologies, 8(3*), 82-90.
10. Маролов, Д. & Стојановски, С. (2015). Говор на омраза на социјалните медиуми во Република Македонија. Превземено од http://eprints.ugd.edu.mk/16997/15/govo%20na%20omraza.pdf
11. Meza, R., Vincze, H. O., & MOGOȘ, A. (2018). Targets of online hate speech in context. A comparative digital social science analysis of comments on public facebook pages from Romania and Hungary. *East European Journal of Society and Politics*, *4*(4), 26-50.
12. Mullen, B., & Rice, D. R. (2003). Ethnophaulisms and exclusion: The behavioral consequences of cognitive representation of ethnic immigrant groups. Personality and Social Psychology Bulletin, 29, 1056-1067.
13. Mummendey, A., Kessler, Th., Klink, A., & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and

relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76(2*), 229-245
14. Soral, W., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (2018). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive Behavior*, *44*(2), 136-146
15. Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, *134*(4), 504.
16. Vollhardt, J., Coutin, M., Staub, E., Weiss, G., & Deflander, J. (2007). Deconstructing hate speech in the DRC: A psychological media sensitization campaign. *Journal of Hate Studies*, *5*(15), 15-35.
17. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

Shtojcë

Tabela 1. Fjalët/shprehjet me të cilat përfaqësuesit politikë i përshkruajnë partitë kundërshtare

	Pjesëmarrësit shqiptarë	**Numri i shprehjeve**	**Pjesëmarrësit maqedonas**	**Numri i shprehjeve**
1	Vjedhës	**64**	Kriminel	**36**
2	Gënjeshtar	**28**	Të paditur	**8**
3	Tradhtar	**23**	Vjedhës	**8**
4	Kriminel (bandit)	**22**	Tradhtar	**7**
5	Mashtrues (manipulator)	**19**	Gënjeshtar	**7**
6	Të korruptuar	**18**	Grabitqar	**5**
7	Të paaftë (nuk dinë asgjë)	**16**	Të pandershëm	**5**
8	Dështak	**12**	Marrëveshje me Bullgarinë	**3**
9	Përshkrime të tjera të ndryshme me nga 1-2 paraqitje si nacionalistë, servilë, narkomanë, armik, cinik etj.	**29**	Përshkrime të tjera të ndryshme me nga 1-2 paraqitje si të paaftë, të pamoralshëm, të padrejtë, sharlatanë etj.	**26**
	Gjithsej	**232**	**Gjithsej**	**105**

Tabela 2. Gjatë kampanjës, partitë i fajësojnë kundërshtarët e tyre politikë për fatkeqësitë që ndodhin në shtet

	Pjesëmarrësit shqiptarë	**Numri i shprehjeve**		**Pjesëmarrësit maqedonas**	**Numri i shprehjeve**
1	Rastet e montuara	**46**		Gjendja ekonomike	**52**
2	Gjendja ekonomike	**33**		Shëndetësi/ pandemia (COVID-19)	**35**
3	Shëndetësi/ pandemia (COVID-19)	**22**		Ndryshim i emrit	**27**
4	Migrim	**21**		Shëndetësi dhe arsim i keq	**18**
5	Korrupsion	**21**		Sistem i keq gjyqësor	**17**
6	Padrejtësi	**18**		Korrupsion	**10**
7	Vërshime	**18**		За секои (за сите) Për të gjithë	**10**
8	Papunësia	**17**		Kriminel	**9**
9	Vjedhje	**7**		Shpërngulja e të rinjve	**2**
10	Fatkeqësi të tjera si krim i organizuar, nepotizëm, vrasje, etj.	**45**		Fatkeqësi të tjera si vrasje, fshehje të proceseve gjyqësore, demografike, BE, etj.	**22**
	Gjithsej	**248**		Gjithsej	**202**

Tabela 3. Gjatë fushatës, kundërshtarët partiakë thirren me nofka/etiketime, ose ofendohen në mënyra të ndryshme.

	Pjesëmarrësit shqiptarë	**Numri i shprehjeve**		**Pjesëmarrësit maqedonas**	**Numri i shprehjeve**
1	Vjedhës (hajdut)	**39**		Tradhtar	**38**
2	Tradhtar	**36**		Kriminel	**20**
3	Kriminel	**28**		Zajko	**15**
4	Kali shemës	**12**		Vjedhës/hajna	**13**
5	Mashtrues/gënjeshtar	**19**		Reketar	**8**
6	Flokshi / Frizura	**7**		Micko	**8**
7	Korruptuar	**7**		Shiptari	**6**
8	Paditur/injorant	**5**		Severxhani	**5**
9	Pandemi	**2**		Spiun	**5**
10	Nofkat/etiketimet e tjera si ordiner, çoban, matrapaz, etj.	**25**		Nofkat/etiketimet e tjera me nga 3-4 paraqitje si spiun, katunar, terrorist, gruevist, etj.	**42**
				Nofkat/etiketimet e tjera me nga 1-2 paraqitje si komunist, kurta-murta, UÇK-I, ramkovist, nacionalist.	**65**
	Gjithsej	**180**		Gjithsej	**225**

Tabela 4. Gjatë fushatës, partitë kundërshtare fajësohen për jobesnikëri (tradhti) ndaj shtetit/kombit

	Pjesëmarrësit shqiptarë	Numri i shprehjeve		Pjesëmarrësit maqedonas	Numri i shprehjeve
1	Tradhti e kombit	**48**		Ndryshim i emrit	**73**
2	Ndryshimi i emrit të RMV-së	**21**		Kriminel	**13**
3	Gjuhës shqipe	**15**		Vjedhje (prona, tendere)	**12**
4	Premtime	**12**		Gënjshtra për mosplotësim të premtimeve	**12**
5	Grupi i Kumanovës	**12**		Korrupsion	**11**
6	Drejtësi	**6**		Dygjuhësi	**8**
7	Shteti	**6**		Ndryshim i Kushtetutës	**5**
8	Kushtetuta	**4**		Marrëveshja me Bullgarinë	**4**
9	Koalicionit parazgjedhor	**4**		Patriotizëm	**2**
10	Fajësime të tjera të ndryshme me nga 1-2 paraqitje për ekonomi të vështirë, papunësi, infrastrukturë etj.	**39**		Fajësime të tjera të ndryshme me nga 1-2 paraqitje si varfëri, Marrëveshja e Ohrit, nacionalizëm etj.	**23**
	Gjithsej	**157**		**Gjithsej**	**163**

Tabela 5. Premtimet e partive gjatë fushatës politike:

	Pjesëmarrësit shqiptarë	**Numri i shprehjeve**		**Pjesëmarrësit maqedonas**	**Numri i shprehjeve**
1	Infrastrukturë	**41**		Rrugë	**19**
2	Punësim	**23**		Nuk bënë atë që premtuan	**11**
3	Barazi dhe drejtësi	**12**		Shëndetësi	**7**
4	Dygjuhësi	**10**		Integrime në BE	**7**
5	Investime kapitale	**10**		Reforma në amdinistratë	**6**
6	Ekonomi	**9**		Korrupsion	**4**
7	Rritje e pagave	**8**		Gënjen	**4**
8	Anëtarësimi në BE	**7**		Projekte të pambaruara	**4**
9	Shëndetësi	**5**		Rritje e rrogave, pensioneve	**4**
10	Premtimet joreale për kulturë, arsim, siguri etj.	**26**		Premtimet joreale për infrastrukturë, vende të reja të punës, bujqësi etj.	**30**
	Gjithsej	**151**		**Gjithsej**	**92**

УНИВЕРЗИТЕТ ВО ТЕТОВО

Говорот на омраза за време на парламентарната изборна кампања во 2020 г. во Република Северна Македонија: ефекти врз однесувањето на граѓаните во меѓугрупните односи

*Материјалот содржи анализи засновани на податоци собрани во рамките на проектот **„Говорот на омраза за време на парламентарната изборна кампања во 2020 г. во Република Северна Македонија: ефекти врз однесувањето на граѓаните во меѓугрупните односи“.** Овој проект е финансиран од Универзитетот во Тетово. ©*

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ 141

ГОВОР НА ОМРАЗАТА И СЛОБОДА НА ГОВОРОТ - СЕГМЕНТИ ОД ФИЛОЗОФСКИТЕ КОНЦЕПТИ НА МИЛ, ХАБЕРМАС И ФУКО….145
Куштрим Ахмети

ГОВОР НА ОМРАЗА: НОРМАТИВЕН ПРЕГЛЕД.................................160
Шефик Шеху, Ѓераќина Лека

ГОВОРОТ НА ОМРАЗА ВО СПОРТОТ И ПРЕДИЗБОРНИТЕ ПОЛИТИЧКИ СРЕДБИ – КАКО ЕТНОЛИНГВИСТИЧКА ПОЈАВА..177
Бертон Сулејмани, Мустафа Ибрахими

ПЕРЦЕПЦИЈА НА УПОТРЕБАТА НА ГОВОР НА ОМРАЗА ЗА ВРЕМЕ НА ИЗБОРНАТА КАМПАЊА: РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА, ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ ВО 2020 ГОДИНА....192
Ибрахим Незири, Агон Мемети, Насер Рамадани

ТАКА ЗБОРУВАА ТИЕ: ГОВОР НА ОМРАЗА ЗА ВРЕМЕ НА ИЗБОРНА КАМПАЊА..218
Шерузе Османи Балажи, Хана Салиу, Хана Мемеди

ГОВОР НА ОМРАЗА ЗА ВРЕМЕ НА ИЗБОРНАТА КАМПАЊА ВО ЕЛЕКТРОНСКИ И ТРАДИЦИОНАЛНИ МЕДИУМИ.........................246
Шерузе Османи Балажи, Вјолца Мемиши Фејза, Артина Камбери

АНЕКС..414

РЕЗИМЕ

Оваа тематска книга произлезе како резултат на истражувачкиот проект „Говорот на омраза за време на парламентарната изборна кампања во 2020 г. во Република Северна Македонија: ефекти врз однесувањето на граѓаните во меѓугрупните односи”. Проектот се реализираше од страна на Центарот за мир и транскултурна комуникација кој функционира во рамките на Универзитетот во Тетово.

Центарот ги започна своите активности од месец декември 2015 г. со заедничка иницијатива помеѓу Универзитетот во Тетово и Универзитетот Северен Илионис од Чикаго, САД. Во рамките на петгодишното функционирање, целокупниот ангажман беше фокусиран во промовирање на мирот преку различни патишта, воглавно, академски. Интересот за присуство на Американците на Балканот ги доближи нив со академскиот кадар на Универзитетот во Тетово преку проекти, дебати, научни активности, како и мобилност на академскиот кадар, што претставува одлична можност за размена на американско-албанската експертиза од еден во друг универзитет.

Овој пат, Центарот за мир себеси си даде задача да ја објасни настанатата атмосфера во изборната кампања, која недвосмислено претставува нов преседан во областа на комуникацијата.

Повеќедимензионалната природа на говорот на омраза заедно спои истражувачи од различни области, како филозофската, правната, јазичната, психолошката и сл. со цел да се истражи и да се анализира појавата од секој агол.

Последното десетлетие, балканските земји, но и пошироко, се карактеризираат со изборни кампањи со популистички наратив. Токму овие негативни кампањи во себе го содржат и говорот на омраза за релевантни групи како што се: малцинствата, етничките групи, политичките ривали, бегалците и др. Несомнено, по употребата на говорот на омраза многу често следувале појава на омраза, дискриминација кон тергетираните групи, а неретко и насилство, конфликти и граѓански војни. Такви примери во кои говорот на омраза доведува до заострени односи, дури и со фатални исходи се евидентни

во светот. Така, го имаме геноцидот во Руанда, граѓанската војна во Конго, но такви примери имаме и во нашето соседство, како што се војните во поранешните југословенски републики, на пример случаите во Босна и Херцеговина.

Говорот на омраза во Република Северна Македонија, како земја со мултикултурен и мултиконфесионален состав, е присутен од осамостојувањето, и најчесто се јавува како говор на омраза на етничка/верска основа, а последната декада и врз основа на партиска припадност. Како последица од користењето на говорот на омраза се јавуваат кривични дела извршени врз основа на омраза, но во С. Македонија отсуствува основен пристап за диференцирање на овие дела како посебни видови кривични дела. Овие констатации се среќаваат континуирано од организации кои работат во насока на заштита на човековите права, како што е Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Северна Македонија. Во нивните извештаи се дава до знаење дека не постојат ниту набљудувања ниту посебни извештаи, како и дека нема статистички показатели од страна на државата за такви кривични дела. Говорот на омраза се користи од граѓаните, младите, новинарите пратениците и се јавува насекаде околу нас, како во медиумите, на социјалните мрежи, дури и во предизборните кампањи. Токму поради фактот што се користи со леснотија од различни категории луѓе, независно од професиите и позициите, и дека се јавува во сите можни видови околу нас, како и тоа што неговите ефекти, одвреме-навреме ги гледаме во дела, доведува до тоа појавата на говорот на омраза во нашата држава да има потреба од суштинско и од сеопфатно третирање како во објаснувањето, анализата и истражувањето на појавата, но и во наоѓањето делотворни начини и механизми за негово спречување и справување.

Важноста на говорот на омраза во оваа книга е, првенствено, поврзана со холистичкиот пристап на третирање на појавата. Во три труда од оваа книга користена е техниката desk research со цел да им се приближи на читателите елаборацијата, дефинирањето на поимот на појавата на говорот на омраза, како од филозофски и од етнолингвистички аспект, но и за да се види неговото место во меѓународните конвенции, како и во домашната легислатива. Колку е чувствителна границата меѓу

слободата на говорот и говорот на омраза се открива преку аналитичката гледна точка низ призмата на филозофите. Иако, преку идеите на филозофите, сфаќаме дека се поборници и аргументираат за слобода на говорот, сепак, нивните идеи водат до ограничување на слободата на изразувањето кога таа е штетна за другите. Оваа сензитивност продолжува да живее и наоѓа место и во меѓународните конвенции. Ниту легислативата на Реублика Северна Македонија не заостанува во овој поглед, а за тоа колку е отсечно законодавството во РСМ, кога станува збор за говорот на омраза, поконкретно се елаборира во делот на нормативното прикажување на говорот на омраза.

Третирањето на говорот на омраза, како етнолингвистичка појава, нѐ потсетува дека тој нѐ прати дури и во рекреативно-спортските активности. Не се малку примерите кои може да илустрираат дека токму на изразувањето на агресивноста и насилството во толпа, како што е при спортски натпревари, инспирирањето, полнењето со енергија за такви насилни и деградирачки дела, им претходат песните и фразеологиите полни со говор на омраза, чија цел е да се поддржат сопствените играчи и да се ослабне моралот на противниците.

Важноста на ова издание се наоѓа и во фактот што ни нуди емпириски податоци во врска со присуството на меѓугрупниот говор на омраза (партиски и етнички) за време на периодот на предизборната кампања за парламентарните избори во 2020 г. во РСМ. За да се истражи оваа цел на студијата користен е методот на триангулација. Користени се податоци од различни извори, и тоа: од фокус-групи со граѓани за да се истражи разбирливоста на говорот на омраза од граѓаните за време на кампањата на парламентарните избори 2020 г., користени од претставници на политички партии; од анализата на содржината на говорите при собирите со граѓани од претставници на политичките партии; од прес-конференциите и спотовите на политичките партии; како и од анкетирањето на граѓаните со цел да се истражи нивната перцепција во врска со присуството на говорот на омраза при кампањата на парламентарните избори 2020 г. во РСМ. Токму пристапот на емпириско третирање на појавата на говор на омраза опфаќајќи ја и таа имплицитната, како за разбирливоста на појавата, но и неговото користење од страна на претставници на политички партии за време на

изборната кампања во РСМ, претставува реткост сама по себе. Документираните досегашни податоци реализирани во нашата земја за време на изборните кампањи првенствено се однесуваат на извештаи од меѓународни организации во мисија на набљудување како и/или мерење на перцепцијата на граѓаните за користењето на говорот на омраза од страна на граѓаните на земјата.

Од претставените анализи во трите труда евидентно е присуството на говорот на омраза на предизборната кампања од страна на потенцијалните избраници на народот за претставување во парламентот на Републиката, и, во најголем дел, тоа е имплицитна омраза. Воглавно омраза базирана на политичка ориентација, со побледи нијанси и врз етничка основа. Првично, разбирливоста и идентификацијата на граѓаните во поголема мера на експлицитниот говор на омраза врз партиска и етничка основа укажува на тоа дека се потребни механизми кои би го зголемиле нивото на самосвеста на граѓаните за идентификација и реагирање во однос на истото. Дека говорот на омраза се јавува во различни средини покажуваат изјавите на граѓаните кои истото го забележуваат како во медиумите така и на социјалните мрежи, како од официјални претставници така и од граѓаните во коментарите низ разните социјални мрежи. Ова присуство и ширење на говорот на омраза, што се манифестира и во активности кои по изборите се именуваат како иритирачки, конфликтни активности, особено врз етничка основа, и механизмите за нејзино спречување стануваат императив на времето за подобрување на меѓугрупните односи и развојот на општествената благосостојба во земјата.

Артина Камбери

Центар за мир и транскултурна комуникација
Универзитет во Тетово

ГОВОР НА ОМРАЗАТА И СЛОБОДА НА ГОВОРОТ - СЕГМЕНТИ ОД ФИЛОЗОФСКИТЕ КОНЦЕПТИ НА МИЛ, ХАБЕРМАС И ФУКО

Куштрим Ахмети

Човекот е единственото од сите живи суштества што поседува способност за зборување, иако во повеќето случаи способноста за размислување се споменува како негова динстиктивна карактеристика. Сепак, мислата за поединецот во голема мера зависи од јазикот што го научил затоа што со учење јазик, без разлика дали во почетокот на животот или во подоцнежните години, всушност се стекнува структура на размислување што му овозможува на човекот да одговори на мислењето на соговорникот.

Значи, способноста за зборување може да се изрази само во контекст на еден јазик, и тоа само по себе е бариера за целото човештво, бидејќи всушност разликите меѓу јазиците претставуваат разлики што постојат меѓу општествата, а не генетските разлики помеѓу живи организми.

„Нема генетска предиспозиција да се зборува на еден јазик, а не на друг, сето тоа зависи од околината: детето учи јазик или јазици на општеството во кое живее. „Иако постојат очигледни биолошки разлики помеѓу луѓето, како што е бојата на кожата, кои понекогаш се нарекуваат со погрдното име раси, несомнено е дека нема јазични раси. (Белон & Мињо, 2004, стр. 34).

Изговорениот збор е примарен, а гледано од историска гледна точка е многу постар од пишаниот збор, што е релативно нова форма на изразување, и не сите јазици ја имаа таа среќа да го доживеат. Но, за разлика од изговорените зборови кои имаат моментална природа, пишувањето е создадено токму за да се зачуваат пораките.

Де Сосири со право воспостави разлика помеѓу јазикот и живиот збор - лингвистиката како предмет на проучување го има јазикот, а не живиот збор: „Лингвистиката за единствен предмет на проучување го има јазикот, размислено само за себе “. (Saussure, 1916, стр.317).

Сепак, она по што ќе остане запаметен, иако предложи голем број експлицитни формули, е определбата дека јазикот е систем на знаци. „Знаците во системот на знаци треба да значат дека не станува збор за сите можни знаци, туку за оние што можат да бидат меморирани од

корисниците, и кои во секој случај се во ограничен број. “(Belon & Minjo, 2004, стр. 37)
Од друга страна, Чомски, во своите први списи инсистира на тоа дека ние го разбираме јазикот како бесконечен пакет реченици или судови што може да ги реализира говорникот (Belon & Minjo, 2004, стр. 36), знаејќи дека бројот на различните реченици што се дозволени на еден јазик се практично неограничени, не е сосема јасно како бесконечна заедница може да се асимилира од човечкиот мозок, кој е составен од голем, но сепак ограничен, број на клетки.
Говорот на омраза како феномен е тесно поврзан со слободата на изразување како еден од основните постулати на функционирањето на демократското општество, особено во неговата либерална варијанта како доминантна форма на организација на современите општества.
Иако некои политички филозофи сметаат дека човековата слобода може да се осакати само со физички бариери, изборите сепак стануваат невозможни и тогаш кога им се придружуваат одредени санкции. Образложението за ограничување на слободата на изразување во повеќето случаи се бара во одбрана од клевета или други штети. Johnon Стјуарт Мил, иако се залага за целосна слобода на говорот со образложение дека е неотуѓиво да им се овозможи на сите да ги слушнат аргументите и дека тие водат до логичен заклучок, и покрај моралните ограничувања на општеството, тој исто така нѐ води кон принципот на ограничување на слободата на изразување кога тоа може да предизвика штета на други луѓе. Дебатата и ограничувањето на слободата на изразување постојат до денес и говорот на омраза во демократските општества е феномен што треба да се регулира, иако е тешко да се помисли дека може целосно да се забрани
Либералите тврдеа дека бидејќи личната слобода е толку важна, државата требаше да престане да се меша во неа, дури и по цена да таа биде заснована врз правдата затоа што дури и таквите држави се во искушение од време на време да интервенираат во оние области каде личната слобода е света. Либералната традиција се фокусира на правната институционализација и се обидува да ги заштити приватните лица во нивните социјални средини кои ги следат нивните лични планови. „Според либералните концепции, политичките права им даваат на граѓаните можност да ги изразат своите приватни интереси на таков

начин што тие на крај, за време на гласањето, за време на создавањето парламентарни корпорации и за време на конституирањето на владата да станат важен политички фактор." (Habermas, 2011, стр. 149). Значи, Мил, како и другите либерални мислители, тргнува од принципот дека треба да има минимален простор на индивидуална слобода и тоа никогаш не треба да се нарушува затоа што не би можело да ги развие својствата со кои природата ја обдарила, да бидат осмислени оние цели што се сметаа за добри, праведни и свети - следствено, потребно е да се направи граница помеѓу приватната сфера и сферата на јавниот авторитет.

„Единствената цел за која човештвото, индивидуално или колективно, е должно да ја попречува слободата на дејствување на кој било од нив е самоодбрана. Единствената цел заради која власта со право може да се практикува над секој член на една цивилизирана заедница, спротивно на слободната волја, е да се спречи штета на другите. Доброто на себе, физичко или морално, не е доволно оправдување... За себе, за своето тело и ум, индивидуата е суверена. (Mill, 1859, стр. 13)

Одбраната на индивидуалната слобода беше света за Мил затоа што ако луѓето не беа слободни да живеат според „начинот кој останува самите да си го определат “, цивилизацијата немаше да напредува, вистината не може да излезе на виделина и спонтаноста, оригиналноста, генијалноста, интелектуалната енергија и моралната храброст не можеше да се расплетува.

„Општеството би било угнетено под тежината на колективната просечност. Разновидноста и богатството на човечките искуства ќе бидат задушени со конвенција, со постојаната конформистичка тенденција на човештвото, која е способна да роди само „атрофирани способности “, „лицемерни и ригидни “луѓе, „осакатени и закоравени “(Berlin, 1996, стр. 230).

Џон Стјуарт Мил веруваше во постоење на сфера на слободи што не треба да обесчестат, без никаков исклучок, затоа што кога нечии постапки беа насочени кон себеси без да му се наштети на некој друг освен на лицето што ги извршило, никој, па дури и државата, не треба да интервенира. Овој принцип, според Мил, би ја оправдал слободата на мислата и изразувањето, како и слободата на поединецот да живее како што сака:

„Нема причина зошто целото човечко постоење треба да се гради врз единствен модел или врз мал број од нив. Ако некој поседува прифатлива количина на добра проценка и искуство, неговиот метод за планирање на постоењето е најдобар, не затоа што тој е најдобар сам по себе, но тој е негов. Човечките суштества не се стадо овци; ниту овците не се како две капки вода “(Mill, 1859, стр. 63).
Но, дали е можно да постојат такви постапки што не му штетат на никого, освен на оној што ги прави?
Мил бил свесен дека некои може да бидат навредени од однесувањата што тој ги дефинирал како фокусирани кон себеси - екстравагантно облекување, невообичаено сексуално однесување, борбен теизам, итн., Но тој исто така тврди дека станува збор за нешто сосема друго од осуетување.
„Попречувањето има врска со тоа да бидеш нападнат или загрозен, со уништување на личното богатство или влошување на економската позиција, и ова беше објективно утврдено. Во спротивно, навредата зависи од личните убедувања и ставови на оној што останува навреден “(Miler, 2007, стр.82).
Мил значи веруваше дека би било сосема исправно сите оние кои ќе останат навредени од однесувањето на другите да ги избегнуваат насилниците, па дури и да се обидат да ги убедат вторите да го сменат курсот, но она што им беше забрането на навредените беше со законски или други средства да го попречуваат однесувањето за кое станува збор.
Слободата не е нужно поврзана со демократијата, иако втората гарантира подобро од другите типови режими за заштита на граѓанските слободи и затоа либералите секогаш ја поддржуваа. Дури и за Мил, демократијата беше најдобрата форма на управување, но тој предупреди дека волјата на народот е многу често волја на мнозинството, што овозможува малцинството да биде угнетувано од мнозинството. Исто така, постои опасност од тиранија на мислења, што според него беше уште поголема опасност од угнетување, и дури е и повеќе од потребно да се постават чувари против силите што сакаат да ви ја негираат слободата и нејзиниот развој.
Одговорот на прашањето "Кој управува со мене?" логично се разликува од прашањето „До каде оди мешањето на владата во моите работи?!“Токму во оваа разлика лежи последниот контраст помеѓу

концептот на негативна слобода и оној на позитивната слобода “(Berlin, 1996, стр. 233)

Според Мил, ниту една влада не може да се меша во своите предмети, кога дејствијата можат подобро да ги вршат приватни лица, кога иако владата може да извршува дејства подобро од приватни лица, пожелно е поединци да го прават тоа за развој и едукација на нив, каде што постои ризик од прекумерна непотребна моќ да се користи од страна на владата. Следствено, желбата да се биде суверен над себе е длабока исто толку колку и желбата да се поседува слободен простор на дејствување, дури е и постаро, што се всушност две различни аспирации што доведоа до најголем идеолошки конфликт во нашата ера.

Влијанието на Мил врз политичката мисла останува најдолговечно, надминувајќи ги истовремено најраните апологетства на индивидуализмот и толеранцијата, од оние на Милтон и Лок до Монтескје и Волтер, и покрај фактот дека се потпираше на застарена психолошка теорија и дека логичкото расудување беше слабо, ова дело останува како класично апологетство на индивидуалната слобода. (Berlin, 1996, стр. 292). Прашањата на кои тој се посветил, и преку своите списи и преку неговата директна активност, имале врска со проширувањето на слободата на поединецот, а особено со слободата на изразување.

Во моделот на Хабермас на јавната граѓанска сфера, граѓаните се собираат поради критичкото и рационално расудување на јавните дела според принципите: 1. Егалитар - неограничен пристап за сите; 2. Рационал - квалитет на јавната дебата; 3. Суверенитет-систематска и критична контрола на моќта.

Развојот на нови медиуми, пред се на Интернетот, имаше одлучувачко влијание врз процесот на конституирање на јавната сфера во современото општество и го овозможува тоа според идеалниот дизајн на Хабермас, но исто така и олеснувајќи го ширењето на многу негативни појави како што е говорот на омраза. Според Хабермас, употребата на Интернет доведе до проширување, но исто така и до распарчување на комуникацискиот контекст и тоа е причината зошто Интернетот може да има субверзивно влијание врз интелектуалните кругови на авторитарните режими.

„Раѓањето на милиони *chat roms* и *issue public* расфрлани низ целиот свет, ја разгоруваат фрагментацијата на целото јавно мислење, кое добива непредвидливи димензии на ширење. На овој начин националното јавно мислење ја губи својата важност. Интернет обезбедува хардвер за детериторизација на густата и забрзана комуникација, но не може да се спротивстави на центрифугалната тенденција "(Habermas, 2011, стр. 169)
Всушност, тој го критикува Интернетот како егалитарен медиум кој создаде можности за анонимен и децентрализиран пристап, кои во никој случај не се регулираат, со што се губи важноста на интелектуалците кои треба да го обликуваат фокусот на јавното мислење. Тој исто така предупредува на недостаток на рационална комуникација, имено на недостаток на принцип што би ја насочил комуникацијата кон заедничко разбирање.
„Јавното мислење придонесува за демократскиот легитимитет на државната активност со избирање, избор на политички објекти со одлучувачка важност, при формулирање на проблемот и заедно со повеќе или помалку информативни ставови, се обединува во конкурентското јавно мислење" (Habermas, 2011, стр. 142)
Ова е всушност начинот на кој, според Хабермас, јавната комуникација ја стимулира и ориентира волјата на граѓаните и го принудува политичкиот систем на транспарентност и адаптација, а кога државата се обидува да го заштити јавното добро на квалитетниот печат, тоа е прагматизам за нејзиното најдобро постигнување.
Тој гледаше на независното јавно политичко мислење како на еден од трите составни елементи на институционалната рамка на современите демократии, кои како сфера на создавање и слободна мисла ќе служат за поврзување на државата и граѓанското општество; заедно со приватната автономија на граѓаните и демократското граѓанство, каде првото се однесува на правото да се води сопствен живот, а второто на слободно и еднакво учество во политичката заедница. (Habermas, 2011, стр. 147)
Исто така, ставовите на постмодерниот филозоф Мишел Фуко за дискурсот може да се сметаат како важна рамка за разбирање и анализа на содржината на комуникацијата, која потенцијално може да се смета како говор на омраза. Анализата на дискурсот дава слика во однос на системот во кој се создава еден вид говор, идеите, ставовите, убедувањата што ги обликува, како и механизмите на дејствување и

влијанијата на одредени индивидуи, групи или поширокото општество. Покрај вообичаеното значење на формалниот дискурс пред голема или мала публика, дискурсот подразбира и каква било јазична порака. „Оној што пишува или пренесува јазични пораки, значи дека дискурсот има на располагање зборови со определен статус, како што се заменските елементи, во прво лице“ (Belon &Minjo, 2004, стр. 79)

Фуко смета дека моќта е присутна, ја создава и контролира вистината и дека дискурсот е средство со кое односите на моќта произведуваат говорни субјекти. Според него, моќта секогаш се остварува преку дискурсот и на тој начин анализата на дискурсот станува централна идеја да се разбере она што тој го нарекува однос помеѓу моќта и знаењето. „Ако некој мисли дека дискурсот значи само зборови, корисно е да се потсетиме дека француските поими кои најдобро го опишуваат ставот на Фуко се *pouvoir, voir, savoir*. Со други зборови, она што поминува како сеопфатно го привлекува вниманието на критичарите, со оглед на зборот „докази“ (eng. evidence) кој потекнува од латинскиот збор evidere, што значи транспарентност“. (Probyn, 1997)·

Со самото тоа говорот на омраза може да има стратешка улога во создавање нови дискурси или промена на постојните и на тој начин може да влијае на промената на односите на моќта во општеството. Фуко бара да имаме предвид три принципи при анализа на дискурсите: прво, да бара формирање дискурс, правила што го водат неговиот тек; второ, да се проучи трансформацијата на дискурсот, околности кои секој пат мора да се поставаат идентично за да се земат предвид одредени предмети, концепти и теории; трето, да ги проучува меѓусебните односи меѓу групите (институционални, социјални, економски и политички) и контекстите во кои тие се користат (Foucault, 1991).

Тој инсистира на тоа дека дискурсивните односи не се создаваат во рамките на дискурсот затоа што тие не поврзуваат поими или зборови, не поставуваат дедуктивна или архитектонска реторика помеѓу речениците или ставовите, иако не се работи за надворешен дискурс, што би го ограничиле или би го присилиле во одредена форма, или да каже нешто во одредени околности (Foucault, 2010).

Во написот „Réponse à une question“, тој остро ќе го критикува редукционистичкиот став, според кој дискурсот е нешто хомогено, рамнодушно, неуставно и без автономно право, со што не ги прифаќа

семантичките и јазичните модели за одредување на дискурзивните формации.

„Дискурсот не е нешто што може да се вклучи во категоријата автор, жанр, стил, идеја или тема. „Кога ваквата психолошка, јазична или семантичка класификација е оправдана, тогаш дискурсот само рекол нешто што беше кажано пред него (Foucault, 2001).

Оваа епистемолошка позиција на Фуко не значи дека реалноста е сведена на дискурс, туку да се запамети дека, ако се каже реалност, таа е дискурзивно структурирана и во оваа смисла воведната изјава за несовладлива разновидност не подразбира каков било идеализам што ја намалува реалноста на мисла., никаков вид онтолошки релативизам.

Додека пак во „Археологија на знаењето“ тој ќе напише: „Како и да е, дискурсите се составени од знаци, но она што тие го прават е повеќе од користење на тие знаци за обележување предмети. Затоа дискурсите повеќе не можат да се сведуваат на јазик или зборови “(Foucault,, 2010); за да продолжи во „За начините на пишување историја“ за разликата помеѓу јазикот и структурата: „Јазикот е унија на структури, но дискурсите се единици на функционирање, така што анализата на говорот во целата негова целина значи да се спротивставиме на тоа суштинско претендирање. До степенот на она што го правам, се става во општа анонимност на сите истражувања што во моментот се вртат околу јазикот, тоа е не само јазикот кој што овозможува говор, туку и дискурси кои биле зборувани“ (Foucault, 2001).

Иако дефинициите и импликациите се многубројни, Фуко беше заинтересиран за границите и формите на она што може да се каже во дадено време, со што имаше за цел да го открие теренот што дозволува нешто да се каже или да не се каже.

„Соодветниот одговор на ваквите анализи може да се формулира на овој начин: како е тоа специфично постоење што произлегува од кажаното и од никаде на друго место? (Hannah, 1993).

Така, поимот дискурс, следствено, нè води кон формулации или множества формулации кои ни ја кажуваат реалноста, и како што мислеше Делуз, „сè што е реално и целата реалност е исполнета.“ (Deleuze, 1988).

Од друга страна, односите во рамките на индивидуалните дискурси мора да бидат различни од оние на односите меѓусебно, како што мора

да се променат односите помеѓу истите дискурси и тие недискурзивните, бидејќи во спротивно, би се вратиле на холистичко и монистично разбирање на епистемот.

За сите овие комплицирани и различни комбинации, Фуко користи поим-корелација, односно зависност, со што ги сведува сите овие сорти на односи на единствена, иако ова само по себе носи различни значења почнувајќи од хиерархиски односи, па се до оние на релативната еднаквост и комплементарност.

Колку е сложен овој проблем, може да се види од испитувањата на Фуко за дискурсот и политичката пракса, при што тој го отфрла редукционистичкото толкување, негирајќи го директното рефлектирање на политичките практики на самиот дискурс, бидејќи тој не е директен израз на некој социјален однос или економска состојба, и под нивно влијание евентуално може да се сменат неговите правила, но не и самиот тој, односно дискурсот.

Затоа што, во секоја ера, современиците се заклучени во дискурсот како да се наоѓаат во внатрешноста на некоја стаклена вазна, не знаејќи какви се тие вазни дури и дали воопшто постојат.

„Свеста никогаш не е присутна во таквиот опис на дискурсот, дискурсите остануваат невидливи, тие не се несвесен говор на субјектот, туку наметнати работи, тоа позитивно несвесно знаење, ниво што ја избегнува свеста на актерот, и тие го искористија без да бидат свесни за тоа "(Foucault,, 2005).

Значи, дискурсот е оној невидлив и непромислен дел од мислата во кој се издвојува секој историски настан.

„Ако изјавата не е скриена, тоа само по себе не значи дека е видлива. Не нуди внимание како очигледен носител на неговите граници и карактеристики. Неопходно е да се направи трансформација на сликата, за да и самата таа да се познае и разбере сама по себе. Можеби таа е многу позната по тоа што се крие нон стоп, можеби таа е нешто како застрашувач на транспарентноста "(Foucault, 2010).

Сепак, секој дискурс, заедно со неговите институционални и социјални одредби, е статус кво, што се наметнува само доколку историските околности и човековата слобода не го заменат со друг; излегуваме од привремената вазна само под притисок на нови настани или знаејќи дека некој измислил некој нов дискурс што е добро

прифатен. Но, тогаш ја испуштаме вазната само за да се најдеме во новата вазна. Таа вазна или дискурсот е пред сè она што може да се нарече априори историски (Foucault, 2001).

Лажните воопштувања и дискурси се разликуваат низ времето; но во секоја ера тие се вистинити. Така што вистината се сведува на кажување на вистината, зборувајќи во согласност со она што е прифатено како вистина и што ќе биде цитирано по сто години, луѓето можеби и ќе се подбиваат (Veyne, 2008).

Со дискурсот тој го најде во човечката мисла и дејствие она што историчарите и теоретичарите на науката, пак, го најдоа во еволуцијата на природните науки во името на „парадигмата“ во Томас С. Кун, „истражувачките програми“ во Имре Лакатос, „стилови на научна мисла“ од Алистер Ц. Кромби и Јан Хакинг, кој е претставник на конструктивистичката теорија на знаење.

„Која цивилизација повеќе од нашата покажа дека го почитува дискурсот? Каде била најважен и воздигнат? Каде бил радикално ослободен од угнетувачите и универзализиран? Сепак, ми се чини дека под ова фаворизирање на дискурсот, под оваа јасна логофилија, се крие еден вид страв. Ако беа поставени препреките, бариерите, праговите и ограничувањата за да се надминат, барем делумно, големите множења на дискурсите, да се отстранат од нивното богатство големите опасности и да се организира нередот така што да може да се избегне тоа што најмалку може да се контролира; како да сакавме да ги избришеме дури и трагите од кражбата на дискурсот во мислата и јазикот.” (Veyne, 2008).

Во својот есеј „Јазичен дискурс“, тој зборува за употребата на нова генеалошка анализа на ефективното формирање дискурс, било во рамките на контролата или надвор од нив, и дека неговите археолошки истражувања сега мора да се спроведат во однос на волјата за знаење и ефектите на моќта што ја создава (Best & Kelner, 1996).

Според него, дискурсот е точка на соединување на знаењето и моќта, формата преку која функционираат знаењето и моќта, бидејќи преку знаењето моќта станува оперативна.

Според Фуко, дискурсот е дефиниран и како јазична единица или група на поими што сочинуваат и ограничуваат специфични области од интерес, со кои тие владеат моќно утврдени правила за да се прави разлика помеѓу вистината и невистината (Foucault, 1991).

Од друга страна, Фуко претендира да ги реконструира законитостите што ја нагласуваат секоја дискурзивна формација, анонимното историско правило што го обликува единствениот феномен. Дискурзивните практики, како што инаку ги нарекува Фуко, бидејќи нивото на регуларност не мора да наидува на индивидуални дејства, иако тие се манифестираат во индивидуална активност; тие се дури и обемни и служат за прегрупирање на многу од нив. Тие исто така не мора да одговараат ниту на наука ниту на дисциплина, туку се групи на толпи од различни науки и дисциплини. (Weeks, 1982).

Поимот дискурзивна практика, сепак, се распаѓа со одвојувањето на лингвистиката од социјалното. Фуко тврди дека дискурзивните практики се отелотворени во техничките процеси, институциите и моделите на општо однесување, па затоа единството на дискурсот не произлегува од фактот дека тој ги опишува реалните нешта, туку од социјалните практики што навистина ги обликуваат нештата закои зборува дискурсот, преку кои практики е создадена и самата социјала.

Објаснувањето на дискурсот, на дискурзивната практика, лежи во толкувањето на она што луѓето го прават или го кажуваат, во смисла на она што го претпоставуваат нивните движења, зборовите, институциите, што е нешто што го правиме во секој момент за да се разбереме меѓу себе. Инструментот на Фуко, херменевтиката, го појаснува значењето, постоењето на она што се прави секој ден; таа секојдневна практика каде што се гради скептицизмот кој ги потопува општите идеи (Veyne, 2008).

Методот на Фуко имал за цел да разбере што точно е можно од она што авторот на текстот го мислел во негово време, иако некои од неговите „студенти“ сакале да го релативизираат овој факт велејќи дека сè е резултат на толкување. Неговата херменевтика, што подразбира значење на туѓи постапки и зборови, посветува големо внимание на тоа значење и никогаш не наоѓа вечни ероси во античката љубов, ниту пак тој ерос е загаден со психоанализа или каква било филозофска антропологија.

Во него, всушност, постои еден вид херменевтички позитивизам: ништо не може да се разбере засигурно за да разбереме за нас самите, за светот и за доброто, но ние се разбираме, добро или лошо, но важно е дека се разбираме.

Ова е херменевтика поради „принципот на непобедливост на мислите“, не заборавајќи тука дека свеста не е во основата на мислите, „нема искуство што не е начин на размислување“. Историските факти можат да бидат независни од конкретни дефиниции на социјалната историја“, сепак, луѓето можат да ги вкусат овие дефиниции само преку мислите.” (Veyne, 2008).

Овој херменевтички метод е ваков: наместо да започне од универзалните како мрежа за разбирање на „конкретни практики “, кои се размислуваат и разбираат дури и ако се испразнат во тишина, тоа ќе започне од тие практики и единствениот и бизарен дискурс кој тие го претпоставуваат, „кои на некој начин ги ослободуваат универзалностите преку мрежата на тие дејства “, а потоа се открива вистинската вистина за минатото и затоа „универзалностите не постојат. “(Foucault, 2005).

„Тргнувам од одлуката која е и теоретска и методолошка и која вели: претпоставуваме дека универзалностите не постојат“, на пример, претпоставуваме дека глупоста не постои, или поточно, тоа е лажен поим (дури и ако одговара на реалноста). Во зависност од тоа, каква приказна можеме да создадеме од различни настани и дејства што на прв поглед се регулираат преку нешто што претпоставуваме дека е глупост? “(Foucault, 2005).

Следејќи го примерот на Ниче и родословието на моралот, аскетизмот, правдата и казната, Фуко ќе пишува приказни за маргинализирани дискурси и класифицирани како непослушни на формализмите; дисквалификувани и делегитимирани од позитивистичката наука и марксизмот.

„Проблемот со затворите е локален и маргинален бидејќи не поминуваат повеќе од 100 000 луѓе годишно низ затворите; вкупно денес во Франција има веројатно 300, или 400 000 луѓе кои поминале низ затвори. Но, овој маргинален проблем ги шокира луѓето. Бев изненаден кога видов колку луѓе кои не биле во затвор се заинтересирани за затворскиот проблем, се изненадив кога видов колку луѓе кои не беа предодредени за дискурсот на затворениците конечно го слушнаа тој дискурс. Како може да се објасни ова? “(Foucault, 2001).

Всушност, целата работа на Фуко е продолжение на Ничевата „Генеалогија на моралот“ затоа што се обидува да покаже дека секоја

дефиниција што ја сметаме за вечна има своја историја, создадена е и во нејзините извори нема ниту една што е величествена. (Veyne, 2008).

Неговата основна идеја е дека дискурсите за лудило, медицина, казна и сексуалност имаат независна историја и не можат да се трансформираат во макрофеномени, како што се модерната држава и економијата, кои се всушност тирански и глобализирачки дискурси.

Дискурсите на феномените се единствени во целосна смисла на зборот, необични се и не спаѓаат во никаква генерализација, бидејќи секој од нив е единствен во својот вид (Foucault, 2005).

Но, за да ги разделиме, започнуваме од деталите и се враќаме назад, од почетокот на конкретните практики на моќ, нивните постапки, инструменти, итн., и само тогаш можеме да разјасниме дискурс - унија на реални практики - кои добиваат целосна форма во осумнаесеттиот век. Фуко го дефинира како управување, кое се разликува од средновековниот дискурс на владеењето на правото, како и од административната држава на ренесансата. Дури чекор назад среќаваме кога во „Дисциплина и казна“ тој не го доведуваше во прашање казнениот континуитет и покрај неизречената разлика помеѓу казните на стариот режим, кога суверениот „експлодира од сите сили“ на измачениот и од нашиот систем на затвори (Veyne, 2008).

Фуко под дискурс подразбираше нешто едноставно: ова е најточен, најгуст опис на едно историско суштество во неговата голотија, ова е крајно белење на индивидуалната разновидност. Одејќи на тој начин до *differentia ultima* на дадена единственост на побарувачката на мудар аперецептивен напор; потребно е настанот што паѓа во очи што го тривијализира и рационализира.

Во неговата прва книга, хеуристичката почетна точка на Фуко беше објаснување на дискурсот за она што ние го нарекуваме лудило; во следната книга за други теми беа дадени примери на скептична филозофија, која се разви со внимание на деталите; но тој самиот никогаш не ги открил, оставајќи им ја задачата на своите толкувачи.

Фуко сакаше да направиме дискурс за некои незначителни детали што ќе се однесуваат само на анатомијата и физиологијата, а не на идентитетот на поединецот; накратко со детали за кои се зборува само во кревет или на лекар: „Дали навистина ни треба вистински секс? Со упорност што е ограничена на тврдоглавост, општествата на

современиот Запад реагираат позитивно. Тие постојано го поставуваа прашањето за „вистински секс "по редослед на работи во кои може да се смета дека се важни само реалноста на телата и интензитетот на задоволствата.

Заклучок

Во филозофската мисла, говорот на омраза како феномен е тесно поврзан со слободата на изразување како еден од основните постулати на функционирањето на демократското општество, што се докажа при разгледувањето на поимите на Мил, Хабермас и Фуко.

Токму, употребата на поимот говор на омраза без јасна дефиниравчка рамка, нè принудува да испитаме и разгледаме различни теоретски пристапи, но и да им пристапиме од различни научни и интердисциплинарни аспекти. Ова исто така зборува за комплексноста на феноменот и неможноста за санкционирање до постигнувањето на нејзиното целосно спречување, бидејќи честопати може да се сфати како ограничување на слободата до одреден степен. Меѓу другото, во овој труд беше испитана врската помеѓу говорот на омраза и принципите на слободен говор, имено потребата да се зачува слободата на изразување, но и другите вредности на современите демократски општества. Едно од главните прашања за кое постои несогласување е дали тоа може негативно да влијае на слободата на изразување, односно на критичкото размислување, различното и необединувачко разбирање на говорот на омраза. Сепак, пораката што ја пренесува е често универзална по природа, лесно продира во нејзината публика, и покрај фактот дека карактерот на нејзината културна и социјална припадност е очигледен.

Референци:

1. Berlin, I. (1996). *Idetë filozofike të shekullit XX dhe katër ese për lirinë.* Tiranë: Onufri.
2. Deleuze, G. (1988). *Foucault.* Mineneapolis: University of Minnesota Press.
3. Foucault, M. (1991). Politics and the Study of Discurse. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault effect: Studies in Governmentality* (pp. 53-73). Chicago: The University of Chicago Press.

4. Foucault, M. (1991). Question of Method. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault Effect: Studies in Governmentaly* (pp. 73-86). Chicago: The Chicago University Press.
5. Foucault, M. (2001). Ceci n'est pas une pipe. In M. Foucault, *Dits et écrits I* (Vols. I, II, III, IV, pp. 663-678). Paris: Gallimard.
6. Foucault, M. (2001). Les intellectuells et le pouvoir. In M. Foucault, *Dits et écrits I* (pp. 1174-1183). Paris: Gallimard.
7. Foucault, M. (2001, May). Réponse à une question. In M. Foucault, *Dits et écrit I* (pp. 701-723). Paris: Gllimard.
8. Foucault, M. (2001, June 15-21). Sur les façons d'ecrire l'histoire. In M. Foucault, *Dits et écrit I* (pp. 613-628). Paris: Gallimard.
9. Fuko, M. (2005). *Radanje biopolitike.* Novi Sad: Svetovi.
10. Habermas, J. (2011). *Ah Evropë.* Shkup: Asdreni.
11. Hannah, M. (1993, June). Foucault on theoretizing specificity. *Environment and Planning D: Society and space, XI* (3), 349-363.
12. Belon, K. & Minjo, K.
13. (2004). *Komunikimi.* Shkup: Logos A.
14. Mill, J. S. (1859). *On Liberty.* Ontario: Batoche Books.
15. Probyn, E. (1997). *Michel Foucault and the Uses of Sexuality, lesbian and Gay Studies. A Critical Introduction, Andy Medhurst and Sally Munt (eds.).* London and Washington: Continuum.
16. Veyne, P. (2008). *Foucault, Sa pensé, sa personne.* Paris: Albin Michel.
17. Weeks, J. (1982). Foucault for Historians. *History Workshop Journal* (14), 106-119.
18. Бест, С., & Келнер, Д. (1996). *Постмодерна теорија.* Скопје: Култура.
19. Фуко, М. (2010). *Археологија на знаењето.* Скопје: СЛ

ГОВОР НА ОМРАЗА: НОРМАТИВЕН ПРЕГЛЕД

Шефик Шеху, Ѓераќина Лека

Прашањето на таканаречениот говор на омраза е предмет на анализа на многу правни научници и филозофи. Одтука, станува јасен фактот дека говорот на омраза претставува еден повеќедимензионален концепт, кој може да се третира од повеќе агли. Сепак, целта на оваа глава е да ја појасни нормативната и законската гледна точка на овој концепт, со посебен акцент на стандардите и постоечките правни норми, кои служат за регулирање, односно за ограничување на употребата на говорот со кој се изразува или потикнува омраза. Самиот магловит поим на терминот говор на омраза дозволува не само различни гледни точки туку и спротивставени. Токму заради тоа, постојат два кампуса на размислување во однос на дефинирањето но и начинот на регулирање на употребата на овој говор. Во едниот кампус спаѓаат оние кои го поддржуваат законското регулирање на говорот на омраза, додека во другиот кампус се оние кои ја критикуваат потребата од регулирање на оваа категорија на изразувањето, аргументирајќи дека еден таков потфат би ја ограничила слободата на изразување. Овие поделби произлегуваат и од нејаснотијата во дефинирањето на поимот говор на омраза. Така, најпрво треба да се анализира дефиницијата, ако постои таква, на терминот говор на омраза, во правна смисла, како и контекстот во кој оваа дефиниција попримила одредена форма.

Има многу автори кои се обиделе да го дефинираат говорот на омраза (на пр. Coliver 1992; Alexander 1996; Gould 2005; Benesch 2012; Sellars 2016, и др). Заедничко за нив е обидот да го дефинираат говорот на омраза во правна смисла, значи во едно сфаќање кое може законски да се регулира на една или друга форма. Во овој контекст, Sellars (2016) тврди дека дефиницијата за говор на омраза во голема мера зависи и од субјективните ставови на истражувачите на овој феномен. Така, некои од нив не гледаат потреба за воведување законски казни против употреба на говор на омраза, туку едноставно бараат да го разберат како концепт. Други повикуваат на правна санкција против говорот на омраза. Третите остануваат неутрални (како што се цитира во Tontodimamma et al., 2020). Сепак, законското регулирање на говорот на омраза не е едноставен процес. Како што аргументира Brown (2017), “бидејќи правните значења

[на говорот на омраза] се засноваат на множество длабоки вредности и принципи за кои луѓето оправдано не се согласуваат, не е изненадувачки појавата на ваквата дивергенција во дефиницијата на самиот поим, кој се наоѓа во епицентарот на несогласувањето” (стр.4). Проблемот на дефинирањето на овој поим не се заснова само на правниот аспект. Всушност, главниот проблем се состои во потешкотијата да се најде дефиниција која вклучува дебата помеѓу правниот, политичко-филозофскиот, како и културниот пристап за тоа кои се границите на таканаречената *слобода на изразување*. Постигнувањето на консензус за границите на слободата на изразување, во секое значење, потоа би овозможило дефинирање на спротивното – *говорот на омраза.* Таквата дефиниција треба да ја земе предвид деликатната рамнотежа помеѓу разјаснувањето на тоа што се нарекува говор на омраза и неосуетување на фундаментална слобода на изразување. Затоа, пред да дадеме преглед на дефинициите за говорот на омраза, треба да се обидеме да го разбереме концептот на слобода на изразување. Според члеот 10 на Европскиот договор за човекови права (1950), слободата на изразување се дефинира на следниов начин: “Секој има право на слобода на изразување. Ова право вклучува слобода на мислење и примање и пренесување информации и идеи без мешање од страна на јавните органи и без оглед на границите.” Потоа, текстот продолжува да ги објаснува неопходните ограничувања на оваа слобода, наведувајќи дека „остварувањето на овие слободи, сè додека во себе носи задачи и одговорности, може да подлежи на формалности, услови и ограничувања или казни, како што е предвидено со закон. Ова ограничување е неопходно во едно демократско општество, во интерес е на националната безбедност, територијалниот интегритет, јавната безбедност, служи за заштита на угледот или правата на другите, за спречување откривање на класифицирани информации или за заштита на авторитетот и непристрасноста на судството.” (како што се цитира во Parmar 2018, стр.6)

И покрај недостатокот на консолидирана и сеопфатна дефиниција за говорот на омраза, напорите за окарактеризирање на овој концепт не недостасуваат од крајот на Втората светска војна наваму. Меѓу најодржливите е препораката на Советот на Европа (1997) дека “говорот на омраза ги вклучува сите форми на изразување кои споделуваат,

потикнуваат, промовираат или оправдуваат расна омраза, ксенофобија, антисемитизам или други форми на говор на омраза врз основа на нетолеранција, вклучително и нетолеранција изразена преку агресивен национализам и етноцентризам, дискриминација и непријателство кон малцинствата, мигрантите и други.” (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, стр.2). Според специјалното досие “Говор на омраза: што е тоа и како да се разликува”, иако дефинициите за говорот на омраза и мерките за регулирање на оваа категорија започнаа да се актуелизираат главно по 90-тите години, концептот постоеше далеку пред тоа време. Но, фокусот се промени или еволуираше од “расна омраза, антисемитизам, и историски ревизионизам” од минатиот век, во вклучување на “религиозните малцинства, жени, ЛГБТ групи, лица со попреченост, стари лица,” итн., во новиот век (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, стр.3). И покрај проширувањето на фокусот на категориите погодени од говорот на омраза, сепак, суштината на овој концепт остана иста и тоа е таргетирање, преку овој говор, на луѓето “врз основа на нивните карактеристики или услови” (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, стр.4). Токму овие карактеристики се обидуваат да бидат заштитени преку разни правни механизми. Списокот на овие карактеристики, кој е затворен по природа и на кој не може да се додадат други елементи, вклучува: “раса, религија, јазик, етничка припадност и национално потекло, физички и ментални попречености, сексуална ориентација и/или родов идентитет.” (Шулевска и сор. 2015, стр.29). Ограничувањето на списокот со овие карактеристики се прави со цел да се разликува говорот на омраза од другите видови на абразивно изразување, и да се разјасни законодавството кое ќе го ограничи или санкционира употребата на овој јазик (Шулевска и сор. 2015, стр.38).

Според “Анализа на состојбата со говорот на омраза во Република Македонија”, говорот на омраза се разликува од другите форми на абразивен говор, како што се навреда и клевета. Тој се разликува како во однос на повредата направена врз поединецот, така и во однос на правните последици за употребата на таков говор. Така, навредата или клеветата се сметаат за типови на абразивни говори кои не го нарушуваат подеднакво достоинството на поединецот или го нарушуваат во помала мера отколку кога се користи говор на омраза против него/неа. Исто така, додека навредите или клеветата се третираат според граѓанско-правните

норми, говорот на омраза се третира според кривично-правните норми (Шулевска и сор. 2015, стр.39). Подолу, текстот ќе се осврне на правните форми на казнување на говорот на омраза, прво според меѓународното право, а потоа во правната рамка на Република Северна Македонија.

Говорот на омраза во меѓународното право

За да може овој говор да добие ефикасен правен третман, односно неговата употреба да биде ограничена, ако не е и целосно спречена, воспоставени се соодветни меѓународни механизми, главно од Обединетите нации. Постојат неколку документи кои содржат правила или механизми за регулирање на слободата на изразување, а во нивна рамка и на ограничувањето на негативните форми на оваа слобода, односно говорот на омраза, што ги крши правата на другите. Меѓу најважните се: Универзалната декларација за човекови права (1948), Меѓународниот пакт за граѓански и политички права - МПГПП (1966), (кој го вклучува Комитетот за политички и граѓански права што работи според овој пакт), Конвенцијата на ООН за елиминација на сите форми на расна дискриминација (КЕСФРД) (1965) (која го вклучува Комитетот за елиминација на расна дискриминација кој работи според оваа конвенција / КЕРД) итн., (Шулевска и сор., 2015).

ООН го третира говорот на омраза главно преку член 4 од КЕСФРД и член 20 од МПГПП. Сепак, според Alkividaou (2018) овие написи не ги регулираат целосно сите аспекти на говор на омраза, како што “се сексуална ориентација и родов идентитет.” На овој начин се создава правен вакум, поради што прашања како “хомофобичен или трансфобичен” говор остануваат неказнети (стр.217). Членот 4 од КЕСФРД вклучува одредби за “забрана на идеи, пропаганда, расистичко изразување, но исто така и на насилни расистички акти или поттикнување на такви активности”. Според толкувањето што Alkividaou (2018) го дава на овој член, одредбите содржани во последниве имаат за цел да одговорат на расната омраза, во која било форма во која се манифестира. Особено, тие имаат за цел да решат случаи кога ваквиот негативен феномен се користи од јавните органи. Директно, овој член забранува јазик кој:

е насочен против групи признати според член 1 од Пактот - кој забранува дискриминација врз основа на раса, боја, потекло, национално или етничко потекло - како што се домородните народи, групи врз основа на нивното потекло, имигранти или не-државјани, вклучително и печалбари, бегалци, баратели на азил, како и јазикот што ги погодува жените припадници на овие или други ранливи групи..., јазик што влијае на лица кои припаѓаат на етничка група, кои практикуваат различна религија од онаа на мнозинството, вклучувајќи изрази на исламофобија, антисемитизам и други слични манифестации на омраза кон етнорелигиозни групи. (Општа препорака, бр.35, ЦЕРД 2013, став 6).

Овој член се смета за исклучително важен, дури и како главен инструмент за борба против говорот на омраза. Неговата важност се состои во фактот што предвидува казнени механизми насочени кон искоренување на расната дискриминација и заедно со другите члена на Конвенцијата предвидува бројни ресурси во служба на борбата против овој феномен. Така, државите потписнички на оваа Конвенција, меѓу другото, се должни да прогласат за казниви дела со закон:

(а) Целосната дисеминација на идеи засновани врз расна супериорност или омраза, во било каква форма;

(б) Поттикнувањето на расна дискриминација, презир или дискриминација на членови на група поради нивната раса, боја, потекло или национално или етничко потекло;

(в) Заканите или поттикнувањето на насилство врз лица или групи под (б) погоре;

(г) Изразувањето на навреда, потсмев или клевета против лица или групи или оправдување на омраза, презир или дискриминација од причини под (б) погоре, кога тие јасно предизвикуваат поттикнување на омраза или дискриминација;

(д) Учество во организации и активности кои промовираат и поттикнуваат расна дискриминација; (Член 4 од КЕСФРД, Општи препораки, бр. 35; CERD, 2013, стр. 4).

Овие мерки се повторуваат во Резолуцијата 66/143 на Генералното собрание на ООН, како и во Резолуцијата 16/18, на Советот за човекови

права на ООН, каде што првата бара од земјите-членки на оваа организација да се “борат против сите форми и манифестации на расизам”, додека втората бара од државите да го “криминализираат поттикнувањето на непосредно насилство засновано врз вера или уверување.” (Резолуција на Генералното собрание 66/143, 2012 година; Резолуција на Советот за човекови права 16/18, 2011 година, како што се цитира во Alkividao, 2018). Овие резолуции сметаат дека не е доволно за земјите-членки само декларативно да го казнуваат говорот на омраза, подготвувајќи закони што ќе го решат ова прашање, но исто така и да преземат чекори кон имплементација на таквите закони. Во постапувањето со специфични случаи на говор на омраза, како што е случајот *Геле против Данска (2006)*, Комитетот за елиминација на расна дискриминација проценил дека:

> за целите на член 4 од Конвенцијата, актите на расна дискриминација не е доволно едноставно да се прогласат на хартија како казниви со закон. Напротив, кривичните закони и другите законски одредби кои забрануваат расна дискриминација мора ефикасно да се спроведуваат од страна на надлежните локални судови и други државни институции. Оваа обврска е имплицирана од членот 4 на Конвенцијата, според која државите потписнички ‘преземаат усвојување на непосредни и позитивни мерки’ за да се искорени секое поттикнување или дејствување на расна дискриминација. (Геле против Данска, Комуникација бр. 34/2004 (15 март 2006), став 7.3).

И покрај овие јасни одредби на оваа Конвенција, нивното спроведување од страна на земјите потписнички остава многу да се посакува. Како што е јасно потенцирано во “Заедничкото отворено писмо за загриженост за глобалниот раст на говорот на омраза”, доколку казнените механизми против говорот на омраза беа целосно применети од земјите потписнички на оваа Конвенција, тие не би продолжиле да шират страв, демонизација и инфериорен третманот кон групи луѓе врз основа на нивната етничка припадност, пол, раса итн. Покрај тоа, ваквите акции продолжуваат да ги вршат јавни личности, кои преку екстремистички говори и дејства поттикнуваат омраза, што честопати предизвикува насилни акти со трагични последици (Човекови права на ООН,

Канцеларија на Високиот Комесар, 2019, став 3-4). Сепак, овој неуспех во спроведувањето на одредбите утврдени во оваа Конвенција не произлегува само како резултат на отсуство на волја на земјите потписнички. Според Alkiviadou (2018), оваа стагнација доаѓа и како резултат на двосмисленост при формулирање на одредби кои забрануваат расистички изрази или постапки. Нејаснотијата во концептот за тоа што претставува расистички говор и како тој конкретно се манифестира го отежнува спроведувањето на ефективни механизми против него. Затоа, според авторот "чекор кон поуспешна имплементација на националното законодавство за расистички говор е појаснувањето [од ОН] за забрането однесување и воспоставување на дефинитивна рамка за расистички говор" (стр.213).

Членот 20 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП) се разликува за својата "задолжителна" природа кон државите потписнички да го спроведат домашното законодавство кое забранува промовирање на говор на омраза (Temperman, 2015, стр. 68). Овој член предвидува дека "секој застапник на национална, расна или религиозна омраза што претставува поттикнување на омраза, непријателство или насилство ќе биде забрането со закон" (член 20 од МПЧПП, Temperman, 2015, стр. 68). Сепак, овој член не е лесно применет од државите потписнички, оправдувајќи се дека со тоа се нарушува слободата на изразување. Така, многу држави ги зголемувале ограничувањата кон примената на овој член од МПЧПП. Како што се илустрира од Temperman (2015), држави како Белгија или Луксембург ја ограничуваат примената на овој член во случај кога тој се коси со уставните и меѓународно заштитените основни права и слободи. Според толкувањето на овој член од страна на Белгија:

> Белгиската влада изјавува... дека членот 20 како целина ќе се спроведе земајќи ги предвид правата на слободата на мислата и религијата, слободата на мислење и слободата на собирање и здружување, утврдени со членовите 18, 19 и 20 од Универзалната декларација за човекови права и утврдени со членовите 18, 19, 21 и 22 од Конвенцијата (стр. 72).

Слично и Луксембуршката влада изјавува дека не чувствува обврска да го вметне овој член во сопственото национално законодавство и дека нејзиниот пристап кон овој член ќе биде условен со “разгледување на слободата на мислата, религијата, мислењето, собирот и здружувањето, како што е предвидено… со Повелба за човекови права.” (Temperman, 2015, стр.72). Но, во Повелбата на ООН е разјаснето дека застапувањето станува казниво ако претставува “поттикнување јавно, намерно, експлицитно и систематско поддржување на омраза против одредена група на луѓе”, одејќи уште подалеку, за да се разјаснат поимите “омраза, поттикнување, насилство, дискриминација,” итн., (Извештај на Специјалниот известувач за унапредување и заштита на правото на слобода на мислата и изразувањето (2012) А / 67/357, став 44 (б), како што е цитирано во Alkividaou, 2018, стр. 214). Јасна квалификација за тоа што претставува говор на омраза казниво со закон, овозможува правната рамка правилно да се толкува или применува од државите потписнички. Сепак, овој член не пропишува казнени мерки против употребата на говор на омраза. Во него едноставно е наведено дека овој говор треба да биде забранет со закон, но не дефинира дали оваа забрана вклучува административна, прекршочна или кривична казна. Нејасната терминологија што се користи и во членот 4 од Конвенцијата за елиминација на сите форми на расна дискриминација и во членот 20 од меѓународниот пакт за граѓански и политички права го отежнува спроведувањето на казнените мерки. Додека првиот документ ја користи терминологијата „казниво со закон“, вториот ја користи терминологијата „забранета со закон“, но никој јасно не ја дефинира правната последица од употребата на таков јазик (Alkiviadou, 2018, стр.216).

Третман на говорот на омраза од страна на Советот на Европа (СЕ) и правото на Европската унија (ЕУ)

СЕ и ЕУ, иако главно се базираат на механизми против говорот на омраза, кои потекнуваат од меѓународното право, исто така, предвидуваат голем број права кои се во ривалство едни со други. Со други зборови, говорот на омраза е во центар на судирот на концепти како што се “слобода на изразување, право на освестување, или на религија” (Weber, 2009, стр.2). Овие конфликти или нејаснотии се покомпетентно решени од Европскиот суд за човекови права, кој

функционира како наднационално тело во рамките на СЕ. Според Шулевска и сор. (2015), ова тело не само што ги решава прашањата за судир помеѓу низа права и нивните ограничувања, туку исто така ги одредува и релевантните казни за нивно кршење или непочитување. Во своето донесување одлуки, овој суд се заснова на утврдените одредби од Европската конвенција за човекови права. Оваа Конвенција, во својот член 10, ги дефинира правата но и обврските што следуваат со нивната употреба. Од овие дефиниции, Судот потоа одлучува за разумноста на ограничувањето на слободата на изразување, обидувајќи се да дефинира прецизни законски ограничувања на слободата на изразување, така што овие ограничувања имаат “легитимни цели” и да имаат пропорционалност на мерката за ограничување на изразувањето (Шулевска и сор., 2015). Овој суд работи независно од националните судски одлуки, а понекогаш донесува поинакви пресуди за случаите што ги судат локалните судови.

Судот на правдата на ЕУ работи во иста линија, укажувајќи на усогласување на европскиот пристап кон човековите права и нивните ограничувања. Според “Анализа на состојбата со говорот на омраза во Република Македонија”, пресудите на овој суд значително придонесоа во напорите на ЕУ против расизмот. Овие напори, отелотворени во Договорот од Мастрихт и пошироко, ја одразуваат свеста на институциите на ЕУ за јазикот што ја промовира поделбата помеѓу „европски“ и „неевропски“ и кој влече корени во темните агли на европската историја на расистичка дискриминација. Во концептот на расистички говор, законот на ЕУ вклучува “случаи на говор на омраза заснован на раса, религија и националност, политички говори, говори засновани на тоталитарни доктрини итн.” (Шулевска и сор. 2015, стр.43).

ЕУ и ЕК, покрај гореспоменатите судови, се потпираат и на низа други механизми и институции кои сакаат да ја регулираат слободата на изразување со ограничување на она што се смета за говор на омраза. Се разгледуваат некои од најважните: Европската конвенција за човекови права (1950), Европската комисија против расизам и нетолеранција (1993), Агенцијата за основни права (2007), Европската повелба за човекови права (2000 година), Рамковна одлука за расистички и ксенофобични престапи (2008 година) итн., (Михајлова, 2013).

Говорот на омраза во легислативата на Северна Македонија

Уставниот поредок на Република Северна Македонија се заснова на основните вредности како што се човековите права и слободи, признати и во меѓународното право. Уставот на РСМ јасно ја дефинира еднаквоста на нејзините граѓани во основните слободи и права "без оглед на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичките и верските убедувања; социјална и имотна состојба" (член 9). Член 16 гарантира слобода на мислата, член 19 гарантира слобода на вероисповед, додека амандманот VIII/1 го гарантира правото "на претставниците на заедниците слободно да го изразуваат, да се грижат и да го развиваат нивниот идентитет и карактеристиките од нивната заедница" (Устав на РСМ, Основни права и слободи на човекот и граѓанинот, Амандман VIII).

Сепак, националното законодавство не е многу јасно во врска со говорот на омраза. Следствено, механизмите што ќе помогнат да се спречи или ограничи или заштити овој говор остануваат нејасни. Според "Анализа на состојбата со говорот на омраза во Република Македонија" (2015), прашањето за говорот на омраза е подетално обработено во рамките на Кривичниот законик, поточно во членот 179, кој експлицитно вели: "тој кој има намера јавно да се потсмева, го исмева македонскиот народ и претставниците на етничките заедници што живеат во Република Македонија, ќе се казни со парична казна", и во членот 319 став 1, во кој се вели: "Оној кој со сила, лошо постапување, загрозување на безбедноста, исмејување на национални, етнички, верски или други симболи, со палење, уништување или на друг начин оштетување на знамето на Република Македонија или знамињата на други земји, со оштетување на странски предмети, споменици, гробишта или други дискриминаторски форми, директно или индиректно, ќе предизвикаат или поттикнат омраза, поделба или нетолеранција врз основа на пол, раса, боја на кожа, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјална припадност, религија или верување, други форми на верување, образование, политичка припадност, личен или социјален статус, физички или ментални ограничувања, возраст, семеен или брачен статус, имотна состојба, здравствена состојба или врз која било друга основа, предвидени со

закон или ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од еден до пет години.” (Кривичен законик на РСМ). Посериозна или квалификувана форма на член 319 постои “ако делото од став 1 го сторило лице со злоупотреба на својата позиција или овластување или ако тоа доведе до хаос и насилство врз луѓе или предизвика штета од големи размери, [со што сторителот] се осудува на казна затвор од една до десет години” (ч.319, стр.2 од Кривичниот законик на Република Северна Македонија).

Расната дискриминација и други видови дискриминација се предмет на инкриминација според член 417. Овој член дефинира кривична казна затвор од 6 месеци до 5 години, доколку се докаже дека “е сторено повреда на основните човекови права и слободи признаени од меѓународното право врз основа на родова разлика, боја на кожа, пол, етничка припадност” (ч.417 (1)). Овој член предвидува и казни за оние кои прогонуваат организации или индивидуи за нивната посветеност на еднакви права, како и за оние кои “шират идеи за расна супериорност” (ч.417 (2), (3)). Кривичниот законик исто така предвидува казна затвор во случај на “одобрување или оправдување на геноцидот, злосторствата против човештвото и воените злосторства” (ч.407-а). Еден од членовите на овој законик го инкриминира и говорот на омраза, особено говорот кој шири расизам и ксенофобија, кој што се реализира преку компјутерскиот систем (ч. 157, Кривичен законик на РСМ).

Надлежен орган во Република Северна Македонија, на кој се пријавени сите кривични дела предизвикани како резултат на говор на омраза, е Министерството за внатрешни работи. Покрај ова министерство, ваквите кривични дела можат да бидат поднесени во сите основни јавни обвинителства. Говорот на омраза изразен преку компјутерскиот систем може да се претстави и како кривично дело во Единицата за електронски криминал во Министерството за внатрешни работи (Шулевска и сор., 2015).

Друг закон што го регулира говорот на омраза на територијата на РСМ е Законот за спречување и заштита од дискриминација. Тековниот Закон за спречување и заштита од дискриминација (изгласан во Собранието на 27 октомври 2020) содржи некои новини и е понапреден

во споредба со Законот за заштита од дискриминација од 2010 година. Со овој закон се усогласуваат директивите на Европскиот парламент и Советот, како што следува: Директива бр. 2000/78/ЕУ на Советот од 27 ноември 2000 година за утврдување на општата рамка за еднаков третман при вработување и занимање, ЦЕЛЕКС бр. 32000L0078; Директива бр. 2004/113/ЕУ на Советот од 13 декември 2004 година за спроведување на принципот на еднаков третман помеѓу мажите и жените при пристап и обезбедување на стоки и услуги, ЦЕЛЕКС бр. 32004L0113 и Директивата бр. 2006/54/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 5 јули 2006 година за спроведување на принципот на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во областа на вработувањето и занимањата (преработени), ЦЕЛЕКС бр. 32006L0054.

Целта на овој закон е да обезбеди принцип на еднаквост, како и да спречи и заштити од дискриминација при остварувањето на човековите права и слободи. Во исто време, Законот за спречување и заштита од дискриминација "ги регулира формите на дискриминација, постапката за заштита од дискриминација, како и составот и работата на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација" (ч.1). Дискриминацијата е дефинирана во посебен член (ч.6) како: "Секоја разлика, исклучување, ограничување или претпочитање што се заснова на дискриминаторска основа што е сторено со дејствие или непостапување, кое има за цел или последица на попречување, ограничување, искористување или остварување на правата и слободите на одредено лице или група. Дискриминацијата ги опфаќа сите форми на дискриминација, вклучително и неможноста за соодветно прилагодување и оневозможување на пристап до инфраструктурата, добрата и општите услуги". Членот 7 продолжува да дефинира мерки или активности што се исклучени од третирањето како дискриминаторски. Според тој, "нема да се сметаат за дискриминаторски мерките и активностите преземени со цел да се елиминира нееднаквата реализација на човековите права и слободи до постигнување на де факто еднаквост на поединецот или групата, доколку разликата е разумна и објективна и средствата за реализација на таа цел се пропорционални, соодветно адекватни и неопходни" (ч. 7, стр.1). Исто така, следново нема да се смета "како дискриминација: а). Различен третман на лица кои не се државјани на Република Северна Македонија во однос на правата и

слободите дефинирани во Уставот на Република Северна Македонија, во законот и во ратификуваните меѓународни договори во согласност со Уставот, кои потекнуваат директно од државјанството на Република Северна Македонија и б). Различен третман на лица според дискриминаторски основи како резултат на нивната професија или активност или како резултат на условите во кои се развива таа професија.” (ч.7, стр.3, точки 1 и 2, Закон за спречување и заштита од дискриминација, 2020, Службен весник на РСМ, бр. 258, 2020).

Надлежен орган пред кој граѓаните можат да поднесат тужба во случај на дискриминација е Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, формирана врз основа на законот, како и основниот суд. Судската заштита во случај на дискриминација е дадена во петтата глава од законот и утврдено е дека надлежен суд е Граѓанскиот суд кој постапува според одредбите на Законот за оспорена постапка и исто така е предвидено дека постапката е итна постапка (Поглавје V, Закон за спречување и заштита од дискриминација, 2020 година, Службен весник на РСМ, бр. 258, 2020).

Иако во Република Северна Македонија постои широка законска рамка која се обидува да се осврне на говорот на омраза, овој третман се прави на многу широк начин, со што се оневозможува да се преземат ефикасни судски дејствија против нив. Според анализата извршена од авторите Шулевска и сор. (2015), главниот проблем лежи во непризнавањето на овие дела како “посебна форма на кривично дело”. Речиси секогаш е потребно да се направи “попрецизно толкување” на случајот со говор на омраза, а за време на судењето, националните судови се потпираат на судската пракса на Европскиот суд за човекови права (Шулевска и сор., 2015, стр. 49-51). Сепак, судовите се секогаш воздржани во прифаќањето на говорот на омраза како кривично дело. Тие исто така се под постојан притисок од централната власт и затоа не уживаат независност како трета моќ. Поради оваа причина и нивната активност се карактеризира со недостаток на независност и непристрасност, како основни демократски принципи за објективно и фер судство (Шулевска и сор., 2015).

Понатаму, јазикот на омраза во Северна Македонија влече корени во етничка дискриминација, што според Извештајот за истражувањето "Дискриминација врз основа на етничка припадност" е најчеста основа на дискриминација (Кржаловски и сор., 2010). Освен тоа, етно-националистичката реторика на политичари, јавни личности, колумнисти, е претставена како еден од најголемите поттикнувачи на говорот на омраза. Овој јазик придонесува кон омразата кон другиот и неговото етничко потекло притоа славејќи ја сопствената етничка припадност (Шулевска и сор., 2015).

Од овие и други причини, бројот на проблеми со говорот на омраза доставени до надлежните органи е исклучително мал, за што сведочи статистиката на која се повикува Шулевска и сор., (2015) во "Анализата за состојбата на говорот на омраза во Република Македонија." Со оглед на овој занемарлив број, постапуван од државните судови, тешко е да се замисли степенот на присуство и сериозноста на ситуацијата со говорот на омраза во земјата. Следствено, станува тешко да се изгради судска пракса што го унапредува законот и во смисла на заштита од говор на омраза.

Иако Република Северна Македонија формално го покрива прашањето на говорот на омраза со релевантно законодавство, развојот на законски казнени механизми против манифестации на говор на омраза е предуслов за развој на владеењето на правото, заснован на демократски принципи. Развојот на таквите механизми е повеќе од неопходен во општеството кое, поради длабоките етнички поделби, лесно може да се деградира во нетолеранција и насилство, како резултат на дискриминација, омраза и предрасуди.

Заклучок

Правните механизми против говорот на омраза, како што се елаборирани во рамките на меѓународното право и националното право, укажуваат на обид за борба против форми на говор на омраза што му штети на општеството. Иако ООН, преку гореспоменатите документи, ги демонстрира своите напори за правилно решавање на говорот на омраза, во смисла на ограничување или заштита од него, останува нејасно дали

неговата улога ја надминува симболичката. Со други зборови, заради празнините презентирани во дефиницијата на оваа категорија, соодветните механизми за казнување и прагот над кој овој јазик се смета за кривично дело, улогата на меѓународните организации во ова прашање не е секогаш ефикасна. Уште повеќе, самите документи на ООН понекогаш се во спротивност едни со други, како во концептуализирањето на говорот на омраза, така и при неговото казнување.

Овие напори на институциите и меѓународното право кон регулирање на слободата на изразување и ограничување на говорот на омраза, исто така, влијаат врз изготвувањето и спроведувањето на законодавството за говорот на омраза на државите потписнички. Сепак, како што е наведено погоре, овие законски рамки и придружните механизми не се секогаш целосно прифатени од националното законодавство на државите потписнички. Државите потписнички честопати не сакаат да ги усвојат овие законски одредби, токму поради ‘осветуањето’ на слободата на изразување. Тврдејќи дека усвојувањето механизми против говорот на омраза е спротивно на правото на слободно изразување, државите потписнички често ги отфрлаат или само делумно ги прифаќаат овие одредби, под услов тие да не се косат со основните слободи како што се слободата на мислата, изразувањето, собирањето итн.

Како што беше дискутирано во случајот со Северна Македонија, главниот недостаток во прашањето за контролирање на говорот на омраза не лежи толку во нормативната рамка на земјата, колку во спроведувањето на мерките предвидени со оваа рамка од надлежните тела. Слично на меѓународните одредби, и националните страдаат и од недостаток на точно прецизирање на говорот на омраза како посебна форма на кривично дело. Следствено, дејството на надлежниот орган не е ефикасно. За ова, потребно е да се разработи формалната правна рамка за јасно да се дефинира не само концептот, туку и санкционирањето на говорот на омраза. И на меѓународно и на национално ниво, мора да се најдат соодветни форми и механизми што ќе овозможат изградба на законски рамки што ќе бидат не само посеопфатни (вклучително и заштита од дискриминација по други основи, како што се родовата

припадност или сексуалната ориентација), но исто така ќе овозможи некриминално постапување за дела што произлегуваат од говор на омраза, дури и кога не можат да бидат инкриминирани, токму заради штетата што тие ја предизвикуваат на општеството.

Референци:

1. Alkiviadou, N. (2018). The Legal Regulation of Hate Speech: The International and European Frameworks. Politička Misao, 55(4), 203–229. https://doi.org/10.20901/pm.55.4.08
2. Brown, A. (2017). What is hate speech? Part 1: The Myth of Hate. Law and Philosophy, 36(4), 419–468. https://doi.org/10.1007/s10982-017-9297-1
3. Caucaso, B. O. E. (2018). *Hate speech: what it is and how to contrast it*. Media Freedom Resource Centre OBCT. https://www.rcmediafreedom.eu/Dossiers/Hate-speech-what-it-is-and-how-to-contrast-it
4. Gazeta Zyrtare e RMV-së, Nr. 258, 30 Tetor 2020
5. *General recommendation No. 35: Combating racist hate speech*. (2013, September). UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html
6. Golubovska, J., Shulevska, H., Mladenova, V., & Barlakovska, S. (2015). *White paper on the situation with hate speech in the Republic of Macedonia*. The Helsinki Committee for Human Rights of the Republic of Macedonia. https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2015/10/Bela_kniga_en.pdf
7. Kërzhallovski, A., Andreevska, E., Latifi, V., Çupi, R. A., Kamberi, M., & Misev, V. (2010, December). *Diskriminimi në bazë të përkatësisë etnike: raport nga hulumtimi*. OSCE. https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/116793.pdf
8. Shulevska, H., Gollubovska, H., Mlladenova, V & Barllakovska, S. (2015). Analizë e gjendjes për gjuhën e urrejtjes në Republikën e Maqedonisë. https://mhc.org.mk/sq/publicationsanalyzes-sq/analize-e-gjendjes-per-gjuhen-e-urrejtjes-ne-republiken-e-maqedonise/
9. Mihajllova, E., Baçovska, J., & Sheqerxhiev, T. (2013). "Liria e fjalës dhe gjuha e urrejtjes". OSBE.
10. *OHCHR | Joint open letter on concerns about the global increase in hate speech*. (2019). United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25036&LangID=E

11. Parmar, S. (2018). The Legal Framework for Addressing “Hate Speech” in Europe. Council of Europe. https://rm.coe.int/opening-session-2-parmar-the-legal-framework-for-addressing-hate-speec/16808ee4bf
12. Temperman, J. (2015). Religious Hatred and International Law: The Prohibition of Incitement to Violence or Discrimination (Cambridge Studies in International and Comparative Law, Series Number 118). Cambridge University Press.
13. Tontodimamma, A., Nissi, E., Sarra, A. *et al.* Thirty years of research into hate speech: topics of interest and their evolution. *Scientometrics* **126,** 157–179 (2021). https://doi.org/10.1007/s11192-020-03737-6
14. Weber, A. (2009). Manual on Hate Speech. Council of Europe.
15. Кривичен законик. (2012). Pravdiko. https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Krivichen-zakonik-integralen-prechisten-tekst.pdf
16. Устав Р.С.М. (n.d.). Собрание На Република Северна Македонија. Retrieved 2020, e marr nga https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf

ГОВОРОТ НА ОМРАЗА ВО СПОРТОТ И ПРЕДИЗБОРНИТЕ ПОЛИТИЧКИ СРЕДБИ – КАКО ЕТНОЛИНГВИСТИЧКА ПОЈАВА

Бертон Сулејмани, Мустафа Ибрахими

Во последниве години, спортот како еден вид популарна и алтернативна култура стана тајна/магична моќ, која крева милиони луѓе на нозе, ги растерува по улички и улици, ги турка да се борат меѓусебно, им нуди чувствителност и кондензација на емоции, што тие не го наоѓаат во нивниот обичен секојдневен живот, предизвикува вознемиреност и страдање или радост и прослава, честопати прави врева и го прекинува нормалниот живот. (Pajaziti, 2011). Оваа реторика и однесување продолжува и денес, насекаде во светот, но во некои земји како Босна и Македонија, хулиганството и говорот на омраза заснован на национална и верска омраза ги загрозуваат меѓуетничките односи, но и самото постоење на државата.

Национализмот повеќе се рефлектира во спортот, во мултикултурните општества. Со прекумерен национализам "оди", и неизбежен говор на омраза. „Ескалацијата на национализмот во спортот е исто така условена од влијанието и дејствувањето на екстремните идеолошки струи во општеството и нивниот обид по секоја цена да ги пренесат националистичките страсти на полето на спортот. (Shtakiq, 1996)

Анализирајќи ги државите од дваесеттиот век, откриено е дека тие се заинтересирани за спорт и физичка култура, како да станува збор за некаква паравоена обука. Ова особено важи за државите со тоталитарни одлики и за државите кои се подготвуваат за војна. Пред избувнувањето на Првата светска војна, Анри Дегранж, директор на спортскиот магазин „Авто“ и човекот кој ја основаше познатата велосипедска трка „Тур де Франс“, ја бранеше тезата дека „*војната, општо земено е само спорт, голем натпревар помеѓу две нации.*“. Во неговата земја, наставата по физичка култура до 1926 година беше под покровителство на Министерството за војна. Историчарот Ерик Хобсбаум, истакнува дека, *“идејата за создавање на национални спортски идоли и поврзување на симпатизерите со спортските клубови може да се искористи кога им треба психолошка или воена мобилизација на граѓаните*. Понатаму, тој

истакнува, дека *„помеѓу двете војни, меѓународниот спорт стана национална војна, а спортистите што го претставуваат својот народ или држава, дури и навивачот, станаа дел од нивната нација.*” (Hobsbawn, 1993, стр.156).

Фашистичката Италија се смета за прва земја што го инструментализира фудбалот за политички цели. За оваа цел, Мусолини го искористи Второто светско првенство, кое се одржа во 1934 година во Италија. По тој повод, Мусолини ги нарече играчите на италијанската репрезентација *„војници во служба на нацијата.*“ (Milza, 1990, стр.164).

Во последниве години, спортските истражувачи и спортската јавност, особено насилното однесување на навивачите на фудбалски натпревари, што во 80-тите години доведе до бројни крвави инциденти, од кои најсериозни и со најголем број жртви се случија на стадионите Хајсел во Брисел (29 мај 1985 година, 39 мртви) и во Хилборо, Шефилд (15 април 1989 година, 95 мртви), привлече внимание кон здружението на најагресивните навивачки групи во Европа со крајната десница. Според Дидије Паже *“групи фашисти многу често делуваат на фудбалските терени.”* Сите европски тимови имаат свои фашистички групи. Овие фашисти многу добро разбраа дека фудбалот е иста активност како и војната, и тие тоа го доживуваат со ентузијазам. Секоја недела стадионите се полни со потенцијални фашистички кандидати, толку многу што спектаклот нуди омраза кон другиот. Фудбалот е војна, а фудбалските стадиони се полигони за млади нацисти кои сонуваат за пространи простори. (Pages, 1990, стр.137-139)

Според белгискиот криминолог Крис ван Лимберген, „фудбалскиот вандализам е соодветно поле за регрутирање членови на екстремната десница“. Лимберген ги опишува, пред сѐ, струењата во Белгија *„фудбалските сцени се карактеризираат со расизам, сексизам, екстремен регионализам и антисемитизам* “(Limbergen, 1990, стр. 80-81).

Дури и во комунистичките држави постоеше верување дека спортот е моќна алатка за политичка пропаганда и подготовка за евентуална војна. Идејата дека спортската поддршка се подготвува за војна (доколку е

потребно) се наоѓа и во поранешна Југославија за време и по смртта на Тито. Многу песни што се пееја на спортски настани поттикнуваа омраза и национализам на етничка основа, што подоцна се покажа во војните во 90-тите години на минатиот век, кога многу навивачки групи станаа паравоени групи.

Хулигани или патриоти?

Најфанатичните приврзаници, особено љубителите на фудбалот, припаѓаат на семејството на светски симпатизери - т.н. хулигани. Следејќи го примерот на европските симпатизери, особено италијанскиот и англискиот, симпатизерите на земјата привлекуваат внимание и со насилното и агресивно однесување. Екстремниот амигоизам е феномен кој навлезе и во највисоките кругови, каде може да сретнете група спортски манијаци, кои се нарекуваат себеси „*орда на злото*“, „*лоши сини момчиња*“, „манијаци“, „ѓаволи“, „хулигани“ и други. И во Македонија се среќаваат овие имиња, но притоа им се дава поголема национална боја, па кај македонската група се навивачите со имињата: „Комити“, „Лавови“, „Војводи“, „Сити парк момчиња“, „Чкембари“ , а кај албанската страна се навивачите: „Балисти“, „Илири“, „Шверцери“, „Скифтери“ идр.

Овие „заедници“, се разбира, имаат однесување паралелно со имињата што ги носат, се сејачи на семето на злото, повраќаат горчина врз играчите и навивачите на спротивставени тимови, кршат, уништуваат, палат, понекогаш дури и убиваат. Пред скоро секој важен фудбалски натпревар, безбедносните сили одземаат значителни количини на алатки и опрема, кои го загрозуваат човечкиот живот (жилети, ножеви од различна големина, експлозив и сл.) Хулиганството во спортски објекти, но и надвор е многу сериозен проблем, што го загрозува вистинскиот дух на спортот за да ги направи луѓето пријателски расположени.

Најголемиот дел од фолклорната поддршка на обожавателите се состои од песни со карактер на „хулиганство“, односно песни со кои навивачите намерно, од провокативни причини, прифаќаат улоги од асоцијални типови, социјални отпадници, алкохоличари, луди. На пример, Еве како изгледа предизвикот на навивачите на „Комити “од Скопје кога пеат:

Не јас не можам овде да седам,
не јас не можам шиптари да гледам,
дајте ни алкохол сега да пиеме,
а после надвор шиптари да биеме.

Вака изгледа предизвикот на навивачите на „Шферцери “од Скопје кога пеат (пеат на македонски за да бидат разбрани од противничките навивачи „Комити “):

Ние шферцерите пари си имаме,
Со ваши сестри “кур ташак “си играме, оле, оле.
Чаир е држава, држава шферцерска,
“Пуши” Вардаре ти заедно со комитите,

Спортот и национализмот

Денес, и поединците и општествата, меѓу другото, се промовираат во областа на спортот. Еден публицист тврди дека разните спортски натпревари се одраз на борбените натпревари од античко време. Трагедијата на давење на противникот се претвори во предизвикување емотивна трагедија на другиот и лично задоволство. Ова се однесува и на индивидуален и на колективен план. Затоа, ваквите појави на навивачите се прават главно „под грижа на лажен патриотизам и омраза, а не на национална толеранција, што ги загрозува мирот и безбедноста во земјата, и може да предизвика сериозни конфликти во едно мултиетничко општество како нашето.

Шовинистичкиот и варварскиот елемент честопати е вклучен во спортот. Имаме свежи слики од судири меѓу српските и хрватските навивачи - ултранационалисти на стадионите и спортските сали, кои беа грда увертира на крвавата војна во 90-тите години на минатиот век меѓу овие два народа. Вокабуларот и фразеологиите што ги користат хулиганите за борба со противникот подеднакво вклучуваат зборови од јазикот на насилство и смрт, како и од арсеналот на порнографски зборови и разни псовки. Тука „колењето“ и „пцуењето“, иако не се исти, имаат иста важност.

Така, група навивачи на „Звезда“ се нарекуваат „Зулу вориорс“ и се борат не само против странците, туку и на национална основа, како и против навивачите на ривалските клубови во градот:

Ој, Гробари, Гробари
ви сте сада нула,
прочи чете ко жабари,
против Ливерпула.
38,39 мртвих било тада,
беште кучи, беште кучи,
биче их и сада
(Čolović, 2000, стр.337)

Меѓу другите песни, од ваква природа со вулгарна и насилна содржина посветена на спротивниот клуб, е и песната на „Комитите“ испратена до навивачите „Чкембари“ од Битола:

„По Вардар трупови пловат,
комити чкембари колат. “

Како да се запре националистичката хистерија низ спортските арени во Македонија?

Низ спортските арени во Македонија, исто така, се среќаваме со националистичка хистерија, каде најслаткото навивање се смета за навреда на припадниците на друга нација. Зборот што најчесто се користи за време на овие навреди е зборот „смрт“.Ова обично се случува на натпреварите што се играат во Тетово, каде домаќини се екипите на Тетекс (македонски клуб) и Шкендија и Ренова (албански клубови). На овие натпревари има редовни навреди на национална, верска и расна основа. Обично за играчи од Африка, кои играат за противничкиот тим, се издаваат расни навреди, имитирајќи ги движењата и врисоците на мајмуните, додека албанските и македонските навивачи се навредени по национална и верска основа. Парадоксот и срамот не застануваат тука, затоа што македонските навивачи ги навредуваа Албанците во Белград, на фудбалскиот натпревар помеѓу Југославија и Македонија, иако тие не играа против Албанците, иако боите на репрезентацијата на Македонија ги бранеше и еден Албанец.

Обично навивачите од Скопје, познати како „Лавови“ и „Комити“, за да го искажат гневот од многуте порази што се случуваат на сред Скопје, ги навредуваат Албанците со извиците: „За Шиптари гасна комора“, „Мртов Шиптар Добар Шиптар“, „За вас само Бродец“, Нека разберат клетите шиптари, Македонско име нема да загине, и многу други навредливи зборови. Главниот аплауз на албанските навивачи е: „Карпалак“, кој пак навивачите на „Војводи“ го враќаат со „Планинска Бура“.Во скандирањата на ривалските навивачи, поделени по национална основа, честопати има дури и навивања со порнографски зборови. „Балисти“ - навивачите на клубот „Шкендија“ од Тетово на противникот им ја пеат песната „Македонско девојче“, но со мала промена на зборовите, нивната верзија е: „Македонско девојче, курва голема“.

На овој слоган, обожавателите на групата „Комити“ ја пеат песната:

> *“Радосен сум кога тепам шиптари,*
> *радосен сум кога е... бричени “...*

Мали измени на песни прават и навивачите на „Војводи“ на ривалскиот клуб „Тетекс“ од Тетово, кои наместо „*нека разберат клетите фашисти*“, пеат „*нека разберат клетите шиптари.*“

Ирационализмот на навивањето знае да оди дотаму што се дрзнува да допре дури и на „светците“ на другиот народ, како што се големите историски личности итн. Така, албанските навивачи честопати го извикуваат слоганот „*Тоше - педер*“, навредувајќи ја иконата на нивната музика, покојниот пејач Тоше Проески, што ги иритира спротивставените обожаватели, кои на тоа враќаат со скандирање „*Авио импекс*“, во знак на сеќавање на две авионски несреќа на оваа компанија, каде животот го загубија многу Албанци.

Во фолклорот на симпатизерите од Балканот, но и пошироко, темите, песните, паролите, транспарентите, знамињата, грбовите итн., се земени од етничкиот идентитет што одговара на кампањите на политичките партии, при што и фановите сакаат да се презентираат себеси како претставници на својот народ. Понекогаш, иако има две групи на навивачи од една националност, тие се обединуваат против

спротивставени клубови и симпатизери, кои ги сметаат за претставници на некој друг непријателски народ.

Наврeдите кон Албанците во Македонија имаат и политички карактер, каде македонските навивачи на трибините го споменуваат името на поранешниот министер за внатрешни работи Лубе Бошковски, кој според нив е херој на вооружената војна од 2001 година, како и „Тетово Македонски Град. “Од друга страна, албанските навивачи пеат патриотски песни како што се: „United States of Albania “, при штого поставуваат транспарентот, на секој натпревар, особено во Тетово. Се пеат песни за региони и градови од Македонија, Косово и Албанија, обично се пее добро познатата песна „Бидејќи Илирида, Чамерија, Планините “, се пеат и песните „Беса- Беса, Бесата сме ја дале “, скандираат “„Етничка Албанија", презентирајќи транспарент „Don’t you FYROM me, call me Ilirida."

Насилството во и надвор од спортските арени

Говорот на омраза, насилството и нетолеранцијата се дел од секојдневниот живот на сите современи општества. Поради ова, секој разговор за насилство е всушност зборување за самото општество. Како резултат на брзото унапредување на науката и техничкиот напредок, насилството станува помасовно и деструктивно, со непредвидливи последици за општеството. (Милуш, 2010, стр. 348)

Спортските навивачи, за да го покажат сопствениот патриотизам, честопати го палеа противничкото знаме. Така, на кошаркарскиот натпревар помеѓу Работнички и КБ Лирија одржан во Скопје, во втората четвртина, навивачите на овој клуб „Сити Парк Бојс“ го извадија албанското знаме и го запалија, во меѓувреме, како што јавија новинските агенции, за цело време скандирале антиалбански повици, како што се: „Мртов Албанец е добар Албанец“, „За Албанци гасни комори“, како што тоа го сторија пред неколку месеци во Рим, каде што српските навивачи го запалија албанското знаме, пред илјадници луѓе. Сè уште не се откриени последните случаи на дела како што е кошаркарскиот натпревар минатиот декември меѓу Работнички и Лирија во Скопје, каде што беше запалено албанското знаме и имаше

антиалбански повици. Најновиот неосветлен и неказнет случај е оној што се случи во Прилеп на пријателскиот фудбалски натпревар помеѓу репрезентациите на Македонија и Албанија. На прилепскиот стадион, македонските навивачи ги навредуваа Албанците на етничка основа со паролите „Мртов Албанец е добар Албанец“, „За Албанци гасни комори“, „Чиста Македонија“ и други. Прилепските навивачи т.н. „Мајмуни“ и другите навивачи на паузата меѓу двете полувремиња беа наградени од градоначалникот на Прилеп, Марјан Ристевски, по повод 25-годишнината од нивното формирање. МВР не презеде ништо во врска со гонењето на сторителите и организаторите на овие расистички акти против Албанците. Како одговор на овој чин во Качаник, на еден локален фудбалски натпревар помеѓу Лепенец и Дрита, македонското знаме беше запалено и беше напишан транспарент „*2012 година не е крај на светот, туку крај на Македонија*“, ваквите акти ќе се повторат во Приштина и Тирана.

Штетата предизвикана од насилството на хулиганите е голема дури и надвор од спортските арени. Тие не ретко напаѓаат, тепаат и уништуваат дури и по различни населби во градовите. Таков беше случајот во 2009 година, во населбата Нерези во Скопје, населена со Албанци, кога беа нападнати од „Комитите“ и многу жители беа повредени, а кои немаа никаква врска со однесувањето на „екстремистичките навивачи“, а беа оштетени и многу куќи. Уште посимптоматична беше изјавата на групата „Комити“ кои веднаш по насилното однесување во сокаците во населбата Нерези, се промовираа како „*единствени и последни бранители на честа и националното македонско достоинство во оваа земја*.“

Друг сериозен случај беше судирот и манифестацијата на насилство што се случи во 2011 година, меѓу навивачите „Шферцери“ и „Комити“ во скопското кале. Овој инцидент не е ниту прв, ниту можеби последен. Понекогаш се поставува прашањето, колку се политички мотивирани овие инциденти? Особено, постојат сериозни индиции дека незадоволството на „навивачите“е, во повеќето случаи, политички мотивирано и однапред организирано од различни центри на моќ. Несомнено, спортските екстремисти ги гледаат работите само низ една призма, но се во состојба да направат сѐ.

Влијанието на политиката врз насилството на спортските настани

Политичарите немаат никаква врска со спортот, но тие се тука за да ги постигнат своите политички или националистички цели. Спортските настани претставуваат добра можност за промовирање на нивните политички цели, поради големиот број учесници на тој настан, како и присуството на спортската јавност и медиумите. Тешко е да се соберат толку голем број учесници на едно место како на спортски настани. Политичарите имаат посебни активности за време на изборната кампања, па затоа ги користат спортските арени за промовирање на партиски брошури. За време на изборните митинзи, исто така, растат националистичките тензии, кои одредени партии ги искористуваат за да добијат нови следбеници во своите редови. Сепак, најпогодно поле за тоа се спортските настани, каде што тие можат полесно да промовираат брошури со националистичка содржина или преку скандирањата на навивачките групи. Ваквото однесување, под влијание на политиката кон спортските клубови и спортската јавност, резултира со ескалација на насилството во спортски настани. Честопати овие ескалации имаат големи материјални последици, како и последици врз здравјето и животот на луѓето. Судирите меѓу навивачите на клубовите од различна етничка припадност се чести, но сепак се случуваат судири, можеби помалку, и во едно-национални средини, како напр. во Скопје, Битола, Сараево, Мостар, Загреб, Сплит, Белград итн. поради влијанието на политичките опции.

Она што загрижува, скоро пред секој важен фудбалски натпревар, е дека безбедносните власти одземаат значителни количини на алатки и средства, кои го загрозуваат човечкиот живот (жилети, ножеви од различна големина, експлозив и сл.). Хулиганството во спортски објекти, но и надвор е многу сериозен проблем, кој го загрозува вистинскиот дух на спортот, попречувајќи го пријателството меѓу луѓето.

Односот на медиумите кон хулиганството во спортот

Врз основа на написите во спортскиот печат и пошироко, насилното однесување на навивачите, многу често се претвора во навреди, инциденти или тепачки според таканаречената „националност“.

Навивачите покажуваат поголема агресија кон тимови и навивачи од која било друга националност од други средини. Доволно е да се потсетиме на годините што доведоа до избувнување на војната во земјите од поранешна Југославија, во спортски арени и уште повеќе на фудбалските стадиони, меѓу различната опрема на навивачите се појавија транспаренти со политички пораки, портрети на националните лидери и светци , национални амблеми и знамиња, четнички песни, иницијали и усташки поздрави итн. (Čolović, 2000, стр.322).

На ваквите страсти на навивачите, кои создаваа омраза врз национална основа и агресија, исто како и во тоа време, и сега во Македонија беа анонимно осудени од локалниот печат. Македонските медиуми, без разлика дали се на албански или на македонски јазик, објавуваа коментари во кои предупредуваат на опасноста што овие похотливи страсти можат да ја донесат на спортските стадиони, повикувајќи да се стори нешто против ваквите постапки. [1]. Насловите на некои статии, објавени помеѓу 2009 и првата четвртина од 2011 година, најдобро ја илустрираат оваа состојба, како што се: „*Македонски национализам на скалите на македонските стадиони*“, „*Псовките на навивачите*“, „*Говор на омраза, составен дел од вокабуларот на навивачите* “, „*Кој пее, зло не мисли*“, „ *Момците од стадионите*“, „ *Навивачите ќе пеат*“, „*За кој партиски тим навивачите играат*“ итн.

Во нивните текстови доминираат морални, дидактички ставови и идеолошки проценки. Во една колумна, новинарот прашува: „Не можам, а да не прашам - зошто толку пари потроши Владата во кампањата за зајакнување на националната свест и достоинство? Дали велите дека националната свест и достоинство се заштитуваат преку говорот на омраза и насилство врз нивните сограѓани од различно етничко потекло? “(Дневник: 2009). Другиот смета дека е загрижен за настаните што испраќаат националистички и расистички пораки и не придонесуваат за меѓуетнички односи меѓу двете најголеми заедници во земјата. Од друга страна, некои универзитетски професори сметаат дека навивачите кои се вклучени во брутални меѓуетнички и расистички навреди не само што ги третираат спортските натпревари со висок безбедносен ризик, туку вознемирувачки истите се инструментализирани од политички партии или од политички мотиви. Ова најдобро го илустрира аналитичарот

Čоловиќ, кој тврди дека за време на војната во поранешна Југославија, агресивноста на навивачите за самата држава станува „скапоцен капитал на омраза“, додека навивачите се користат како „жив штит“. (Čоловиќ, 1993, стр. 93-98). Обично државата нема потреба да го уништува насилното и агресивно однесување на навивачите, напротив, таа е заинтересирана да го зачува тој „капитал на омраза“ од навивачите, за да го искористи за воени цели.

Мерки за спречување на насилството

Поради досега преземените многу меки мерки, како на пр забраната за влез на стадион или решеноста да се преговара со сторителите, сметајќи ги како изолирани случаи, влијаеше на овие појави почесто да се повторуваат. И, бидејќи уште и првиот насилен чин, остана без специјални ефекти, откако беше пробиена забраната, патот сега е слободен. Сега сè е можно. Првиот чин го следи вториот, па третиот и конечно ова се случува секогаш кога има фудбалски натпревар. На овој начин, нихилистичкото насилство станува ритуал на стадионите и надвор.

Ова беше случај и со англиските навивачи, кои беа познати низ целиот свет, но англиското законодавство за неколку години ги заостри законите создавајќи можност за забрана за влез на љубителите на фудбалот на стадионот (1986) и продолжи со акти за забрана на посети на хулигани во странство (1989), а потоа го прошири списокот на казни за оние што фрлаат предмети на земја, влегуваат на терен, оние кои упатуваат расистички повици и какво било учество во инциденти (1991). Забраната за хулигани не е препорачана од 1999 година, туку е неопходна и од 2001 година не е важно каде се игра натпревар, надвор или дома, во случај на хулиганство, неговиот пасош е привремено одземен. Полицијата, врз основа на видеоснимки, може да апси уште многу години по инцидентот.

Покрај тоа, спортот во Македонија има потреба од некои суштински промени, како на пр: Спортските клубови и спортските федерации да излезат од влијанието на политиката и политичарите, кои се таму само за да ги исполнат своите политички цели; Забрана за прикажување на политички брошури на спортски настани; Забрана за прикажување на

националистички брошури и повици со националистичка содржина; Соработката и пријателството помеѓу спортските федерации и спортските клубови треба да се прошири; Организирање на состаноци со претставници на навивачки групи; Преку медиумите да се намалат тензиите меѓу навивачите; Покрај клубовите и спортските федерации, кои самите не можат да ги решат проблемите, највисоките тела на законодавната и извршната власт треба да бидат вклучени во намалувањето на тензиите; Државата треба да донесе такви закони, да го обесхрабрува насилството, а не да го поттикнува; Постапката треба да се скрати од моментот на кривичното дело до изрекувањето санкции.

Останува да видиме дали ќе се подготват вакви закони и дали ќе се искористи нулта толеранција за говорот на омраза и насилството врз сите симпатизери на хулиганите (кои ја користат секоја можност да се маскираат во најголемите патриоти и верници?). Дотогаш, ќе остане сомнежот дека поттикнувањето конфликти на етничка и верска основа, доколку е потребно, одговара точно на оние политичари кои дури прогласуваат мораториум на меѓуетничките односи или ќе им биде дозволено на хулиганите, на овој начин да го остварат својот револуционерен сон?

Говорот на омраза во политиката

Дел од овој труд е и говорот на кандидатите за пратеници за време на изборната кампања на последните предвремени избори што беа организирани во Северна Македонија (15. VII. 2020). Се обидовме да набљудуваме и извлечеме од секоја партија или коалиција на партии предводени од Албанци некои зборови и изрази за кои сметаме дека се навредливи, и кои во етнолингвистиката инаку се нарекуваат *говор на омраза*. Во продолжение ќе илустрираме со говорите на членовите и лидерите на партиите кои беа кандидати за освојување на мандатот на пратеник.
„На овие избори ќе се каже Не на „А“[2]и силна поддршка за коалицијата “В” и покрај притисоците, заканите и уцените што се вршат врз моето семејство и семејството на сите што се тука на овој собир од вас или заканите на шефот на вашиот изборен штаб, кој е и градоначалник на овој град од сите други хиени што ги држи блиску до себе повторно, тие

ќе речат НЕ (аплауз), ако не ти е јасно и постојано прашуваш зошто НЕ можам да изборојам многу повеќе причини, но тие ќе ги слушнете по 15 јули кога ќе бидете во опозиција и ќе биде кажана секоја една по една, а потоа ќе полагаш сметка (аплауз).”
“Би сакал да им порачам на оние кои сѐ уште не си разјасниле во умот, живееме во време на пандемија, во време на присуство на вирус кој за жал одзема животи, но не смееме да заборавиме едно нешто, а тоа е дека ние живееме со една друга многу поопасна пандемија, пандемија наречена „А“.
“Ние уште цениме дека принципот... ги чува Албанците, и ги прави логични со изборите на Албанците бидејќи во спротивно ќе бевме како „Ц“ и другите сателити на македонските политички партии.“
„Останатите 50 проценти (за решавање на економскиот проблем) е да се создадат поволни услови странскиот капитал да дојде тука, од Германија, Англија, Австрија, Швајцарија, Турција, и овој странски капитал ќе влезе тука кога нема да има крадци, рекетари, команданти и бандити предводени од „Х“, кои го рекетираат секој бизнис, од мала чајџилница до големи бизниси.

Заклучоци

Постојат и мислења дека синдромот е прифатлив кај нас, што се случи на некои спортски натпревари низ Европа, како што беше случајот во Италија и Русија, што не придонесува за соживот во оваа земја. Општо мислење на медиумите во Македонија беше дека овие појави треба итно да се казнат и да се изведат пред лицето на правдата што е можно поскоро, за овие националистички и расистички повици да не останат неказнети. Во спротивно, овој чин би ги охрабрил другите да преземат слични дела што директно би му наштетиле на соживотот во Македонија.

Поради досега преземените многу меки мерки, како на пр забраната за влез на стадион или решеноста да се преговара со сторителите, сметајќи ги како изолирани случаи, влијаеше на овие појави почесто да се повторуваат. И, уште од првиот насилен чин, остана без специјални ефекти, откако беше пробиена забраната, патот сега е слободен. Сега сѐ е можно. Првиот чин го следи вториот, па третиот и конечно ова се случува секогаш кога има фудбалски натпревар. На овој начин, нихилистичкото насилство станува ритуал на стадионите и надвор.

Или можеби, поблиску до вистината е, кога се вели дека војната е вид на борба што ја спроведоа навивачите на „Црвена Звезда“, станувајќи „Делије“ (спортски навивачи), а потоа „Тигри“ (паравоена единица). Според нив, ова било случај за конечна победа на бунтот на хулиганите, продолжување на уништувањето насочено против вредностите на граѓанското општество. Бидејќи, хулиганската субкултура, има за цел да ги претвори водачите на хулиганските навивачи во национални херои, движејќи се кон она што станува доминантна култура на елитното општество. Овие хулигански групи биле расадници од 90-тите години на минатиот век за промовирање на идните криминалци во војната во Босна и Херцеговина, а подоцна и на Косово. Такво сценарио може да се повтори и денес. Историјата знае многу вакви случаи, да се потсетиме: во случајот со протестите пред македонската Влада во девеесетите организирани од македонски студенти, предводени од студентот Филип Петровски, сега големиот „демократ“на Обединетата десница. Во тоа време, за прв пат беа користени антиалбански фашистички пароли, како што се: „Гасни комори за Албанците“, „Смрт за Албанците“итн. Овие антиалбански и фашистички пароли подоцна започнаа да се слушаат во многу спортски настани, каде Албанците во повеќето случаи дури не се ни протагонисти.

Се поставува прашањето, дали треба да има нулта толеранција за говорот на омраза и насилство што го манифестираат одредени симпатизери, хулиганите, маскирајќи се како најголеми патриоти и верници? Дали ќе виси сомнежот дека поттикнувањето конфликти на етничка и верска основа, по потреба, одговара точно на политичарите кои дури прогласуваат мораториум на меѓуетничките односи или ќе им биде дозволено на хулиганите на овој начин да го остварат својот револуционерен сон?

Референци:

1. Čolović, I. (1993). *Bordel ratnika.* Beograd.
2. Čolović, I. (1993). *Bordel ratnika.* Beograd.
3. Čolović, I. (2000). *Poltika simbola.* Biblioteka XX vek:Beograd.
4. Hobsbawn, E. J. (1993). *Nacije i kombëtarizam. Program, mit,stvarnost.* Novi liber: Zagreb.
5. Ibrahimi, M. (2009). *Fjalor i zhargoneve dhe eufemizmave shqiptare.* Interlingua:Shkup.

6. Kej, M. (1989). *Ideologija sporta u Francuskoj.*
7. Kovačević, I. (1987). *„Futbalski ritual* “, Gledižta, br.5'6, Beograd.
8. Lalić, D. (1990). „Nasilništvo nogometnih navijača. Geneza fenomena u Jugoslaviji “, *Kultura,* br.88-90, Beograd.
9. Limbergen, K. (1990). *„Fudbalski vandalizam “.* Kultura, br.88-90, Beograd.
10. Marković, V. (1990). *„Zašto su samo navijači u napadu? “*Kultura, br.88-90, Beograd.
11. Milza, P. (1990). *Le soccer italien,* sipas Ignacio Ramonet, *"Le soccer, c'est la gurre".* Paris.
12. Pages, D. (1990). *Soccer: Ceux qui vont mourir te saluent ou a qui profite le crime.* Paris.
13. Pajaziti, A. (2011). *Prerje nga sociologjia e sportit.* (www.alipajaziti.net).
14. Perasović, B. (1988). *„Sportsko huliganstvo kao subkulturna pojava “, Pitanje, Zagreb, br.5-6.*
15. Petrović, K. (1990). *„Nasilje i sport “,* Kultura, br.88-90, Beograd.
16. Божовић, Р. Агресија и насиље у спорту, Филозофски Факултет у Никшићу, Никшић 2001.
17. Европска конвенција за борбу против расизма и нетолеранције,22. март 1994.
18. Ерцег, Т. (2004). Како се борити против говора мржње и јасно мотивираног насиља Центар за људска права, Загреб.
19. Миљуш, М. (2010). *Говор мржње и насиље у спорту.* Говор мржња (Зборник радова). Бања Лука.
20. Трипковић, М., Насиље у спорту као сегмент насиља у друштву, Удружење дефендолога РС број 10/2001.
21. Туфегџија, М. (2010). *Говор мржње и насиље на спортским догађајима.* Говор мржња (Зборник радова). Бања Лука.
22. Штакић, Ђ. (1996). Социологија физичке културе, Београд.
23. Примерите што ги земаме се земени од весниците: Дневник, Нова Македонија, Време, Вечер, Утрински, Коха, Лајм, Коха е ре, Шќипмедија
24. Поради етички причини, за чување на анонимноста на субјектитие/поединците, имињата на политичките партии се заменети со букви од А до Д, додека на поединците со Х и У.

Омразата е став кон надворешната група што сепак содржи когнитивна застапеност за целната група. Перцепцијата на конфликтите меѓу групите во однос на постигнувањето на основните цели на групата, но и нееднаквоста на вредностите и идеологијата на групите придонесуваат за тоа (Halperin, 2008). Омразата е поврзана и со перцепцијата дека членовите на надворешната група се лоши, имаат злонамерна намера и се чувствуваат немоќно да издржат можни идни офанзиви од страна на надворешната група (Fischer et al., 2018, Halperin, 2008). При изразување на говор на омраза, неговата содржина вклучува проценка на целта како целина, неговите доследни одредби, вродената природа на целта, мотивите и карактеристиките на целта (Fischer et al., 2018). Кога изразуваат говор на омраза, неговите корисници изразуваат што мислат за членовите на целната група. Ова може да содржи ознаки, прекари поврзани со името на групата или други атрибути на групата.

Bilewicz & Soral (2020) истакнуваат дека честата употреба на погрден јазик ги тера луѓето да создаваат впечаток дека говорот на омраза е норма а не деликвентно однесување. Според нив, овој процес на нормализација е последица на брзата промена на изворот од кој се консумираат информации поврзани со политика и социјални проблеми од традиционалните во социјални медиуми. Винеевски и сор. (2017) покажаа дека околу 95% од полските граѓани се соочуваат со говор на омраза на интернет, додека околу 66% на телевизија. Изворот на изложеност на говор на омраза на различни канали, сепак, зависи од времето што поединците го поминуваат со одреден медиум. Сепак, истражувањето во различни поставки покажува дека говорот на омраза е најчест на социјалните мрежи, како и на ТВ (Winiewski et al., 2017, Oksanen et al., 2014; Hawdon, 2017).

Генерално, поединците кои консумираат повеќе информации од различни извори се повеќе изложени на говор на омраза. Поточно, луѓето кои се поактивни на социјалните мрежи и имаат повеќе виртуелни пријатели (Hawdon et. al., 2017) се уште повеќе изложени на материјали

што содржат говор на омраза, и уште повеќе се жртви на истиот феномен (Oksanen et al., 2014; Winiewski et al., 2017), како и тоа да во повисок степен перцепираат социјален страв (Oksanen et al., 2018). Содржината на говорот на омраза на социјалните мрежи најмногу се изразува во делот на коментарите од граѓаните на страницата на лидерите на политичките партии и вестите во медиумите (Meza et al., 2018). Според авторите, коментарите со содржина на говор на омраза се главно во постови со теми кои содржат антагонистички говори за одредени целни групи. Токму во овој дел, социјалните мрежи и коментари каде што е можно поединците да останат „непознати“ за читателот, го прават пслободно и почесто да презентираат материјал со содржина што поттикнува омраза. Претходните истражувања покажаа дека анонимноста влијае на однесувањето на поединецот. Анонимноста промовира антисоцијално однесување, поконкретно, изразување на негативни емоции преку интернет кон целната група (Wang, 2018). Содржината што поттикнува омраза и криминал претежно ја објавуваат анонимни лица и главно на расна основа (Mondal et al., 2017). Најчестите коментари што содржат говор на омраза се однесуваат на политички теми, во контекст на избори, јавни трошоци, корупција и кражби (Meza et al., 2018). Сепак, употребата и изложеноста на тоа се разликуваат во различни држави, како и од мерките што произлегуваат од законодавството. Расен говор на омраза најмногу се користи во САД (Mondal et al., 2017), а потоа во Финска, Германија и Велика Британија (Hawdon et al., 2017). Според авторите, строгите закони забрануваат употреба на овој феномен, за разлика од законите што обезбедуваат слобода на говор, имаат функција на чувар на интензитетот на употребата на говорот на омраза на социјалните мрежи.

Употребата и интензитетот на говорот на омраза варира во зависност од карактеристиките на корисниците, исто така, врз основа на полот, нивото на образование и симпатизирањето на политичките партии. Жените и луѓето со повисоко ниво на образование го сметаат говорот на омраза како понавредлив кон бегалците (Winiewski et al., 2017). Десничарските политички партии (Михајлов и сор. 2014), како и самите луѓе со десничарски политички погледи (Winiewski et al., 2017) користат повеќе говор на омраза и го доживуваат говорот на омраза како помалку

навредлив и помалку ја поддржуваат забраната за употреба на говорот на омраза кон малцинствата и бегалците.

Методологија

Целта на оваа студија е да се идентификува перцепцијата за присуството на говор на омраза за време на кампањата за парламентарните избори во 2020 година од страна на граѓаните на Република Северна Македонија.

Учесници. Од вкупниот број 641 учесник, 392 (61,15%) се Албанци и 249 (38,85%) Македонци. По пол, од вкупниот број на учесници, 394 се машки и 246 жени, додека според местото на живеење 411 (64,22%) од град и 229 (35,78%) од руралните средини, додека еден учесник не дал податоци за пол и место на живеење. Просечната возраст на испитаниците кои учествувале е 32, 10 години со стандардна девијација од 11,10 години, односно минималната возраст е 18 години а максималната возраст е 70 години. Бројот на учесници по изборни единици е прикажан на Графиконот 1.

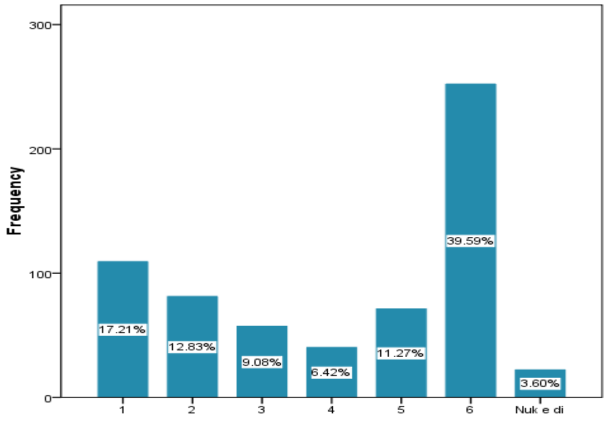

Графикон 1. Учесници според изборните единици

Инструмент. Говорот на омраза за време на предизборната кампања за парламентарните избори во 2020 година се мери преку изјави составени за целите на оваа студија, кои се ориентирани кон тоа колку политичките партии ги обвинуваат политичките противници за предавство, национална/етничка катастрофа, на пр. „Опозициските партии се обвинети за неверство (предавство) на државата/нацијата. Учесниците беа замолени да наведат колку партиите се обвинуваат за одредени феномени на скала од 1 „Никогаш“ до 5 „Секогаш“. После секоја изјава,

учесниците имаа можност да обележат/опишат со еден збор/реченица формата на изразување на говорот на омраза вклучена во изјавата.
Субјектите кои изјавија дека забележале говор на омраза за време на изборната кампања имаа опции да изберат каде најчесто го перципираат говорот на омраза на пр. „портали", „дебатни емисии" и која е најчестата форма, на пр. „етнички", „партиски".
Социјалната дистанца се мереше преку скалата на Богардус, составена од пет тврдења. Учесниците за секоја изјава, на скала од 1 „воопшто не" до 4 „потполно" мораа да одговорат колку би сакале да имаат одреден контакт со надворешната група, на пр. „Би сакал да живеам со соседи Македонци / Албанци".
Ориентацијата за социјална доминација беше измерена преку осум тврдења. Учесниците наведоа колку се согласуваат со секоја изјава на скала од 1 „воопшто не" до 4 „потполно". (на пр. „Државата е совршена кога една етничка припадност е помоќна од другите етникуми ".)

Реализација и етички критериуми
Оваа студија беше спроведена за време на предизборната кампања на парламентарните избори во Северна Македонија од 1 до 13 јули 2020 година. Собирањето на податоците беше спроведено преку страницата на социјалната мрежа Фејсбук именувана како "Center for Peace - University of Tetova". Објавувањето на прашалникот на оваа страница е претставено на македонски јазик со наслов "*прашалник за перцепција на изборната кампања 2020*" и на албански јазик "*perceptimi i kampanjës zgjedhore/перцепција на изборната кампања*". Првично, прашалникот беше заеднички, односно на истиот линк беше опцијата за избор на албански/македонски јазик за пополнување на прашалникот. Но, по една недела, очигледно беше слаботото пополнување на прашалникот на македонски јазик. Во продолжение, прашалникот беше објавен само на македонски јазик, по кој чин, интересот беше поголем за македонските учесници да го пополнат прашалникот.
Прашалникот беше спонзориран со максимални капацитети со правилно избирање на изборните единици и градовите, во согласност со методологијата за земање примероци и беше случајно прикажан на доделениот примерок. За уште пошироко покривање, прашалникот се

појави и на други социјални мрежи и портали во рамките на разни случајни вести.

За време на фазата на пополнување на податоците, работниот тим континуирано одговараше на електронската комуникација за разни нејаснотии, давајќи им соодветни упатства.

Учесниците беа прецизно информирани за етичките критериуми на студијата, одржувајќи ја анонимноста и целта на студијата. Сите учесници добија јасни упатства за пополнување и доставија изјава за согласност за доброволно учество.

Објавувањето на прашалникот беше запрено од моментот кога започна предизборниот молк.

Форматот на онлајн прашалникот беше во целосна согласност со методологијата на студијата и етиката на професионалното истражување. Сите учесници кои не одговориле во која изборната единица спаѓаат, биле утврдени од истражувачкиот тим по место на живеење.

Резултати

На прашањето дали се членови на некоја политичка партија, 174 учесници одговориле да, додека мнозинството од 390 одговориле не. Во други алтернативи како „Сум бил некогаш" одговорија 39 учесници, 15 дека планираат да се приклучат и 22 не одговорија на ова прашање (Табела 1). Бројот на Албанци кои не се членови на ниту една политичка партија е 236, додека 107 се изјасниле да, додека кај Македонците бројот на оние кои не се членови на ниту една партија е 154 и 67 учесници се изјасниле позитивно за нивното членство во политичка партија.

Табела 1. Членство во политичка партија

	N	%	Valid %
Дао	174	27.1	27.2
Не	390	60.8	60.9
Сум бил некогаш	39	6.1	6.1
Планирам да се зачленам	15	2.3	2.3
Не одговарам	22	3.4	3.4
Total	640	99.8	100.0
Не пополнети	1	.2	
Total	641	100.0	

Во врска со тоа каде најмногу ги следат настаните од изборната кампања, мнозинството учесници од 285 (44,5%) изјавија дека социјалните мрежи (портали) се местото каде што најчесто се информираат и ја следат изборната кампања, на второ место има 174 кои воопшто не ги следат, додека 69 ги следат на ТВ дебати, 56 од ТВ вести и 25 на партиски митинзи. 6 учесници не сакаа да одговорат на ова прашање (графикон 2.).

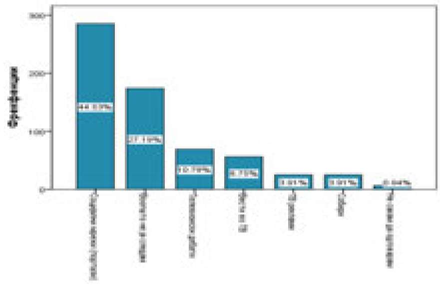

Графикон 2. Извори на следење на кампањата

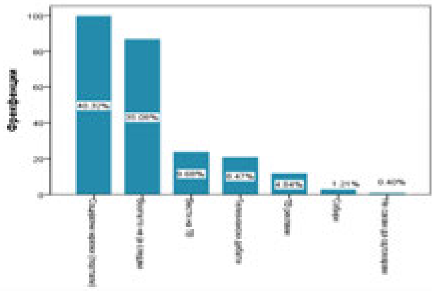

Графикон 3. Извори на следење на кампањата – македонски испитаници

Од графичките податоци може да се види дека следењето на кампањата меѓу Албанците и Македонците е многу слично, односно социјалните мрежи се поизразени, но се забележува значителна разлика во одговорот дека тие не ја следат кампањата. Поточно, Македонците во поголема мерка (35,08%) изјавија дека не ја следат кампањата на парламентарните избори во 2020 година (графикон 3).

Во продолжение се презентирани податоците од субјектите кои изјавиле дека ја следат изборната кампања.

Во врска со употребата на говор на омраза од страна на политичките партии (прашање со повеќе можни алтернативи), се изјаснуваат на прво место со повеќе одговори, дека говорот на омраза најчесто се манифестира во објавите/коментарите на социјалните мрежи (275 одговори), во дебатни емисии (244 одговори), (221 одговори) за портали, (109 одговори) за ТВ реклами и (122 одговори) за спотови (ТВ, youtube, социјални мрежи). Дадени се 25 одговори дека не забележале говор на омраза (табела 2). Како што може да се види на Табела 3, учесниците

известуваат дека најчесто забележувале говор на омраза врз основа на партиска ориентација (387) како и врз етничка основа (226).

Табела 2. Употребата на говорот на омраза од страна на политичките партии сум ја забележал

	N
Дебатни емисии	244
Портали	221
Објави/коментари во социјалните мрежи	275
Реклами на ТВ	109
Спотови (ТВ, youtube, социјални медиуми)	122
Не сум забележал	25

Табела 3. За време на кампањата, говорот на омраза е ориентиран врз основа на:

	N
Етничка припадност	226
Род	51
Партиска припадност	387
Религија	75
Не сум забелажал	34

Употребата на говор на омраза од политичките партии, Македонците изјавуваат дека најмногу ја забележале на социјалните мрежи (115 одговори), додека на второ место се дебатните емисии (81), со 75 споменати места се спотовите а со 77 порталите (табела 3), додека Албанците наведуваат дека најчесто го забележале истото во дебатните емисии со (163 одговори), на второ место се објавите и коментарите на социјалните мрежи (160), додека значителен број исто така избираат

портали (144 одговори), додека 45 се за ТВ реклами и 47 за социјални медиуми и ТВ спотови (Табела 4).

Табела 4. Употребата на говорот на омраза од страна на политичките партии сум ја забележал во (македонски испитаници)

	N
Дебатни емисии	81
Портали	77
Објави/коментари на социјалните мрежи	115
Реклами на ТВ	64
Спотови (ТВ, youtube, социјални мрежи)	75
Не сум забележал	4

Табела 5. Употребата на говорот на омраза од страна на политичките партии сум ја забележал во (албански испитаници)

	N
Дебатни емисии	163
Портали	144
Објави/коментари на социјалните мрежи	160
Реклами на ТВ	45
Спотови (ТВ, youtube, социјални мрежи)	47
Не сум забележал	21

Испитаниците кои идентификувале употреба на говор на омраза за време на предизборната кампања во 2020 година, наведуваат дека феноменот бил ориентиран кон партијата, и тоа го изјавуваат и Албанци (240) и Македонци (147) (табела 7&8). Етнички ориентиран говор на омраза е

прогласен повеќе од Албанците (153), додека кај Македонците (73). Истата појава врз основа на пол (39) и религија (47) се забележува повеќе кај Македонците, додека помалку кај Албанците (12 и 28).

Табела 6. За време на кампањата, говорот на омраза е ориентиран врз основа на

	N
Етничка припадност	73
Род	39
Партиска припадност	147
Религија	47
Не сум забелажал	5

Табела 7. За време на кампањата, говорот на омраза е ориентиран врз основа на

	N
Етничка припадност	153
Род	12
Партиска припадност	240
Религија	28
Не сум забелажал	29

Земено во целина, најчестите зборови што учесниците Албанци ги слушаат, како политичките претставници ги опишуваат нивните партиски противници се изразите крадец (64), лажго (28), предавник (23). Македонските учесници најчестиот израз што го слушаат да се користи за време на кампањата за да се опише противник на партијата е криминалец (36) (Додаток 1, Табела 1).

Во врска со прашањето дали ги обвинуваат политичките партии нивните противници за катастрофите што се случуваат во земјата, повеќето

учесници кои ја следат изборната кампања од 263 (41%) изјавуваат дека секогаш и 130 (20,3%) изјавуваат често, дека за време на кампањата се слушаат обвинувања за разни несреќи што и ги донеле политичките противници на државата (табела 8). Според податоците што се прикажани на графиконот, се забележува дека и Албанците и Македонците имаат исто мислење, при што кај македонската страна доминира мислењето „Секогаш“ со 66,05% и кај Албанците 51,15%.

Табела 8. За време на кампањата, партиите ги обвинуваат нивните политички противници за несреќите што се случуваат во државата

	N	%
Секогаш	263	41.0
Често	130	20.3
Некогаш	46	7.2
Не сакам да одговорам	21	3.3
Никогаш	7	1.1
Total	467	72.9
Без одговор	174	27.1
Total	641	100.0

Кога ги обвинуваат своите политички противници за катастрофите што се случуваат во земјата, учесниците (и Албанците и Македонците) како најчесто го издвојуваат обвинувањето за економските тешкотии. Политичките случаи, миграцијата и корупцијата се трите феномени што се издвојуваат од албанските учесници како најчести кога се обвинуваат политичките противници за тешкотиите во земјата. Македонските учесници по економските ги додаваат и потешкотиите со пандемијата „ковид-19“, договорот со Грција (додаток 1, табела 2).

Во однос на употребата на вокабуларот за време на изборната кампања за да се обвинат политичките противници за тешката состојба на нивната етничка припадност, најголемиот број учесници генерално одговориле *често* (180, 28,1%) и *секогаш* (159, 24,8%) дека оваа појава се јавува за време на кампањата. Според графичкиот приказ за разликите меѓу Албанците и Македонците, може да се види дека 19,06% од Албанците тврдат дека политичките партии секогаш ги обвинуваат своите противници за тешката состојба на нивната етничка припадност, додека

Македонците тоа го тврдат со 14,99% (Графикон 4). На ниво на „често“, бројот на Албанци (25,48%) наспроти Македонците (13,06%) е поголем. Општо, во врска со овој феномен за време на кампањата, постојат значителни разлики помеѓу Албанците и Македонците, каде што македонската страна покажува поголемо присуство на согласност (Hi=28.69, df=2, p=.00).

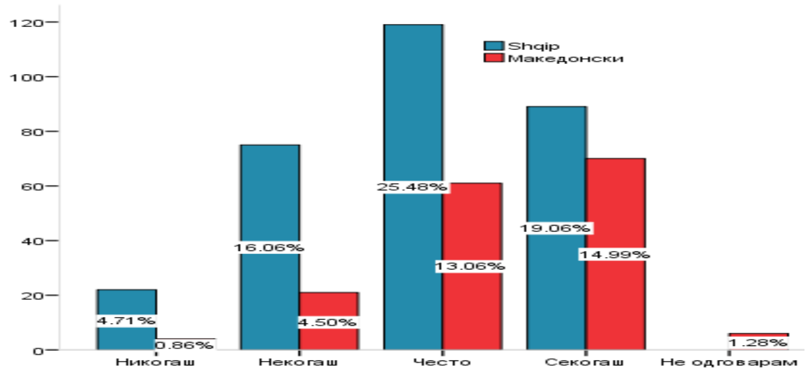

Графикон 4. Пропорција на испитаници кои перцепираат дека претставниците на политичките партии ги обвинуваат нивните политички противници за тешката состојба на нивната етничка група.

Колку партиските противници се етикетирани со различни надимци/етикети или навредени на различни начини, вкупно 137 учесници од вкупниот број изјавиле дека секогаш слушале навредливи зборови и различни етикетирања меѓу противниците на партијата, додека 176 или 37% почесто, 106 или 22,7% понекогаш и мал број изјавиле дека никогаш не ги чуле овие зборови со 23 или 4,9%.

Споредбите меѓу Албанците и Македонците во врска со употребата на етикети/надимци и навреди на партиските противници за време на изборната кампања (Графикон 5), покажуваат дека кај Албанците овој вокабулар на политичките партии е подоминантен на сите нивоа на согласност (Hi=31.48, df=4, p=.00).

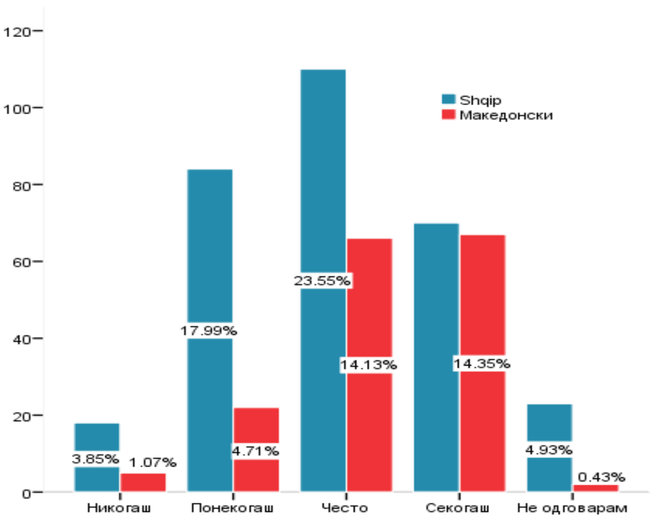

Графикон 5. Пропорција на испитаници кои перцепираат дека претставниците на политичките партии се навредувани на различни начини вклучувајќи и етикетирање и надимци.

Најчестите етикетирања/надимци кои ги забележале албанските учесници се именувањата како крадач, предавник и криминалец, додека македонскуте учесници спомнуваат дека најчесто забележиле етикетирања/надимци предавник, криминалец и “зајко” (додаток 1, табела 3)

Од вкупниот број учесници кои ја следат изборната кампања, повеќето тврдат дека секогаш слушаат обвинувања на партиските противници за национално предавство (187, 40,7%), додека оние кои одговориле со *најчесто* се вкупно 174 или 37,8%, со *понекогаш* 14,3 % и *никогаш* 2,8%. Значајни разлики меѓу Албанците и Македонците се претставени на сите нивоа на согласност за обвинување за националното предавство за време на кампањата, каде со *секогаш* одговориле 21,30% Македонци и 19,35% Албанци, со *често* имаме поголем број Албанци со 28,26% во споредба со Македонците со 9,57 (Графикон 6). Во принцип, вината за националното предавство е полесно пријавена од албанскиот електорат (Hi=56.90, df=4, p=.00).

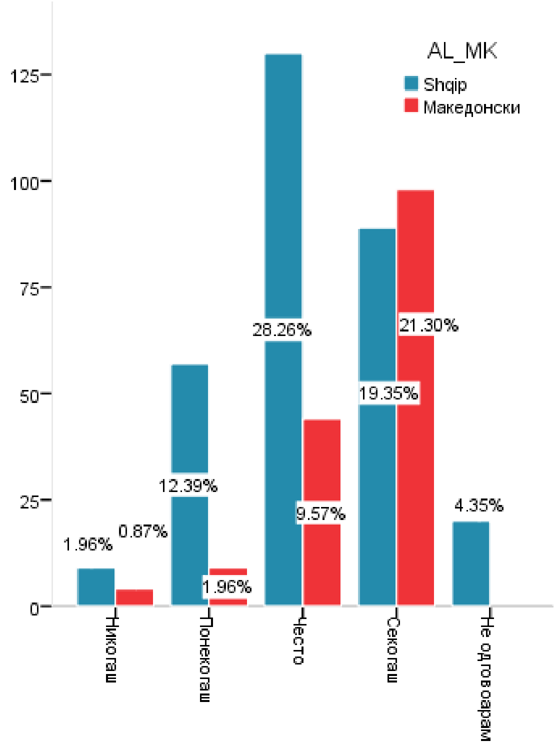

Графикон 6. Пропорција на субјекти кои сметаат дека претставниците на политичките партии ги обвинуваат своите политички противници за нелојалност (предавство) кон државата/нацијата

Учесниците велат дека претставниците на политичките партии ги обвинуваат своите политички противници за предавството на нацијата/државата во врска со промената на државното име и предавството на албанскиот јазик, додека македонските учесници, покрај промената на името, како обвинение за предавство на нацијата/државата ги истакнуваат криминалните акции (прилог 1, табела 4).

Повеќето испитаници известуваат дека политичките партии за време на кампањата се повеќе фокусирани на она што досега не е постигнато (158, 34%) со *потполно* и 151 или 32,5% со *многу* (Табела 9).

Табела 9. За време на кампањата, партиите се фокусираат на она што досега не е постигнато:

		Албанци	Македонци	N
Ни најмалку	N	32	15	47
	% од Total	6.9%	3.2%	10.1%
Малку	N	52	31	83
	% од Total	11.2%	6.7%	17.8%
Многу	N	103	48	151
	% од Total	22.2%	10.3%	32.5%
Потполно	N	92	66	158
	% од Total	19.8%	14.2%	34.0%
Не одговарам	N	26	0	26
	% од Total	5.6%	.0%	5.6%
Вкупно	N	305	160	465
	% од Total	65.6%	34.4%	100.0%

И кај Албанците и кај Македонците, преовладува мислењето дека за време на кампањата фокусот на политичките партии е на она што досега не е постигнато, каде што Македонците со *потполно* имаме 14,19%, со *многу* 10,32%, со *малку* 6,67% и *ни најмалку* 3,23, додека кај Албанците имаме 19,78%, со *многу* 22,15%, со *малку* 11,18% и со *ни најмалку* 6,88%. Според овие податоци на двете страни за време на кампањата, во повеќето случаи фокусот на политичките партии е насочен кон неисполнување на ветувањата (Графикон 7).

Албанските учесници посочуваат дека претставниците на политичките партии за време на кампањата се фокусираат на она што досега не е реализирано и во најголема мера ги истакнуваат нереализираната инфраструктура, вработувањето и двојазичноста. Македонските учесници во оваа насока посочуваат дека фокусот за нереализација досега е главно на инфраструктурата, ништо реализирано, здравството и членството во ЕУ (додаток 1, табела 5).

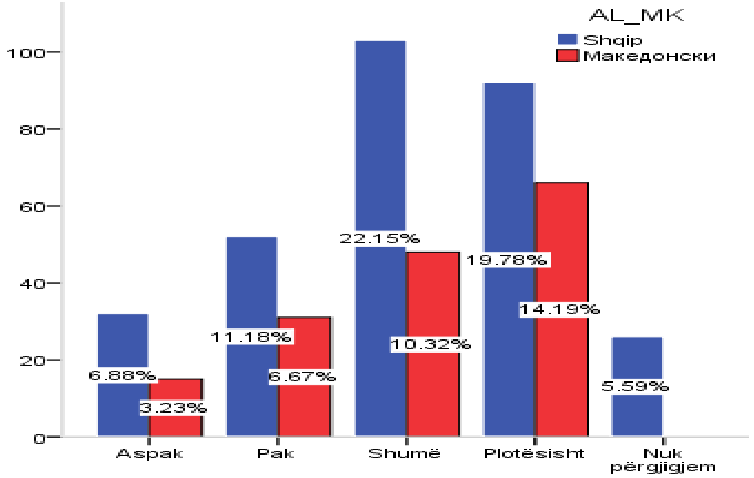

Графикон 7. Пропорција на испитаници кои сметаат дека претставниците на политичките партии за време на изборната кампања се фокусираат на она што досега не е постигнато

Колку кампањата на политичките партии е насочена кон постапувањето на спротивставените партии, а не кон нејзината изборна програма, резултатите покажуваат дека мнозинството учесници одговориле со *потполно* (226, 48,4%) и *многу* (152, 32,5%), додека со *малку* (57) и *ни најмалку* со 32 учесници (табела 10).

Табела 10. Кампањата на партиите е повеќе ориентирана кон постапките на противничките партии отколку кон сопствената изборна програма.

		Албанци	Македонци	N
Ни најмалку	N	29	3	32
	% од Total	6.2%	.6%	6.9%
Малку	N	42	15	57
	% одTotal	9.0%	3.2%	12.2%
Многу	N	106	46	152
	% одTotal	22.7%	9.9%	32.5%
Потполно	N	128	98	226
	% од Total	27.4%	21.0%	48.4%
Вкупно	N	305	162	467
	% од Total	65.3%	34.7%	100.0%

Врз основа на одговорите дадени од Албанците и Македонците во врска со тоа како кампањата на политичките партии е насочена кон

политичките противници, а не кон нивната програма, постои слично движење од двете страни, каде мнозинството *потполно* и *многу* се согласува (график 8). Според овој деклариран резултат од учесниците, политичките партии во двата табора повеќе се фокусираа на политичките противници за време на кампањата, отколку на нивните изборни програми (Hi=19.63, df=3, p=.00).

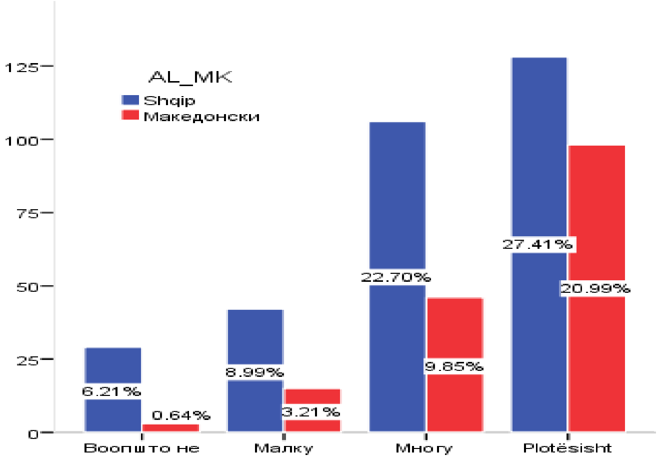

Графикон 8. Пропорција на субјекти кои сметаат дека кампањата на политичките партии е ориентирана повеќе кон постапките на противниците отколку кон сопствената изборна програма

За време на изборната кампања, повеќето учесници кои ја следат оваа кампања (*Потполно*=165 и *многу*=136), тврдат дека политичките партии им се спротивставуваат на политичките противници без аргументи и конкретни факти за досегашното неисполнување на нивните ветувања (Табела 11).

Табела 11. За време на кампањата, партиите ги обвинуваат политичките противници без аргументи/факти за (не)исполнување на досегашните ветувања.

		Албанци	Македонци	N
Ни најмалку	N	65	12	77
	% одTotal	13.9%	2.6%	16.5%
Малку	N	65	24	89
	% од Total	13.9%	5.1%	19.1%

Многу	N	71	65	136
	% од Total	15.2%	13.9%	29.1%
Потполно	N	104	61	165
	% од Total	22.3%	13.1%	35.3%
Вкупно	N	305	162	467
	% одTotal	65.3%	34.7%	100.0%

Одговорите на ова прашање имаат различен изглед кај Албанците и кај Македонците. Постои изразена разлика во одговорите на македонските учесници, каде доминантното мнозинство е насочено кон позитивното согласување дека приговорите меѓу политичките партии се без аргументи/факти (13,92% и 13,06%). Кај учесниците Албанци, нема значителни разлики во првите три нивоа кои се претставени со приближни вредности, со мала разлика со *потполно согласни* 22,27% (Hi=25.43, df=3, p=.00). Општо земено, постојат разлики помеѓу националностите во дадените одговори (графикон 9).

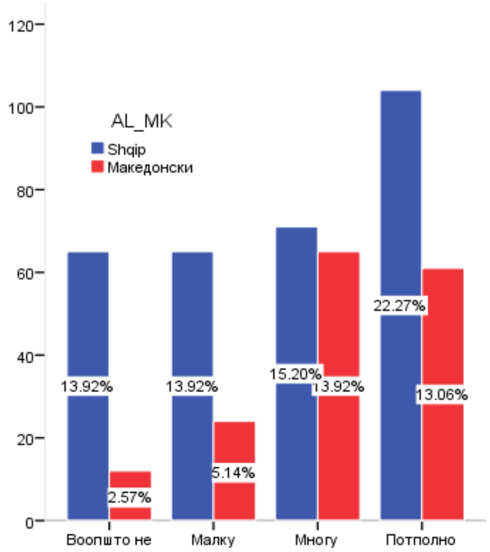

Графикон 9. Пропорција на испитаници кои сметаат дека претставниците на политичките партии ги обвинуваат своите политички противници без аргументи / факти

И покрај фактот дека учесниците пријавиле употреба на говор на омраза за време на изборната кампања, на прашањето колку тие самите доживеале говор на омраза, најголемиот број субјекти (167) пријавиле дека воопшто не го доживеале (Табела 12), додека оние што целосно искусен говор на омраза е 118 (25,3%), оние со повеќе (75, 16,1%), додека оние кои малку искусиле со 107 (22,9%)

Табела 12. Доживување на говорот на омраза

		Албанци	Македонци	N
Ни најмалку	N	110	57	167
	% од Total	23.6%	12.2%	35.8%
Малку	N	68	39	107
	% од Total	14.6%	8.4%	22.9%
Многу	N	54	21	75
	% од Total	11.6%	4.5%	16.1%
Потполно	N	73	45	118
	% од Total	15.6%	9.6%	25.3%
Вкупно	N	305	162	467
	% од Total	65.3%	34.7%	100.0%

Истото мислење е изразено и кај Македонците и кај Албанците, каде што, како што покажуваат податоците, најголемиот број испитаници од 23,55% Албанци и 12,21% Македонци покажуваат дека воопшто не доживеале говор на омраза (Графикон 10). Општо земено, дадените резултати немаат никаква статистичка разлика помеѓу дадените одговори . (Hi=2.26, df=3, p=.518).

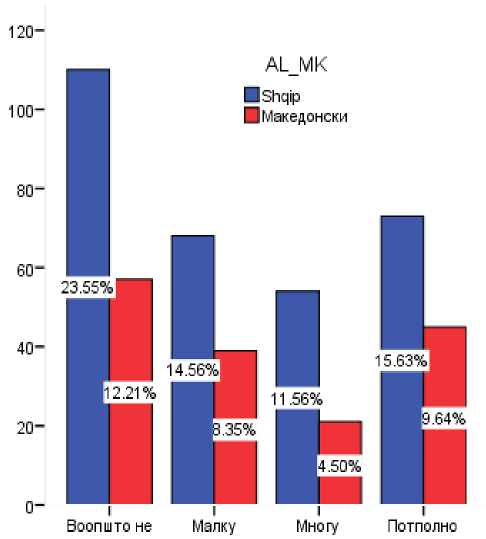

Графикон 10. Пропорција на субјекти кои изјавуваат дека доживеале говор на омраза за време на кампањата

Дали се реални ветувањата на политичките партии за време на изборната кампања? На ова прашање од мнозинството учесници 169 (36,2%) одговориле дека тие *воопшто не се реални* (табела 13), со *малку реални* имаме 134 испитаници или 28,7%, со *многу реални* 108 (23,1%) и *потполно реални* мал број испитаници 56 (12%).

Табела 13. Ветувањата на партиите за време на оваа кампања се реални

		Албанци	Македонци	N
Ни најмалку	N	120	49	169
	% од Total	25.7%	10.5%	36.2%
Малку	N	92	42	134
	% од Total	19.7%	9.0%	28.7%
Многу	N	66	42	108
	% од Total	14.1%	9.0%	23.1%
Потполно	N	27	29	56
	% од Total	5.8%	6.2%	12.0%
Вкупно	N	305	162	467
	% од Total	65.3%	34.7%	100.0%

Мислењето на Албанците е понагласено дека ветувањата *воопшто не се реални* (25,70%), додека 19,70% сметаат дека *малку се реални*, 14,13% *многу реални* и 5,76% *потполно реални*. Македонците сметаат дека нема многу разлики помеѓу нивоата на согласност, каде 10,49% сметаат дека ветувањата *воопшто не се реални*, додека 8,99% се *многу* и *малку реални*, додека 6,21% се *потполно реални* (графикон 11). Општо земено, се забележува дека ветувањата на партиите за време на изборната кампања се помалку реални за Албанците. (Hi=11.147, df=3, p=.01).

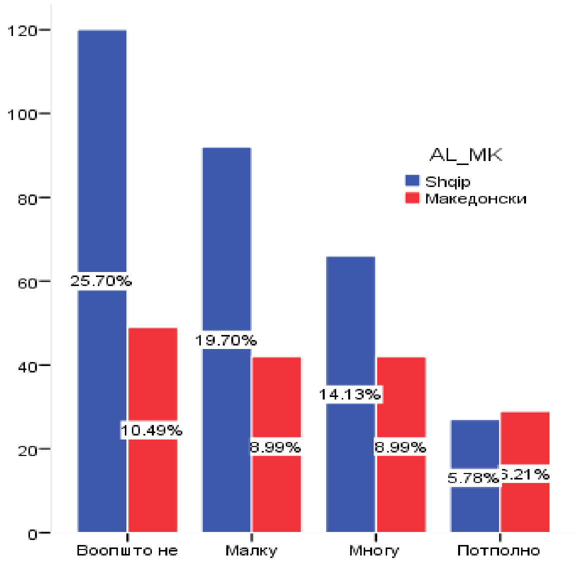

Графикон 11. Пропорција на испитаници кои сметаат дека ветувањата на политичките партии за време на оваа кампања се реални

Групна доминација и социјална дистанца

Оваа студија, исто така, имаше за цел да најде врска помеѓу склоноста на една етничка група да доминира врз другата и социјалното растојание помеѓу етничките групи во Северна Македонија.

Од вкупно 467 учесници кои ја следеа изборната кампања, степенот на доминација на етничката група над другата е просечен (M=15.70, SD=3.152), со минимум 8 и максимална вредност од 27. Врз основа на вредноста за симетријата на овој феномен, се забележува поизразена негативна тенденција на дистрибуција (Skw = 0,321), што значи дека

повеќето субјекти имаат негативен став кон доминацијата на една етничка група и со дистрибуција во нормалните граници на слободата .05.

Степенот на социјално растојание помеѓу етничките групи резултира со просек (M=13.98, SD=.397), со минимална вредност од 5 и максимум од 20. Дистрибуцијата на вредностите е нормална на ниво од 0,05 и со поголема концентрација на испитаници на позитивната страна на вредностите, односно над просекот (Skw = -. 296). Добиениот резултат значи дека социјалното растојание меѓу албанските и македонските етнички групи е мало и под просекот, односно меѓу етничките групи социјалното растојание не е изразено (Табела 14).

Табела 14. Описни податоци за доминацијата на групата и социјалната дистанца

		Групна доминација	Социјална дистанца
N	одговор	467	467
	Без одговор	174	174
Просек		15.70	13.98
Std. Error of Mean		.146	.184
SD		3.152	3.970
Skewness		.321	-.296
Std. Error of Skewness		.113	.113
Kurtosis		-.383	-.525
Std. Error of Kurtosis		.225	.225
Minimum		8	5
Maximum		27	20

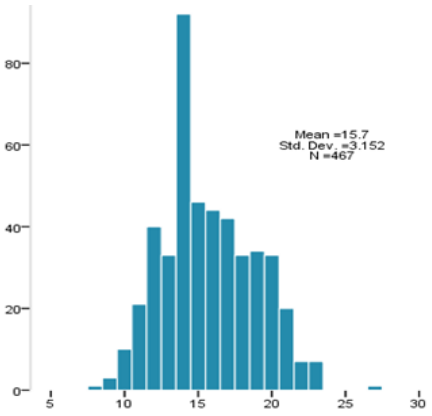

Графикон 12. Дистрибуција на групна доминација

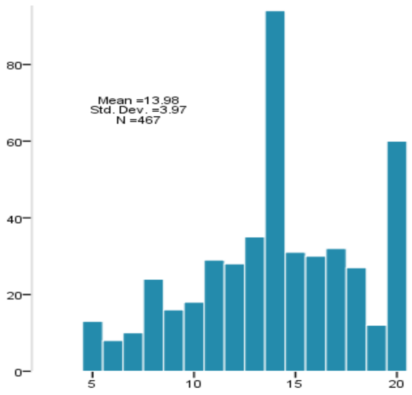

Графикон 13. Дистрибуција на социјална дистанца

Врската помеѓу доминацијата на групата и социјалното растојание се покажува како статистички значајна и има слаб позитивен коефициент (r=0,220, p=0,00), што значи дека како што се зголемува доминацијата на една етничка група над друга, така се зголемува и социјалната дистанца помеѓу етничките групи. Иако имаме не силен коефициент, повторно од статистичка гледна точка, овие две појави се меѓусебно поврзани. (Табела 15).

Табела 15. Корелација помеѓу доминацијата на групата и социјалната дистанца

		Групна доминација	Социјална дистанца
Групна доминација	Pearson Correlation	1	.220**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	467	467
Социјална дистанца	Pearson Correlation	.220**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	467	467

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Анализирајќи ја споредбата помеѓу двете етнички групи македонската и албанската во однос на групната доминација и социјалната дистанца, резултатите покажуваат дека во степенот на групната доминација нема разлики помеѓу Албанците и Македонците (t=-1,02, p=0,306), додека кај

степенот на социјална дистанца етничките групи не резултираат во хомогеност во еднаквоста на варијансата (F=6,54, p=0,01), но резултатот од споредувањето на средствата беше статистички значаен (t=5,732, df=290, p=.00) во корист на Албанците, односно Албанците резултираа во поголема социјална дистанца (M=11,76) во споредба со Македонците (M=9,62).

Табела 16. Споредба на просекот на групната доминација и социјалната дистанца меѓу Албанците и Македонците

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Групна доминација (a)	Албанци	305	15.59	3.111	.178
	Македонци	162	15.91	3.228	.254
Социјална дистанца (b)	Албанци	305	11.76	3.640	.208
	Македонци	162	9.62	4.196	.330

a. t=-1.02,df=465, p=.306
b. t=5.732, df=290, p=.00

Дискусија и заклучок

Во овој дел од студијата, целта беше да се следи перцепцијата на граѓаните во РСМ за употреба на говорот на омраза за време на кампањата за парламентарните избори во 2020 година. Според исказите на учесниците, значителен дел од нив ја следат изборната кампања на портали/социјални мрежи (44%). Покрај тоа, говорот на омраза најчесто го препознаваат учесниците во постовите/коментарите на социјалните мрежи. Истиот канал на консумирање на информации како пренесувач на говорот на омраза е подвлечен од други автори и во други земји, како употреба на говор на омраза кон малцинства, но исто така и против други категории на маргинализирани групи (Winiewski et al., 2017, Oksanen et al., 2014 година). Социјалните мрежи нудат можност да бидат анонимни и како резултат ја олеснуваат употребата на говор на омраза, бидејќи анонимноста нуди комфорност на неодговорност за изразување омраза, но и поттикнување деструктивни активности. Покрај тоа, Wang (2018) истакна дека анонимноста преку интернет промовира деструктивно однесување. Говорот на омраза за време на оваа кампања, според учесниците, најмногу се евидентира дека е ориентиран врз основа на партиска ориентација, како и врз етничка основа. Наодите одговараат на податоците од истражувањата и другите претходни анализи спроведени

во нашата Република и за време на изборните кампањи (Михајлов и сор. 2014), но исто така и во постизборниот период (Маролов & Стојановски, 2016; Поповска & Стојановски, 2016; Стојановски, 2017 година). Високата перцепција за присуството на говор на омраза од страна на граѓаните по етничка основа, но особено врз основа на партиска ориентација, не само за време на периодот на изборните кампањи, туку и за периодот помеѓу изборите е индикација дека покрај јасна поделба врз етничка основа, исто така, ја зголемуваме и политизацијата на општеството во земјата.

Присуството на говор на омраза за време на изборната кампања за секоја варијанта на истражување го прогласија над половина од учесниците вклучени во истражувањето. Поконкретно, над 60% од испитаниците изјавуваат дека секогаш/честопати ја идентификувале оваа појава преку обвинување на противниците за катастрофите што се случ(ија)уваат во земјата. Над 50% од учесниците исто така изјавуваат дека за време на кампањата е евидентно дека политичките противници се виновни за тешката состојба на припадниците на нивната етничка припадност. Во врска со ова, албанските испитаници во поголем процент, за разлика од Македонците, нагласуваат дека ваквиот феномен е присутен во текот на оваа изборна кампања. Разлики меѓу двете етнички групи има и во врска со присуството на етикетирањето на партиските противници со прекари. Во овој поглед, повторно, процентот на учесници Албанци, за разлика од Македонците, е поголем во однос на потенцирање на присуството на употреба на етикети за време на оваа кампања. Разликите во „корист“ на истата етничка група продолжуваат да бидат очигледни дури и за обвинување на политичкиот противник за национално/државно предавство. Учесниците како целина изјавуваат дека обвинувањата изнесени од претставниците на политичките партии за противниците се неиздржани и не се засноваат на факти.

Според учесниците во студијата, оваа кампања се карактеризира и со говори кои главно се фокусираат на неспроведување на досегашните активности. Овој феномен е издвоен како потполно/често присутен од околу 60% од испитаниците. Уште поголем процент на испитаници (околу 80%) наведуваат дека за време на оваа кампања наративот на претставниците на политичките партии се фокусира на постапките на опозициските партии, а не на нивната изборна програма.

Значителен дел од учесниците (околу 36%) изјавуваат дека досега никогаш не искусиле, односно не биле жртва на употреба на говор на омраза, но малку поголем е процентот на учесници кои велат дека биле жртви на злоупотреба на говор на омраза (околу 40%).

Учесниците исто така изразија загриженост за (не) пожелноста да имаат различни односи со припадници на македонска/албанска етничка група. Податоците покажуваат мала социјална дистанца на двете етнички групи едни со други. Наодите од другите студии спроведени во земјата (Поповска & Стојановски, 2016) се индикативни дека со текот на годините, меѓусебната социјална дистанца помеѓу Албанците и Македонците има тенденција да се намалува.

Референци:

1. Bilewicz, M., Soral, W., Marchlewska, M., & Winiewski, M. (2017). When authoritarians confront prejudice. Differential effects of SDO and RWA on support for hate-speech prohibition. *Political Psychology*, *38*(1), 87-99
2. Bilewicz, M. & Soral, W. (2020). Hate speech epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political Psychology*, *41*(1), 3-33
3. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
4. Halperin, E. (2008). Gorup-based hatred in incratable conflict in Israel. *Journal of conflict resolution, 52(*5), 713-736
5. Hawdon, J., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). Exposure to online hate in four nations: A cross-national consideration. *Deviant behavior*, *38*(3), 254-266
6. Маролов, Д. & Стојановски, С. (2015). ГОВОР НА ОМРАЗА НА СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА. Превземено од http://eprints.ugd.edu.mk/16997/15/govo%20na%20omraza.pdf
7. Meza, R., Vincze, H. O., & Mogoș, A. (2018). Targets of Online Hate Speech in Context. A Comparative Digital Social Science Analysis of Comments on Public Facebook Pages from Romania and Hungary. *East European Journal of Society and Politics*, *4*(4), 26-50
8. Mondal, M., Silva, L. A., & Benevenuto, F. (2017, July). A measurement study of hate speech in social media. In *Proceedings of the 28th acm conference on hypertext and social media* (pp. 85-94).

9. Oksanen, A., Hawdon, J., Holkeri, E., Näsi, M. J., & Räsänen, P. (2014). Exposure to online hate among young social media users. *Sociological Studies of Children and Youth*,18, 253-273
10. Oksanen, A., Kaakinen, M., Minkkinen, J., Räsänen, P., Enjolras, B., & Steen-Johnsen, K. (2020). Perceived societal fear and cyberhate after the November 2015 Paris terrorist attacks. *Terrorism and Political Violence*, *32*(5), 1047-1066.
11. Поповска, Ж. & Стојановски, С. (2016). Истражувачи извештај: влијанието на стереотипите и етничката дистанца за појава на дискриминација, говор на омраза и криминал од омраза. Организација за безбедност и соработка во Европа, Мисија во Скопје.
12. Стојановски, С. (2017). *Говорот на омраза на интернет и социјалните мрежи.* Стручно списание „Правен дијалог“, 14. pp. 19-25. ISSN 2915-4389
13. Wang, Z. (2018) Anonymity Effects and Implications in the Virtual Environment: From Crowd to Computer-Mediated Communication. *Social Networking*, 7, 45-62. https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=81714
14. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

ТАКА ЗБОРУВАА ТИЕ: ГОВОР НА ОМРАЗА ЗА ВРЕМЕ НА ИЗБОРНА КАМПАЊА

Шерузе Османи Балажи, Хана Салиу, Хана Мемеди

Употребата на говор на омраза во изборните кампањи од страна на лидерите, како и претставниците на политичките партии е очигледна во скоро секоја земја. Ваквиот феномен не го игнорираат ниту најдемократските земји, згора на тоа, се среќава во земји кои ја промовираат и се промотори на демократијата. Говорот што содржи поделба на поединците во категории засновани на нивното членство во групата вклучува реакција, акција кон нив и нивниот третман како членови на одредена група, а не како индивидуи. Ако понатаму се додадат дополнителни нијанси и флоскули на дискриминација, омраза, и клевета, може да се предизвика нетолеранција, но и злосторства од омраза. Таквиот феномен е постојано присутен, а ваквите примери се очигледни во различни земји. Во нашиот регион, во не премногу далечното минато, имаме пример за геноцид во Босна и Херцеговина (Пехар, 2019). Кога јавните личности, со влијание и склоност кон водечки позиции во земјата, користат говор на омраза и успеваат да заземат такви позиции, тие овозможуваат говорот на омраза да се материјализира во деструктивни активности. Edwards & Rushin (2018) откриле дека употребата на воспалителен јазик во предизборната кампања во САД го зголеми бројот на злосторства од омраза, особено изборот на корисник на говор на омраза како претседател ги охрабри сторителите да прават погрдни дела. Но, зошто некои земји, и покрај уредувањето на државниот правен систем и идеолошката ориентација, се повеќе склони кон присуство и почеста и поинтензивна употреба на говор на омраза? Авторите издвојуваат заеднички елементи во различни општества кои се катализатори на говорот на омраза. Поточно, карактеристиките на одредено општество и култура кои доведуваат до појава и употреба на говор на омраза, Staub (1989) ги разликува во три групи (според Fischer et al.2018). Тешки услови за живот, големи економски проблеми, политика, насилни институции, криминал се елементите што го олеснуваат појавувањето на омраза. Второто групирање има врска со крутоста на општеството, кое има улога на инхибитор во промената на традиционалните вредности. Авторот

понатаму посочува дека со цел да се зачуваат традиционалните вредности во несигурни ситуации, се користи говор на омраза преку обвинување на надворешната група како причина за проблемите на сопствената група. Според авторот, национализмот, слепо почитување на авторитетот и бавниот напредок на обезвреднувањето на надворешната група се карактеристики на третата група која развива говор на омраза во општеството.

Омразата за време на изборната кампања резултира со придобивки, но исто така промовира политичка нетолеранција. Политичката нетолеранција е спротивна на демократските вредности, еднаквите политички права и можности. Според Gibson (2011), политичката толеранција бара сите политички идеи да имаат еднаков пристап и простор на пазарот на идеи со цел законски да се прошири идејата што преовладува во системот, но не сè да биде одлучено/кажано во било какви околности. Со други зборови, изразувањето на каква било форма на насилство е исклучено. Повеќе, Capelos & van Troost (2012) документираат дека политичката толеранција не е само прашање на информации и политичко опкружување, туку е прашање на вредности и просудувања што луѓето ги имаат за групите и членовите на групите во општеството. Политичката толеранција бара поставување на политичките активности на мегдан од страна на политички групи кои имаат спротивставени идеи. Ова значи дека сите идеи не треба да бидат цензурирани, туку треба да бидат слободни. Да се прифатат и почитуваат различните ставови. Секако, оваа толеранција значи дека слободата на говорот треба да има содржина што вклучува почитување на членовите на надворешната група а не презир и омраза. Она што е јасно е дека изразувањето на овие слободни идеи содржи и одговорност за зачувување на правата на другите.

Омразата за време на кампањата може да ги натера индивидуите да ја сменат својата почетна позиција и поддршка на политичките партии. Во исто време, омразата за време на кампањата се користи за создавање единство, хомогеност и солидарност во рамките на матичната група, како и да донесе политички придобивки. Политичката придобивка оди кон зголемување на бројот на гласачи со добивање информации за време на изборната кампања. Halperin и сор. (2012) во една студија со израелски испитаници, покажа дека кога учесниците стекнале политичко знаење за

време на кампањата (во оваа студија конкретно знаењето било за ориентацијата на партиите - демократски или десничарски, како и знаење за политичари кои се ориентирани да го унапредат политичкиот план за „размена на територии“ меѓу Израел и Палестина) ја намали идентификацијата со почетната партија и како резултат според авторите ова доведува до промена на одлуката за гласање. Затоа, не е невообичаено да се најде говор на омраза во изборните кампањи, како и пароли користени за време на изборните кампањи. Содржината на радикален и агресивен говор на омраза доведува до општо радикализирање и зголемување на поддршката за партиите што промовираат радикални пароли (Winiewski et al. 2017). Кога оваа содржина поттикнува страв во јавноста преку презентирање на противникот како закана за групата, тогаш политичката нетолеранција и групното единство и хомогеност се поголеми (Stitka et al, 2004; Gibson, 2011; Halperin et al., 2012). Со други зборови, говорот на омраза е ориентиран да резултира со поддршка од десничарските партии (Mihajlov и сор. 2014) како и да сочувствуваме со националистичките партии, особено кога сегашната омраза водена од кампањата е голема (Winiewski et al. 2017; Halperin et al., 2012;). Во оваа насока се и податоците од истражувањето на Winiewski et al. (2017) со млади од Полска. Учесниците во истражувањето изразија поголема поддршка за партиите што промовираат национално единство и се спротивставуваат на мултикултурализмот. Според авторот, ова е резултат на фактот дека младите луѓе ги привлекуваат партии кои нудат едноставни решенија за стравовите и општите социјални проблеми.

Кога говорот на омраза постојано се користи, тој станува дел од секојдневниот живот, прифатен од поединци и станува дел од нормалноста. Што е тоа што придонесува употребата на говор на омраза да се пренесува меѓу поединци и неговото ширење да биде лесно? Според Fischer и сор. (2018) три фактори влијаат на ширењето на омраза на интергрупно ниво. Првично, омразата е споделена меѓу членовите на матичната група. Особено кога меѓугрупните односи се напнати, членовите на групите шират колективни наративи за матичната група, но исто така и за надворешната група. Вториот фактор што овозможува ширење на говор на омраза е зачувување на колективната виктимизација помеѓу генерациите. Во исто време, според минатото искуство, се прави

проценка на идните настани и се потврдува чувството дека станува збор за хомогена надворешна група која има тенденција да има лоши намери кон сопствената група. И трето, лесното ширење на говорот на омраза го прави фактот на недостаток на лични интеракции на оној што мрази со надворешната група или со членовите на омразената група. Присуството на горенаведените фактори предизвикува употреба, ширење и зачестување на говорот на омраза во групата. И кога имаме честа употреба на тоа, чувствителноста на говорот на омраза кај поединците се намалува. Понатаму, ова ќе доведе до создавање на нова норма и на граѓаните им останува да го перцепираат говорот на омраза како нормален и легитимен. Soral, Bilewicz & Winiewski (2018) во експериментална студија откриле дека постојаната изложеност на говор на омраза доведува до прифаќање на говорот на омраза како дел од секојдневниот живот и го намалува нивото на чувствителност кон истиот. Поточно, во нивната студија, за разлика од учесниците кои биле изложени на негативна содржина а не на говор на омраза кон малцинствата, учесниците кои биле постојано изложени на говор на омраза кон малцинствата биле помалку чувствителни на употреба на погрден јазик, изразиле поголема социјална дистанца кон малцинствата како и посилно поддржана антиимиграциска политика и груб третман на имигрантите. Кон истиот заклучок водат и податоците на Winiewski и сор. (2017). Како надополнување, нормализацијата и легитимирањето на употребата на говор на омраза служи и за подготовка на членовите на групата да ги оправдаат и одобрат можните дискриминаторски и насилни активности против целта.[10]. Особено, таков легитимитет му се дава на феноменот кога доаѓа од важни и влијателни фигури како што се политичките лидери (Bilewicz & Soral, 2019). Социјалните норми се менуваат, особено за време на социјалните промени. И изборниот период во едно општество е потенцијален преоден период за промени. Употребата на говор на омраза во општество од јавни личности како што се политичари, а особено, за време на периодот на изборната кампања, период што доведува до промени и на тој начин одразува еден период на нестабилност, се претставува како добра „можност“ за создавање на нови норми., норми засадени за време на изборната кампања. Таквите норми

[10] Поимот целна група во овој труд се користи за надворешната група, или групата кон која е насочен говорот на омраза.

што произлегуваат од говорот на омраза создаваат/зајакнуваат предрасуди кон целната група, и понатаму тие резултираат во непријателски став кон целната група, социјална дистанца, дискриминација и предрасуди (Crandall, Eshleman O'Brien, 2002). Со други зборови, изборните кампањи покажуваат дух на подобрување или влошување на меѓугрупните односи во едно општество во зависност од вокабуларот што го користат во кампањата од страна на властите, односно политичарите и нивното присуство (говорот на омраза) во преодната состојба на едно општество. Употребата на говор на омраза како нова норма подразбира непридржување кон општествените норми кои содржат почитување на интегритетот на надворешната група. Winiewski и сор. (2017) потенцираат дека колку повеќе населението е изложено на говор на омраза, толку повеќе ги ценат однесувањата што ги кршат социјалните норми како поволни. Покрај тоа, поттикнувањето страв и одбивност како дел од говорот на омраза ја намалува подготвеноста да и се помогне на целната група и ја зголемува поддршката за употреба на насилство и државен прогон (Winiewski и сор. 2017).

Говорот на омраза е претходник на социјалните движења во смисла на поттикнување насилство, конфликти. Најочигледна експлицитна форма на говор на омраза се артикулира преку дехуманизација која се реализира преку метафори. Метафорите се ефикасни за дерогирање на членовите на целната група бидејќи со нивно користење е можно да се дефинираат множество квалитети / карактеристики на поединецот/групата преку еден збор или фраза. Rakić и Maas (2018) нагласуваат дека метафорите се моќна алатка за опишување на социјалните групи благодарение на нивната ефикасност и живост. Тие служат да направат еден апстрактен концепт разбирлив преку споредба со конкретен концепт, како и да успеат да ја стимулираат нашата имагинација за да бидеме поживописни. Haslam (2006), разликува дехуманизација во две форми. Една од формите се изразува преку негирање на уникатните човечки карактеристики. Со други зборови, за време на овој вид дехуманизација, на противниците им се чини дека немаат човечко совршенство, спознание, цивилизација и морална чувствителност. Тие се опишани како груби, некултурни, немаат самоконтрола и имаат недостаток на интелигенција. Се смета дека нивното однесување не е посредувано од когнитивни процеси,

размислување, туку главно нивното однесување е водено, поттикнувано од мотиви, апетити и инстинкти. Овој вид на перцепција и опис на другиот не ги прави луѓето многу поразлични од животните, тие експлицитно или имплицитно ги гледаат своите противници како животни.

Втората форма на дехуманизација според Haslam (2006) се среќава при негирање на човечката природа на противникот. „Другите" се перципираат како индивидуи со недостаток на емоционалност, ригидност и тоа ги прави инертни и студени. Исто така им е одбиена когнитивната отвореност како што се љубопитноста, флексибилноста и опишани се како крути. Им се припишува пасивност и опишани се дека нивното однесување е предизвикано од други интереси, а не водено од лична волја. Сето ова доведува до тоа поединците да бидат перципирани како предмети. Според авторот, негирањето на единствените карактеристики на човекот е претставено во меѓугрупна споредба, додека карактеристиките на човечката природа се припишуваат на меѓугрупните и меѓучовечките односи. Дехуманизацијата е јасна и експлицитна форма на говор на омраза но важно е да се идентификува и помалку очигледниот, имплицитен говор на омраза. Враќањето во минатото обвинувајќи ја „другата" група за предавство, неписменост, тековна или историска несреќа на земјата / нацијата, доведувајќи го во прашање легитимитетот и способностите на противниците, нудејќи деструктивни, нереални, ексклузивни решенија се некои од начините да се изрази омраза помалку видлив (Vollhardt и сор., 2007). Овој начин на омраза промовира емоции што водат кон дејства во најмала рака на избегнување, дистанцирање од „другата" група, но исто така подготвува терен за градење омраза, што значи и најслободно изразување на експлицитна омраза. Со оглед на тоа дека јазикот на имплицитна омраза е ист како и негативното влијание врз општеството, неговото идентификување ќе придонесе за спречување на појава на експлицитна омраза. Употребата на говор на омраза за време на изборните кампањи е евидентна во нашата Република (Mihajlov и сор. 2014). Но, со оглед на важноста и влијанието на имплицитниот говор на омраза, целта на оваа студија е да се пронајде употребата на говорот на омраза, вклучително и имплицитниот што го користеа претставниците на политичките партии за време на кампањата за парламентарните избори во 2020 година.

Методологија на истражувањето

Целта на студијата е да се идентификува и опише видот на говорот на омраза што се користи на средбите со граѓаните од страна на претставници на политички партии за време на предизборната кампања за парламентарните избори во 2020 година во Република Северна Македонија.

Во анализата беа користени квалитативни методи со априори пристап. Говорите на митинзите на претставниците на политичките партии пред граѓаните беа материјал за анализа на содржина за идентификување на говор на омраза. Од вкупно 15 коалиции и партии кои се натпреваруваа на парламентарните избори во 2020 година во РСМ, избрани се пет коалиции и најголемите партии во земјата кои во последниот парламентарен состав (2016-2020) се застапени во парламентот на РСМ. Партиите/коалициите вклучени во оваа анализа се: ДУИ (Демократска унија за интеграција); Коалиција "Можеме" како носечак партија СДСМ (Социјал демократски сојуз на Македонија) и Движењето Беса; Коалицијата "Обнова" со носечка партија ВМРО-ДПМНЕ (Внатрешно македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство); Коалицијата АА-А (помеѓу партиите Алеанца за албанците и Алтернатива); ДПА (Демократска партија на Албанците). Според етничкиот состав, една коалиција и две политички партии се моноетнички. Другите две коалиции се составени од партии со различен етнички состав. Вреди да се издвои еден од нив (Коалицијата "Можеме"[11]) што за прв пат се создава помеѓу двата најголеми етникуми во земјата, македонскиот и албанскиот.

Присуството на говор на омраза на митинзите на политичките партии за време на парламентарните избори беше анализирано по категории: I. Форми на прикажување на дехуманизација; II. Комуникација со содржина на елементи што поттикнуваат постојано насилство; III. Навредлива комуникација; IV. Содржини што нудат нереални и

[11] Коалицијата „Можеме" содржи партии од други етникуми во земјата, како и од ромска, бошњачка и турска националност. Коалицијата „Обнова" предводена од партијата ВМРО-ДПМНЕ исто така содржи партии што ги застапуваат интересите на различните етнички заедници во земјата како што се тие на Турците, Ромите, Србите, Власите, Бошњаците...

неконструктивни решенија. Категориите и подкатегориите за анализа на материјалот се претставени во Табела 1.

Табела 1. Категории и подкатегории

	Категорија		**Подкатегорија**
1	Дехуманизација	1.1	Животинска
		1.2	Механичка
2	Комуникација со содржина на елементи што поттикнуваат постојано насилство	2.1	Поделба на НИЕ и ВИЕ
		2.2	ТИЕ се обвинуваат за национална нелојалност
		2.3	ТИЕ се обвинуваат за несреќите на државата/нацијата
3	Навредлива комуникација	3.1	Ставање под прашање на легитимноста и способностите на на противниците
		3.2	Презентирање на небалансирани аргументи
		3.3	Лични навреди.
4	Содржини што нудат нереални и неконструктивни решенија	4.1	Фокусирање на индивидуата а не на појавата
		4.2	Фокусирање на изворот на проблемите а не на реални решенија
		4.3	Решенијата не се инклузивни

Реализација и истражувачка етика

Податоците за оваа студија беа собрани од 26 јуни до 13 јули 2020 година. Видео материјалите беа транскрибирани од работна група од 6 лица, кои беа обучени однапред за текот на работата и начинот на транскрипција. Преписот на говорите е поставен на посебна база на податоци за секое лице од работната група. За време на оваа фаза, на секој препишувач му се гарантира целосна анонимност во однос на препишаниот материјал. Во текот на предизборната кампања, материјалите објавени на официјалните веб-страници и канали на политичките партии беа континуирано транскрибирани. Оваа студија е double blind и препишувачите не беа свесни за целта на студијата.

Собирањето податоци беше извршено од видео материјали објавени на официјалните страници на Фејсбук и официјалните канали на политичките партии на Youtube (табела 2). Вклучени во анализата на податоците се вкупно 129 средби со граѓани за време на предизборната кампања, соодветно со вкупно времетраење од 6547 минути или околу 109 часа.

При презентирањето на податоците беа зачувани анонимноста и интегритетот на субјектите на политичките партии, кои беа вклучени во говорите со содржина на омраза и беа заменети во толкувањето и илустрацијата на податоците со симболи X, Y, H, Z, M, O, додека на партиите со C, F, J, P, Q.

Илустрациите презентирани за поткатегориите се оригинални во истата форма како што ги кажаа говорниците, без никаква јазична интервенција.

Табела 2. Извори на материјал за анализа

	Извор на материјалите	
	Официјален фејсбук профил	**Youtube канал**
ДУИ (Демократска унија за интеграција)	https://www.facebook.com/BDI002	https://www.youtube.com/channel/UCFwAPa3DY_VcvQW6wthFqSg
Коалиција **ASH-AAA** (Алеанца за Албанците Алтернатива)	https://www.facebook.com/aleancashqiptarett https://www.facebook.com/alternativamkal	https://www.youtube.com/channel/UC4Eb-YmODPqvlGLFszaUZDg
Коалиција “Можеме” **СДСМ - Беса** (Социјал демократски сојуз на Македонија - Движење Беса)	https://www.facebook.com/SDSMakedonija	https://www.youtube.com/user/SDSMtube
Коалиција “Обнова” **ВМРО-ДПМНЕ** (Внатрешно Македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство)	https://www.facebook.com/vmromakedonija	https://www.youtube.com/user/vmrodpmnemacedonia

ДПА (Демократска партија на Албанците	https://www.facebook.com/pdsh.info	https://www.youtube.com/user/PDSHoficiale

Наоди на студијата

I. Дехуманизација – начини на пројавување

Во говорите на претставниците на политичките партии во кои фокусот е насочен да ги убедат граѓаните зошто опцијата што ја промовираат е најдобра и дека граѓаните треба да гласаат и да ги изберат токму нив, иако со ретка фреквенција, но феномените на дехуманизација се присутни.

Негирање на човечките карактеристики, ***механичка дехуманизација*** се јавува при споредба меѓу групите. На претставниците на опозициската партија, од иста етничка припадност, им е одбиена когнитивната отвореност и се претставуваат како индивидуи со крути ставови. Рационалното верување на противниците за општествени промени што вклучува политичко и правно зајакнување за целата етничка заедница на која и припаѓаат (говорник и противник) е доведена во прашање. Застарениот начин на размислување, бескорисно размислување за сегашниот контекст се други описи на ривали кои во суштина имаат тенденција да ја негираат когнитивната отвореност. Понудата за политичко раководство на противниците е опишана како резултат на интересот за присвојување на општествен имот и општо добро со вршење на политичка и економска контрола од лични и коруптивни причини а не да се придонесува за зголемување на благосостојбата на заедницата.

Недостаток на развој на човечките квалитети што го карактеризираат човечкото суштество како единствено или ***животинска дехуманизација*** се изразува преку негирање на цивилизираното образование со опишување на другите како недоделкани, глупи, злонамерни, склони кон бељи и неконтролирано однесување водено од инстинкти. Ваквите описи придонесуваат кај масата која што слуша да се поттикнува одвратност и презир кон противниците кои се опишани на тој начин.

На противниците исто така отворено им се припишуваат имиња на нехумани суштества и карактеристики на бактериски видови, чие дејство

е предаторско, го оштетува и уништува редовниот и нормалниот развој на феномените, општествата и човештвото. Најчести видови на дехуманизација се „пандемија“, „вирус“, „хиена“, „ѓавол“, „ѓубре“, „олигарх“, „банда“ итн.

Подолу се претставени некои од изјавите на претставниците на политичките партии кои го илустрираат присуството на механичка и животинска дехуманизација:

> *“Време е да им кажеме не на притисоците... Но, и на градоначалникот на овој град заедно со другите хиени што ги држи околу себе...”*
>
> *“Живееме во една пандемија која не гуши со децении, принудувајќи не да се преселиме...”*
>
> *“Има некои идиоти и копуци кои се ангели преку ден но ѓаволи преку ноќ и прават разни подмолни пазарувања.”*
>
> “*Имаме двојна задача, прво да го победиме корона вирусот, а потоа да го победиме и најголемиот вирус, вирусот на криминал и корупција, а тоа е X*[12]*.”*
>
> “*Тие предизвикуваат штета на екосистемот и биодиверзитетот со цел да профитираат олигарсите на штета на населението.*”
>
> “*Албанците од ова поднебје биле плен и жртви на угнетување …*”
>
> *“Ве молам, што ги поврзува X со Y? Југославија и тероризмот на Y. Y е терорист на Гостивар, на Тетово...”*

II. Комуникација со содржина на елементи што поттикнуваат постојано насилство

Поделбата на противниците на ***НИЕ*** и ***ТИЕ*** во конкурентски контексти е повеќе од очекувано и природно во вокабуларот на конкурентите. Во јасната поделба помеѓу НИЕ и ТИЕ, диференцијацијата оди кај НИЕ за нагласување на позитивните дела од партиски поединци и од партијата кои се претставени како гордост за

[12] Со цел да се почитуваат интегритетот и достоинството на лицата, имињата на конкретни лица се заменети со буквата X, Y, H, Z, M, O, додека имињата на партиите со C, F, J, P, Q.

лидерот, за приврзаниците/луѓето, но и за презентирање на жртвената позиција на нацијата. Од друга страна, ТИЕ се издвојуваат за штетни дела и незадоволство предизвикано на граѓаните.

> *"Ние како поискусна партија, со повеќе експерти, на нашата платформа ја имаме како приоритет над приоритетите, битката..., битката за закрепнување или за лекување на раните на економијата на Албанците."*
>
> *"Тие се навикнати да се занимаваат со недемократски методи, со неконвенционални методи."*
>
> *"Оние што ги лажат Албанците не заслужуваат да ја добијат довербата на Албанците."*
>
> *„Оние индивидуи предводени од Н, кои ја ограбија Македонија и кои ги уништија сите социјални елементи на државата кои им наштетија на граѓаните, кои уценуваа и уништија бизниси и секој граѓанин на нашата земја."*

Поделбата, именувањето на категоријата „ТИЕ" со поими кои за одредена заедница е синоним за предавство (напр. што припаѓаат на Сојузот, сателити, т.н. албанци/македонски) се користи не само за да се разликуваат „другите" како противници, туку исто така за да се одделат како странска категорија и да се исклучат од матичната етничка заедница. Информациите за политичките активности на противникот се користат за да се категоризираат како странци, да се исклучат од заедничкото етничко потекло, додека нивните дела се оценуваат како предавничко однесување. **Нелојалноста** кон етничката заедница е исто така нагласена со подвлекување на креирањето политики од типот што го применува непријателот, или со прелистување на активности за поддршка и соработка со „другиот", односно непријателот. Пораката до слушателите предизвикува емоционално студенило со тоа што се нагласува дека „ТИЕ" ја понижиле етничката припадност на која и припаѓаат, понижени се, потчинети на другата етничка група, од која добиваат лични добра, но им се должни и им помогнале за остварување на целите на противниците на сметка на матичната етничка група. Во некои случаи, се потенцираат сојузничките акции со непријателот. За да се даде тежина на предавството, ваквите сојузи се прикажуваат како

мрежни. Со други зборови, сојузот со непријателот подразбира непријателство дури и со сојузниците на непријателите. Загубата на слободата на одреден број припадници на етничката заедница е нагласена како резултат на етничката нелојалност на противниците, како резултат на нивните кооперативни активности со „другите“, соработка што им го отежнува животот на граѓаните со нивно ускратување и оневозможување на остварувањето на основните човекови права како што се образование, вработување, здравје и деградирање на квалитетот на животот како целина. Претставувањето на противникот како странец создава негативна гледна точка и слика за противникот што се рефлектира со последици што имаат големо влијание врз општеството и меѓугрупните односи.

Покрај вклучувањето на минатото што содржи нелојалност и што доведува до влошена благосостојба на граѓаните и во економската и социјалната сфера, но исто така и на идентитетот, противниците се обвинуваат и за измама за да ја проектираат иднината со категоризирање на понудата на противниците како измама, нова понуда наменета за прикривање на штетните дела за етничката припадност во минатото.

> *“Зошто Албанците да немаат свој човек за функцијата градоначалник на локалните избори?! Кога објавивме во 2013 година дека ќе се кандидирам за градоначалник, некои сè уште беа скептични, други се обидоа да го минимизираат како сега, но јас пак велам Ние верувавме, веруваме и сега...”*
>
> *“Тогаш ја донесоа новата територијална поделба. Тие ја распарчија, ја поделија и ја уништија Македонија. Меѓу другото, тие ги зедоа Струга и Кичево, но и Тетово и Гостивар...”*
>
> *“Денес оние од „сојузот“и други скептици ги потсетуваме за некои од нашите најголеми достигнувања…”*
>
> *“Ние како Албанци сме плен на погрешна политика и тоа нè доведе кон словенско-српска и руска политика.”*

Во тенденцијата да се направи јасна разлика помеѓу партиите со различни етнички состави на НИЕ и ТИЕ, се потенцира генезата на

потеклото на етничката група на која и припаѓаат и антиката на матичната етничка група.

Воспоставување на јасна граница меѓу етничките групи, како и обвинување на противниците за поседување голема политичка моќ, што е претставено како неповолно за матичната група, ориентира кон чувството на омраза кон другата етничка страна. Нивниот опис понатаму продолжува како измамници и лажговци со тенденција да создадат мислење дека не треба да им верувате на концептите што ги пласираат. Тие се обвинети за воведување физички ограничувања и отежнување во спроведувањето на наставниот процес, зафаќање работни места. Со цел да се зајакне јазот меѓу етничките групи, наведени се активностите од минатото, грубите меѓуетнички односи и целите на „другата етничка припадност“ се толкуваат како злонамерни, лажни, не искрени и лицемерни. Припадниците на другата етничка група отворено се обвинети за дејствија што доведоа до катастрофа на национално ниво, како што е вооружениот конфликт во 2001 година. Измамата е поим што се користи и за противникот на истата етничка заедница, експлицитно, но исто така и со наведување на подли дејствија, како и со употреба на измама. Разликата помеѓу партиите по етничка основа се прави дури и за мешани коалиции на етничка основа, претставувајќи ги како идни креатори на територијалниот редизајн на земјата, а во некои случаи и уништувачи на државата. Кога предавството и поделбата на државата се проектираат како следно дејство во иднина за противникот, се стимулираат масовниот страв и несигурноста. Чувството на страв и несигурност дејствува во насока на преземање активности со мерки за враќање на безбедноста.

> *“зборуваме за темата во нашата држава, нашата држава, бидејќи јас сум роден тука, татко ми е е роден тука, дедо ми и сите други”*
>
> *“Албанците се тука кога немаше ниту Z. и ниту H. Албанците се тука уште откога Бог ја создаде оваа земја.“*
>
> *“Денес Македонија е на маса. Федерализација, а потоа, на крајот, и нејзино уништување”.*

“Мојот противник е човекот што го смени името на оваа држава, кој донесе двојазичност и кој тргуваше со историјата”.

“Овој типот лицемер кој ги сака гласовите на Албанците и ги гледа Албанците само како гласови е предавство и измама за Албанците”.

“Нашиот политички противник, за разлика од нас, нема проблем да ја посрамоти, омаловажува, ограбува нашата држава, ја дели, растура и продава”.

“Х не делеше на македонски Албанци, на староседелци и дојденци од Албанија и Косово..., овој концепт има само една цел, а тоа е да го ослабне албанскиот политички фактор и со тоа да ја ослаби нашата позиција во оваа земја”

Обвинувањето е исто така за предавството при продажба на национални интереси поврзани со националниот идентитет како што се име, национална историја, јазик. Предавството го илустрираат говорниците дури и со децентрализацијата на земјата. Децентрализацијата е претставена како територијална поделба на земјата преку која се внесува чувството на немоќ. Со ова и се наметнува на масата положбата на жртва и на оштетената страна. Во исто време, граѓаните имплицитно се поттикнати да почувствуваат неправда и омраза кон другата заедница која во овој случај е претставена како победник на нивна сметка.

“Луѓето се чувствуваат... заради промена на името со вековно минато Македонија, заради усвојувањето на двојазичноста каде што треба и каде не треба .... поради продажбата на историјата, ова е горчлива вистина.”

“Тие не мора сега да излегуваат со лажни понуди што би служеле само како покритие за дискриминација, недостаток на перспектива и економски развој како покритие за експлоатацијата и угнетувањето што му се прави на Албанецот.”

"Одлуката на О. е неприфатлива и непростлива..., одлука за која историјата ќе суди."

За време на кампањата, метафорите беа искористени и за обвинување на противникот за пристрасност и нееднаков третман на населението за време на претходните влади. Метафора што подразбира пристрасно, поволно и контролирано од противниците судство кое е сублимирано во режимот. Описот на режимот вклучува и криминал, мито, корупција, грабеж на материјални добра, лаги. Нагласена е и продажбата на достоинството и чесноста на граѓаните. Акцентирањето на газењето на достоинството, гордоста, чесноста на граѓаните но и присвојувањето на колективните добра и кршењето на моралните принципи го промовира чувството дека е направена неправда кон нив и се стимулира емоцијата на тага. Тагата се изразува преку агресивни и деструктивни постапки. Со други зборови, поттикнувањето емоции на тага доведува до омраза, но исто така и до преземање деструктивни активности кон „другиот".

"Сите оние други кои денес продаваат патриотизам или, а всушност даваат приоритет на тендеризмот, затоа не треба да им дозволиме на оние што манипулирале да бараат глас за да направат индивидуални пазарувања"

„Можеа, а знам дека тие можат уште повеќе да изневеруваат, уште повеќе да крадат, да донесат повеќе понижување, омаловажување, срам..."

"Враќање на режимот, на насилното, корумпирано раководство."

"Можеше да донесете правда наместо Луис Витон куферчиња во обвинителството и трас-трас судските одлуки во судството".

III. Навредлива комуникација

Преиспитување на легитимноста, но исто така и способноста на поединецот или групата да има политичка моќ и/или тврдење за голема моќ на поединецот/групата му служи на говорникот да оствари политичка корист со цел да ја зголеми личната/групната моќ и со тоа следствено да ја загрози другата група. Употребата на стратегии

што содржат закани против другата етничка страна, со цел да се зголеми личната/групна моќ на говорникот, се евидентира како присутно во говорите на политичките претставници со граѓаните. Набројувањето активности за време на разни конфликти кои предизвикуваат емоции на болка кај слушателот ја поттикнува тенденцијата да се задржи линијата на поделба, како и будењето чувства на омраза кон непријателот (прочитај друга етничка припадност). Тенденцијата за политичка добивка со зголемување на личната и/или групната моќ е исто така претставена за време на списокот на активности што се презентираат како достигнувања на партијата што ја претставуваат, поставена во смисла на тешки достигнувања или како активности што не можат да се постигнат од други политички субјекти. Не недостасуваат директни изјави за незнаење и слабост на политичките противници да преземат активности во прилог на матичната етничка група/државата. Главно, програмата на противникот за подобрување на положбата и благосостојбата на сопствената етничка група се категоризира како празни и не содржајни зборови/говори, додека противниците како деградирани индивидуи, потрошени од повеќе децении политичка активност.

„Нивните политичари кои се практично потрошени, претерано потрошени, транзициони политичари кои ги гледаме уште од времето на транзиција без нови креативни идеи...”

„Во отсуство на програма, цели, капацитет, храброст, луѓе, персонал, излегува со флоскула од овој тип ...”

„Другите не знаат, не можат, не се осмелуваат, немаат капацитет да го сторат тоа што X. го подига животниот стандард. “

“Ние денес сме членка на НАТО, но ние браќа мора да се бориме за да покажеме дека живееме во мизерија, не смееме да дозволиме X и другите да ни раскажуваат бајки, да ни раскажуваат географија, да ни раскажуваат историја, туку да им кажеме дека вие сте неспособни и имате да одите во опозиција.”

“Бевме и продолжуваме да бидеме во милост и немилост на обвинетиот X, и неговите уметници, како што е Y.”

> *“Јас сум со оние... кои го сменија политичко-правниот статус во Македонија, јас сум со војникот од Куманово, затоа што добро знам дека можеби сте имале и можност да ги повлечете лешевите од фронтот.”*
> *“Ние сме тука кога треба, преземаме одговорност за заедничките судбини за градење на заедничката држава.”*

Следното е информација, прелистрување на настани од минатото кои имаат боја на влошени меѓугрупни односи меѓу двете етникуми и кои главно се доживуваат како триумфални / неуспешни, се користат од говорителите за да се заканат на спротивната етничка група. Насилните настани од минатото исто така се меѓупартиски, истакнувајќи ја агресивната, насилна и деструктивна природа на поединците во опозициските партии.

> *“Додека Албанците во северна Македонија бараат решенија и афирмација во рамките на постојниот политички систем, тие треба да бидат многу задоволни, бидејќи спротивното на тоа, тие знаат каде ги води, се обидоа еднаш и изгубија, да не продолжат да го бараат тоа уште еднаш бидејќи ќе настрадаат дури и со дебакл.”*
> *“И јас ќе кажам отворено, и постарите генерации сигурно знаат, кој е Y. Во времето кога оваа влада покажа моќ со големи полициски и други сили и користеше терористички методи против политичка партија, против градоначалниците и оптшините на оваа партија, а ефектот беше неколку убиени, со десетици и стотици повредени, демонстрација на невидено насилство.”*
> *“Сите наши колеги кои излегоа од тоа Собрание со крвави рани и глави на 27 април, тој што ја напушти дебатата, можеби нема крвави раце, но од тој ден има крваво „лице“.*

Заканата за противникот е индиректно презентирана и со претставување на незаконските дејствија што досега не биле верификувани од

непристрасни субјекти, за кои во име на правдата говорителите се залагаат да ги решат. Со ова се дава до знаење дека противниците ќе завршат во затвори или други законски казни.

> *"И овие услови се создаваат кога раководителите, владата, лидерот ќе се борат против организираниот криминал и корупцијата. Овие псевдокоманданти, измамници и крадци, кои не оставија бизнис без рекетирање и Албанци незаканети, глас нема да им се чуе кога ќе дојдам на власт (прочитај партијата)."*

Со цел да се зголеми личната моќ (читај на водачот), се потенцира унапредувањето на позитивните вредности на матичната партија и истовремено се доведува во прашање водечкиот легитимитет на противниците, потценувајќи ги нивните цели за унапредување на правата на етничката група и/или граѓаните. Во оваа насока, акцентот е ставен на деструктивните активности на противникот во минатото преку механизми кои не се јасно видливи за граѓаните, како на пр. „перење мозок на граѓаните"

Прашањето за вистинските цели на противникот за подобрување на животот на граѓаните е исто така презентирано преку истакнување на големата моќ што ја имаат одредени лица и кои вршат економска и политичка контрола од лични и коруптивни причини.

> *"Државата да биде под заложништво на партијата. И сега ќе и дозволиме на државата повторно да биде наш заложник, иднината да ни ја земаат."*
>
> *"Подели за да владееш вечно. Ова е државата, тоа е партијата што ни испра мозок за да нè врати таму каде што ни нашите баби и дедовци не биле, да не врати во минатото."*
>
> *"Останатите партии, иако се во опозиција, секојдневно водат борба кој ќе биде прв меѓу нив, ние тука веруваме во нашата кауза и визија"*
>
> *"Донесовте на гласање кандидат кој е познат како олигарх од оваа страна и корумпиран и криминализиран бизнисмен."*

"Го презеде мандатот и продолжи да го развива само нивното богатство, да го развива богатството на нивните семејства, да ги развива насекаде само нивните палати."

Со цел да се зголеми кредибилитетот на политичката партија, но исто така и да се презентираат обединувачките цели и повикот за грижа за целата етничка група за време на говорите, постои и изнесување на податоци што не можат да се ***аргументираат и поткрепат со факти од други извори***. Обезбедувањето на „факти"содржи инфраструктурни инвестиции и капацитети од кои граѓаните добиваат услуги и кои во основа имаат идеја да укажат на нееднаквоста по етничка основа. Податоците се однесуваат на активности и проекти планирани и делумно реализирани во различни населени места а кои граѓаните немаат можност да ги проверат фактите за идеаторот и креаторот на проекти, но исто така и за политичките акции што се презентираат како штетни за благосостојбата во секојдневието на граѓаните.

"Ослободи 85 криминалци – ги пушти по нашите улици, да ги ограбуваат нашите домови и да има што повеќе дрога на нашите улици."

„... во ниту еден момент тој не беше вклучен во црна кампања против неговите политички противници."

„Проектите што беа направени во времето на X, денес тие се горди на тие проекти, а исто така прават и големи политички пропагандни спотови. "

Личните навреди кои влијаат на интегритетот на поединецот, членови на опозицијата, за измама и нестабилност и кои резултираат со поттикнување негативни емоции кај масите придонесуваат за влошување на меѓугрупните/меѓуетничките односи. Во личните навреди се забележува феноменот на дискредитација на личноста на противниците. Поконкретно, дискредитацијата на личноста е ориентирана во обид да се наруши кредибилитетот на поединецот прикажувајќи ги како ликови кои се идентификуваат со гангстеризмот и мафијата, но исто така и со недостаток на интегритет, идентитет и его. Со дискредитацијата на личноста се постигнува ефект на одбивање на индивидуата која е дискредитирана од заедницата каде што работи.

“X и Y се оставштина на груевизмот.”
“Сè е исто само што Тој не е, наместо Н. сега е М.”
„ Ќе ги ослободиме оние кои имаат длабоки корени во партијата Q, во обвинителството, во судството и секаде во институциите. До крај ќе ја ослободиме државата да им припаѓа на граѓаните.”

IV. Содржини што нудат нереални и неконструктивни решенија

Стратегиите што се нудат за одржување на квалитетот на животот, надминување на тешкотиите и подобрување на напредокот на животот и животниот стандард на граѓаните ретко вклучуваат список на активности, мерки, планови што влијаат, го допираат и решаваат конкретниот феномен. Ориентацијата кон иднината содржи ***фокус кај индивидуата за да се постигне*** одредена позиција. Подвлекување на раководството на позиција од страна на индивидуа од одредена етничка припадност, без нагласување на важноста на компетенциите и квалитетите што треба да ги координираат лица кои заземаат лидерски позиции и истакнување на конкретната етничка припадност како клучна карактеристика за лидерите на дадената позиција придонесува за трасирање на пат на поделба по етничка основа. Понатаму, за јавноста е нејасно и целосно замаглено кои се придобивките од позиционирањето на поединецот на таа позиција. Таквиот речник што обработува негативни емоции за другата етничка група на масата луѓе што го слушаат говорот, следствено придонесува за влошување на меѓуетничките односи.

“Нашата историја е доказ, факт дека заедно можеме да постигнеме сè, прв претседател на парламентот и прв албански премиер во северна Македонија во 2020 година.”
“Менувањето на X со Y најдобро докажува како паѓаат маските, затоа што нивниот концепт е само политички маркетинг за да се добијат албански гласови.”

Кога се нудат стратегии за подобрување на квалитетот на животот на граѓаните, се нудат ***едноставни решенија*** кои не ја земаат предвид сложената природа на феноменот. Членството на земјата во ЕУ се нуди како брз изводлив акт, не земајќи ја предвид комплексноста на процесот на членство и влијанието на почувствителните фактори и појави како на

внатрешен, така и на меѓусоседски план. Во иста насока се и понудените решенија за подобрување на квалитетот на образованието, зголемување на платите на наставниците заобиколувајќи и без да се земат предвид економската моќ на земјата и другите интерфеирачки фактори во воспитно-образовниот процес.
Во понудената стратегија за надминување на тешкотиите, што е во служба на говорникот, спаѓа и дискаунтирањето. Дискаунтирањето како механизам се користи за минимизирање на еден аспект од реалноста на другите преку фрази како „никогаш“, „никој“, „никаде“. Преку дискаунтирањето, говорниците не нудат решенија, туку кај слушателите, кај масите само ја поттикнуваат емоцијата на незнаење, непочитување на нивните потреби, непочитување на нив. Како резултат, се актуелизира чувството дека сте повредени, а повредата дополнително доведува до неверување. Со други зборови, се поттикнува недоверба, додека недовербата кон противникот значи придобивка за говорникот.
Не е невообичаено проблемите да се истакнуваат само како постоечки без да се обезбеди конкретен план за тоа како тие можат да се решат, на пример, невработеноста, егзодусот на младите, подобрувањето на условите за живот како целина. Како решение за надминување на тешкотиите, планот и активностите не се нудат, туку се истакнуваат атрибути за членовите на нивната група со тенденција за зголемување на политичката моќ. Во исто време, избраните атрибути не се директно поврзани со унапредување на благосостојбата на граѓаните. Нудењето решенија за нивните тешкотии, на граѓаните им се презентираат крајните достигнувања што претставуваат придобивка од квалитетите на личноста, како што се гордоста и искреноста на граѓаните, но не и начинот на кој тие ќе ја постигнат (вратат) гордоста, искреноста и интегритетот на граѓанинот.

> *„... 50 милијарди евра буџет и немате изградено училиште за Албанците, ниту градинка за Албанците, ниту болница за Албанците.”*
>
> *„Заедно ќе ја изградиме новата политичка сцена на Северна Македонија, како членка на НАТО денес и утре како членка на ЕУ. Цел на нашата мисија. Интеграција, држава за сите, неселективна правда, квалитет на живот до перспектива.”*

„Не дозволуваме младите да си заминуваат, на младите тука им е местото…”

„Политичка опција која ќе ви понуди чест, искреност и гордост.”

Кога се даваат едноставни решенија кои не ја земаат предвид сложената природа на феноменот, нема двоумење за да се промовираат ***нереални решенија кои исклучуваат***. Во врска со ова, етничката припадност на поединецот се нуди како клучна алатка за решавање на главните граѓански проблеми на национално ниво, вклучувајќи намалување на невработеноста, инвестиции во здравството и културата и зголемување на квалитетот на животот како целина. Решенијата понудени за надминување на одредени проблеми и тешкотии не се сеопфатни. Некои од нив дури експлицитно исклучуваат цел дел од населението што живее во земјата. Се нудат решенија за национални појави, но кои ќе бидат во служба на само една етничка група. Со други зборови, другите етнички групи во Републиката се исклучени од идејата дека може да бидат услужени и да уживаат во вредностите на одредена појава, било да е тоа богатство на земјата, или квалитетни услуги што ги обезбедуваат институциите.

„Имаме коалиција со чесни луѓе и со семејни луѓе и национално потекло, затоа... гласајте... да и дадете надеж на нашата сакана татковина”.

„Правичната застапеност и во државната и во јавната администрација беше катастрофална, додека партиски луѓе беа вработени, партиски телохранители, етничката заедница D. беше заборавена“.

„Инвестициите во инфраструктурата, културата, здравството, намалување на невработеноста и квалитетно образование и развој на сите сектори може да се реализираат со премиер. “

„Тука во подножјето на Шар планина... Ветуваме дека ќе го ревитализираме. И Тетово и тетовци и сите Албанци насекаде ќе уживаат во тоа. “

„Превземаме обврска дека барем еден универзитет да биде на топ 1000 на Шангајската листа. “

„Ќе го зајакнам целиот здравствен систем каде што живеат Албанци. Ќе го донесам лекарот и брзата помош каде и да живеат Албанците. “

Генерално, фокусот е главно на откривање на индивидуата/групата која им предизвикувала тешкотии на граѓаните. Ориентацијата е да се најде/идентификува виновникот за тешкотиите со кои граѓаните се преокупирани во моментов, но не и во третманот, начинот и стратегијата за надминување на тешкотиите.

„Кормилото на луѓето околу М. кој во здравството, јавното здравје на нашата држава направи пустина, нѐ оставија без лекари, без медицински сестри, нѐ оставија без специјалисти, нѐ оставија со уништено јавно здравје. “... „Затоа денес кога зборуваат за плати и пензии, претпоставувам дека на многу луѓе ова од едното уво им влегува а од другото уво им излегува“

Дискусија и заклучоци

Омразата како алатка што ги тера поединците лесно да ги менуваат своите првични позиции на политичка поддршка (Halperin, et al. 2012) е присутна на митинзите на претставниците на политичките партии со граѓаните за време на предизборната кампања за парламентарните избори во Република Северна Македонија во 2020 година. Присуството на феноменот на говор на омраза варира во митинзите во зависност од политичките партии, како и од видот. Општо, видлив е говорот на доминантна омраза насочена врз основа на партиска ориентација, иако во послаба нијанса, но присутен е и јазикот на омраза врз основа на етничката припадност.

Експлицитниот говор на омраза е јасен, познат на граѓаните во смисла да го идентификуваат за време на говорите и посветувањата на луѓето кон поединци / групи или заедници. Со оглед на тоа дека Република Северна Македонија ги промовира европските демократски вредности и е официјално ориентирана во духот на почитување на човековите права, барем за време на јавни говори, од официјални партиски претставници, се зема предвид односно се внимава при презентација на содржини со омраза. Спротивно на тоа, јасен, експлицитен говор на омраза што е идентификуван преку индикатори за

дехуманизација е присутен за време на предизборната кампања во парламентот во 2020 година на состаноците на политичките партии со граѓаните. Сепак, дехуманизацијата се случува доста ретко на овие состаноци и е водена од противници на политички партии кои припаѓаат на иста етничка група. На противниците главно им е одречена когнитивна отвореност и се претставуваат како индивидуи со крути ставови и застарени мисли. Животинската дехуманизацијата е присутна преку негирање на цивилизираното воспитување и реализација на дејства што се водат од инстинкти. Ваквите описи придонесуваат за масата која што слуша да се поттикнува одвратност и презир кон противниците кои се опишани на тој начин (Halperin, et al. 2012).

Говорот на имплицитна омраза е анализиран преку индикатори кои припаѓаат на категориите на комуникација со содржина на елементи што поттикнуваат постојано насилство, навредлива комуникација како и содржина што нуди нереални и неконструктивни решенија. Овој вид на говор на омраза, имплицитен, помалку видлив има посебна вредност, токму заради нејзината невидливост, а ефектите од истата се корозивни, дестабилизирачки, деструктивни како и самата експлицитна форма. Неговата невидливост го прави да не се истакнува, подвлечен од слушателите, масите, но неговото присуство успева да предизвика негативни емоции кон „противниците", да потхранува, да зајакнува и таа енергија водена од негативни емоции да се канализира барем во ставовите, но, исто така во активности за директно одбивање против „другата страна". Појдовната точка е од јасна поделба на НИЕ и ТИЕ, дури и оваа категорична поделба се прави на партиска основа, но не е изоставена ниту поделбата по етничка основа. Во врска со ова, сите оние кои на некој начин покажаа нелојалност кон националноста/етничката група преку соработка со „другата" етничка група, се „исклучени" од матичната етничка група. Понатаму, меѓуетничката соработка, како и спроведувањето на политичките/правните одлуки во земјата се опишани како акти на предавство. Јасно е дека предавникот е исклучен од групата и е ставен во категоријата „друг". Овој вид јасна поделба по етничка основа е присутна и во македонските и во албанските политички партии. Ваквото позиционирање на партиите по етничка основа едни кон други најмалку ја прави разработката, подготовката на нездрава основа што го отежнува создавањето на вистински меѓуетнички односи во една земја

што ќе го рефлектира мултикултурниот дух на земјата. Поделбата помеѓу НИЕ и ТИЕ е евидентна дури и на партиска основа и тоа главно се однесува на обвинувања за тешката состојба на земјата, односно на граѓаните. Обвинувањето на политичките партии е насочено кон лошо управување со земјата, особено во економскиот и судскиот аспект, што резултира во тешка економска состојба, висока невработеност, бегство на младите од земјата и тешкотии во стекнувањето право преку државните институции.

Говорот на омраза што содржи навредлива комуникација е претежно изразен преку индикаторот: Преиспитување на легитимноста и способноста на поединецот/групата за да се има политичка моќ. Ова исто така придонесува за зголемување на политичката моќ во случаи што ја загрозуваат другата индивидуа/група[13]. Покрај тоа што се доведува во прашање легитимноста, но и способностите на противниците, кон нив насочени се и личните навреди и дискредитацијата на личноста. Во голема мера, тенденцијата на говорите е да се поттикне стравот на граѓаните од противникот. За да избегнеме чувство на страв, тогаш бараме заштита и безбедност. Се подразбира дека оваа заштита и безбедност „слушателите“ ќе ја побараат бегајќи во канџите на партијата на говорникот. Но, кога таквото чувство се зајакнува, друга можна акција не е да бегате, туку да напаѓате. Нападот не секогаш завршува само со вербален напад. Неодамнешното минато покажува дека појавата на таква опасност со поттикнување страв резултирала во деструктивно и агресивно физичко однесување кон противниците, не само етнички, туку и партиски, како што е физичкиот напад врз македонскиот парламент во април 2017 година. Со цел да се зголеми моќноста, се „манипулира“ со матичната група. Покрај тоа, вреди да се напомене дека во некои случаи моќта, легитимноста и способноста на матичната група се зголемуваат со цел да се зголеми политичката моќ. За истата цел, во некои случаи се чини дека матичната група е жртва.

Предложените стратегии кои не даваат реални или конструктивни решенија за проблемите, но кои во суштина се деструктивни и исклучуваат, се исто така здрава основа за имплицитен говор на омраза. Решенија за проблеми што не ја земаат предвид комплексноста на

[13] Секаде каде што не е нагласен поимот за етничка група, поимот група е посветен на обете групи, по етничка и политичка основа.

природата на проблемот, оние кои се ориентирани кон појавата, но самото решавање на појавата значи исклучување на одредена категорија граѓани, понекогаш врз етничка основа, понекогаш врз партиска основа, е силна основа на поделбата во иднина. Како резултат, дури и ако успеат барем делумно да спроведат такви решенија, тие исклучуваат дел од граѓаните, што го поттикнува чувството на тага од неправдата. Не невообичаена форма на изразување тага е агресијата и насилството врз „другиот“.

Покрај тоа, имајќи предвид дека блага хронична омраза може да доведе до сегрегација, диференцијација од „другата“ група, додека силната непосредна омраза може да генерира желба за итно дејствување и подготвеност да се уништи „другата“ група. (Halperin et al., 2012), и интензитетот и видот и формата на говор на омраза што се користи во поднебјето на нашата земја го поткопуваат духот на развој на мултикултурната демократска држава. Омразата е корисна политичка алатка за постигнување солидарност и политички придобивки во групата, но во екстремни форми, омразата може да се претвори во неконтролирана деструктивна сила.

Референци:

1. Bilewicz, M. & Soral, W., (2020). Hate Speech Epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political psychology, 41(1),* 3-33
2. Capelos, T., & van Troost, D. (2012). Reason, passion, and islam: the impact of emotionality and values on political tolerance. *Political and Cultural Representations of Muslims, 11*, 75-95.
3. Crandall, C. S., Eshleman, A., & O'brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: The struggle for internalization. *Journal of personality and social psychology*, *82*(3), 359-378
4. Edwards, G. S., & Rushin, S. (2018). The effect of President Trump's election on hate crimes. *Available at SSRN 3102652*. Received from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3102652
5. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
6. Gibson, J. L. (2011). Political intolerance in the context of democratic theory. In *The Oxford handbook of political science.*
7. Halperin, E., Canetti, D., & Kimhi, S. (2012). In Love With Hatred: Rethinking the Role Hatred Plays in Shaping Political Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(9), 2231-2256.

8. Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and social psychology review*, *10*(3), 252-264.
9. Михајлов, М. и сор. (2014). Говорот на омраза за време на изборната кампања во 2014. Received from: http://progres.org.mk/files/publications/Govorot%20na%20omraza%20za%20vreme%20na%20izbornata%20kampanja%202014.pdf
10. Pehar, D. (2019). "Genocid", "govor mržnje" i "mir kao rat" – od implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma do tvita o Srebrenici od 11. Jula 2018. *Politeia, 9(*18), 27-49.
11. Rakić, T., & Maass, A. (2018). Communicating between groups, communicating about groups. In: Harwood, J. et al. (Eds.) *Language, communication, and intergroup relations. Routledge, New York, pp. 66-97*
12. Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Mullen, E. (2004). Political tolerance and coming to psychological closure following the September 11, 2001, terrorist attacks: An integrative approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*(6), 743-756
13. Soral, W., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (2018). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive behavior*, *44*(2), 136-146

Ефектите на говорот на омраза врз меѓугрупните односи, како што се избегнување, дискриминација, стереотипи, се докажани во истражувањата до денес (Greenberg & Pyszczynski, 1985; Mullen & Rice, 2003; Halperin & Gross, 2011; Winiewski et al., 2017; Soral, Bilewicz & Winiewski, 2018). Омразата се развива кога индивидуата е понижена или малтретирана од некого или ако намерно се запрат постапките на индивидуата за да се постигне одредена цел. Таа содржи карактеристики на лутина, понижување, одвратност (Mackie & Smith, 2002; van Zomeren, Postmes & Spears, 2008; Fischer dhe bashautr., 2018) но дефинирана е како емотивен став кој го организира социјалниот свет на поединците при што ја зајакнува врската со членовите на матичната група за сметка на односите со членовите на надворешната група (Halperin et al, 2012). Меѓугрупната омраза е емоција доживеана во име на личната група и емоцијата е насочена кон надворешната целна група. Како и во меѓучовечките односи, така и во меѓугрупните односи, кога членовите на групата ќе согледаат дека нивната група се третира некоректно, неправедно и бива понижувана, тогаш тие доживуваат негативни емоции кон надворешната група и создаваат негативни ставови кон нив (Fischer et al, 2018). Групната омраза помага да се толкуваат настаните, но исто така и трендовите на дејствија што водат кон создавање, но и продолжување на меѓугрупниот конфликт (Halperin, 2008). Benesch и сор. (2018) ги потенцирале сличностите во реториката на политичките лидери користени со месеци и години пред физичкото насилство да ескалира во истите земји. Авторите се фокусираат на опасниот говор како поспецифична категорија од говорот на омраза, кој има можност да инспирира штета или, како што велат авторите, масовно насилство. Опасниот говор сам по себе содржи пет карактеристики (Benesch и сор, 2018). Само пренесените пораки вклучуваат дехуманизација, обвинување (кое содржи колективно оправдување за насилство), закани за интегритетот на надворешната група, обвинувања за напади врз „надворешни лица“ и доведување во прашање на лојалноста кон

матичните групи. Пораките како прва одлика нема да бидат ефективни во отсуство на втората опција, а тоа е публиката. Публиката мора да биде чувствителна на тие пораки од која било причина. Чувствителноста на публиката може да биде од страв од закани од минатото или самата околина во моментов е исполнета со пораки што предизвикуваат страв. Социјалниот и историскиот контекст треба да бидат соодветни на насилството и да придонесат пораките драматично да се разберат. Четвртата карактеристика е во врска со говорникот. Тогаш, кога говорникот или комуникаторот е влијателен, го прави говорот опасен. Неговата/нејзината моќ/влијание може да потекнува од лични карактеристики како што се неговата/нејзината харизма или моменталниот статус на политички лидер. Петтата карактеристика според авторите е присуството на медиумот што ќе ги шири пораките. Нивното пренесување влијае на тоа како ќе се примаат пораките и колку тие ќе го зголемат ризикот од насилство. Сепак, и покрај тенденцијата да се разликува опасниот јазик/говор од говорот на омраза од страна на авторите, во самите карактеристики на опасниот јазик/говор, авторите имаат вградено елементи кои се дел од говорот на омраза. Освен дехуманизација, што е израз на експлицитен говор на омраза, вклучени се обвинувања, кои се закануваат на интегритетот на надворешната група, поттикнувајќи страв од минатото што ја прави публиката чувствителна како некои од типичните карактеристики на имплицитниот говор на омраза. Опасниот јазик/говор го користат политичките лидери со месеци/години пред ескалацијата на физичкото насилство (Benesch и сор, 2018) како ефект, јазикот на имплицитна омраза е мобилизатор на енергија и отвора пат за експлицитна омраза, што има ефект на зголемување на интензитетот на влошување на односите, односно на ескалацијата на физичкото насилство.

Омразата кон надворешната група се изразува, меѓу другото, со етикетирање на групата, но и со давање прекари кои имаат за цел да ја девалвираат групата / нејзините членови. Етикетирањето главно се однесува на стереотипите, со активирање на стереотипите за членовите на групата, а кога тие ќе се повторат се очекува дека ефектот ќе биде да ги зајакнеме нашите верувања за таа група означена со стереотипна содржина. Истражувањата дури покажаа дека содржината на говорот на омраза против одредена група одговара на стереотипите типични за таа

група. Winiewski et al. (2017) покажаа дека младите Полјаци користат говор на омраза против украинското малцинство, чија содржина е поврзана со прекршувањата на Украинците против Полјаците, кои спаѓаат во категоријата историска омраза. Авторите додаваат дека содржината на говорот на омраза кон Романците е поврзана со кражби, измами и криминал кои во суштина се во согласност со стереотипите кон Романците како група. Во иста насока се и наодите на Menze et al. (2018) кои покажуваат дека говорот на омраза содржи вообичаени стереотипи за Романците и Унгарците. Со други зборови, омразата кон одредена група се изразува со содржина што ја рефлектира перцепцијата на групата. Vollhard и сор. (2007) потенцираат дека со цел да се манипулира со јавноста и да се постигне политичка моќ, политичарите користат концепти кои се познати и блиски на јавноста, а во исто време и концепти кои се засадени во културата и заедницата. Илустративен во овој поглед е примерот на Мајхосев и сор. (2020). Авторите за време на доказите за говор на омраза користени во медиумите од самите новинари дека за време на интервју во 2016 година, лидерот на партијата бил етикетиран од домаќинот (читај новинар) „политичар кој лаже како Турчин“. Но, покрај фактот дека говорот на омраза вклучува и активира стереотипи кон надворешната целна група, нејзиниот ефект се протега и на избегнување/исклучување на надворешната група. Поточно, неговото влијание врз зголемувањето на отфрлањето / оддалеченоста од надворешната етничка група е прикажано во корелационата студија со архивските податоци (Mullen & Rice, 2003), но исто така и во експерименталната студија (Leader, Mullen & Rice, 2009). Понатаму, авторите додаваат дека во експерименталната студија се покажало дека токму едноставното портретирање, именувањето што е помалку комплексно или поедноставно, се критични компоненти што се користат и доведуваат до одбивање/избегнување на припадниците на целната етничка група.

Она што е јасно е дека пораките што се пренесуваат преку говор на омраза успеваат да предизвикаат негативни чувства кај нејзините членови во врска со целната група. Омразата успева да ги активира гневот, стравот, силните негативни чувства кон надворешната група со тенденција да ја повреди или уништи надворешната група, дури и во ситуации кога тоа не е постигнато, доаѓаат до израз други активности

како што се изолација од надворешната група или учество во политички активности против надворешната група (Halperin, 2008). Содржината како што е, на пример, обвинување за национално или етничко предавство и нелојалност, ги става членовите на групата во позиција на жртва и дека ви е направена неправда. Кога ваквите пораки постојано се повторуваат, чувството на неправда се продлабочува, а перцепцијата и искуството на да се биде лишен е уште поприсутна. Кога групната нееднаквост се перцепира како неправедна, се будат негативни чувства. Кога ситуацијата со лишување се гледа како стабилна и како непроменлива или со мали шанси за промена, тогаш кај луѓето преовладува депресија, но кога можноста е околностите да се променат, тогаш луѓето чувствуваат лутина (Mummendey et al., 1999). Говорот на омраза користен од политичка фигура во изборната кампања е можност за промена. Граѓаните ги поддржуваат политичките партии кои обезбедуваат поддршка и решенија за нивните проблеми, додека едноставните решенија честопати вклучуваат обвинување на поединци или политички противници за постојните проблеми (Vollhardt и сор., 2007). Со други зборови, гласачите поддржуваат партија што нуди брзи решенија за проблемите што ги засегаат нив (граѓаните), а особено ваквите говори имаат ефекти во тешки времиња и тешки услови за живот. Обвинувајќи ја таргет групата за тешката позиција, прикажување на целната група како зла и обезбедување можност за промена што значи следење на патот/пораките/поддршка на нивните политики/активности што ќе резултираат со промена на сегашната ситуација, всушност го активираат гневот. Токму посочувањето на однесувањето на противниците како неправедно, нивното истакнување како злонамерни и нивното опишување како злобни доведува до лутина и омраза (Halperin, 2008). Како резултат, гневот (Меки и Смит, 2002) и заедно со тоа, омразата како групна емоција доведува до тенденции за специфични колективни активности (Halperin, 2008; Fischer и сор. 2018). Пренесувањето на овие пораки до публиката, меѓу другото, се реализира преку разни медиуми. Медиумите претставуваат една од важните карактеристики за спроведување на говорот на омраза во колективните активности. Освен што преку нив се шири говор на омраза (Benesch и сор. 2018) медиумите се претставени и како извор на истите (Majhosev и сор. 2020; Marolov & Stojanoski, 2015).

За таа цел, овој дел претставува анализа на претставувањето на претставниците на политичките партии во медиумите, конкретно во дебатните емисии во врска со употребата на имплицитен говор на омраза. Исто така, анализата се однесува и на политичкиот маркетинг (спотови) за време на изборната кампања во 2020 година во РСМ.

Методологија

Во анализата беа користени квалитативни методи. Дебатните емисии, спотови и прес-конференции на партиите беа материјал за анализа на содржината за да се идентификува говорот на омраза. За првиот дел, анализа на дебатните програми, намерно беа избрани четири национални телевизии кои редовно спроведуваа дебатни емисии за време на предизборната кампања со претставници на политички партии кои беа конкурентни во парламентарниот изборен циклус 2020 година (табела 1.). Поточно, две национални телевизии главно емитуваат програми на албански јазик (Алсат-М; ТВ21), додека други две реализираат емисии само на македонски јазик (Канал 5; 24ТВ). Вкупно беа анализирани 24 емисии (33 часа и 10 минути материјал), од кои 4 интервјуа (6 часа и 6 минути) со лидерите на четирите најголеми политички партии (коалиции) како и 19 дебатни емисии (27 часа и 4 минути). Учесници во емисиите беа вкупно 70 гости од 5 политички партии (ВМРО-ДПМНЕ; СДСМ; ДУИ; АА-Алтернатива), од кои 7 лица се појавиле во 2, односно 3 пати во различни ТВ куќи.

Спотовите (вкупно 10 часа и 39 минути) се преземени од официјалните профили на фејсбук и каналите на Youtube на гореспоменатите политички партии (ТАКА ЗБОРУВАА ТИЕ: ГОВОР НА ОМРАЗА ЗА ВРЕМЕ НА ИЗБОРНА КАМПАЊА, табела 2.) *.

Табела 1. Извори на материјал за анализа

	Извор на материјали	
Медиуми	**Официјален ФБ профил**	**Веб страна**
АЛСАТ - М	https://www.facebook.com/AlsatMTelevision	https://alsat.mk/
ТВ 21	https://www.facebook.com/tv21hd	https://tv21.tv/
24 ТВ	https://www.facebook.com/pages/24-Vesti-TV/364749826913560	https://24.mk/
КАНАЛ 5	https://www.facebook.com/Kanal5Televizija	https://kanal5.com.mk/

Содржината на говорот на омраза на партиска основа се испитува низ призмата на присуството на категории како што следува: I. Дехуманизација; II. Содржина што поттикнува постојано насилство; III. Неаргументирана и навредлива комуникација; како и IV. Нереално и неконструктивно решавање на проблеми (табела 2).

Табела 2. Категории и субкатегории

	Категорија		Субкатегорија
1	Дехуманизација	1.1	Животинска
		1.2	Механичка
2	Содржина што поттикнува постојано насилство	2.1	Поделба на НИЕ и ТИЕ
		2.2	ТИЕ се обвинуваат за несреќите на државата
		2.3	ТИЕ се обвинуваат за национална нелојалност
3	Неаргументирана и навредлива комуникација	3.1	Презентирање на неизбалансирани аргументи
		3.2	Лични навреди
		3.3	Дискредитација на делата на другиот
		3.4	Успорување на легитимитетот и способностите на опонентите
4	Нереално и неконструктивно решавање на проблеми	4.1	Фокусирање на индивидуа а не на појава
		4.2	Фокусирање на извор на проблемите а не на реални решенија
		4.3	Поттикнување на страв за иднината

Наоди

A. Присуство на говор на омраза во дебатни ТВ-емисии

I. Присуство на дехуманизација

За време на дебатните емисии, претставниците на политичките партии се среќаваат за да ги оправдаат, соочат и да ги бранат предлозите, идеите, но и да ги оправдаат своите планови и да го убедат гласачкото тело дека тие се најдобрата опција да ги водат граѓаните на земјата во текот на следниот мандат. За време на дебатата и дискусија на противниците од повеќе партии во исто време и место, евидентно е присуството на дехуманизација како форма на изразување на говор на омраза. Она што остава впечаток е дека негирањето на уникатните човечки карактеристики, но и негирањето на човечката природа е присутно во вокабуларот на водителите, модераторите на емисиите. Истите им се обраќаат на своите гости, претставувајќи ги како неморални, груби и со инфантилни личности (кога социјалните и моралните норми сè уште не

се изградени). Следните примери ни носат ваков вид на употреба на говор на омраза.

> "*Ова ми го кажува министерот за образование..., ова не е ни политички речник, ова е примитивен речник.*"
>
> *"Од една страна, вие се повикувате на ветинг, но кога ќе ви ги допрат вашите луѓе, веднаш се реагира дека ова е против Албанците, против С [партијата] и слично. Ова е малку licemerno според мене".*

Водителите за време на „модерирањето" на дискусијата, успеваат да ги претставаат гостите бришејќи ги нивните човечки карактеристики, припишувајќи им ригидност и однесување водено од различни интереси, а не од лична волја. Ова може да се види и во примерите подолу.

> "*Вие сте министер на Q, не треба да ги губите нервите".*
>
> "*Вие не можете истовремено да бидете борец за македонската кауза и нивните интереси и истовремено да имате однесување на обично политиканство, да се движите меѓу народот и да го лажете ..., не е искрено, не е хумано и не е фер"*

Карактеристично во овие презентирања на претставниците на политичките партии е присуството на јазик што содржи описи на поединци како натчовечки суштества со тоа што им се даваат супер силни одлики што се поврзани со злото. Истите се претставени во посебни категории означени како демонска дехуманизација. Илустрациите подолу го истакнуваат феноменот:

> *"Сето тоа што R [партијата] го зборуваше, заедно со најголемиот Минхаузен, З, можеа і да го реализираат."*
>
> *"Ако вака се одвиваат работите како досега, не чека економски армагедон, вистинска катастрофа."*

II. Содржина што поттикнува постојано насилство

Секогаш кога политичките претставници прават многу јасна разлика помеѓу тоа какви се членовите на нивната група или „НИЕ" и истовремено какви се членовите на другата група или „ ТИЕ", станува збор за поделба и тоа секогаш испраќајќи порака дека „колку сме НИЕ добри, и колку другите не чинат." Во повеќето случаи, кога се зборува за ТИЕ, обично ТИЕ се обвинуваат за нешто: се

обвинуваат за историските катастрофи на државата, предавство, за нелојалност; се обвинуваат за неспособност; многу тешка состојба на граѓаните; се обвинуваат за корупција.

Кога ТИЕ се обвинуваат за (историските) катастрофи на државата, вокабуларот е ориентиран во насока дека за сите „црнила“ што и се случиле на државата низ времето за дежурни виновници се прогласуваат ТИЕ. Вината се однесува на незавидната позиција на полето на меѓународното позиционирање, тешката економска состојба, здравството, инфраструктурата но и „манипулацијата“ со историски личности. Секако, ова се прави индиректно. Следниве примери служат како илустрација за ова:

> *„Важно е дека на 15 јуни се формира влада која ќе биде проевропска, прореформска, што ќе го отвори патот барикадиран сега веќе 15 години, од 2005 година, кога бевме кандидат. “*
>
> *„Погледнете го Ќафасан, погледнете ја Блаца, значи станува збор за коридорот 8 каде сè уште сме во средниот век. “*
>
> *„Пустошот што го наследивме на 1 јули 2017 година, бевме заробена држава, немавме препорака, немаше слобода, имаше страв и економијата беше целосно пуста.“*
>
> *„Да се блокираат 90 милиони евра предвидени за најсиромашните и за здравството во едно време на поголема корона криза...“*
>
> *„Не можам никако да се согласам дека Гоце Делчев бил нешто друго освен македонец, не можам да се согласам дека македонскиот јазик е дијалект на бугарскиот.“*

Кога ТИЕ се обвинети за предавство, очигледна е вината за предавството во два сегмента. Во етничкиот сегмент, вината е преку обвинувањата за соработка со ТИЕ, а се смета со другата етничка група, соработка што и наштетила на матичната етничка група. Обвинувањето за предавство е насочено не само кон постапки во минатото, туку и кон тековни активности. И во врска со ова, секое несогласување со идејата на говорниците кои претставуваат моноетнички политички партии е означено како акт на етничко предавство. Во продолжение следат неколку примери како илустрација:

„ За жал, македонските партии досега, без разлика меѓу себе, презедоа еднострани активности на штета на Албанците, без разлика дали преку политичка монтажа или дискриминација, се обидоа да го зголемат својот рејтинг во одредени изборни единици само за да добијат политички поени натпреварувајќи се меѓу себе кој од нив најмногу им наштетиле на Албанците. И кога тоа го правеа, цело време имаа албански партнер внатре, кој за жал само аплаудираше или анализираше или зборуваше нешто само декларативно, но не преземаше ништо конкретно.“

„Јас ги разбирам другите [партии од другата етничка група] кога бараме албански премиер бидејќи им конкурираме, мислат дека можеме да им го земеме премиерот, но не можам да го разберам Y зошто прв реагира против оваа идеја со таква енергичност.“

Вториот сегмент на обвинение за предавство е насочен кон обвиненија за дејствија што се на штета на државата, против државните интереси.

„Во една изјава О. рече дека стои зад Илинденска Македонија, но подоцна застана зад нешто друго“

„Не знам за која било друга држава во модерна Европа или за кој било друг народ што го сменил името на својата држ”

„За мене, мојата Македонија секогаш ќе биде Македонија. Ова административно име ќе ја симболизира вашата слабост, вашата капитулација и ние ќе се потрудиме да ги поправиме грешките што ги направивте.“

Третиот вид обвинување за предавство има врска со нелојалноста на страните кои соработувале во минатото.

„О. стана премиер во 2017 година со помош на Албанците. Но, О. ги разочара Албанците, не исполни ниту едно ветување, против него има револт во албанските кругови. Додека сега, во предлогот за албански премиер, F. [партијата] реагира со албанофобија “

„Почнаа математиките, ти давам 13, дај ми 6..., ова беше малку иритирачко за мене од страна на моите македонски колеги и посакувам такви работи да не се случуваат во иднина.“

III. Неаргументирана и навредувачка комуникација

Слободната комуникација, но без исклучување и на официјалната, содржи во себе напади, особено кога имаме работа со поединци/страни кои се во конкурентна позиција. Нападот честопати има врска директно со личноста на политичкиот противник и во овој случај се користат навреди од секаков вид, но има и врска со доведување во прашање на легитимноста на политичките противници, кога другите се напаѓани со неизбалансирани аргументи, не докажани со факти.

Неизбалансирани аргументи, не докажани со факти. Понекогаш на аргументите и вистините што ги користи пошироката јавност или новинарите, а кои честопати се од шпекулативна природа, им се дава епитетот аксиоми, и ги користат политичките претставници, без воопшто да се мачат дали тие појави се докажани како факти. На електоратот останува да одлучи во тој океан на неосновани гласини и расправии, понекогаш директно противречни еден на друг, кои аргументи имаат тежина, а кои се само флоскули. Со конкретни примери, овие стратегии изгледаат како што следи:

> *„Во ЕУ не се оди со багаж преполн со пари на директори и функционери блиски до премиерот.“*
>
> *„К. е главен финансиер на F. [партијата] и нивната кампања и има докази за тоа.“*
>
> *„Имате обвинение од К. кому му се заканувавте по телефон дека ќе го ликвидирате.“*
>
> *„300.000 Албанци се раселени во рок од 18 години, што значи дека дури и во времето на Ранковиќ немаше поголема миграција. “*
>
> *„Обидот да се воведе идејата за едно општество за сите заврши во моментот кога ја видовме торбата Луј Витон. Откако сфативме дека целата таа реторика и флоскули завршија спакувани во една ташна.“*

Кога *се користат лични навреди*, се користат со цел да за време на деградацијата на личноста на политички противник, во исто време да се деградира и важноста на другата партија и нивната понуда. Вокабуларот што се користи во овие случаи е навредлив, насочувајќи го прикажувањето на политичките противници како лажговци, крадци,

искомплексирани, со недостаток на различни вештини/способности. Ова може да се види и од дадените примери:

„Господине Т., не зборувајте со бројки ако не ги познавате. Подобро е да молчите отколку да покажете дека постои зголемување... Подобро е да не кажувате ништо отколку да кажувате лажни информации што не одговараат на вашето образование. Подобро да молчите, не кажувајте глупости.“

„Начинот на практикување на политика не е променет, само името на партијата е сменето ..., и не ви личи како професор така да се однесувате во емисијата ..., помирно малку, не така, со многу емоции.“

„Излажавте и на последниот дуел. Се насмевнувавте, и тогаш си трепкавте и лажевте дека не сум ти бил овластен потписник.“

„Не го извадивте целата кампања О. од уста. Тоа само покажува какви комплекси лекувате во себе.“

„Математиката не ви е јака страна, односно само две операции ви одат од рака, тоа се множење и собирање кога станува збор за вас самиот, или кога станува збор за народот тоа е делење и одземање. Дозволете на математичарите да си ја водат математиката.“

Дискредитација на постапките на другите се врши со намалување на важноста на ставовите, достигнувањата, положбата или постапките на другите. Кога се обидува што и да зборуваат другите, прават или поддржуваат да бидат претставени како нешто тривијално, или во спротивност на она што говорителите претходно го кажале, поддржале или сториле. Целта е да се отстранат заслугите од политичките противници и имплицитно да се промовираат себеси или политичката опција која е поддржана како единствена што е заслужна. Тоа е еден од најчестите начини да се обвини или намали важноста на другите, што може да се види преку вокабуларот на нашите политички претставници на последните избори:

„Сите луѓе кои зборуваат за трас-трас, бум-бум, всушност се дел од сегашните судски лавиринти како обвинети.“

„Тоа што Q [партијата] го стори на судски план служи само како индикација за тоа како да не се работи во иднина.“

„Како очекувате одговорност од човек што не убедуваше дека соломонското решение е Илинденска Македонија непрепознавајќи го тројанскиот коњ за ерга омнес.“

„Националната агенција [за преговори со ЕУ] имаше двегодишна суспензија од ЕУ поради манипулација со пари.“

„Валканиците и калта за кои дознавме во 2015 година предизвикаа граѓанско будење. Оние што ни ги правеа тие валкани работи сега не обвинуваат дека не сме чистиле колку што требало.“

„F. [партија] во нивната програма посветува само 5 страници на надворешната политика и лаже кога вели дека започнале преговори за членство во ЕУ. “

„Тие не само што не реализираа ниту еден нов проект, не само што не инвестираа во нешто ново, туку не го завршија ниту започнатото. И не само тоа, тоа што беше завршено, тие не го одржуваат.“

Покрај минимизирањето на достигнувањата на противниците, нивната деградација, политичките претставници имаат тенденција да го подигаат угледот на нивната опција повикувајќи се на славните достигнувања на нивната партија. Понекогаш овие достигнувања се дури и персонализирани, или со индивидуа или со етничка група. Истото, се рефлектира подолу со примери.

„Ние бевме тие кои ја одиграа одлучувачката улога за време на разговорите со грчката страна. Во моментот кога разговорите за договорот од Преспа беа блокирани поради разликите меѓу страните, ние бевме тие што ја одржувавме комуникацијата во живот, ние бевме тие што игравме улога на медијатор за да ги убедиме страните да продолжат.“

„Наидовме на економија која ја оставивте во рецесија од минус 1,8% и ја зголемивме до 3,6% со тренд на растеж.”

„За само 2,5 години успеавме да го исполниме [членството во НАТО]. И затоа, со чисто лице можеме да кажеме ако можевме во НАТО, можеме и во ЕУ “

„Јас бев главен преговарач за почеток на разговорите со ЕУ, што потврдува дека кога Албанците се во позиција да водат големи

политички процеси, тоа оди во корист на сите во земјата и ова го оправдува нашиот концепт за првиот албански премиер.“

Прашањата за легитимноста и способностите на политичките противници честопати се доведуваат во прашање кога другите се обвинети за пропусти, лошо однесување, скандали и други, како обид за дискредитација на која било моментална идеја, барање, ветување или мислење што политичките противници им ги нудат на електоратот. Еве како изгледа ова со вокабуларот на политичките претставници:

„Ова лицемерие што сега го играте како одговор на ставовите на г. Т за вас навистина нема крај. Вие сте партија која со години капитализирала точно преку поделби по етничка основа.“

„Фактот дека Q. [на партијата] се суди за кражба на гласови се доведува во прашање legitimnosta (па партијата). “

„F. и Q. [партии] заедно успеаја да изградат 230 км патишта. Ова претставува потценување на интелигенцијата на граѓаните. “

„Имаше време од три години, во оваа земја тој беше и премиер, и министер, и директор, и обвинител и судија, претседател на телото за реформа на судството, за сѐ да стори, да не затвори сите, да ги донесе оние милијарди што ги најавуваше , да донесе мир и правда, да ја кажеше вистината за Смилковското езеро и за Младенов и за Нешковски, но за жал од Z. во овие три години видовме само ташни Луј Витон. “

Секогаш кога политичките противници се повикуваат на неактивност на нивните противници или на нивно погрешно постапување, тие зборуваат за некомпетенција. Со други зборови, тие ги доведуваат во прашање способностите да бидат претставник на граѓаните. Обично припишувањето на неспособност се прави со цел да се создаде слика кај гласачкото тело дека политичките опоненти нема да можат да ја водат земјата кон побезбедна и подобра иднина за сите граѓани. Преку примерите подолу може да се видат такви обвинувања:

„ Да се направи партиската програма поврзана со евроатлантските интеграции бара искуство, знаење, луѓе. Програмата не се прави со пребарувања на гугл “

„ Програмата може да биде напишана од експерти, најголеми професионалци. Ако носителите на оваа програма немаат доволно знаење, неуки се или полуписмени, таа програма останува само како мастило потрошено на парче бела хартија.“

Демистифицирање на успесите на другиот (*презентирање на достигнувањата на другиот како неосновани*) се користи и за да се доведат во прашање менаџерските вештини на другите. Претставниците на политичките партии честопати ги повикуваат на своите успеси, на различни достигнувања со цел да го убедат гласачкото тело колку се тие токму вистинската опција. Но, политичките противници користат моќна стратегија со која успесите на другите се прикажуваат како неуспеси, како неосновани и истовремено на гласачкото тело и се дава до знаење да не се излаже уште еднаш гласајќи за противниците. Како се користи демистификацијата, може да се види преку овие примери:

„Ние влеговме во НАТО кога бројот на пратеници на Q се преполови. [партија] “

„Меѓународните експерти објаснуваат дека македонската страна дала многу, додека примала многу малку со тој договор. [Се мисли на Охридскиот договор] “

„F. [партија] сега велат дека тие се најразновидната и најмултикултурната партија. Тие не велат дека тие се најквалитетна партија, најспособна и најмудра. С. влезе во коалицијата затоа што е албанска партија а не затоа што С. [партија] се најспособните и најквалитетните. “

„Веќе 18 години, економските планови на Q. [партијата] се само на хартија. Граѓаните гледаат дека Q. секогаш била маргинализирана во владата, без никакво влијание, и истото важи и за сега.“

IV. Нереални и неконструктивни решенија за проблемите

Политичките претставници дури и во дебатните емисии каде ја нудат својата програма за во иднина не се занимаваат со главните проблеми или прашања што ќе ги понудат, туку избираат да се занимаваат само со еден аспект на појавите што ги третираат, фокусирајќи се на поединци, а не на појави, бавејќи се со проблеми а не со реални решенија кога тоа се бара, но исто така и со презентирање на иднината како нестабилна.

Кога тие се фокусираат на индивидуата, а не на феноменот, се работи за проблематизација на поединецот, а не на појавата што само по себе е проблематично. Публиката добива впечаток дека проблемите доаѓаат поради карактерот на поединецот, а не дека поединецот е едноставно дел од појавата. Истото може да се види преку примерите подолу:

> *„Г.О. секако дека ќе тврди дека бил невин или било политичко монтирање. Меѓутоа, ако рече дека тоа било монтирање, тој беше во партијата што ја држеше власта. Сега се поставува прашањето кој ти го сторил тоа монтирање.“*
>
> *„Преспанскиот договор го потпиша неовластен субјект - Вие [зборувајќи за министерот Д.]. Во членот 119 од Уставот се вели: Меѓународните договори во име на Република Македонија ги потпишува Претседателот на државата.“*
>
> *„Вие го одбравте К. кој пред 10 дена ви рече дека не се согласува со вашиот концепт. Значи демагогија, разни флоскули и сл.“*
>
> *„Вашата лична неодговорност е пример за граѓаните. Во кафулињата, во теретана, преградки, групирања ... воопшто не ви е грижа дали граѓаните ќе бидат заразени.“*

Нејасното претставување на понудата за во иднина и заобиколувањето на решавањето на проблемите се прави и преку *фокус на изворот на проблемите - а не на реалните решенија*. Во многу случаи, дебатерите претпочитаат да ги истакнуваат проблемите со тоа што не пристапуваат кон реални или можни решенија.

> *„Ние сме први во Европа според бројот на заразени и мртви ако се гледа на милион жители. Здравството не успеа. Немаше тестови, ниту мерења на температурата во првиот месец.“*

„Договорот со Бугарија е алатка во рацете на бугарската страна за да не забави во процесот на евроинтеграција.“

Поттикнување на страв кај граѓаните за иднината се постигнува со презентирање на нестабилна иднина. Пораката „ако гласате за нашите ривали, тогаш ќе не однесе реката“ има за цел да привлече гласачи. Сепак, цената е голема. Додавајќи низа ризици и негативни ефекти кои ги таргетираат чувствата на патриотизам од една страна, но исто така и оние на лична/семејна безбедност на граѓаните, потикнуваат чувство на страв. Заради справување со несигурноста водена од страв, се активира омразата кон оние што „и штетат на иднината“. Примерите подолу служат за расветлување на овој феномен.

“Коалицијата на F. со C. [партии] е првиот чекор кон федерализација на Македонија.”
“Демагогијата што се обидуваат да ја наметнат ги тера да имаат контрадикторни ставови во само една реченица. Тие велат дека ќе го откажеме договорот од Преспа или ќе го ревидираме, не го прифаќаме, не ни се допаѓа, а во другата реченица велат дека ни треба датум.”
“Ако сакате сите да го учат албанскиот јазик, во секоја компанија да биде 50-50 [со Македонци и Албанци] покажете го тоа јавно за да знае македонскиот народ.”
“Вие ќе бидете одговорни со историска одговорност бидејќи сакате да ја вратите на колена македонската нација и да и го блокирате патот напред.”

Б. Присуство на говор на омраза во спотови

Секоја изборна кампања е посебна поради составот на кандидатите кои се кандидираат, и секој пат имаме работа со уникатни списоци кои никогаш не се повторуваат целосно. Но, овој пат, како никогаш порано, и никогаш повеќе, поради глобалната пандемија создадена од вирусот Ковид 19, изборната кампања беше донекаде ограничена. Ограничено на што помалку директни контакти. И во отсуство на овие величествени состаноци, во отсуство на колективна партиска катарза, партиите и нивните лидери беа принудени да најдат нови начини како да продрат до

неговото височество - гласачот. И додека социјалните медиуми, како најголемо чудо на времето во кое живееме, го нудеа токму тоа, телевизијата повторно доби важна улога како канал за пренесување информации. Телевизијата, во комбинација со социјалните мрежи, беше можеби главното оружје на политичките партии за да достигнат до еден пар очи и уши повеќе. Но, во исто време, уште поважна стана содржината на самите пакети со информации, кои овојпат играа клучна улога во примамувањето на гласачите. За анализа на овој дел од третманот на говорот на омраза од страна на претставници на политичките партии беа користени категориите наведени погоре, во делот на телевизиските дебати.

I. Присуство на дехуманизација

Додека за време на дебатните емисии, самите претставници на политичките партии се воздржуваа од изразување дехуманизација кон нивните противници, такво нешто не се случува во спотовите. Со други зборови, дехуманизацијата како дел од говорот на омраза е очигледна во промотивните пакети на политичките партии. Кога се користи животинска дехуманизација, наидуваме на тоа да противниците се претставуваат како да немаат човечки карактеристике, недостаток на спознание и интелигенција - што е карактеристично за човечкото суштество. Следниве примери служат како илустрација:

> *"Z. е главата на криминалниот октопод."*
> *"Z. и неговите блиски соработници и ја испија крвта на Република Македонија."*
> *"Неговото разрешување за изјава на социјалните мрежи што го издаде во својство на кандидат за пратеник не е ништо друго освен кукавички чин на политичка одмазда на македонската владеачка партија F. [партија]."*
> *"Доста се срамевме од оние што ја претставуваат државата. Спасете ја Македонија од 4 нови години срам. Понижување, потсмев, X.? Никогаш повеќе!"*
> [T. на спот претставен како приглуп кој бара колбаси во библиотека, и кога му се кажува дека се наоѓа во библиотеката, го бара истото, но со тивок глас (наводно да не ги вознемирува другите)]

Не изостануваат и описите на противниците, но сега и визуелно илустрирани во спотовите како крути индивидуи со недостаток на емоционалност. Следниве примери служат за илустрација:

"Нема трикови и магии за подобар живот! Не минувајте ги годините од вашиот живот со такви преваранти.".

[Опис: Волшебникот Т. ветува дека преку магија ќе претвори 1000 денари во 2000 денари. Но, се случува спротивното, 1000 денари се претвораат во 500 денари...]

"Како што вели народот, ШТО МОЖЕ ДА РАСИПИ ЕДНА БУДАЛА, 100 МУДРИ ЛУЃЕ НЕ МОЖАТ ДА ГО ПОПРАВАТ, но ние заедно ќе го поправиме тоа.".

II. Содржини кои поттикнуват постојано насилство

Јасната поделба на НИЕ и ТИЕ е присутна во промотивните спотови на политичките партии. Како и во дебатните емисии, но исто така и за време на изборната кампања, ориентацијата на НИЕ е во особините, споделувањето на позитивните карактеристики, додека ТИЕ продолжуваат да бидат придонесувачи за животните тешкотии на граѓаните преку обвинување за продажба на државните и националните интереси. Разграничувањето на позитивните дела за НИЕ и деструктивни за категоријата ТИЕ се забележува и во примерите подолу:

„Ние се разликуваме од другите затоа што го бараме вашиот глас и поддршка за да се бориме за вас. Додека другите бараат ваша поддршка за да управуваат со вас."

„Тие сакаат луѓе со искривен грб, ние сакаме горди Македонци. Ова е суштинската разлика."

„Тие со своите вагабонти и криминалци, а јас со овие добри луѓе.

[се врти и покажува кон поддржувачите во позадина.] "

Името, идентитетот, историјата, јазикот се карактеристиките кои најчесто се споменуваат како нешто со кое се пазарува и на тој начин се издаваат државните интереси. Ова може да се види од илустрациите подолу:

„Т. Го продава името со туѓи пари.“

„Продажбата што Т. ја започна со името, јазикот, идентитетот и историјата, завршува со продажба на имотот на Република Македонија. Оваа продажба на минатото, сегашноста и иднината мора да заврши. “

„Луѓето имаат две загрижи. Тие се националното понижување и економското уништување на целата земја. “

Обвинувањето на ТИЕ се однесува и на нееднаквиот третман. На прво место, ова се однесува на дискриминација спроведена или од државни органи или од поединци што доведува до нееднакви можности за сите граѓани. Се разбира дека оваа дискриминација е извршена или врз партиска или етничка основа.

„Држава за сите бидејќи државата досега не беше еднаква за сите, државата во целата вертикала на своето функционирање не е еднаква и ова го гледаме во најболните можни форми кога ќе ги слушнеме одлуките на судовите кои продолжуваат да се даваат врз основа на вашето име и презиме и врз основа на вашата етничка припадност. Државата беше нееднаква и продолжува да биде нееднаква и ова го гледаме во основните услови во училиштата, во распадот на образовниот систем и тоа е моментот на 15 јули, тоа е денот кога луѓето, Албанците ќе одлучат да бидат еднакви.“

„Поминаа скоро триесет години откако Северна Македонија продолжи да негува структурна дискриминација кон Албанците, ограничувајќи ги еднаквите можности и поттикнувајќи нееднаквост во сите сфери на животот. “

ТИЕ се обвинуваат за недостаток на поддршка и тешка состојба на граѓаните. Во овој случај државата или владата е идентификувана како главен виновник за тешката состојба на граѓаните, или заради преземените мерки или заради мерките што не биле преземени, а требало. Едноставно, станува збор за недостаток на поддршка од оние што се на власт, што може да се види во овие изјави или пораки од видео материјалите на политичките партии:

„Големото занемарување и негрижа што ги добиваат од оваа власт. “[се мисли на земјоделците]

„Р. [партијата] *со М. во континуитет сега 14 години покажуваат грижа само за G. и неговите блиски соработници. Граѓаните нема да дозволат обновување на режимот, повторно Р.* [партија] *да ги уценува со социјална помош што им припаѓа и да ја сведе на минимум, додека за нив тие крадат на максимум.“*
„Животот е тежок во Македонија, луѓето се разочарани, безнадежни, практично ги напуштаат своите домови и се селат во странство. “
„Граѓаните на Чаир ми рекоа дека тешко се живее тука во Чаир, особено што се чувствуваат како граѓани од втор ред, особено Македонците. Тие не можат да ги остварат своите права, чекаат со години.“

Партиите се обвинети за злоупотреба на моќ или функција на штета на сите граѓани. Корупцијата е една од најпопуларните теми на овие избори, особено од опозицијата. Разновидноста на обвинувања е претставена преку овие примери:

„Три години сме сведоци на организиран криминал и антимакедонска политика предводена од L. [партија] *предводена од Т:“*
„Не е живот кога првите луѓе на власта прават уцени.“
„Нешто што режимот на Р [партијата] *намерно го блокираше цела деценија во за да украде и да се збогати во изолирана држава.“*

III. Неаргументирана и навредлива комуникација

Повторно моќно оружје за напад врз политичките противници повикувајќи се на неуспесите на своите противници. Тие главно се обвинети за неспособност со цел да се создаде слика дека *политичките опоненти не се способни или немаат капацитет* да ги извршуваат своите должности или да направат вистински промени. Легитимноста на противниците е нападната со сомневање во нивната способност да управуваат со државата. Еве неколку конкретни примери кога ТИЕ се обвинуваат за неспособност.

„Видовме како не треба, и како г-дин Z. е неспособен да постигне било каков резултат.“

„Доста е со манипулации и лаги. Доста е со вашите црни сценарија. Доста е со вашите симболи за неспособност и неработење “

„F. [партијата] не е способна за ништо друго освен загуба, неправда и многу криминал и корупција.“

„Почитувани граѓански медиуми, ние сме денес овде на плоштадот Скендербег во Скопје за да ја претставиме изложбата што ја насловивме како изложба на срамот, како што гледате во позадината на оваа изложба ги претставивме најважните и главните фигури на албанската партија која владее со нас 18 години. Ние ја насловивме како изложба на срамот поради тоа што од овие главни фигури на ДУИ нема ниту една личност што нема барем еден скандал преку кој на некој начин ги оштетил животите на граѓаните во Република Северна Македонија.“

Презентацијата на неспособностите на противниците е претставена и преку нездравите решенија што ги нудат противниците. Различни партии или нивни политички претставници не секогаш имаат исто мислење за тоа како да се справат со некое прашање, што е нормално. Но, понекогаш, решенијата на другите страни имаат тенденција да бидат претставени како штетни, не добро осмислени или едноставно како нефункционални. Така се решенијата споменати подолу:

„Дали се сеќавате на феноменот што се случи пред објавувањето на изборите на 12 април и пред пандемиската криза каде што некој декларативно се изјаснил како албанец без да знае ниту збор на албански јазик, за да го заземе последното место на Албанците, Турците, Ромите итн. итн., и ова во режија на кој мислите дека е направено, беше направено во режија на оние кои ја промовираат лажната идеја за заедничко општество за сите, затоа што оваа изјава не заборавајте мора да биде доставена до работодавецот. Кој е работодавец?, Тоа е директорот, министерот, раководител на секторот на F. [партијата] или Q [партијата]: “

„Тие дистрибуираа ваучери на ниво на град за такси, така што ако се опиете во кафуле безбедно да се вратите дома. Не, нашите ваучери ќе бидат за концерти.“

Изборната кампања е период кога политичките претставници се обидуваат да ги убедат гласачите да гласаат за нив и нивната политичка опција и за таа цел го користат целиот арсенал што им е на располагање, без премногу да се грижат колку тоа што тие го изјавуваат *дали е нешто потврдено со факти* или обвинувања од типот на жолт печат. Напротив, ретко како никогаш по медиумите почнуваат да летаат разни обвинувања, далеку од тоа да бидат *потврдени вести*. Но, за логиката на партиските изборни штабови, сè што ги обвинува ДРУГИТЕ е добредојдено. Нема последици за изговорениот збор, додека колку тоа ќе го купат гласачите останува да се види на денот на изборите. Таквите аргументи се исто така примерите подолу:

„Т. не ги демантираше изјавите на српскиот бизнисмен кој вели дека Т. му дал 300 илјади евра и 2000 квадратни метри.“

„R. е фатен пред камерите со обвинетите извршители за изнуда. Снимено е како Т. ги признал злосторствата на Sh., додека 40 јавни пријави се поднесени до јавното обвинителство, сите за лица од F. [партијата]. *“*

Личните навреди кон политичките противници не изостануваат ниту во спотовите на политичките партии:

„Сите слушнавте кој бил Капо дел тути капи. Кој беше на врвот на пирамидата за изнуда и кој бараше 6 милиони евра изнуда во Македонија. Лично, З. На овој човек, треба да му ставиме точка на 15 јули, а потоа да одговара заедно со бандата околу него.“

IV. Нереални и неконструктивни решенија за проблемите

Претставувањето на иднината во пропагандните програми на политичките партии главно е ориентирана кон *поттикнување страв и неизвесност* доколку противникот победи, фокусирајќи се на индивидуата а не на појавата или на изворот на проблеми а не на обезбедување решенија за проблемите. Презентацијата на застрашувачката иднина ако победи политичкиот противник се гледа во примерите подолу:

„Ако не гласате, ќе го наградите сѐто тоа што го видовме досега, вклучително и убијци ослободени од затворите, изнудувачи кои остануваат неказнети, директори со мито во рацете, извиткана кичма и сменет идентитет.“

„ Според податоците на светските финансиски институции, во текот на тие 11 години, над 7 милијарди евра излегле од државата. Тоа е повеќе од 4000 евра по жител или 15000 евра за четиричлено семејство. Со притисосі и уцена од граѓаните беа одземени најголемите приватни компании. Тие ја приватизираа и партизираа државата. Да не заборавиме дека без партиска книшка и обезбедени списоци на гласачи беше невозможно да се најде работа, да се напредува. Кога конечно ги отстранивме од власт, откривме уништување. Фасада за разбојништво од големи размери. Стиропор плакан како мермер, пат испод било кој инфраструктурен стандард.“

„Министерство за транспорт и врски, раководни работни места: Македонци - 86.2%; Албанци - 10.8%; Други -: 3% - ПЕЧАТ НА НЕУСПЕХ.

Монистерство за земјоделие, шумарство и водостопанство, раководни работни места: Македонци - 86.5%; Албанци - 8.7%; Други - 4.8% - ПЕЧАТ НА НЕУСПЕХ...”.

Кога самиот феномен станува секундарен, а политичките претставници се занимаваат исклучиво со индивидуи, тогаш станува збор за *фокусирање на поединецот, а не на самиот феномен* што треба да се реши, како што е опишано во некои примери подолу:

„Никогаш повеќе лаги, никогаш повеќе криминал, никогаш повеќе З. “

„Што друго може да очекувате од таков човек, човекот кој по само една година го напушти министерството и се скри зад партиската функција. [се смета за поранешен министер за земјоделство] “

„Паднаа и последните маски при што моите двајца конкуренти, сакајќи да се спротивстават на големата идеја, открија што всушност чувствуваат, тие покажаа презир кон гласот на граѓанинот затоа што беа подготвени да тргуваат со

мандатите на пратениците кои ја имаат волјата и гласот на граѓанинот како да се овци само за да останат на власт. Едниот од нив, г-дин Т., отиде уште подалеку обезвреднувајќи го гласот на албанските гласачи, а од друга страна, тој дава се од себе за да го добие нивниот глас. “

Кога се повторуваат проблемите и појавите кои не функционираат, и кои тие треба да се променат, но не се нудат можни решенија, се зборува за *дефокусирање од решавање на проблеми и истовремено фокусирање на изворот на самиот проблем*. Всушност, понекогаш се нудат решенија, но решението нема врска со самата природа на проблемот, туку е повик за гласање на нивната политичка опција.

„Незадоволителниот извоз на земјоделски производи се должи на небрежноста на владата предводена од Т. Да не дозволиме ниту еден земјоделец да не може да го школува детето бидејќи нема пари.“

„Како прв неутрален и независен премиер, ќе се обидам до крај да ја претворам владата во сервис на граѓаните, а не на партиските интереси, и затоа ова ќе биде последниот удар за напуштање на дуополот што само разединува а не интегрира, тоа само нè враќа назад и не не развива. “

Дискусија и заклучок

Иако целта на оваа студија е присуството на говор на омраза во вокабуларот на претставниците на политичките партии за време на изборната кампања за време на нивното појавување во телевизиските дебати, во овој дел, исто така, се претставува употребата на погрден вокабулар од модераторите на опфатените емисии/дебати во анализата. Оправданоста за нивно вклучување лежи во фактот што медиумите претставуваат еден од виталните елементи на ширење на говорот на омраза, давајќи им тежина, но и пројавување на самата појава. Benesch и сор. (2018) ги издвојуваат медиумите како една од петте карактеристики на опасниот говор што придонесуваат за зголемување на нивото на појавата на колективно насилство. Присуството на говор на омраза што предизвикува нетолеранција помеѓу различни групи во земјата, исто така е забележано во други истражувања (Majhosev и сор. 2020).

Јавните настапи, односно во медиумите се карактеризираат со фактот дека главно, говорниците/дебатерите водат сметка за своите изјави. Во исто време, медиумите избегнуваат употреба на говор на омраза на нивните официјални веб-страници (Marolov & Stojanoski, 2015). Во таа насока се и настапите на претставниците на политичките партии во емисиите што биле материјал за анализа. Претставниците на политичките партии, поканети на дебата, каде што се судруваат со идеите на противниците, но исто така ја презентираат својата понуда пред јавноста, водат сметка за нивните изјави, односно за изразувањето експлицитен говор на омраза. Сепак, говорот на имплицитна омраза се појавува во неговите различни варијации. Јасната поделба помеѓу НИЕ и ТИЕ е претставена во вокабуларот на претставниците на политички партии, гости на дебатните емисии во медиумите. Поделбата се реализира преку обвинување на политичкиот противник за државните катастрофи и тешката состојба на граѓаните, одделувајќи ги различните сегменти. Противниците исто така се обвинуваат едни со други за национално и државно предавство. Вреди да се напомене дека главно во дебатните емисии, претставниците на политичките партии се „носат“ со нивните партиски противници од иста етничка припадност. Со други зборови, во дебатните емисии говорот на имплицитна омраза е насочен кон партиска припадност. За време на кампањата, постојаното повторување дека на граѓаните им е направено неправда и етничката и државната нелојалност придонесува за продлабочување на чувството за неправда кај граѓаните. Чувството на неправда водеше до лутина (Mummendey et al., 1999). Изборниот период е период кој нуди можност за промена. Во овие околности кога постои можност за промена (преку избори), а групната нееднаквост се перцепира како неправедна, се будат чувства на гнев. Бесот е претставен како водач кој ја зголемува подготвеноста за деструктивни активности (Halperin, 2008; Fischer, 2018). Затоа, презентацијата на предавство, нелојалност, етничко/државно неверство на противниците се јавува како да ги трасира деструктивните дела во иднина.

Во изборната кампања, се очекува политичките претставници да имаат еден значителен дел од времето за средби со гласачкото тело да го пополнат со презентирање на нивниот план, нивната програма насочена кон зголемување на општата благосостојба на граѓаните. Она што вреди

да се напомене е дека обезбедувањето планови за иднината е многу малку видливо за време на презентациите на политичките претставници на телевизиските дебати со противниците. Обезбедувањето планови за иднината е задолжено да се фокусира на поединецот, а не на истакнување на проблематичната појава и нудење на негово решение. Во оваа насока, речникот содржи и проекција на иднината што е застрашувачка за граѓаните. Стравот се поттикнува со проектирање на постапките на противниците во иднина како неправедни, потценувачки. Кога на граѓаните ќе им понудите таква перцепција дека нивната група во иднина ќе биде третирана неправедно (од другата група), тогаш се отвора патот за негативни ставови кон таа група (Fischer et al, 2018).

Суштинска разлика може да се забележи ако се споредат емисиите во живо со партиски претставници и реклами. Додека во емисиите во живо, како што се дебатните емисии, елоквентноста на партиските кандидати, богатиот вокабулар и можноста да ткаат мисли на начин што резонира со разумот на гледачите, овој канал е многу зависен од моменталната инспирација, од можноста да се остане фокусиран и покрај провокациите на партиските противници или модераторите/водителите на емисијата, од една страна и од друга страна во рекламните спотови доаѓа многу во поголем израз правилното планирање, внимателниот избор на зборови и пораката која е насочена кон публиката. Ако во емисиите во живо може да дојде до лапсус, тие може да се повикуваат на недоразбирање и друго, на спотовите се изразува целата креативна енергија, но и капацитетот на политичката опција за ефективна комуникација со електоратот. Видео пораките, вклучително и спотовите, се добро осмислени и намерни. Ова значи дека пренесувањето пораки што содржат подбуцнување се добро осмислени. Во нив, пораката не се пренесува само преку зборови, туку е илустрирана и со визуелни претстави, кои неретко ги содржат и ликовите на противниците. Оваа визуелна претстава, која опфаќа вклучување на фигурите на противниците, ја зголемува моќта на пораките пренесени во кампањата и стимулирањето на соодветните чувства да биде помоќно.

Сфаќањето на говорот на омраза во изборна кампања

Сфаќањето на говорот на омраза од граќаните е испитано преку дискусии со фокус групи. Во фокус група учествуваа седум учесници албанци, и тоа три женски и четири машки. Тројца од нив беа од рурална додека

четири од урбана средина. Учесниците беа од три изборни единици, и тоа од 2, 5 и 6 изборна единица. Дискусијата со учесниците се водеше онлине преку платформата google meet, и траеше вкупно 98 минути. Учесниците вклучени во фокус група ја следеа изборната кампања. Дискусијата се водеше во три сегменти: I Општа оценка за кампањата, со тендецијa за да се разбере дали го идентификуваат учесниците користењето на говорот на омраза. II. Вториот дел се дискутирање околу сфаќањето на говор на омраза. III. Сфаќањето на имплицитниот говор на омраза во говорите на представниците на политичките партии. НА учесниите им се читаше по една реченица која содржеше имплицитен говор на омраза, одвоени од говорите на представниците од пет политички партии.

Наоди

1. Општа оценка на поголемиот дел на учесниците во истражувањето е дека изборната кампања течела добро. Вреднување за тобар тек на кампањата го дефинира одсуството на насилство и конфликти, големи инциденти при изборни кампањи.

> „За кампањата сум била скептична, како ќе се одржат собирите. Течеа добро. Немаше инциденти и добро беше,,
>
> „Кампањата течеше добро, немаше инциденти како во 2008 година[14],,

Поголемиот дел од учесниците наведоа дека кампањата била со тензична атмосфера. Според нив, воглавном, ова атмосфера е последица на „борбата,, водена во социјални мрежи. Исто така забележале дека имало и навредувања.

> “Од статусите на fb, имаше војна со статуси, имаше провоцирачки зборови, пр. има можност за премиер албанец,,
>
> ..”ја критикуваа и изгледот на политичарите. големо глав, иако физичкиот изглед нема никаква врска со политиката,,

[14] Во 2008 година, парламентарните избори во Република Северна Македонија се карактеризираа како насилни затоа што во тек на изборниот ден имало пукање помеѓу поединци симпатизери на различни политички партии.

Политичките парти се издвојуваат како промотори на говорот на омраза на индиректен начин користејќи ги воглавном социјалните мрежи со лажни профили. Според еден учесник, ѕоа е обележје што ја прави оваа кампања да е тензична. Воглавном, се издвојува еџплицитниот говор на омраза, и тоа базирано на етничка припадност.

> "Имаше дози на тензии. Имаше и дози на агресивност. Имаше говор на омраза. Имам докази на статуси на фб каде се појавува говор на омраза, воглавном од лажни профили. Се менаџираат од политички партии.„
>
> "Во комeнтите на една изјава на министерот X, викаат дека не може премиер да биде албанец, „тие се шиптари„. и именувањето „шиптари„ е навредувачки за нас„.
>
> "Најмногу ме вознемирило и имам реагирано кога излезе видеото, каде X вика дека албанците не вредат ни пет пари. Беше визнемиувачко„.

Најголемиот дел од учесниците не издвојуваат говор на омраза користена од претставници на политички партии во при нивни активности за време на изборната кампања. Меѓутоа, се издвојува еден учесник кој значајноста, вредноста ја поставува токму во општеството од користењето на говорот на омраза од страна на политичките претставници.

> ”Кога ја кажуваат граѓаните, и не треба да ја земеме многу во обзир, но кога тоа се вели во ниво на политички актери или политички структури има голема значајност затоа што влијае кај граѓаните и има и конфликти помеѓу граѓаните„.

2. Учесниците вклучени во истражувањето, говорот на омраза ја сфаќаат како комуникација со елементи која потикнува континуирано насилство. Тие како главна почетна точка на присутноста на говорот на омраза ја презентираат категоризацијата во групи на НИЕ и ТИЕ и тоа според политичката припадност. Учесниците додаваат дека ова категоризација на ТИЕ содржи елементи на исклучување, етикетирање како лош, штетен за останатиот дел од општеството. Дискриминацијата исто така се појавува како појава која учесниците ја препознаваат како дел од говор на омраза.

> *"Делбата на албанци на алеанса, албанци на дуи, албанци на сдсм„.*

“Убедувањето дека припаѓаш на еден политички субјект значи дека си про лошото. Сите тие кои не се со нас му припаѓаат на лошото, се про криминалот, про кражбите„.

“Ако некој ми вика дека за да ги спроведам моите граѓански права како албанец треба да се обратам во Албанија, за мене е говор на омраза„.

3. При презентирање на речениците кои содржат исклучувачки и деногративен говор, издвоени од говорите на политичките претставници во средби со граѓаните, поголемиот дел на учесниците забележуваат појавување на негативни емоции, чувството на омраза и аверзија. При читање на речениците издвоени од говорите на претставниците на политичките партии на „другиот„ етнички блок, како на пр. „Нашиот против кандидат нема никаков проблем, за разлика од нас, нема никаов проблем да не усрами, понижува, краде нашата држава, да ја парчоса и да ја продаде„„ се издвојуваат елементи на имплицитен говор на омраза како што е обвинувањето за дрѓжавно предавништво. Доминантното чувство од поголемиот дел од учесниците е чувството на омраза. Предавник е концептот кој и се препишува на поединецот кој се опишува дека направил такви дела.

“Омраза. Противникот е злоупотребувач„.

“Поединец кој не ја сака сопствената татковина, и сака да ја уништи. Предавник. „

Тогаш кога се презентира реченицата издвоена од представници на политички партии од иста етничка припадност, која содржи имплицитен говор на омраза како на пр., „Давам збор дека ќе ја ревитализирам попова шапка. Богатсво што ја давал господ во раце на тетово за да ја уживаат тетовчани и албанците кај и да се„. ИЛИ Нашето правило ги чува албанците и ги прави да се логични во избор на албанците, иначе поинаку ќе бевме сателити како другите„. Учесниците во ниедно од речениците не доживуваа дека има говор на омраза, независно што една од нив исклучува дел од граќаните кои живеат во државата за да ги уживаат добрата на земјата, додека другата категоризира дел од луѓето како предавници кои им служат на „другиот„. Доминантното чувство од

горенаведените реченици се чувство на надеж, заедништво, гордост, моќ, патриотисам„

“ти дава надеж, позитивност„

“Патриотизам, гордост, заедништво„

“Национални чувства, Одстранување од сервилност, Чувство за заедништво и уште посилни„.

Со други зборови, тогаш кога исклушувањето се однесува на луже кои не припаѓаат на сопствената група (исклучување на другата етничка заедница) и кога доминантно е потенцирањето на сопствената етничка група, нее само што поединците не се сензитивни во исдвојување на елементи на говор на омраза, туку доминанти се чувства за унификација на групата, мобилизираат енергија за групна кохезија. Ако таквите дејствиа (како што се презентирани во горенаведените реченици) се матерјализираат, стануваат реалнозт во секојдневниот живот, тогаш имаме присуство на дискриминација на дел од гражаните чиј што извор е томку имплицитниот говор на омраза.

Практични импликации

Повикувајчи се на презентирањето на податоците на трите последни текстови, истражувањето е лимитирано во однос на обемот и имплементирањето на техниките на собирање на податоците. Наведените податоци се однесуваат во доброволно учество на учесниците и со самоиницијатива са одговарање (и во фокус групата како и на пополнување на прашалникот) како и користењето на самоизјавувачки техники, прави да податоците добијат нота на лична и субјективна перспектива на учесниците. Како и да е, податоците се доволни показатели за да ги насочи заинтересираните страни за практични инпликации во насока на менажирање на говорот на омраза а со тоа и за обликување на меѓугрупните односи (политички и етнички) во земјата.

- Идентификацијата на присуството на елементи на говорот на омраза како од учесниците во анкетирањето како и од аналиата на говорите од претставници на политичките партии во собири со граѓаните е показател на присуството на имплицитниот говор на омраза а во помала доза и на експлицитниот. Присуството на

говор на омраза во изборната кампања служи за појавување на меѓугрупни насилни инциденти во партиска/етничка база.

- Податоците дека говор на омраза кога потекнува од сопствена (етничка) група не се идентификува од гражаните како говор на омраза но наспротив ги постигнува нејзините ефекти, како унификација на група, потикнува позитивни чувства за сопствената група, патриотизам но не и идентификување на исклучување на еден дел од граѓаните, конкретно на претставниците на другите етнички заедници, имплицира потреба за освестување на граѓаните за имплицитните форми на говор на омраза.
- Ограничувањето или забранувањето на говорот на омраза би служел за намалување на нејзините ефекти во однос на тензичните, крефките меѓугрупни односи (партиски и етнички).
- Сензибилизирање на граѓаните за формите на говорот на омраза со цел за да се идентификуваат истите а со тоа и да се превенира меѓугрупното насилство (партиско и етничко).
- Едукација на граѓаните со цел да се намали осетливоста од говор на омраза. Со други зборови, да се превенира за да не бидат они самите жртви на говор на омраза.
- Сензивилизирање, освестување на креаторите на политики, изборните кампањеи за елементите на говор на омраза. Нејзиното избегнување, замената со речник кој содржи позитивни вредности потикнува позитивни чувства кај граѓаните а со тоа и придонесува во подолги патеки за создавање на позитивна клима и меѓугрупни односи.
- Едукација, освестување на новинарите за динскткцијата помеѓу пренсувањето на инфомација без субјективизам нотиран со лични предрасуди и промовирање на говор на омраза.
- Разгледување на улогата на медиумите, пренесувањето на пораките од страна на креаторите на политики и граѓаните. Специфицирање на механизмите за одговорност од присно, необјективно информирање и пласирање на говор на омраза како промовирање на вредност а не нејзино осудување.
- Зголемување на мониторирањето на медиумите како и реагирање при користење на говор на омраза.

- o Имплеметација на мерки за одговорност на граѓаните за користење на говор на омраза.

Референци:

1. Benesch, Susan, Buerger, Cathy, Glavinic, Tonei, Manion, Sean, & Bateyko, Dan. (2018). Dangerous Speech: A Practical Guide. Dangerous Speech Project.
   Received from: https://www.researchgate.net/publication/330684579_Dangerous_Speech_A_Practical_Guide/citations
2. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
3. Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1985). The effect of an overheard ethnic slur on evaluations of the target: How to spread a social disease. Journal of Experimental Social Psychology, 21, 61-72
4. Halperin, E., & Gross, J. J. (2011). Intergroup anger in intractable conflict: Long-term sentiments predict anger responses during the Gaza war. *Group Processes & Intergroup Relations*, *14*(4), 477-488.
5. Halperin, E., Canetti, D., & Kimhi, S. (2012). In Love with Hatred: Rethinking the Role Hatred Plays in Shaping Political Behavior 1. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(9), 2231-2256.
6. Halperin, E. (2008). Group-based hatred in intractable conflict in Israel. *Journal of Conflict Resolution*, *52*(5), 713-736
7. Leader, T., Mullen, B., & Rice, D. (2009). Complexity and valence in ethnophaulisms and exclusion of ethnic out-groups: What puts the" hate" into hate speech? *Journal of Personality and Social Psychology, 96*(1), 170.
8. Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2002). From prejudice to inter-group emotions: Differentiated reactions to social groups. New York: Psychology Press
9. Majhosev, A., Denkova, J. & Osmanov, Sh. (2020). Hate speech on social networks and traditional media in Republic of N. Macedonia. *Journal of Process Management - New technologies, 8(3*), 82-90.
10. Маролов, Д. & Стојановски, С. (2015). Говор на омраза на социјалните медиуми во Република Македонија. Превземено од http://eprints.ugd.edu.mk/16997/15/govo%20na%20omraza.pdf
11. Meza, R., Vincze, H. O., & MOGOȘ, A. (2018). Targets of online hate speech in context. A comparative digital social science analysis of comments on public facebook pages from Romania and Hungary. *East European Journal of Society and Politics*, *4*(4), 26-50.

12. Mullen, B., & Rice, D. R. (2003). Ethnophaulisms and exclusion: The behavioral consequences of cognitive representation of ethnic immigrant groups. Personality and Social Psychology Bulletin, 29, 1056-1067.
13. Mummendey, A., Kessler, Th., Klink, A., & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76(2)*, 229-245
14. Soral, W., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (2018). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive Behavior*, *44*(2), 136-146
15. Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, *134*(4), 504.
16. Vollhardt, J., Coutin, M., Staub, E., Weiss, G., & Deflander, J. (2007). Deconstructing hate speech in the DRC: A psychological media sensitization campaign. *Journal of Hate Studies*, *5*(15), 15-35.
17. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

Анекс

Табела 1. Зборови/изрази со кои политичките претставници ги опишуваат спротивставените партии.

	Албански учесници	**Број на изрази**		**Македонски учесници**	**Број на изрази**
1	Крадец	**64**		Криминалец	**36**
2	Лажливец	**28**		Кои немаат знаење	**8**
3	Предавник	**23**		Крадец	**8**
4	Криминалец (бандит)	**22**		Предавник	**7**
5	Измамник (манипулатор)	**19**		Лажливци	**7**
6	Корумпирани	**18**		Грабежлив	**5**
7	Неспособни (ништо не знаат)	**16**		Нечесни	**5**
8	Губитник	**12**		Договор со Бугарија	**3**
9	Други различни описи со 1-2 појавувања како националист, сервилен, наркоман, непријател, циник, итн.	**29**		Други различни описи со 1-2 појавувања како неспособни, неморални, неправедни, шарлатани итн.	**26**
	Вкупно	**232**		**Вкупно**	**105**

Табела 2. За време на кампањата, партиите ги обвинуваат своите политички противници за катастрофите што се случуваат во државата

	Албански учесници	**Број на изрази**		**Македонски учесници**	**Број на изрази**
1	Монтирани случаи	**46**		Економска состојба	**52**
2	Економска состојба	**33**		Здравство/пандемија (ковид-19)	**35**
3	Здравство/пандемија (ковид-19)	**22**		Промена на името	**27**
4	Миграција	**21**		Лошо здравство и образование	**18**
5	Корупција	**21**		Лош судски систем	**17**
6	Неправда	**18**		Корупција	**10**
7	Поплави	**18**		За секои (за сите)	**10**
8	Невработеност	**17**		Криминалец	**9**
9	Крадење	**7**		Иселување на младите	**2**
10	Други катастрофи како организиран криминал, непотизам, убиства итн.	**45**		Други катастрофи како што се убиства, прикривање на тужби, демографија, ЕУ итн.	**22**
	Вкупно	**248**		Вкупно	**202**

Табела 3. За време на кампањата, партиските противници се нарекуваат со прекари/етикетирања или се навредуваат на различни начини.

	Албански учесници	Број на изрази		Македонски учесници	Број на изрази
1	Крадец	**39**		Предавник	**38**
2	Предавник	**36**		Криминалец	**20**
3	Криминалец	**28**		Зајко	**15**
4	Коњот на Шемо	**12**		Крадци	**13**
5	Измамник/лажливец	**19**		Рекетар	**8**
6	Flokshi / Frizua	**7**		Мицко	**8**
7	Корумпирани	**7**		Шиптари	**6**
8	Незналица/игнорантен	**5**		Северџани	**5**
9	Пандемија	**2**		Шпион	**5**
10	Други прекари/етикети како што се обични, чобан, матрапаз, итн.	**25**		Други прекари/етикети со 3-4 појавувања како шпион, сељак, терорист, груевист, итн.	**42**
				Други прекари/етикети со 1-2 појавувања како комунист, курто-мурто, ОВК, рамковист, националист	**65**
	Вкупно	**180**		Вкупно	**225**

Табела 4. За време на кампањата, спротивставените страни се обвинуваат за неверство (предавство) на државата/нацијата

	Албански учесници	Број на изрази		Македонски учесници	Број на изрази
1	Предавство на народот	**48**		Промена на името	**73**
2	Промена на името на РСМ	**21**		Криминалец	**13**
3	Албанскиот јазик	**15**		Крадење (имот, тендери)	**12**
4	Ветувања	**12**		Лаги за неисполнување на ветувањата	**12**
5	Кумановска група	**12**		Корупција	**11**
6	Правда	**6**		Двојазичност	**8**
7	Држава	**6**		Промена на Устав	**5**
8	Устав	**4**		Договор со Бугарија	4
9	Преизборна коалиција	**4**		Патриотизам	2
10	Други разни обвинувања со 1-2 појавувања за тешка економија, невработеност, инфраструктура	**39**		Други разни обвинувања со 1-2 појавувања како што се сиромаштија, договор, национализам, итн.	**23**
	Вкупно	**157**		**Вкупно**	**163**

Табела 5. Партиски ветувања за време на политичката кампања

	Албански учесници	Број на изрази		Македонски учесници	Број на изрази
1	Инфраструктура	**41**		Патишта	**19**
2	Вработување	**23**		Не го направија тоа што го ветија	**11**
3	Рамноправност и правда	**12**		Здравство	**7**
4	Двојазичност	**10**		Интеграции во ЕУ	**7**
5	Капитални инвестиции	**10**		Реформи во администрација	**6**
6	Економија	**9**		Корупција	**4**
7	Зголемување на платите	**8**		Лаже	**4**
8	Членство во ЕУ	**7**		Незавршени проекти	**4**
9	Здравство	**5**		Зголемување на платите, пензиите	**4**
10	Нереални ветувања за култура, образование, безбедност	**26**		Нереални ветувања за инфраструктура, нови работни места, земјоделство итн.	**30**
	Вкупно	**151**		**Вкупно**	**92**

UNIVERSITY OF TETOVA

Hate speech during the election campaign of the 2020 parliamentary elections in the Republic of North Macedonia: the effects on the behavior of citizens in intergroup relations

The material contains analyzes based on data collected within the project ***"Hate speech during the 2020 parliamentary election campaign in the RMV: the effects on the behavior of citizens on intergroup relations."*** *This project is funded by the University of Tetova. ©*

CONTENT

SUMMARY..287

HATE SPEECH AND FREEDOM OF SPEECH - ANALYSIS OF SOME PHILOSOPHICAL CONCEPTS OF MILL, HABERMAS AND FOUCAULT…………………………………………………………291
Kushtrim Ahmeti

HATE SPEECH: A NORMATIVE REFLECTION………………………305
Shefik Shehu, Gjeraqina Leka

HATE SPEECH IN SPORT AND IN PRE-ELECTION POLITICAL RALLIES- AS ETHNO-LINGUISTIC PHENOMENA…………………321
Berton Sulejmani, Mustafa Ibrahimi

PERCEPTION OF THE USE OF HATE SPEECH DURING THE ELECTION CAMPAIGN: REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA, 2020 PARLIAMENTARY ELECTIONS………………………………………333
Ibrahim Neziri, Agon Memeti, Naser Ramadani

SO THEY SPOKE: HATE SPEECH IN ELECTION CAMPAIGNS…….356
Sheruze Osmani Ballazhi, Hana Saliu, Hana Memedi

HATE SPEECH DURING THE ELECTION CAMPAIGNS IN ELECTRONIC AND TRADITIONAL MEDIA…………………………..380
Sheruze Osmani Ballazhi, Vjollca Memishi Fejza, Artina Kamberi

APPENDIX..414

SUMMARY

This thematic book is published as a result of the research project called: "Hate speech during the election campaign of the 2020 parliamentary elections in the Republic of North Macedonia: the effects on the behavior of citizens in intergroup relations". The project was carried out by the Center for Peace and Trans-cultural Communication which operates within the University of Tetovo.

This center has started its activity since December 2015, in a joint initiative between the University of Tetovo and Northern Illinois University in Chicago, USA. During these five years of operation, the whole engagement has been situated towards the promotion of peace in various ways but mainly academic. The interest of the American presence in the Balkans has connected it with the academic staff of the University of Tetovo mainly through debate projects, scientific activities and the mobility of the academic staff, which has been an excellent opportunity to exchange American-Albanian expertise from one university to another.

This time, the Center for Peace and Trans-cultural Communication gave itself the task of explaining the overall atmosphere which was created during the election campaign, which undoubtedly set a new precedent in the field of communication.

The multidimensional nature of hate speech brought together scholars from different fields such as philosophy, law, linguistics and psychology to trace, identify and analyze the phenomenon from various angles and point of view.

In the last decade, in Balkan and beyond, the countries have been identified with populism and populist narrative during the election campaigns. Exactly, the negative campaigns contain elements of hate speech targeting different groups such as minorities, ethnic groups, political opponents, refugees, etc. Undoubtedly, right after the use of hate speech the hatred and discrimination toward certain groups has been inevitable and often it has led to violence, conflicts and civil wars. The genocide in Rwanda, the civil war in Congo and the wars in the former Yugoslavia e.g.: in Bosnia and Herzegovina are great examples which contain very powerful messages that the use of hate speech might lead to aggravated relations and fatal consequences.

In Republic of North Macedonia, hate speech has been present since its independence even though the state is proclaimed of having a multicultural and multi-confessional composition, nevertheless is this regard hate speech is mostly encountered on ethnic, religious and in the last decade on the grounds of political party affiliation. As a result of the use of hate speech, criminal offenses committed on the grounds of hatred are evident, but in the Republic of North Macedonia there is a lack of a basic approach to distinguish these offenses as a separate form of criminal offense. These findings are constantly encountered by organizations working towards the protection of human rights, such as the Helsinki Committee in the Republic of North Macedonia.Their reports call attention to the fact that there are no special observations and there are no statistics provided by the state for particular criminal offenses. Hate speech is used by citizens, youth, journalists, MPs and is present everywhere, such as in the media, on social networks, and even during the pre-election campaigns. Exactly, the fact that it is easily used by all categories of people, regardless of professions and positions, and that it is found in all possible forms, makes this phenomenon even more problematic and requires essential and comprehensive treatment, elaboration, analysis and tracing of the phenomenon but also we need to find the right ways and mechanisms to prevent and fight against it.

In this book the significance of hate speech analysis is primarily related to the holistic approach of treating the phenomenon. The desk research technique is used in order to involve the readers with the elaboration of hate speech both in philosophical and ethno linguistic aspect, but also to look at it through a different prism, through international conventions and national legislation as well. The fragility of the boundary between free speech and hate speech is highlighted by the analytical point of view through the lenses of philosophers. Even though through the ideas of philosophers we understand that they are pro freedom of speech, again at a certain point their ideas lead to the restriction of freedom of speech when that is harmful to others. The fragility continues to live and find its place in international conventions as well. The legislation of the Republic of North Macedonia has not been left aside in this regard either, the RMN legislation has regulated the issue of hate speech and that is analyzed and elaborated through a normative reflection of hate speech by comparing and contrasting the normative frameworks. The treatment of hate speech as an ethno linguistic phenomenon reminds us, that

the same phenomenon is present even during sport activities. There are many examples that can illustrate how the expression of aggression and mass violence during sports matches are accompanied by songs and phrases that contain elements of hate speech, the aim of which is to support their own players and to weaken the morale of the opponent.

The importance of this publication standsfor the fact that it provides us with empirical data regarding the presence of intergroup hate speech (party and ethnic) during the pre-election campaign period of the 2020 parliamentary elections in RNM. In order to trace and observe the phenomenon in scientific lens the method of triangulation was used. Data from various sources were also used: from the focus groups with citizens in order to track the understanding of hate speech by citizens during the 2020 parliamentary election campaign used by representatives of political parties; from the analysis of the content of the speeches during rallies with citizens by representatives of political parties; conferences and spots of political parties; as well as from the survey of citizens in order to track their perception regarding the presence of hate speech during the 2020 parliamentary election campaign in RNM. Precisely, the approach of empirical treatment of the phenomenon of hate speech, including the implicit one, both for the understanding of the phenomenon, and its use by representatives of political parties during the election campaign in RNM is a rare. Documented data obtained so far during election campaign are mainly reports from international observer organizations and measurement of citizens' perception of the use of hate speech by citizens.

From the analysis presented in the papers, to large extent it is identifiedthe presence of implicit hate speech in the election campaign by potential elected representatives. Mainly, the hatred is addressed and is based in political orientation and it is nuanced with fainter amplitude when it comes to ethnicity. Initially, the identification and the understanding of explicit hate speech from citizens, based on party and ethnic grounds points out that as soon as possible the mechanisms are needed in order to increase the level of citizens' awareness for identifying and reacting to the use of hate speech.The fact that hate speech is present in various environments is identified taking into account the citizens' statements , which they notice in the media and on social networks, both by official representatives or by citizens in the comments on various social networks. The presence and dissemination of hate speech, which is also

manifested with, conflicting actions, especially on ethnic grounds, the identification, mechanisms for its prevention become imperative of the time in order to improve the intergroup relations and the development of social welfare.

Artina Kamberi
Center for Peace and Trans-cultural Communication
University of Tetovo

HATE LANGUAGE AND FREEDOM OF SPEECH - ANALYSIS OF SOME PHILOSOPHICAL CONCEPTS OF MILL, HABERMAS AND FOUCAULT

Kushtrim Ahmeti

'Human being' is the only one among all living beings, who possess the ability to speak, even though predominantly the ability to think is considered as its distinguishing feature. However, the opinion of the individual largely depends on the language he has learned, because by learning a language either in the beginning of his life or in the following years, in fact a new structure of thinking is absorbed in order to enable him to respond to the opinion of the interlocutor.

Thus, the ability to speak, is expressed only in the context of a language and this in is a barrier for all humanity, because the differences between languages represent the differences that exist between societies but not the genetic differences between living organisms.

"There is no known genetic predisposition, to speak one language and not another, it all depends on the environment: child learns the language or languages from the society in which he lives in. While, between people there are evident biological differences such as: the color of the skin, which sometimes we call them using a linguistic term such as race but without a doubt there are no linguistic races." (Belon & Minjo, 2004, p.34).

The spoken word is paramount, so viewed through the historical lens is far older than the written word, which is a relatively new form of expression, which somehow not all languages were fortunate enough to experience it. But unlike the spoken words which have transitory nature, the written words were created exactly to save the orders.

De Saussure was right when he draws a distinction between observable linguistic behavior, what he called parole (speaking), and the underlying language system, what he called langue (language). The concept of language was the object of linguistic investigation, thus he stated: "The unique object of linguistics is then language studied in and for itself" (Saussure, 1916, p.317).

Notwithstanding, he will be remembered for the determination to define the language as a language unit, or language signs (Saussure's term is *signelinguistique*) even though he had proposed plenty of explicit formulas

regarding this issue: “In a sign system, with signs we should understand that we are not talking about all of the possible signs but only for those that can be memorized by users, which are in limited numbers”. (Belon & Minjo, 2004, p.37)

On the other side of the coin, Chomsky in his essays insisted and argued that the language must be understood as an infinite set of sentences and judgments which can be used by the speaker (Belon & Minjo, 2004, p. 37), knowing that the number of different sentences that is allowed in a language is limited, in fact it is not quite clear how an infinite community can be assimilated by the human brain, which is composed of large but nevertheless limited number of cells.

Hate speech as a phenomenon is closely related with freedom of speech, widely known as the one of the most important postulates in the functioning of a democratic society, notably it is constituted in liberal societies as the only route towards the organization of contemporary societies. Even why, some political philosophers consider that human freedom can only be crippled by physical barriers, nevertheless choices become impossible although certain sanctions are attached.

The rationale for the restriction of freedom of speech, often times lies in the logic of protection from defamation or behaviors that can incite other damages. In this regard although John Stuart Mill advocated for absolute freedom of speech on the grounds that it is inalienable to enable everyone to have their arguments and that will lead to a logical conclusion regardless of moral restrictions of society, that will undoubtedly lead us to the principle of limiting freedom of speech because that can cause harm to other people. There is an ongoing challenge to define this phenomenon, so the debate about restriction of freedom of speech continues to generate controversy even today, because the hate speech in democratic societies is indeed a phenomenon that needs to be regulated, although it is hard to think that it can be completely limited, in essence this topic is quite sensitive concerning its adjustment.

The liberals claimed that personal freedom is substantial so in this regard the state should not interfere and is absolutely banned to deal with it, even though such states are founded on justice still they are tempted from time to time to intervene in some areas where personal freedom is considered sacred. The liberal tradition as political doctrine focus mainly is the legal institutionalization and seeks to protect private persons in their social

environments who follow their own personal plans. “According to liberal conceptions, political rights give citizens possibility to highlight their own private interests with vote, with the creation of parliamentary corporations and during the constitution of the government they can become an important political factor.” (Habermas, 2011, p.149). Thus, Mill along with most other liberal thinkers started from the premise that there should be a minimum space of individual freedom and this should under no circumstances be violated because for he would not be able to develop the qualities that nature has endowed him, to conceive of those purposes which were regarded as good, just, and sacred - consequently, it is necessary to draw a borderline between the private sphere and the sphere of public authority.

“That principle is, that the sole end for which mankind is warranted, individually or collectively, in interfering with the liberty of action of any of their number, is self-protection. That the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others. In the part which merely concerns himself, his independence is, of right, absolute. Over himself, over his own body and mind, the individual is sovereign.”(Mill, 1859, p. 13)

What this principle is designed to preclude is that according to Mill the protection of individual freedom was sacred becauseone should be able to live his/her life the way he/she want to, on the contrary the civilization might stop progressing, the truth would never come to light, while spontaneity, originality, geniuses, intellectual energy and moral courage would never flourish.

“Society will be crushed by the weight of 'collective mediocrity’. Whatever is rich and diversified will be crushed by the weight of custom, by men’s constant tendency to conformity, which breeds only ‘withered capacities’, ‘pinched and hidebound’, ‘cramped and warped’ human beings”. (Berlin, 1996, p.230)

John Stuart Mill believed strongly and opened a lengthy discussion on the complexity of the subject arguing for what I call doctrine of liberty claiming that there should exist a substantial sphere and a set of freedoms which no one has the right to interfere with, because when one's actions were self - centered without harming anyone other than the person committing them, no one has the right to intervene not even State. According to Mill, this principle would

restrict the freedom of speech and thought and would limit the individual freedom to live as he wants:

“There is no reason at all’ he says ‘that human existence should be constructed on someone or some small number of patterns. If a person possesses any tolerable amount of common sense and experience, his own mode of laying out of his existence is best, not because it is the best in itself, but because it is his own mode. Human beings are not like sheep; and even sheep are not indistinguishably alike” (Mill, 1895, p.63).

But is it possible to undertake actions that do not cause harm to others except only to the one who commits them? In fact, Mill was aware that some might be offended by some behaviors as he defined as extravagant focused on self-dressing, unusual sexual behaviors and theism, but he also claimed that that was considered completely different from the violation.

“Violation has to do with being attacked or threatened, it has also to do with the destruction of personal property, or the deterioration of the economic position, and this is determined objectively. On the contrary, insult depends on the personal beliefs and attitudes of the one who remains insulted.” (Miller, 82).

Therefore, Mill believed that it would be entirely right for all those who would remain offended by the behavior of others to avoid insulting, and try to convince others to change the direction; however, what was forbidden for the offenders was to obstruct legally or to use other means.

Freedom is not necessarily unique to democratic regimes, but democracy guarantees the protection of civil freedoms than any other regime, and that is why liberals have always supported it.

Even for Mill, democracy was the best form of government, but he warned that the will of the people means the will of the majority, which means that somehow minority is always oppressed by the majority. There is also the danger from the tyranny of opinions, which according to him that was worse than oppression, and it is even more than necessary to place guards against the forces that want to deny you the freedom and development.

“The answer to the question "Who governs me?" is logically distinct from the question "How far does government interfere with me?" “Exactly in these questions the tension between negative and positive freedom is embedded in the liberal discourse.” (Berlin, 1996, p.233)

Mill formulated in general terms the rejection of state interference in public life he was against the extension of the scope of political authority since he suspected that this might involve the use of compulsory powers, according to Mill no government can interfere on its subjects, when actions can best be carried out by private persons when although the government can perform actions better than private persons, it is desirable for individuals to accept that for their development and education.

Consequently, the desire to be self-sovereign it is as deep as the desire to possess a free space of action, I would say even older, these two aspirations have brought the greatest ideological conflict of our time.

Mill's writing and thought is influential across the political philosophy, his influence in politics remain evergreen, surpassing at the same time the earliest apologies of individualism and tolerance, from those of Milton and Lock to Montesquieuand Voltaire, despite the fact that it relied on obsolete psychological theory, the rationale behind it was weak, this work still remains the classic apology of the individual's freedom. (Berlin, 1996, p. 292). The issues in which he devoted himself, both through his writings and through his intellectual activity, mainly dealt with the expansion of the individual's freedom, and in particular with the freedom of expression.

The Habermasian idea of public sphere means that society is engaged in critical public debate through reasoning and critical thinking, this model includes these principles: 1. Egalitarian approach- participation open for all; 2. Rational- critical public debate and 3. Sovereignty- systematic control of the government.

The development media and primarily internet had a great impact in the process of constituting the public sphere in the contemporary society, based on core concepts and definitions of deliberation provided by Habermas and his ideal project. According to Habermas the use of internet has led to the expansion and fragmentation of the context in communication and this is the reason why the internet has subversive impact on the intellectual circles in authoritarian regimes.

"The rise of millions of fragmented *chat rooms* and *issue public* across the world, tend instead to lead to the fragmentation of large but politically focused mass audiences into a huge number of isolated issue publics. In this way national public opinions lose their relevance, and the Web provides a hardware

for the deterritorialization of the dense and accelerated communication, but it cannot oppose the centrifugal tendency.” (Habermas, 2011, p. 169)

In fact, he continuously criticizes the Internet as an egalitarian medium that creates opportunities for an anonymous access and at the same time decentralized approach, which is not regulated so this results in losing the importance of intellectuals who have the power to shape the focus of public opinion. He also warns about the lack of rational communication, mainly a lack of a principle which would direct the communication towards common understanding.

“The public opinion contributesto the democratic legitimacy of state activity choosing political objects with decisive relevance, in the formulation of the problem along with informational approaches create competing public opinions." (Habermas, 2011, p.142)

According to Habermas, the public communication stimulates and guides the will of the citizens, also it contributes in more transparency when it comes to political systems which somehow the state attempts to defend the public good, and this is indeed a pragmatic way to achieve the best outcome.

He considered that the independent public political opinion as one of the three constituent elements of the institutional framework of modern democracies, which would serve to link the state and civil society; alongside the private autonomy of citizens and democratic citizenship, where the first relates to the right to live a life of one's own, while the second to free and equal involvement in the political community. (Habermas, 2011, p. 147)

Likewise, the views of the postmodern philosopher Michel Foucault on discourse can be considered as a relevant framework for understanding and analyzing the content of communication which could potentially be considered as hate speech. The discourse analysis comes up with a picture in terms of the system of how a particular speech is created, the ideas, attitudes, beliefs it shapes, as well as the mechanisms of action and influences of certain individuals, groups or the society. Despite the usual meaning of formal discourse in front of a public, that also implies a linguistic message. “Someone who writes or transmits linguistic messages means that discourse has at its disposal words with a strict status, such as substitute elements, in the first person.” (Belon & Minjo, 2004, p.79)

Focuolt considers that power is present, it creates and controls truth, and that discourse is the tool by which the power relations produce speaking subjects.

According to him, power is always exercised through discourse and thus discourse analysis becomes the central notion on understanding the relationship between power and knowledge. “If someone thinks that discourse means only words, it is useful to recall that the French notions that best describe Foucault's position are *pouvoir, voir, savoir*, meaning (to be able, to see, to know). In other words, what is considered as universally accepted attracts the attention of critics, given that the word *‘evidence’ derived* from the Latin word *evidere*, which means transparency.” (Probyn, 1997).
Hate speech can play a strategic role in creating new discourses or in changing the existing ones, this can change the power relationships in society. Foucault seeks to point out three principles when analyzing discourses: first, to seek the formation of discourse,in particular the rules that guide its course; the second one has to do with the study of the transformation of the discourse the circumstances that must be placed identically in order so that to take into account certain objects, concepts and theories; the third, the study of the interrelationships between groups (institutional, social, economic and political) and the contexts in which they are used. (Foucault, 1991).
He insists that discursive relations are not created within the discourse because they don’t connect within themselves the notions or words, also in between sentences or views they do not place deductive or architectural rhetoric even though they are not relations of external discourse, which at a certain extent would limit or force a definite form or say something in certain circumstances (Foucault, 2010).
In the article “*Réponse à une question*”, (Response to a question), he harshly criticized the reductionist view, according to which the discourse is something homogeneous, indifferent, unconstitutional and without autonomous law, thus not accepting the semantic and linguistic models for defining discursive formations.
“Discourse is not something that can be involved under the category of author, genre, style, idea or theme. “When such a psychological, linguistic or semantic classification is justified, then the discourse has only said something that was said before it.” (Foucault, 2001).
The epistemological view of Foucault does not signify that reality is reduced to discourse, it means that, if something is said, it is discursively structured and in this sense the introductory proposition of insurmountable diversity does

not imply any kind of idealism which reduces the reality into thought this also does not imply any kind of ontological relativism.

While, in *"The Archaeology of Knowledge"* he will write: "Of course, discourses are composed of signs; but what they do is more than use these signs to designate things. It is this more that renders them irreducible to words" (Foucault, 2010) following the *"On the ways of writing history"* about the distinction between language and structure he said: " the language is composed of structures, but discourses are units of function, so analyzing speech in all its inclusion means opposing that essential claim.To the extent what I'm trying to do, is to place in overall anonymity all the research that currently is revolving around the language, that is not only language that is allowed but discourses that have been spoken." (Foucault, 2001).

Even though the definitions and implications are countless, Foucault was interested in the limits and forms of what can be said at a given time, so his aim was to discover the grounds which allows something to be said or not.

"The right answer to such analyzes could be formulated in this way: how is that specific existence which emerges from what has been said and from nowhere else?" (Hannah, 1993).

Thus, to help clarify this enigma, I turn to Delezue's insights into the notion of the discourse which according to him the discourse leads us to different formulation or group of formulations which will guide us to reality, as Delezue a key figure in postmodern philosophy would say, "everything is real, and the whole reality is fulfilled" (Delezue, 1988).

While on the other side, the relations within the individual discourses should be different from the relations between each other, as if the relations between the same and non-discursive discourses must change, because otherwise we would return to a holistic and monist understanding and most of the episteme.

Foucault didn't ignore these complicated combinations of notions but he rather used a notion-correlation respectively a kind of dependence, comprising all varieties of relations to a single one, although this in itself carries a variety of meanings ranging from hierarchical relationships, to relative equality and complementarity.

The complexity of the problem can be investigated from Foucault's elaboration of the discourse and of the political practice, thus he rejects the reductionist interpretation, denying the direct reflection of political practices

of the discourse itself, because the discourse is not a direct expression of any social relationship or economic situation, so under their influence may eventually change the rules but not the discourse itself. In each era, our fellows are locked within discourse as if within a transparent vase of glass, and not being conscious about the vases even though they exist.

"The consciousness is never present in the description of the discourse, so the discourses remain invisible, they are not the unconscious speech of the subject, but indeed they are imposed and enforced, so that the positive unconscious knowledge is a level that avoids the consciousness of the actor, and they have exploited it without being aware that it exists". (Foucault, 2005)

So, the discourse is that invisible and unmindful part of the thought in which every historical event is singled out,

"If the statement is not invisible, by itself, it doesn't mean that it is visible. The statement is neither visible nor hidden. He does not offer attention as an obvious bearer of its boundaries and its characteristics. It is more than necessary to shift the view so that can be understood. Perhaps, a dimension of the discourse continues to hide itself. Maybe that is very familiar that continuously hides or maybe it is something like an intimate of transparency." (Foucault, 2010)

However, the discourse along with its institutional and social provisions, remains *status quo* and is imposed only when historical circumstances and human freedom cannot be substituted with another; we get off the temporary vase only when we feel that we are under the pressure of new events, or knowing that someone has invented a new discourse which has been widely accepted. The vase or discourse is above all what could be called *a priori* (theoretically) historical. (Foucault, 2001).

Discourses and false generalizations change over time but in each era they are taken as true, thus the truth is reduced to what is known as true, to be in line and in accordance with what is accepted as the truth, and what will be quoted/cited after a hundred years, maybe people will make fun of it. (Veyne, 2008).

By discourse he had found what historians and theorists of science found in the evolution of the natural sciences in the name of *"paradigm"* in Thomas S. Kuhn, or *"research programs"* in ImreLakatos, *"styles of scientific thought"* by Alistair C. Crombie and Ian Hacking, who at the same time is a representative of constructivist theory of knowledge.

“What civilization more than this one has shown respect of the discourse? When in the trajectory of history, it was more relevant and uplifting than now? When it was this universal and radically liberated from the oppressors? However, it seems that beneath this favoritism of discourse, under this clear logophilia, is hidden a sense of fear. If obstacles, barriers, thresholds and limitations had been set out, as if to overcome, at least partially the great multiplications of discourses, to remove from their competence the dangers, and to organize the chaos so that what could be avoided at least can be controlled; as if we wanted to erase even the traces of the theft of discourse in thought and language.” (Veyne, 2008).

In his essay *“Discourse of language”,* he suggests the use of a new genealogical analysis in order to formulate an effective discourse, either at the limits of control or outside of it. Also his archaeological research must be implemented in relation to the will of knowledge and the effects of the power it creates. (Best&Kellner, 1996).

According to him, the discourse is the meeting point of knowledge and power; it is the form through which knowledge and power operate, because through knowledge, power becomes valid and operational. According to Foucault the discourse is defined as a linguistic unit or group of notions that constitute or frame a particular field of interest, in which some powerful rules established by powerful means try to distinguish truth and untruth. (Foucault, 1991).

In the other hand Foucault pretends to reconstruct the regularities which somehow emphasize the discursive formation or any anonymous historical rule which shapes the occurrence. The discursive practices, as Foucault names them as levels of regularity do not necessarily encounter with individual actions, even though they are manifested in individual action; they are even extensive and serve to regroup many of them. They also do not necessarily conform to science or discipline but they are a group of different sciences and disciplines. (Weeks, 1982).

However, the notion of discursive practices detaches with separation of linguistic from public. Foucault claims that discursive practices are embodied in technical processes, in institutions and in the models of the general behavior, thus the unity of discourse does not derive from the fact that it describes real objects, but from social practices which somehow form the objects on which discourse takes place, through which the practice itself is

created socially. The explanation of any discourse or discursive practice, lies in the interpretation of what people do or what they say, in the sense of what are their movements, their words or institutions, it is something that we do continuously and unconsciously every time and we understand each other. The Foucault's instrument the so-called *hermeneutics,* clarifies its meaning, it has to do with the everyday practice where skepticism is built which sinks the general ideas. (Veyne, 2008).

The intention of Foucault's method was to understand what the right meaning is and what the author of his time was trying to say, even though some of his students wanted to relativize this fact by saying that everything is result of interpretation.

His interpretation he pays great attention to the meaning, he never finds eternal Eros in ancient love, and how this Eros is contaminated by psychoanalysis or any philosophical anthropology.

With reference to this, in fact, a kind of positivist hermeneutic positivism is encountered: nothing can be known with certainty, about ourselves, the world and the good, but what is important is that we find understanding among each other, good or bad it doesn't matter at least, we understand.

"This is hermeneutics because of the "*principle of invincibility of thoughts*" meaning that the consciousness does not stand at the root of thoughts, "there is no experience which is not somehow a way of thinking." Historical facts may be independent from concrete definitions of social history "however one can enjoy those definitions only through thinking" (Veyne, 2008).

The hermeneutic method is like this: instead of starting from universals as a network of understanding the "concrete practices", it will start from those practices and the bizarre discourse of which they assume, "that in some way they will release the universals through the network of those actions", and then the truth (past) will reveal itself, therefore "universals do not exist" (Foucault, 2005).

"I begin from the decision which at the same time is theoretical and methodological, which says: we assume that universals do not exist", for example we assume that stupidity does not exist, or rather it is a false notion (even if that corresponds to the reality). Depending on that, what kind of story we can create taking into account different events and actions that at first

glance are regulated through something we assume to be stupid?" (Foucault, 2005).

Following the Nietzsche's example of genealogy of morals, asceticism, justice and punishment, Foucault later wrote the stories of marginalized discourses which were classified under someformalism; as well as disqualified and delegitimized from positivist science and Marxism.

"The problem with prison is local and marginal because no more than 100,000 people pass through prisons per year; in France in total there are approximately 300 or 400.000 persons which once have passed through prisons. This marginal problem shocked and hit the people. I was so surprised to see that, people which have never been in prison where eager and interested to know about the prison problem, I was also astonished to see how many people to whom the prison discourse was not destined, in the end heard that discourse. How can this be explained?" (Foucault, 2001).

In fact, Most of Foucault's major works can be read as genealogies, because somehow he continued the Nizetche's masterpiece *"Genealogy of Morals*" he attempts to explain that each definition that we consider as eternal has its own history, it has been created by sources that is essence are not magnificent (Veyne, 2008).

His basic idea is that the discourses of madness, medicine, punishment, and sexuality have independent histories and cannot be transformed into macrophenomena similar to state and economy, which in fact is tyrannical and globalizing, discourses. Discourse phenomena are singular *per se*, in true sense of the word, and they don't fall into any generalization because each one of them is unique in its kind (Foucault, 2005).

But in order to separate them, we go back in history, when concrete practices of power, procedures and instruments started to occur then we can clarify a discourse-union of real practices-which took full shape in the eighteenth century.

Foucault defines it as governance, which is distinguished from the medieval discourse of the rule of law and as well as from the administrative state of the renaissance. In his famous book *"Discipline and Punish"* he had no doubt about the punitive continuity damages. (Veyne, 2008).

By discourse Foucault meant something very simple and clear, a precise description of a historical creature in its nudity, this is the ultimate revelation of individual diversity. Going further to the *differentia ultima* of a given

singularity in the demand of wise effort, is necessary that the eye-catching event trivializes and rationalizes it.

In his first book, his first heuristic implication was an explanation of the discourse of madness; while in following books he gave examples of skeptical philosophy by paying attention to the details which he himself had never exposed them, leaving room for different interpretations to occur.

Foucault wanted to incite a discourse of irrelevant detail that will be under the umbrella of anatomy or physiology but not the identity of individual; Long story short, about the details that we feel free to talk in bed or at the doctor: “Do we really need sex? Regarding these sensitive issues modern Western societies responded positively, they constantly brought up the question of "real sex" in an order of things in which it could be thought that only the reality of the bodies and the intensity of the pleasures were important.

Conclusions

On philosophical thought, hate speech as a phenomenon is closely related with freedom of speech, as one among the leading postulates of the functioning of a democratic society, and that was proved taking into account and elaborating the notions of Mill, Habermas and Foucault.

Exactly, the use of the notion of hate speech without a clear defining framework, forces us to examine and consider different theoretical approaches, but also to approach them from different perspectives in scientific and interdisciplinary aspects. This it also has to do with the complexity of the phenomenon and the inability of sanctioning, in order to achieve the absolute prohibition of it, because quite often and at a certain extent that is considered as restriction of human freedom.

Among many relevant elements that the paper has tackled, therelationship between hate speech and the principles of free speech was examined in details and it seen from many viewpoints, the need to preserve freedom of expression and the values of contemporary democratic societies were examined.

One of the main issues faces disagreement and controversy is whether it can negatively affect freedom of expression respectively the critical thinking, the different and non-unifying understanding of hate speech. However, the message it conveys is universal in essence, despite the fact that the character of the cultural and social affiliation is evident; it is easily penetrating thesociety.

References:

1. Berlin, I. (1996). *Idetë filozofike të shekullit XX dhe katër ese për lirinë.* Tiranë: Onufri.
2. Deleuze, G. (1988). *Foucault.* Mineneapolis: University of Minnesota Press.
3. Foucault, M. (1991). Politics and the Study of Discurse. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault effect: Studies in Governmentality* (pp. 53-73). Chicago: The University of Chicago Press.
4. Foucault, M. (1991). Question of Method. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault Effect: Studies in Governmentaly* (pp. 73-86). Chicago: The Chicago University Press.
5. Foucault, M. (2001). Ceci n'est pas une pipe. In M. Foucault, *Dits et écrits I* (Vols. I, II, III, IV, pp. 663-678). Paris: Gallimard.
6. Foucault, M. (2001). Les intellectuells et le pouvoir. In M. Foucault, *Dits et écrits I* (pp. 1174-1183). Paris: Gallimard.
7. Foucault, M. (2001, May). Réponse à une question. In M. Foucault, *Dits et écrit I* (pp. 701-723). Paris: Gllimard.
8. Foucault, M. (2001, June 15-21). Sur les façons d'ecrire l'histoire. In M. Foucault, *Dits et écrit I* (pp. 613-628). Paris: Gallimard.
9. Fuko, M. (2005). *Radanje biopolitike.* Novi Sad: Svetovi.
10. Habermas, J. (2011). *Ah Evropë.* Shkup: Asdreni.
11. Hannah, M. (1993, June). Foucault on theoretizing specificity. *Environment and Planning D: Society and space, XI* (3), 349-363.
12. Kristijan Belon, Ksavier Minjo. (2004). *Komunikimi.* Shkup: Logos A.
13. Mill, J. S. (1859). *On Liberty.* Ontario: Batoche Books.
14. Probyn, E. (1997). *Michel Foucault and the Uses of Sexuality, lesbian and Gay Studies. A Critical Introduction, Andy Medhurst and Sally Munt (eds.),* London and Washington: Continuum.
15. Veyne, P. (2008). *Foucault, Sa pensé, sa personne.* Paris: Albin Michel.
16. Weeks, J. (1982). Foucault for Historians. *History Workshop Journal* (14), 106-119.
17. Бест, С. & Келнер, Д. (1996). *Постмодерна теорија.* Скопје: Култура.
18. Фуко, М. (2010). *Археологија на знаењето.* Скопје: СЛОВО.

HATE SPEECH: A NORMATIVE REFLECTION

Shefik Shehu, Gjeraqina Leka

The so-called issue of 'hate speech' it is an object of analysis for many law scholars and philosophers. In that manner we can clearly grasp that hate speech it is a multidimensional concept, which can be treated in many perspectives. However, the aim of this chapter is to shed light on the normative and legal context of this concept, highlighting and underlining the existing legal norms which serve to fix and somehow to limit the hate speech which intends to incite hatred. The term hate speech as a concept, in itself is a foggy one, that at a certain point not only creates habitat for different viewpoints to take place but which in essence is somehow contradictory. Hence, for this reason we can identify two main camps of thought regarding its definition and the way of regulating hate speech. The first camp involves those who support the legal regulation of hate speech while in the other camp are those scholars that strongly criticize the need to regulate it and who deem any attempt to regulate this category of speech as violent in essence, arguing that the intervention would restrict the freedom of speech. These contrasting thoughts derive as a result of the ambiguity of the term 'hate speech' itself. Therefore, first we need to analyze the term hate speech from the legal perspective and within the context in which this concept will take shape accordingly.

There are many authors and scholars that along the way have tried to define hate speech (ex. Coliver 1992; Alexander 1996; Gould 2005; Benesch 2012; Sellars 2016, etc.). What they have in common is the mutual attempt to define hate speech in the legal sense, in a sense that this category of speech can be legally regulated in one form or another. In this context, Sellars (2016) claims that the definition of hate speech also depends heavily on the subjective attitudes of the researchers of this phenomenon. Thus, some of them do not see a need to impose legal penalties for the use of hate speech, but simply seek to understand it as a concept. Others call for legal sanction of hate speech. Third parties remain neutral (as cited in Tontodimamma et al., 2020). However, the legal regulation of hate speech is not a simple process. As Brown (2017) argues, "since legal meanings [of hate speech] are based on a set of profound values and principles that people reasonably disagree on, it is not surprising the appearance of such divergence in the definition of the term

itself, which lies at the epicenter, of the disagreement" (p.4). The problem with defining this concept does not lie only within the legal aspect. In fact, the core problem lies in the difficulty of finding a definition which includes the debate between the legal, political-philosophical, as well as the cultural approach. Reaching a consensus on limiting the freedom of speech, in all its meanings - would lead to defining the opposite- *hate speech.* Such a definition would have to take into account the fragile balance of distinguishing hate speech and non-violation of the fundamental freedom of expression. Therefore, prior to giving an overview of definitions on hate speech, we should attempt to understand the concept of freedom of speech. According to Article 10 of the European Convention of Human Rights (1950), the freedom of expression is defined as it follows: "Everyone has the right to freedom of expression". This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers". Than the text continues explaining some restrictions while underlining that: "The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary." (as cited in Parmar 2018, p.6)

Although 'hate speech' as a concept lacks a comprehensive and consolidated definition, many efforts were made along the trajectory of events since the end of World War II, in order to give this concept characteristic features. The most consistent recommendation is the one given by the Council of Europe (1997) according to which the term hate speech: …"shall be understood as covering all forms of expression which spread, incite, promote or justify racial hatred, xenophobia, anti-Semitism or other forms of hatred based on intolerance, including: intolerance expressed by aggressive nationalism and ethnocentrism, discrimination and hostility against minorities, migrants and people of immigrant origin" (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, p.2). According to the special dossier "Hate speech: what it is and how to distinguish it", although the definitions of hate speech and the measures for regulating this category began to gain terrain mainly after

the 90s, the concept itself has exited much earlier than that. What has changed in this direction is the focus of the notion, if we look at the historical timeline this notion has evolved from “racial hatred, anti-Semitism, and historical revisionism” of the last century, to the inclusion of “religious minorities, women, LGBT groups, the elderly, people with disabilities, etc.” in the new century (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, p.3). Despite the growing focus on the categories which somehow are affected by hate speech, the essence and the very nature of this concept remained the same, and that is the targeting of people based on “their characteristics and conditions” (Resource Center on Media Freedom in Europe, 2018, p.4). It is precisely these characteristics that are to be defended through different legal mechanisms. The list of these characteristics, which is closed in nature, and other characteristics cannot be added to, includes: "race, religion, language, ethnicity and national origin, physical and mental disabilities, sexual orientation and / or gender identity" (Shulevska et al., 2015, p. 29). The restriction of the list to these characteristics is done in order to differentiate hate speech from other types of abrasive expression, as well as to clarify the legislation that will restrict or sanction the use of this language (Shulevska et al. 2015, p.38).

According to "Analysis of the situation of hate speech in the Republic of Macedonia", hate speech differs from any other form of abrasive language, such as insult and defamation. It differs both in terms of the violation committed against the individual and in terms of the legal consequences which derive from the use of such language. Thus, insult and defamation are considered as abrasive language but they violate human dignity to a lesser degree than hate speech. In this regard it is of a great importance to underline the fact that, insults and defamations are treated under civil legal norms while hate speech is treated under criminal legal norms (Shulevska et al. 2015, p.39). As follows, bellow we will address the issue of how hate speech is sanctioned under such legal norms, first under the international law and then according to the legal framework of North Macedonia.

Hate speech under International Law

In order to address this issue in an efficient legal manner, i.e. to restrain its use, if not ban it completely, the UN set out international mechanisms to tackle

it under international law umbrella. There are some documents which contain rules and mechanisms for regulating freedom of expression; within them it is also tackled the issue of restrictions regarding these freedoms.

Among the most important are considered: Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Civil and Political Rights - CCPR (1966), (including the Committee on Political and Civil Rights), Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CEFRD) of the UN (1965) (which includes the Committee on the Elimination of Racial Discrimination) etc., (Shulevska et al., 2015). The UN treats hate speech mainly refereeing to Article 4 of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (ICERD) and Article 20 of International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). But, according to Alkividaou (2018), these articles do not regulate the entire forms of hate speech, such as "sexual orientation or gender identity", thus a legal vacuum is created due to which homophobic or transphobic language remains unpunished (p.217). Article 4 of ICERD includes provisions that "prohibit ideas, propaganda, racist expressions and violent racist acts." According to the interpretation that Alkividaou (2018) makes of this article, the provisions included by the latter are intended to address racial hatred, in whatever form in which it is manifested. In particular, they aim to address cases where such a negative phenomenon is used by public authorities. In a direct manner, this article prohibits a speech that:

> "is directed against groups recognized under Article 1 of the Convention - which prohibits discrimination on the grounds of race, color, origin, national or ethnic origin - such as indigenous peoples, groups based on their origin, immigrants or non-citizens, including workers migrants, refugees, asylum seekers, as well as the language which affects women members of these or other vulnerable groups, the language which affects persons belonging to an ethnic group who practice a different religion from that of the majority, including the expressions of Islamophobia, anti-Semitism, and other similar forms of manifestation of hatred towards ethno-religious groups." (General Recommendations, No. 35, CERD, 2013, para. 6).

This Article is considered as a crucial and paramount and even it is considered as an instrument combating hate speech. Its importance consists in the fact that it envisages punitive mechanisms aimed at eradicating racial discrimination, and together with other articles of the Convention, envisages numerous resources in the service of combating this phenomenon. Thus, the signatory states of this Convention are obliged, *inter alia*, to "declare as offenses punishable by law:

> (a) The full dissemination of ideas based on racial superiority or hatred, in any form;
>
> (b) Incitement to racial discrimination, contempt or discrimination against members of a group because of their race, color, descent or national or ethnic origin;
>
> (c) Threats or incitement to violence against persons or groups under (b) above;
>
> (d) Expressing insults, ridicule or slander against persons or groups or justifying
>
> of hatred, contempt or discrimination for the reasons in (b) above, when they clearly cause incitement to hatred or discrimination;
>
> (e) Participation in organizations and activities that promote and promote racial discrimination;" (Article 4 of the CEFRD, General Recommendations, No. 35; CERD, 2013, p. 4).

These measures are reiterated in Resolution 66/143 of the UN General Assembly as well as in Resolution 16/18, of the UN Human Rights Council, where the former urges the member states of this organization "to combat all forms of racist manifestations" and while the latter urges the states "to criminalize the incitement of imminent violence based on religion or belief." (Resolution of the General Assembly 66/143, 2012; Resolution of the Human Rights Council 16/18, 2011, as cited in Alkividaou, 2018). These resolutions emphasize the fact that it is insufficient for member states to only draft laws and punish hate speech declaratively but they should find a way and take major steps towards the implementation of such laws. When dealing with specific cases of hate speech such as in the case of *Gelle v. Denmark (2006)*, the Committee on the Elimination of Racial Discrimination has assessed

> it is not sufficient, for the purposes of Article 4 of the Convention, for acts of racial discrimination to be declared merely on paper as

punishable by law. On the contrary, criminal laws and other legal provisions prohibiting racial discrimination must be effectively implemented by the competent local courts and other state institutions. This obligation is implied by Article 4 of the Convention, according to which the signatory states 'undertake the adoption of immediate and positive measures' to eradicate all incitement to, or acts of, racial discrimination. (Gelle v. Denmark, Communication No. 34/2004 (15 March 2006), para. 7.3).

Despite these clearly defined provisions by this Convention, states fail to meet these obligations. As is made clear in the "Joint Open Letter on Concerns About the Global Growth of Hate Speech", if the punitive mechanisms against hate speech were fully implemented by the signatory states of this Convention, the spread of fear, demonization, and treatment as inferior of the groups of people based on their ethnicity, sex, race, etc., would not continue. Moreover, such actions continue to be committed by public figures, who through extremist speeches and actions incite hatred, which often causes violent acts with tragic consequences (UN Human Rights, Office of the High Commissioner, 2019, paras. 3-4). However, this defect in the implementation of the provisions of the Convention does not come only as a result of the unwillingness of the signatory states. According to Alkividaou (2018) this stagnation comes as an outcome of the ambiguity in the formulation of provisions prohibiting racist expressions or actions. The uncertainty and vagueness of the concept of what truly racist language represents makes it difficult to implement effective mechanisms against it, thus according to the author, "a step towards a fairer implementation [of Article 4] is the clarification [by the UN] of prohibited conduct and the establishment of a defining framework on racist language" (p. 213).

The Article 20 of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) is noted for its ‘compelling’ nature to signatory states to implement domestic legislation which prohibits the promotion of hate speech (Temperman, 2015, p. 68). The article states that “any advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence shall be prohibited by law” (Article 20 of ICCPR, as cited by Temperman, 2015, p. 68). Thus, many states have increased their restrictions on accepting the application of this article of the UNHCR. As illustrated by

Temperman (2015), states such as Belgium or Luxembourg restrict the application of this article in the event that it violates the fundamental rights and freedoms constitutionally and internationally protected. According to the interpretation of this article by Belgium:

> The Belgian Government declares that Article 20 as a whole will be implemented taking into account the rights to freedom of thought and religion, freedom of opinion and freedom of assembly and association set forth in Articles 18, 19 and 20 of the Universal Declaration of Rights and reaffirmed in Articles 18, 19, 21 and 22 of the Convention (p. 72).

Similarly, the Government of Luxembourg declares that it does not consider itself obligated to adopt legislation in the field covered by article 20, paragraph 1, and that article 20 as a whole will be implemented "taking into account the rights to freedom of thought, religion, opinion, assembly and association laid down in articles of the Universal Declaration of Human Rights" (Temperman, 2015, p.72). But, in the UN Charter, the term advocacy is clearly defined and consequently the measures against this advocacy are defined as well. This document clarifies that advocacy becomes punishable if it constitutes "incitement to public, if it is intentional, in case it is explicit and systematic in the support of hatred against a certain targeted group of people", going even further this charter clarifies the terms "hatred, incitement, violence, discrimination, etc" (Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Thought and Expression (2012) A / 67/357, para. 44 (b), as cited in Alkividaou, 2018, p. 214). A clear qualification of what constitutes hate speech punishable by law enables the legal framework to be interpreted or applied in a right way by the signatory states. Notwithstanding, this article does not determine measures against the use of hate speech, but it stipulates that this language should be prohibited by law, but does not define whether this prohibition includes an administrative penalty or criminal penalty. The ambiguous and vague terminology used in both Article 4 of the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination and Article 20 of the International Covenant on Civil and Political Rights makes it difficult to implement, enforce and apply punitive measures. While the first document uses a terminology such as 'punishable by law', the second document uses the terminology 'prohibited by law', but none

of them clearly defines the legal consequence of using such a language (Alkiviadou, 2018, p.216).

Hate speech under the Council of Europe (EC) and European Union (EU) law

Despite the fact the EC and EU, when regulating hate speech, rely mainly on the mechanisms deriving from the international law, they still tend to adopt measures and provide a number of rights which are somehow in rivalry with each other. To put it in another way, the concept of hate speech stands in the center of the colliding concepts such as "the freedom of expression, of consciousness, and of religion" (Weber 2009, p.2). These ambiguities are resolved by the European Court of Human Rights, which functions as a supranational body within the EC. According to Shulevska et al., (2015), this body is competent to solve issues when there is a conflict concerning the specific rights and their restrictions and also decide about penalties in case of violation or non-compliance. When it comes to decision making process the Court relies on legal mechanisms based on the European Convention of Human Rights.

Article 10 of European Convention of Human Rights provides the right to freedom of expression but also the obligations deriving from its use. In accordance with these provisions the Court decides about the reasonableness of the restriction of freedom of expression, trying to define precise legal restrictions on freedom of expression, so that the restrictions are based on "legitimate justification", and also to have a proportionality of the measure of restriction of expression (Shulevska et al. 2015, p. 41). The court operates independently from national court and sometimes a case which was adjudicated in national court can be adjudicated differently by the European Court of Human Rights.

The European Court of Justice operates along the same lines as ECHR; According to the "Analysis of the situation of hate speech in the Republic of Macedonia", the verdicts of this courts have significantly contributed to the EU's efforts combating racism. These efforts embodied in the Maastricht Treaty and onwards, reflect a dose of awareness in the EU institutions towards the language that promotes the division between 'European' and 'non-

European', which has its roots in the dark European historical corners of racist discrimination. Within the concept of racist language, the EU law includes the cases of hate speech based on: “race, religion and nationality, political speeches, speeches based on totalitarian doctrines, etc." (Shulevska et al., 2015, p.43)

In addition, the EC and EU also rely on a number of other mechanisms and institutions that at a certain extent regulate the freedom of expression by restricting what is considered hate speech. Some of the most important are considered: European Convention on Human Rights (1950), European Commission against Racism and Intolerance (1993), European Charter of Human Rights (2000), Agency for Fundamental Rights (2007), Framework Decision on Racist and Xenophobic Criminal Offenses (2008), etc. (Mihajlova, 2013).

Hate Speech under the legislation of North Macedonia

The constitutional order of the Republic of North Macedonia is based on some fundamental values which are recognized by the international law such as: human rights and freedoms. In the Constitution of North Macedonia, respectively in Article 9, it is clearly defined that: “Citizens of the Republic of Macedonia are equal in their freedoms and rights, regardless of sex, race, colour of skin, national and social origin, political and religious beliefs, property and social status. All citizens are equal before the Constitution and law”. While Article 16 guarantees freedom of thought and public expression of thought, in the Article 19 the freedom of religious confession is guaranteed. The right to express one's faith freely and publicly, individually or with others is guaranteed, while in the Amendment VIII / 1: “members of communities have a right freely to express, foster and develop their identity and community attributes, and to use their community symbols” (Constitution of the Republic of North Macedonia, Amendment VIII).

However, the national legislation does not clearly define the hate speech, thus the mechanisms and instruments that would help to prevent or limit the use of this language remain unclear and ambiguous. The Committee of Helsinki (2015) has analyzed the issue of hate speech in North Macedonia and has come to the conclusion that the issue of hate speech is treated

extensively under Criminal Code, respectively the (Article 179): “Whosoever, with the intent to ridicule publicly, mocks the Macedonian people and the members of communities living in the Republic of Macedonia, shall be fined”, while in Article 319 it is stated that: “(1) Whosoever by force, maltreatment, endangering the security, mocking of the national, ethnic, religious and other symbols, by burning, destroying or in any other manner damaging the flag of the Republic of Macedonia or flags of other states, by damaging other people's objects, by desecration of monuments, graves, or in any other discriminatory manner, directly or indirectly, causes or excites hatred, discord or intolerance on grounds of gender, race, color of the skin, membership in marginalized group, ethnic membership, language, nationality, social background, religious belief, other beliefs, education, political affiliation, personal or social status, mental or physical impairment, age, family or marital status, property status, health condition, or in any other ground foreseen by law on ratified international agreement, shall be sentenced to imprisonment of one to five years”(Criminal Code of RNM). A heavier or more qualified form Article 319 exist when (2) “Whosoever commits the crime referred to in paragraph (1) of this Article by abusing his position or authorization, or if because of these crimes, riots and violence were caused against the people, or property damage to a great extent was caused, shall be sentenced to imprisonment of one to ten years.” (a. 319, para.2 of the Criminal Code of Republic of North Macedonia).

Racial or other types of discrimination are treated under the (Article 417): (1) whosoever based on the difference in sex, race, skin color, class, membership in a marginalized group, ethnic background, language, nationality, social background, religious belief, other types of beliefs, education, political affiliation, personal or social condition, mental or physical disability, age, family or marital status, property status, health condition, or any other ground foreseen by law or ratified international agreement, violates the basic human rights and freedoms acknowledged by the international community, shall be sentenced to imprisonment of six months to five years.” (a.417 (1)). This article also provides for punishment for those who persecute organizations or individuals for their commitment to equal rights, as well as for those who "spread ideas of racial superiority" (a.417 (2), (3)). The criminal code provides for imprisonment even in the case of "approval or justification of genocide, crime against humanity and war crimes." (a.407-a). One of the articles of this Code also incriminates hate speech, in particular the language

which spreads racism and xenophobia, which is realized through the computer system (a.157, Criminal Code of the RMV).

The Ministry of Interior is the competent institution which deals mainly with hate speech. Other institutions which have competence over this matter are the public prosecutor's offices and when it comes to cases dealing with hate speech expressed through the computer system, these cases can be reported in a special unit within Ministry of Interior such as: the unit for Cybernetic crime (Shulevska et al., 2015).

Another law which regulates hate speech within the territory of the Republic of North Macedonia is the "Law on Prevention of and Protection against Discrimination", (voted in Parliament on October 27, 2020). This law is more advanced compared to the (2010) law on prevention of and protection against discrimination. This Law complies with the following Directives of the European Parliament and the Council: Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, CELEX no. 2000L0078; Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment of men and women in the access to and supply of goods and services, CELEX no. 32004L0113 and Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast), CELEX no. 32006L0054.

The purpose of this law is to ensure the principle of equality in exercising human rights and freedoms and also to prevent of and protect against discrimination. Concurrently, the Law on Prevention of and Protection against Discrimination "regulates and takes into account all forms of discrimination, as well as the procedure for protection against discrimination, the composition and work of the Commission for Prevention and Protection against Discrimination" (a.1). Discrimination is defined in a special article as it follows: "Discrimination shall mean any distinction, exclusion, restriction or preference based on any discriminatory grounds, whether by doing or not, aimed at or resulting in preventing, restricting, recognizing, enjoying or exercising the rights and freedoms of any person or group on an equal basis with the others. This shall cover all forms of discrimination, including

disabling the reasonable accommodation and disabling the accessibility and availability of infrastructure, goods and services" (a. 6). Article 7 goes on to define measures or actions which are excluded from being treated as discriminatory. According to it, "any measures and actions undertaken with the sole purpose to eliminate unequal enjoyment of human rights and freedoms until the de facto equality of any person or group is achieved shall not be considered as discrimination, if such differentiation is justified and fair, and the means of achieving such purpose are proportionate, i.e. appropriate and necessary" (a. 7, para.1). As such the following shall not constitute discrimination: "a) Different treatment of persons who are not citizens of the Republic of North Macedonia regarding the rights and freedoms provided by the Constitution of the Republic of North Macedonia, laws and international agreements ratified in line with the Constitution of the Republic of North Macedonia, and which derive directly from the Republic of North Macedonia citizenship; b) Different treatment of individuals based on any discriminatory grounds resulting from the nature of their occupation or activity, or from the conditions in which such occupation is performed, which constitutes a genuine and determining occupational requirement, and where the goal is legitimate and the requirement does not exceed the level required for its realization" (a.7, para.3, points 1 and 2, Law on Prevention and Protection against Discrimination, 2020, Official Gazette of RNM, No. 258, 2020).

In case of discrimination, citizens can file a complaint in front of the Commission for Prevention and Protection against Discrimination which is established under the Law and in front of the basic court. Judicial protection in case of discrimination is provided in the fifth chapter of the law and it is determined that the competent court is the Civil Court which acts according to the provisions of the Law on Contested Procedures and also provides that the procedure is an urgent procedure (Chapter V, Law on Prevention and Protection against Discrimination, 2020, Official Gazette of RNM, No. 258, 2020).

Although in the Republic of North Macedonia there is a broad legal framework that tackles and addresses the issue of hate speech, this matter is treated in a very broad way having a horizontal extent when dealing with such an issue, thus it is unable to take legal action against it. According to the analysis conducted by Shulevska et al. (2015), the main problem lies on the

non-recognition of these acts as a “distinguishing form of crimes”. It is necessary to make a more “precise interpretation” of the hate speech, because during the trial, national courts rely on the case law of the European Court of Human Rights (Shulevska et al., 2015, p. 49-51). However, the courts always seem reserved in accepting and considering hate speech as a criminal offence. The courts are usually under constant pressure and do not enjoy full autonomy and independence. As a result, their activity is characterized by a lack of independence and impartiality, as basic democratic values for objective and fair judiciary (Shulevska et al., 2015).

Moreover, hate speech in North Macedonia has its roots in ethnic discrimination, which according to the Report from the Research "Discrimination based on ethnicity" is the most common basis of discrimination (Krzhalovski et al., 2010). In addition, the use of ethno-nationalist rhetoric by politicians, public figures, opinion makers, is presented as one of the biggest instigators of hate speech. This language contributes to the hatred of the other and his ethnic origin while glorifying one's own ethnicity (Shulevska et al. 2015).

Having in mind the negligible number of cases treated by national courts, it is hard to conceive the degree of presence and the gravity of the situation regarding hate speech, as evidenced by the statistics referred to by Shulevska et al. (2015) in the “Analysis of the state of hate speech in the Republic of Macedonia”. As such, it becomes difficult to build up a judicial practice which helps to advance the law in terms of protection from hate speech.

Even though the Republic of North Macedonia formally covers the issue of hate speech with its legislation, the development of legal mechanisms against hate speech is a precondition for the functioning of rule of law based on democratic principles. The development of such mechanisms is more than necessary in a society which is very polarized and faces deep ethnic divisions, which at a certain point can degrade into intolerance and violence, as a result of discrimination, hatred and prejudice.

Conclusion

This paper has reviewed the legal mechanisms in combating hate speech within the framework of international law and national law as well. Although UN through the above mentioned documents demonstrates its role on addressing the hate speech, again it remains vague; in this regard we are not sure if the role of UN goes beyond a symbolic one.

In other words, the gaps presented in defining this category indicate that the role of international organizations is not always effective and sometimes they fail to fulfill their own obligations, moreover, the UN documents sometimes are in contradiction with one another both in terms of conceptualizing hate speech and sanctioning it.

The efforts of international institutions towards regulations of freedom of expression and restriction of hate speech can also affect the drafting and implantation of the legislation dealing with hate speech by signatory states. Often, the states show hesitation in adoption of these legal provisions; mostly because of the 'sanctification' they bestow upon the freedom of expression. Arguing that the adoptions of mechanisms against hate speech are not consistent with the national order, the signatory states often reject or accept partially provisions, provided that they do not conflict with the rights to fundamental freedoms such as freedom of thought, expression, assembly, etc.

As it was elaborated in the case of North Macedonia, the main handicap does not stand in the normative framework of the state but in the implementation of the measures that this framework provides. Similar to international provisions even national ones struggle to separate hate speech from crime; as long as this term continues to be ambiguous we will lack a precise definition.

Both in the international level and at the national level, we need to find appropriate forms and efficient mechanisms in order to enable the construction of legal frameworks which will be more comprehensive (including protection from discrimination on other grounds, gender or sexual orientation) but will also enable non-criminal treatment of acts resulting from hate speech, even when they cannot be incriminated, precisely because of the harm they can cause to society.

References:

1. Alkiviadou, N. (2018). The Legal Regulation of Hate Speech: The International and European Frameworks. Politička Misao, 55(4), 203–229. https://doi.org/10.20901/pm.55.4.08
2. Brown, A. (2017). What is hate speech? Part 1: The Myth of Hate. Law and Philosophy, 36(4), 419–468. https://doi.org/10.1007/s10982-017-9297-1
3. Caucaso, B. O. E. (2018). *Hate speech: what it is and how to contrast it*. Media Freedom Resource Centre OBCT. https://www.rcmediafreedom.eu/Dossiers/Hate-speech-what-it-is-and-how-to-contrast-it
4. Gazeta Zyrtare e RMV-së, Nr. 258, 30 Tetor 2020
5. *General recommendation No. 35: Combating racist hate speech*. (2013, September). UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). https://www.refworld.org/docid/53f457db4.html
6. Golubovska, J., Shulevska, H., Mladenova, V., & Barlakovska, S. (2015). *White paper on the situation with hate speech in the Republic of Macedonia*. The Helsinki Committee for Human Rights of the Republic of Macedonia. https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2015/10/Bela_kniga_en.pdf
7. Kërzhallovski, A., Andreevska, E., Latifi, V., Çupi, R. A., Kamberi, M., & Misev, V. (2010, December). *Diskriminimi në bazë të përkatësisë etnike: raport nga hulumtimi*. OSCE. https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/116793.pdf
8. Shulevska, H., Gollubovska, H., Mlladenova, V & Barllakovska, S. (2015). Analizë e gjendjes për gjuhën e urrejtjes në Republikën e Maqedonisë. https://mhc.org.mk/sq/publicationsanalyzes-sq/analize-e-gjendjes-per-gjuhen-e-urrejtjes-ne-republiken-e-maqedonise/
9. Mihajllova, E., Baçovska, J., & Sheqerxhiev, T. (2013). “Liria e fjalës dhe gjuha e urrejtjes". OSBE.
10. *OHCHR | Joint open letter on concerns about the global increase in hate speech*. (2019). United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25036&LangID=E
11. Parmar, S. (2018). The Legal Framework for Addressing “Hate Speech” in Europe. Council of Europe. https://rm.coe.int/opening-session-2-parmar-the-legal-framework-for-addressing-hate-speec/16808ee4bf
12. Temperman, J. (2015). Religious Hatred and International Law: The Prohibition of Incitement to Violence or Discrimination (Cambridge Studies in International and Comparative Law, Series Number 118). Cambridge University Press.

13. Tontodimamma, A., Nissi, E., Sarra, A. *et al.* Thirty years of research into hate speech: topics of interest and their evolution. *Scientometrics* 126**,** 157–179 (2021). https://doi.org/10.1007/s11192-020-03737-6
14. Weber, A. (2009). Manual on Hate Speech. Council of Europe.
15. Кривичен законик. (2012). Pravdiko. https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Krivichen-zakonik-integralen-prechisten-tekst.pdf
16. Устав Р.С.М. (n.d.). Собрание На Република Северна Македонија. Retrieved 2020, e marr nga https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf

HATE SPEECH IN SPORT AND IN PRE-ELECTION POLITICAL RALLIES- AS ETHNO-LINGUISTIC PHENOMENA

Berton Sulejmani, Mustafa Ibrahimi

In recent years, sport has become a popular culture (popular culture) and it is transformed into a magic power, sport also have the power to lift people up, but sometimes it incites them to fight with each other, to a certain extent sport has the power to make people sensitive, sometimes it causes nightmares, suffering, joy, celebration, and once in a while it interrupts the daily routine. (Pajaziti, 2011).

The debate regarding the rhetoric and behavior continues even today, but in particular states such as Bosnia and North Macedonia, the hooliganism and hate speech based on national and religious hatred endanger interethnic relations, but also the very existence of the state. In multicultural societies, nationalism is more evident and present in sport, since the nationalism is excessive the hate speech is inevitable. Often the escalation of nationalism in sport it comes as a result of different extreme ideological flows that somehow try to shift their malicious lusts in sport fields. (Shtakiq, 1996).

In analyzing states of the 20th century, it can be concluded that for them sport and physical culture are considered as a kind of paramilitary training. This mindset was more evident in states with totalitarian features. Before the First World War the director of the sport journal called "Auto" Mr. Anri Degranzh who at the same time founded the well- known bicycle race "Tour de France", said that: "*in general war is just a sport, a match between two nations"*. In France until 1926 the physical culture was monitored under the Ministry of War. The famous historian Erik Hobsbaum emphasizes that: "*the idea of creating national sports idols and the connection of sympathizers to sports clubs can be exploited in the crucial moments when citizens need psychological or military mobilizations.* He that states that: *"between the two wars, international sport was transformed into a national war; athletes were representing their people and state, while the supporters became part of their own nation*." (Hobsbawn, 1993, p.156).

Fascist Italy was the first country to use football for political purposes. For that purpose, Musolini used the second World Cupchampionship that took place in Italy in 1934 to fulfill its political objectives. On that occasion, he

considered that the players of the Italian national team are *"soldiers in the service of the nation"* (Milza, 1990, p.164).
In the recent years, the sport researchers have identified a violent and destructive behavior of hooligans in football matches, which in the 80s led to numerous bloody incidents, from which the most serious and with the highest number of casualties occurred in the stadiums of Haysel in Brussels (29 May 1985, with 39 victims) and in Hilsboro in Sheffield (15 April 1989, with 95 victims), these groups were considered and the most aggressive hooligans in Europe and many linked them with the extreme right groups.
According to Didije Pazhe "*often, the fascist groups operate on football fields*". Almost all European teams have their own fascist groups, they understood the football as an activity which is similar to war, and in such a way they tend to experiencewith unrepeatable enthusiasm. Each week the fields are full of potential fascists that incite and create hate toward each other. Football is war and football stadiums are training grounds for young Nazis who dream of large spaces. (Pages, 1990, p.137-139)
According to Belgian criminologist Kris van Limbergen the football vandalism it is a convenient habitat to recruit members of the extreme right. He says that above all *"sport scenes are characterized with racism, sexism, extreme regional attitudes and extreme anti-Semitism".* (Limbergen, 1990, p. 80-81).
In the states with communist regime, there was a belief that sport is a powerful tool for political propaganda and preparation for war. These features where found even in ex-Yugoslavia during Tito's regime, many songs which were sung during matches incited hatred and nationalism on ethnic grounds, which was later evidenced during the wars of the 1990s, where many hooligans became paramilitary groups.

Hooligans or patriots?

The most fanatical football fans belong to the family of world fans, the so-called hooligans. Following the example of European sympathizers, in particular the Italian and English fans, the country's sympathizers attract attention with their violent and aggressive behavior. The extreme amigoism is a phenomenon that has penetrated in different circles, where you can find groups of sports fanatic who call themselves: *"bad blue boys", "delije", "maniacs", "devils", "hooligans"* etc. Even in Republic of North Macedonia

we can find these labels but nouanced with nationalistic features such as: "*Komitet*", "*Luanet*", "*Vojvodi*", "*City Park Boys",* while in Albanian camp we can find: "*Ballistet", "Illyrians", "Shvecerat", "Skifterat"* etc. The behaviour of these "communities" is somehow related to the labels they hold, they incite hatered, provoke fans and palyers of the opposite team, they break things, burn and sometimes they even try to kill and show violent behaviour. Almost in every football match, the security authorities confiscate hazardous tools such as: razors, knives, explosive etc.

The behaviour of these "communities" is somehow related to the labels they hold, they incite hatered, provoke fans and palyers of the opposite team, they break things, burn and sometimes they even try to kill and show violent behaviour. Almost in every football match, the security authorities confiscate hazardous tools such as: razors, knives, explosive etc.

Football hooliganism has been an issue and is perceived as a real problem that in some way threatens the true spirit of the sport, that of friendship. The songs sung by the hooligans serve particular purposes, they provoke with different offensive terms, below there is an example of how the "*Komiti*" from Skopje sing as crazy alcoholists:

> *Не јас не можам овде да седам, (I can't stand here)*
> *не јас не можам шиптари да гледам, (no, I can't see Albanians)*
> *дајте ни алкохол сега да пиеме, (give us alcohol for drink)*
> *а после надвор шиптари да биеме. (To beat Albanians)*

In the other hand, there is another group called "*Shfecerat*" from Skopje, they sing in Macedonian to counter attack the "*Komitis":*

> *Ние шферцерите пари си имаме, (We have money)*
> *Со ваши сестри "кур ташак" си играме, оле, оле, (Playing balls with your sisters)*
> *Чаир е држава, држава шферцерска, (Cair, is the state of "shfecers")*
> *"Пуши" Вардаре ти заедно со комитите, ("..." this is for you Vardar and the Komits).*

Sport and Nationalism

Nowadays, societies and individuals promote themselves in sport fields; a famous publicist claims that various sports competitions are a reflection of the fighting competitions of ancient times. When the opponent is conquered that is a kind of self-satisfaction, this is the same in both aspects the individual and collective.

Therefore, the fans represent themselves respectively under the umbrella of false patriotism, non-tolerance, hate, and in such a way they are threatening the peace and security, in a multicultural society they tend to create and incite conflicts. The chauvinist and barbaric element is often included in sports. We still recall the episodes when Serbian and Croatian ultranationalist fans clashed with each other during 90's.

The vocabulary and phraseologies used by the hooligans is very harsh one, in their sayings they include violent language, offensive and pornographic words in order to insult the opponents. The fans of "Zveda" call themselves "Zulu Warriors", they do not fight only in national bases but even against other football clubs.

Oj, Grobari, Grobari (Oh, Grobar, Grobar)
vi ste sada nula, (You are zero now)
proći ćete ko Žabari (You will pass like frogs)
protiv Liverpula. (Against Liverpool),
38,39 mrtvih bilo tada, (38,,39 found dead)
bešte kući, bešte kući, (go home, go home)
biće ih i sada. (We will be now)
(Čolović, 2000, p.337)

Among other songs, is the one against "Çkembari" from Manastir:

„По Вардар трупови пловат, (Along Vardar corpses swim)"
комити чкембари колат" (komits massacre çkembarët)

How to stop the nationalist hysteria in the sports arenas in Republic of North Macedonia?

In sports arenas in Republic of North Macedonia very often encounter nationalist's hysteria, giving offensive labels to the opponents it is considered a heroic act. The most used word is "death". This often happens in Tetovo where the hosts are of Teteks (a Macedonian club) and Shkëndija and Renova

(Albanian clubs). In these matches there are a lot of insults on national, religious and racial grounds.

Usually for players from Africa, who play for the opposing team, the hooligans use racial insults,while Albanian and Macedonian fans are offended mostly on national and religious grounds?The paradox continues further,the Macedonian fans insulted the Albanians in Belgrade, in the football match between Yugoslavia and Macedonia, even though they did not play against the Albanians, even though the colors of the national team were defended even by an Albanian player, still the insult on nationalist grounds were part of the trajectory.

Usually, the “Luanet” and “Komitis” in order to show anger and rage, they insulted Albanians with these offensive slogans: “*For Albanians, only gas chambers”, “A good Albanian is a dead Albanian”, “For you only Brodec”,” Let the accursed Albanians understand that Macedonians will never die”*, and many other offensive sayings. The main acclamation used by Albanians is: *“Karpallak*” and as a counter message Macedonias reply with “*Planinska Bura”*. Often, they use pronographic term against their opponents, in this regard Albanians fans of “Shekndija” sing the song: “Македонско девојче” but they edit some words and create an offensive version: *„Македонско девојче, курва голема “- (*Macedonian girl, is a bitch), as a counter attack “Komits” sing this song: “*Радосен сум кога тепам шиптари, радосен сум кога е... бричени” (I am happy when I beat Albanians, I am happy when...).*

Even “Vojvodi” created their versions against Albanians, recreating a song and giving it pegorative nouances such as: *„нека разберат клетите фашистинека разберат клетите шиптари” (let the fascist understand, let the cursed Albanians understand).*

The irrantionalism goes even futher, they even insult important national figures, to this regard Albanian fans often use the slogan “*Toshe-peder” (Toshe-gay),* they try to offend the Macednonian music icon Toshe Proevski, while Macedonians use the slogan *“Avio Impex”,* commemorating the two crashes of the planes of this company, where many Albanians lost their lives. The Balkan fans use a folcloric language, using music lyrics, slogans, flags and emblems in order to show power against the opponents, usually the insults against Albanians often have a political character, Macedonian fans in the stands mention the name of former minsiter of Interior Affairs Lube Boshkovski which according them he is the hero of the armed conficlt of 2001,

then they say *"Tetovo Makedonski Grad"* (Tetova- the city of Macedonians). In the other hand, Albanian fans sing patriotic songs like: *"United State of Albania"* they often sinf the so-called song "*Besa-Bese "," Çamëria, Malësia",* they say "*Greater Albania*" or *"Don't you FYROM my, call my Ilirida.*

Sport violence on the field and off the field

Hate speech, violence and intolerance are part of everyday life, and of all modern societies. Due to the rapid advancement of science and the advance in the technology the violence becomes destructive and comes with unpredictable consequences for society. (Milush, 2010, p. 348)

Sometimes, fans in order to show patriotism they burned the flag of the opponents, that happened in the match between Reabotnicki and Liria which was held in Skopje, in the second quarter of the match as reported by news agencies, during the match it is used a very vulgar expression such as: "*Gas chambers for Albanians" and "Good Albanian is dead Albanian",* in this regard in Rome the Serbian fans burned the Albanian flag in front of millions of people. The famous match between Rabotnicki and Liria in Skopje, still remains uncovered, also the recent case of the football match in Prilep, between Macedonians and Albanians where Macedonians used offensive expressions towards Albanians such as: "*Gas chambers for Albanians", "Clean Macedonia from Albanians".*

The fans of Prilep called"*Monkeys*" were awarded by the mayor of Prilep, Marjan Ristevski on the occasion of the 25th anniversary of their formation. The Ministry of Interior hesitated to take any action regarding the prosecution of the perpetrators and organizers of these racist acts against Albanians.In response to this act in Kaçanik, the football match between Lepenc and Drita, the Macedonian flag was burned, in the banner it was written a very offensive saying *"2012 is not the end of the world but the end of Macedonia".*Hooligans caused great damages even outside of the sport arena, they often attack and destroy neighborhoods, such was the case in 2009, in one neighborhood of Skopje called Nerez, which is mostly inhabited by Albanians, they were attacked by the "Komits" where many residents were injured and many homes were damaged eventhough they had nothing to do with the football match, the Komits considered themselves*"the only and last defenders of the Macedonian national honor and dignity".*

Another case was the clash between Komits and Shecerat which occurred in 2011, in Skopje castle, sometimes one may think if these incidents have political motives.

The Impact of Politics in Sport related Violence

Politicians have nothing in common with sports, but they want to use sport to achieve their political objectives or nationalist goals. Such events are great opportunity to promote their political goals, due to the large number of participants, mediums and the public. It is difficult to gather large number of participants for a particular event, so sport is the only way to achieve that.

Politicians organize special activities during the election campaign, so they use sports arenas to promote the party program. During the election rallies, nationalist tensions also increase, which are used by certain parties to gain new supporters. That the most successful way to promote party pamphlets and program.

Such behavior, influenced by the policy of sport clubs and the public often results with the escalation of the violence in sports events, these escalations cause major material consequences as well as consequences on people's health and lives.

Often there are clashes between fans from different ethnic backgrounds however clashes occur even in places where there is only one ethnicity such as: Skopje, Bitola, Sarajevo, Mostar, Zagreb, Split, Belgrade, etc.

The attitude of the media towards hooliganism in sports

Based on the articles from the sport press, the violent behavior of the fans, can turn into insults, incidents or fights according to the so-called "national affiliation". Often, fans show aggression towards teams or fans from another nationality or from another background. If we recall the years of pre-Yugoslav wars, in sports arenas, and especially in football stadiums, among the various things that fans were holding, there were banners with political messages, portraits of national leaders, national emblems and flags, Chetnik songs, initials and different greeting. (Ovolović, 2000, p.322). These passions that created hate and aggressive behavior on national grounds, were anonymously convicted by the local press. The media, whether in Albanian or Macedonian

some comments were published warning of the danger that these chauvinists lusts[15].

The situation is best illustrated if we take into account the titles of some articles, published between 2009 and 2011 such as: "*Macedonian nationalism on the steps of the Macedonian stadiums", "Curses of the fans"," Hate speech, an integral part of the fans' vocabulary", "Stadium boys "," Fans will sing ", for which party team, the fans play" etc.*

Their articles are dominated by moral, didactic attitudes and ideological evaluations. In one of the columns, a journalist asks: *"I'm asking - why so much money was spent by the Government in the campaign to strengthen national awareness and dignity? Do you say that national conscience and dignity are protected through the language of hate speech and violence against their fellow citizens of different ethnic backgrounds?"* (Dnevnik, 2009).

One may think that these offensive nationalistic and racist messages do not contribute in the interethnic relations between the two communities. In the other hand some university professors think that fans who are involved in interethnic and racist insults not only treat sports matches with a high risk of security, but it is upsetting and disturbing when they are used by political parties or for political motives. This is best described by the analyst *Čolović,* who claimed that during the war in the former Yugoslavia, the aggressiveness of the fans for the state becomes a *"precious capital of hatred",* while the fans are used as a *"living shield*". (Čolović, 1993, p. 93-98). Usually the state does not intend to destroy the violent behavior of the fans, but the state is interested that the "capital of hatred" to use it for military aims.

Measures to prevent violence

As a result of very soft measures taken so far to tackle this issue, such as the ban to enter the stadium, or the determination to negotiate with the abusers, this phenomenon was repeated very often.Since the first violent act remain unpunished by authorities, now everything is possible it is a kind of tradition, the first act is followed by the second, then the third and this will happen

[15]The examples are taken from the newspapers: Dnevnik, Nova Makedonija, Vreme, Vecer, Utrinski, Koha, Lajm, Koha e Re, Shqipmedia

finally every time there is a football match, in this way nihilistic violence becomes very commonin stadiums and outside of it.

Something similar like this was also evident in English fans; they were famous all around the world regarding this phenomenon. The English legislation for several years in a row tightened the laws thus creating the possibility of banning football fans from entering the stadium 1986), also continued to issue new rules prohibiting visits of hooligans (1989), then expanded the list of punishments for those who throw objects on the stadium, and who make racist calls (1991).

From 1999, the banning of hooligans is indispensable, while from 2001 it does not matter where a match is played, outside or inside the country, in case of hooliganism; one's passport is temporarily confiscated. The Police, based on video recordings, has the permission to arrest even after the incident.

Moreover, sport in North Macedonia needs to be reformed and also to undertake some fundamental changes such as: sport clubs and sport federations need to eradicate from the influence of politics and politicians who just show up there to fulfill their own political agendas and purposes; to prohibit the display of political pamphlets in sport events; to prohibit the display of nationalist pamphlets and calls or signs that contain nationalist features; it is of a great importance to expand the cooperation and friendship between sports federations and sports clubs; to organize meeting among the representatives of fans; to stop the tensions among fans through media and social media; Regarding the issue of tensions between fans, in addition to sport clubs and federations which themselves can solve the issues, in that problem the bodies and authorities from legislative and executive branch can be involved; the parliament should pass laws to prohibit violence and have zero tolerance toward it; the time limit of the procedure should be shortened from the moment of the criminal offence until the imposition of the sanction.

It remains to be seen if, the authorities will have zero tolerance toward hate speech and hooligans, and if certain laws will be drafted in relation to this phenomenon.

Until then, the suspicion will remain that the incitement of conflicts on ethnic and religious grounds, if necessary, responds precisely to those politicians who declare a moratorium on interethnic relations, or will the hooligans will be allowed to realize their revolutionary dreams?

Hate Speech in Politics

Part of this paper is also the language used by candidates aspiring for MPs, during the election campaign that was organized in North Macedonia (15. VII. 2020).

We tried to observe the level of hate speech from each party or coalition of parties led by Albanians and to find out words and expressions which are considered asoffensive or insults which in ethno linguistics is called *hate speech*. Below, we will illustrate parts ofsome speeches of aspiring MPs.

"In this election, we will say NO for A[16], and we want more support for the coalition B, even though my family members and everyone that is here experience threats, pressures and blackmail from the mayor and from the leader of the other party, and from all hyenas that are staying around him, we are going to say NO (applause) and if you still are confused I can line up a list of arguments why NO, but you will hear them after the 15th of July when you are going to be in opposition each argument will be elaborated one by one and then you will be held accountable (applause). "

"I want to give a message for all of those who are still confused about whom to vote for, we live in pandemic times and we live together with the virus that unfortunately is taking lives, but we must not forget that we lived with a much more dangerous pandemic called "A".

"We appreciate that the principle...preserves Albanians and makes them logical about the elections, otherwise we would be like "C" and like some other satellites of other Macedonian political parties".

"The other 50 percent (for solving the economic problem) is to create favorable conditions for foreign investitures to come and invest here, from Germany, England, Austria, Switzerland Turkey, and they will come here when there will be nothieves, racketeers, commanders and bandits led by "X"

Conclusions

There are plenty of opinions, that what happened in Europe, in particular in Italy and Russia is the same syndrome even in our country, but that does

[16]For ethical issues in order to maintain the anonymity of individuals and entities the names of political parties have been replaced by letters A to D, while for person's X and Y.

not contribute to the coexistence of this country. The general opinion of the media in North Macedonia regarding these phenomena, urgently need to be punished and as soon as possible they have to be brought in front of justice, in a way that these nationalist and racist calls will be punished from authorities. On the contrary, this act would encourage others to undertake similar acts that directly wouldriskthe coexistence in North Macedonia, and due to soft measures taken until now, these phenomena were often repeated. Since the first violent act remain unpunished by authorities, now everything is possible it is a kind of tradition, the first act is followed by the second, then the third, and this will happen finally every time there is a football match, in this way nihilistic violence becomes very commonin stadiums and outside of it.

Getting to the truth, when it is said that war is a type of fighting which was carried out by the fans of "Crvena Zvezda", becoming "Delije" (sports fan), and then "Tigra" (paramilitary units). According to them, this case was the final victory of the hooligan rebellion and the continuation of the destruction toward the values of civil society. Because, the hooligan subculture, aims to create national heroes from hooligan groups. These hooligan groups since the 1990s have promoted criminals who later took part in the war in Bosnia and Herzegovina and then in Kosovo. Such a scenario can be repeated even today.

History often repeats itself and is a witness of some cases such as: the case of the protests organized in front of the Macedonian Government years ago by Macedonian students, led by the student Filip Petrovski, now the great "democrat" of the United Right. At that time, for the first time, anti-Albanian fascist calls were used, such as: "Gas room for Albanians", "Death to Albanians", and these anti-Albanian and fascist slogans that later began to be heard in many sports events, even though the Albanians were not the protagonists of the events.

Thus the question arises, if there should be zero tolerance regarding the hate speech and violence that is manifested from hooligans, acting likes patriots and heroes? Will there be a suspicion that inciting ethnic and religious conflicts, responds precisely to politicians who declare a moratorium on inter-ethnic relations, or in such a way hooligans will be allowed to realize their purposes and their revolutionary dreams?

References:

1. Čolović, I. (1993). *Bordel ratnika.* Beograd.
2. Čolović, I. (1993). *Bordel ratnika.* Beograd.
3. Čolović, I. (2000). *Poltika simbola.* Biblioteka XX vek: Beograd.
4. Hobsbawn, E. J. (1993). *Nacije i kombëtarizam. Program, mit, stvarnost.* Novi liber: Zagreb.
5. Ibrahimi, M. (2009). *Fjalor i zhargoneve dhe eufemizmave shqiptare.* Interlingua: Shkup.
6. Kej, M. (1989). *Ideologija sporta u Francuskoj.*
7. Kovačević, I. (1987). *„Futbalski ritual* “, Gledižta, br.5'6, Beograd.
8. Lalić, D. (1990). „Nasilništvo nogometnih navijača. Geneza fenomena u Jugoslaviji “, *Kultura,* br.88-90, Beograd.
9. Limbergen, K. (1990). *„Fudbalski vandalizam “.* Kultura, br.88-90, Beograd.
10. Marković, V. (1990). *„Zašto su samo navijači u napadu? “*Kultura, br.88-90, Beograd.
11. Milza, P. (1990). *Le soccer italien,* sipas Ignacio Ramonet, *“Le soccer, c'est la gurre”.* Paris.
12. Pages, D. (1990). *Soccer: Ceux qui vont mourir te saluent ou a qui profite le crime.* Paris.
13. Pajaziti, A. (2011). *Prerje nga sociologjia e sportit.* (www.alipajaziti.net).
14. Perasović, B. (1988). *„Sportsko huliganstvo kao subkulturna pojava “, Pitanje, Zagreb, br.5-6.*
15. Petrović, K. (1990). *„Nasilje i sport “,* Kultura, br.88-90, Beograd.
16. Божовић, Р. Агресија и насиље у спорту, Филозофски Факултет у Никшићу, Никшић 2001.
17. Европска конвенција за борбу против расизма и нетолеранције, 22. Март 1994.
18. Ерцег, Т. (2004). Како се борити против говора мржње и јасно мотивираног насиља Центар за људска права, Загреб.
19. Миљуш, М. (2010). *Говор мржње и насиље у спорту.* Говор мржња (Зборник радова). Бања Лука.
20. Трипковић, М. Насиље у спорту као сегмент насиља у друштву, Удружење дефендолога РС број 10/2001.
21. Туфегџија, М. (2010). *Говор мржње и насиље на спортским догађајима.* Говор мржња (Зборник радова). Бања Лука.
22. Штакић, Ђ. (1996). Социологија физичке културе, Београд.

PERCEPTION OF THE USE OF HATE SPEECH DURING THE ELECTION CAMPAIGN: REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA, 2020 PARLIAMENTARY ELECTIONS

Ibrahim Neziri, Agon Memeti, Naser Ramadani

Hatred presents an attitude towards the external group that contains cognitive representation for the target group. What contributes to this issue is the perception of conflicts among groups regarding the achievement of basic goals of the group and also the inequality of values and ideology of groups. (Halperin, 2008). Hatred is also associated with the perception that members of the external group are bad, have malicious intent, and feel powerless to withstand possible future offensives by the external group (Fischer et al., 2018; Halperin, 2008). When expressing hate speech, its content includes assessment of the target as a whole, its consistent provisions, the innate nature of the target, the motives and characteristics of the target (Fischer et al., 2018). During the use of the hate speech, its users express what they think about the members of the target group. This may contain different labels, nicknames or group features related to the group name.

Bilewicz&Soral (2020) underline the fact that the frequent use of derogatory language leads people to create the impression that hate speech is a norm and they do not consider it as a delinquent behavior. According to them, the process of normalization comes as a consequence of the rapid change of the source from where the information is consumed mainly related to politics and social problems from traditional media to social media. Winiewski et al. (2017) have stated that around 95% of Polish citizens encounter hate speech on the Internet, while about 66% of citizens have found it on television. However, the source of hate speech exposure in different channels, depends mainly from the hours that individuals spent in front of a particular medium. Nevertheless, the research done in different environments shows that hate speech is most common on social networks as well as on TV (Winiewski et al., 2017; Oksanen et al., 2014; Hawdon, 2017).

In general, individuals who consume information from different sources are more exposed to hate speech. Specifically, people who are more active on social networks and have more virtual friends (Hawdon et al., 2017) are even more exposed to materials that contain hate speech and the same ones are the

victims of the same phenomenon (Oksanen et al., 2014; Winiewski et al., 2017), also they perceive the social fear at a higher level (Oksanen et al., 2018).

The hate speech and its contents on social networks are found mainly in the part of the comments expressed by citizens on the profiles of the leaders of the political parties and on different media news. (Meza et al. 2018). According to some authors, the comments that contain hate speech are present mainly in posts that are related with topics that contain antagonistic speeches for certain target groups. In this part, individuals have the chance to remain “unknown” for the reader because social networks enable it, exactly here we can find comments and materials that incite hatred.

Previous research has shown that being anonymous affects an individual's behavior. Anonymity promotes antisocial behavior respectively; negative emotions are expressed online toward the target group. (Wang, 2018). Contents that incite hatred and crime are predominantly posted by anonymous people and mainly on racial grounds (Mondalet al., 2017).

The most frequent comments that contain hate speech are related to political topics, in the context of elections, public expenses, corruption and theft (Meza et al., 2018). However, the use and being exposed to is different in different states because this issue is treated taking into account measures arising from the legislation.

The hate speech based on racial grounds is mostly used in (Mondalet al., 2017) and then we can find it in Finland, Germany and Britain (Hawdon et al., 2017). According to the authors, incontrast to the laws that ensure the freedom of speech, the strict laws that prohibit this phenomenonhave the function of the warder related to the intensity of the use of hate speech on social media.

The use and intensity of hate speech varies according to the characteristics of the users, on the grounds of gender, their level of education and on their sympathy toward particular political parties. Women and people which possess a higher level of education perceive hate speech as more offensive towards refugees (Winiewskiet al., 2017). Right-wing political parties (Mihajlov et al., 2014) as well as individuals that have right-wing preferences (Winiewski et al., 2017) use more hate speech and perceive it as less offensive,

in this regard they tend to support less the prohibition of the use of hate speech towards minorities and refugees.

Methodology

The aim of this research is to identify the perception and the presence of the use of hate speech during the 2020 parliamentary election campaign by the citizens of the Republic of North Macedonia.

Participants: Out of the total number of 641 participants, 392 (61.15%) are Albanians and 249 (38.85%) are Macedonians. By gender, out of the total who answered this question, 394 are males and 246 are females, meanwhile by place of residence 411 (64.22%) are from the city and 229 (35.78%) are from rural areas. The average age of the subjects who participated is 32.10 years with a standard deviation of 11.10 years, respectively starting from the minimum age of 18 and the maximum age of 70 years. The number of participants by constituencies is shown in Graph 1.

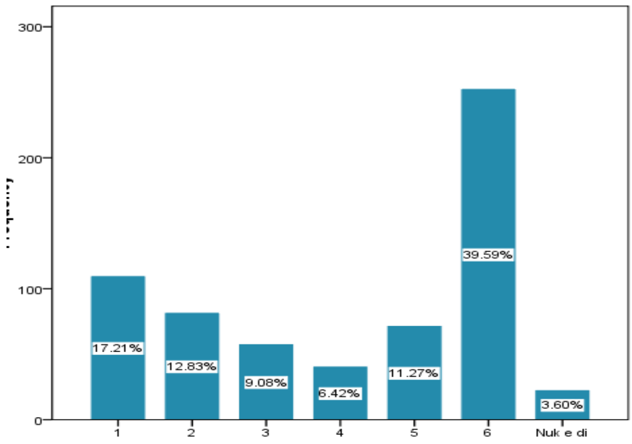

Graph 1. Participants according to electoral zones

Instrument. Hate speech during the 2020 parliamentary election campaign was measured through statements framed mainly for the purposes of this study, they are oriented towards finding how political parties blame political opponents for betrayal, national and ethnic disaster, e.g. "Opposition parties are accused for disloyalty (betrayal) to the state/nation. "Participants were asked to answer on a scale from 1 to 5 how much the parties are to blame for

this phenomena, 1 stands for ‘never’ while 5 stands for ‘every time”. After each statement, participants had the opportunity to mark/describe in one word/sentence the form of hate speech expression included in the statement.
Subjects who declared that they noticed hate speech during the election campaign had the options to choose where did they perceive the hate speech for example in: ‘portals’ or ‘debate shows’, they were also asked to perceive the most common form of hate speech and labels used, e.g.: ‘ethnic’ or ‘political party’.
Social distance was measured according to Bogardus scale which is consisted of five assertions. For each statement the participants had to answer on a scale of 1 ‘not at all’ to 4 ‘completely’of how much they would like to have certain contact with the external group, e.g. “I would like to live with Macedonian/Albanian neighbors.”
The orientation for social dominance was measured through eight assertions. The participants stated how much they agree with each statement on a scale from 1 ‘not at all’ to 4 ‘completely’. (e.g. “A state can be considered as ideal when one ethnicity is more powerful than other ethnicities”.)

Realization and ethical criteria

This study was conducted during the pre-election campaign of the parliamentary elections in North Macedonia from the July 1 till July 13, 2020.The data collection was carried out through a page on the social network Facebook named “Center for Peace-University of Tetova”. The publication of the questionnaire on this page is presented in Macedonian and in Albanian with the title *“Questionnaire for the perception of the election campaign 2020”*.
At the beginning the questionnaire was collective, respectively in the same link there was an option for choosing the Albanian/Macedonian language in order to complete the questionnaire. But after the first week, we found out a low turnout in the questionnaire of the Macedonian language. As a result, the questionnaire was published only in Macedonian language, and we realized a great interest to complete the questionnairefrom the Macedonian participants.
The questionnaire was sponsored with maximum capacity by accurately selecting constituencies (electoral zones) and cities, in accordance with the sampling methodology and was randomly displayed on a given sample. For

an even wider coverage, the questionnaire has also appeared on other social networks and portals within various news.
During the data-collection phase, the working team continuously responded in electronic communication for different ambiguities which the participants may phase during the questionnaire and giving them relevant instructions and details.
Participants were accurately informed about the ethical criteria of the study, maintaining anonymity and the purpose of the study. All participants received clear instructions for completion and provided a declaration of consent for voluntary participation.
The publication of the questionnaire was stopped the moment the pre-election silence began.
The format of the online questionnaire was in full compliance with the study methodology and professional research ethics. All participants who did not respond to the constituency were determined by the research team taking into account the place of their residence.

Results

When asked if they are members of any political party, 174 participants answered yes, while the majority of 390 answered no. In other alternatives such as "I've been once" 39 participants answered, 15 answered that they plan to join and 22 did not give answer to this question. Table 6a shows that the number of Albanians who are not members of any political party is 236, while 107 have stated yes, while among Macedonians the number of those who aren't members of any political party is 154 and 67 participants have declared their membership particular in political parties (table 1).

Table 1. Membership in political parties

	N	%	Valid %
Yes	174	27.1	27.2
No	390	60.8	60.9
I've been once	39	6.1	6.1
Plan to join	15	2.3	2.3
No answer	22	3.4	3.4
Total	640	99.8	100.0
Incomplete	1	.2	
Total	641	100.0	

Regarding the issue of where do citizens follow the event of the election campaign, the majority of participants of 285 (44.5%) stated that social networks (portals) are the place where they are mostly informed and follow the election campaign in social networks - portals, in the second place we have 174 who do not follow any of these events at all, while 69 follow electoral campaigns in TV debates, 56 from TV news and 25 in party rallies. 6 of the participants did not want to answer to this question (graph 2.).

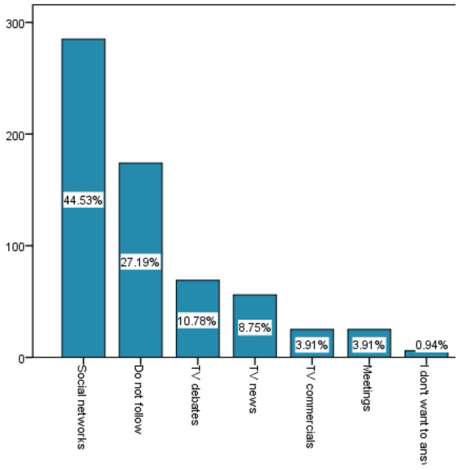

Graph 2. Campaign tracking sources

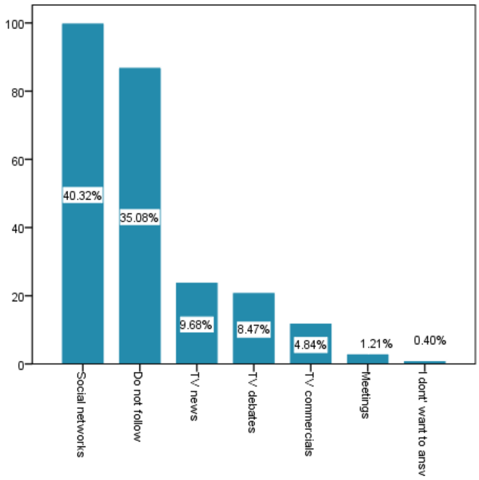

Graph 3. Campaign tracking sources, Macedonian participants

Table 2. I have noticed the use of hate speech by political parties in:

	N
Debate show	244
Portals	221
Posts/comments on social networks	275
Advertisement on TV	109
Spots on TV, YouTube, social networks	122
Not observed	25

Table 3. During the campaign, hate speech is mainly oriented on the basis of:

	N
Ethnic	226
Gender	51
Party orientation	387
Religion	75
Not observed	34

For the use of hate speech by political parties, Macedonians state that they have noticed it mostly on social networks (115 answers), while in the second place are listed the debate shows (81), 75 claim that they identify it in spots and 77 replied for portal option (table 3), whereas Albanians state that they have noticed the same in debate shows with (163 answers), in the second place they list the option posts and comments on social networks (160), while a great number claim that they identified it in the portals (144 answers), while 45 are for TV advertisement and 47 for social media and TV spots (table 4).

Table 4. I have noticed the use of hate speech by political parties in (Macedonian participants)

	N
Debate shows	81
Portals	77
Posts/comments on social networks	115
Advertisement on TV	64
Spots on TV, YouTube, social networks	75
n Not observed	4

Table 5. I noticed the use of hate speech by political parties (Albanian participants)

	N
Debate shows	163
Portals	144
Posts/comments on social networks	160
Advertisement on TV's	45
Spots on (TV, YouTube, social networks)	47
Not observed	21

The participants that identified the use of hate speech during the election campaign 2020, state that this phenomenon was oriented based on political parties, this is declared by both ethnic groups Albanians (240) and Macedonians (147) (table 7 &8). Ethnically oriented hate speech is more pronounced by Albanians (153), while Macedonians (73). The same phenomenon on the basis of gender (39) and religion (47) is observed more among Macedonians, while less to Albanians (12 and 28).

***Table 6. The hate speech during the campaign based on*:**

	N
Ethnic	73
Gender	39
Political party	147
Religion	47
Not observed	5

Table 7. The hate speech during the campaign based on:

	N
Ethnic	153
Gender	12
Political party	240
Religion	28
Not observed	29

In general, the most common words that Albanian participants hear during the election campaign of how the opponents are described by political parties' representatives are: thief (64), liar (28), and traitor (23). While the Macedonian participants underlined the term criminal (36) (Appendix 1, Table 1).

Regarding the question that how much political parties blame their opponents for the disasters that occurred, the majority of the participants stated that: 263 (41%) answered with 'always' and 130 (20.3%) with 'often' (table 8). According to the data reflected in the graph, it is noticed that both Albanians and Macedonians share the same opinion, where the Macedonian side is dominated by the opinion 'Always' with 66.05% and the Albanians 51.15%.

Table 8. During the campaign, parties blame their opponents for disasters that occur in the state:

	N	%
Always	263	41.0
Often	130	20.3
Sometimes	46	7.2
I don’t want to answer	21	3.3
Never	7	1.1
Total	467	72.9
No answer	174	27.1
Total	641	100.0

When blaming their political opponents for the disasters that occur in the country, the participants (Albanians and Macedonians) often blame for the economic difficulties. For mounting political cases, migration and corruption are the phenomena that Albanian participants highlight when blaming their opponents. Macedonian participants mostly blame the opponents for economic crisis and difficulties that arose with Covid-19 pandemic and also the agreement with Greece. (Appendix 1, table 2).

In terms of the use of a particular vocabulary during the election campaign to blame political opponents for the difficult situation of their ethnicity, the largest number of participants answered with ‘often’ (180, 28.1%) and with ‘always’ (159, 24.8%) that this phenomenon occurs during the campaign. According to the graphic representation of the differences between Albanians and Macedonians, it can be seen that 19.06% of Albanians claim that political parties always blame their opponents for the difficult situation of their ethnicity, while Macedonians claim it with 14.99% (Chart 4). At the “often” level, the number of Albanians (25.48%) versus Macedonians (13.06%) is higher.

In general, regarding this phenomenon during the campaign, there are significant differences between Albanians and Macedonians, where the Macedonian side shows a higher presence of compliance (Hi = 28.69, df = 2, p = .00).

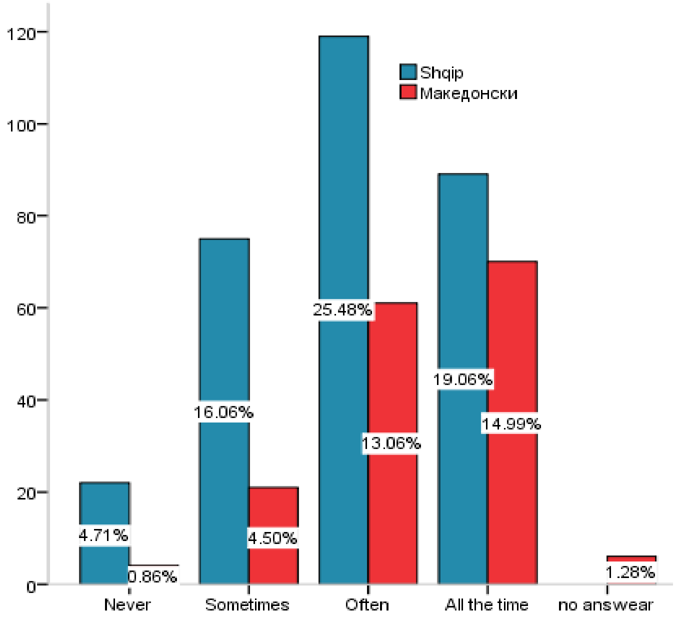

Graph 4. The proportion of subjects who perceive that the representatives of political parties blame their political opponents for the plight of their ethnicity

Regarding the question that how many party opponents are labeled with different nicknames and labels or offended in different ways, a total of 137 participants out of the total number stated that they have always heard different offensive words and labels among party opponents, while 176 or 37% more often, 106 or 22.7% sometimes and a small number stated that they have never heard these words with 23 or 4.9%.

The comparisons between Albanians and Macedonians regarding the use of labels, nicknames and insults of party opponents during the election campaign (Chart 5), show that among Albanians this vocabulary of political parties is more dominant at all levels of compliance (Hi = 31.48, df = 4, p = .00).

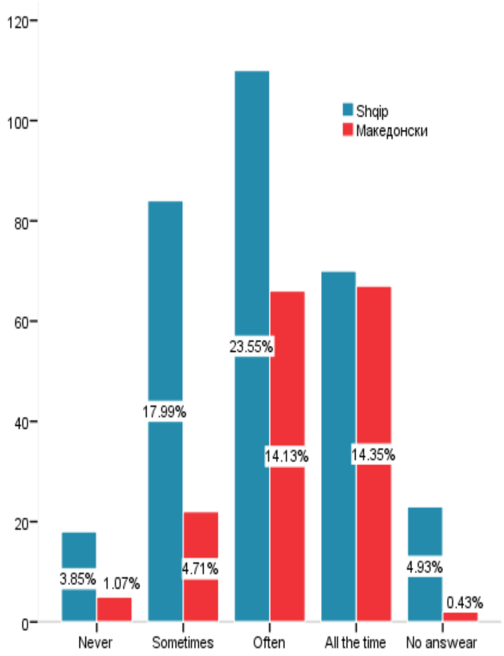

Graph 5. The proportion of subjects who perceive that representatives of political parties are offended in various ways, including nicknames.

The most common labels and nicknames that Albanian participants have noticed are the names such as: thief, traitor and criminal, while Macedonian participants said that they noticed labels and nicknames such as: traitor, criminal and 'zajko' (appendix 1, table 3).

Out of the total number of participants who follow the election campaign, most of them claim that they always hear accusations from the party opponents for national treason (187, 40.7%), while those who responded with 'often' make a total of 174 or 37.8%, while those who responded with 'sometimes' are 14.3 % and 'never' 2.8%.

Significant differences between Albanians and Macedonians are presented at all levels of compatibility for the accusation of national treason during the campaign, where we always have the same number 21.30% Macedonians and 19.35% Albanians, we often have a higher number of Albanians with 28.26% compared to Macedonians with 9.57 (Chart 6). In general, the blame for national treason is easily reported by the Albanian electorate (Hi = 56.90, df = 4, p = .00)

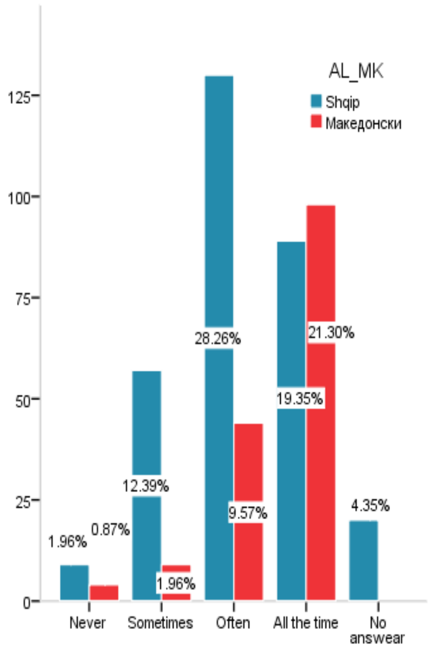

Graph 6. The proportion of subjects who perceive that representatives of political parties blame their political opponents for disloyalty (betrayal) to the state and nation

The participants show that the representatives of the political parties blame their political opponents for the betrayal of the nation and state regarding the issue of the change of the name and the betrayal for the Albanian language, while the Macedonian participants, in addition to changing the name, blame the actions of the criminals (appendix 1, table 4). The majority of the respondent's report that political parties during the campaign are more focused on what is not achieved, (158, 34%) answered with completely and 151 or 32.5% with more (Table 9).

Table 9. During campaign, parties focus on the issue which is not executed until now:

		Albanians	Macedonians	N
Not at all	N	32	15	47
	% e Total	6.9%	3.2%	10.1%
Slightly	N	52	31	83
	% e Total	11.2%	6.7%	17.8%
More	N	103	48	151
	% e Total	22.2%	10.3%	32.5%

Completely	N	92	66	158
	% e Total	19.8%	14.2%	34.0%
No answer	N	26	0	26
	% e Total	5.6%	.0%	5.6%
Total	N	305	160	465
	% e Total	65.6%	34.4%	100.0%

In both ethnic groups (Albanians and Macedonians), there is a common opinion regarding the election campaign that the focus of political parties is what has not been achieved so far, where Macedonians were answered with ‘completely’ 14.19%, there is a percentage that stands for ‘a lot’ 10.32%, for less 6.67% and ‘not at all’ 3.23, while among the Albanians we have 19.78%, with ‘a lot’ 22.15%, with less we have 11.18% and ‘not at all’ 6.88%. According to these data on both sides during the campaign in most cases the focus of political parties is focused on the non-fulfillment of promises (Chart 7).

The Albanian participants highlight that the representatives of the political parties during the campaign focus on what has not been achieved so far and to a greater extent they underline the issue of infrastructure, employment and bilingualism. Macedonian participants in this regard point out that the focus for non-realization so far is mainly on infrastructure, health and EU membership (appendix 1, table 5).

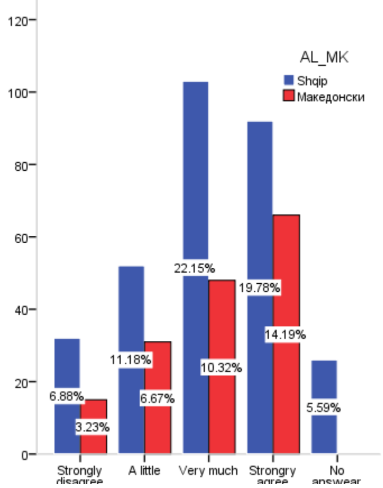

Graph 7. The proportion of subjects who perceive that the representatives of political parties during the election campaign focus on what has not been achieved so fa

How much the campaign of political parties is oriented to the actions of the opposing parties and not to its election program, the results show that the majority of participants answered with completely (226, 48.4%) and very much (152, 32.5%), while with slightly (57) and not at all with 32 participants (table 10.).

Table 10. Parties' campaign is oriented more toward the actions of the opponents and less toward their party.

		Albanians	Macedonians	N
Not at all	N	29	3	32
	% of Total	6.2%	.6%	6.9%
Slightly	N	42	15	57
	% of Total	9.0%	3.2%	12.2%
Very much	N	106	46	152
	% of Total	22.7%	9.9%	32.5%
Completely	N	128	98	226
	% of Total	27.4%	21.0%	48.4%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

Based on the answers given by the Albanians and Macedonians regarding how the campaign of the political parties is focused on the political opponents and not on their program, there is a similar movement on both sides, where the majority completely and very much agree (graph 8). According to this result declared by the participants, the political parties in both camps focused more on political opponents during the campaign, than on their election programs (Hi = 19.63, df = 3, p = .00).

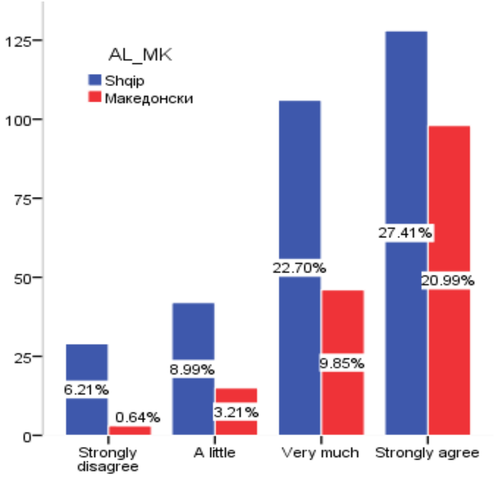

Graph 8. The proportion of the subjects who perceive that the campaign of the political parties is oriented more toward the actions of their opponents and less toward their own party program.

During the election campaign, the majority of the participants who follow this campaign answered: (Completely = 165 and very much = 136), claim that political parties oppose political opponents without arguments and concrete facts for not fulfilling their promises so far (Table 11.).

Table 11. During the campaign, parties blame their opponents without having arguments and facts for (non) fulfillment of their promises so far.

		Albanians	Macedonians	N
Not at all	N	65	12	77
	% e Total	13.9%	2.6%	16.5%
Slightly	N	65	24	89
	% of Total	13.9%	5.1%	19.1%
Very much	N	71	65	136
	% of Total	15.2%	13.9%	29.1%
Completely	N	104	61	165
	% of Total	22.3%	13.1%	35.3%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

The answers to this question have a different tendency among Albanians and Macedonians. There is a significant difference in the answers of the Macedonian participants, where the dominant majority is focused on the positive agreement that the objections between the political parties are vague and do not contain arguments and facts (13.92% and 13.06%). The Albanian participants, there are no significant differences in the first three levels which are presented with approximate values, with a slight difference with completely agree 22.27% (Hi = 25.43, df = 3, p = .00). In general, there are differences between the nationalities in the answers given (Chart 9).

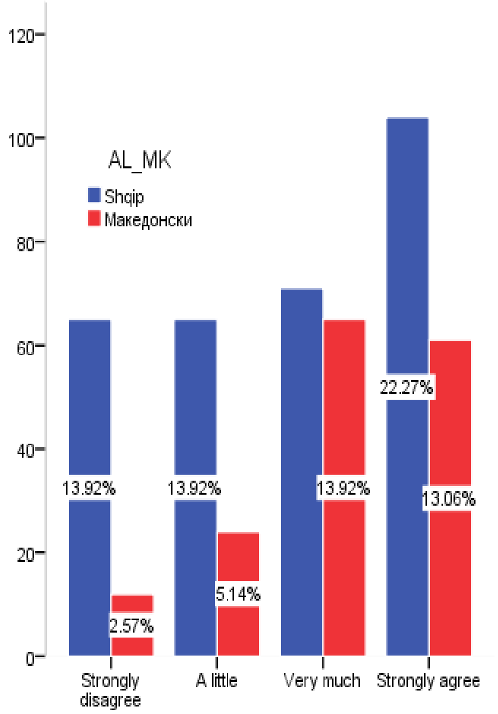

Graph 9. The proportion of the subjects that perceive that the representatives of political parties blame their opponents without having arguments and facts.

Despite the fact that the participants reported the use of hate speech during the election campaign, when asked how much they experienced hate speech, a great number of subjects (167) reported that they did not experience it at all (Table 12), while those who completely experienced hate speech are 118 (25.3%), those with very much (75, 16.1%), while those who have experienced slightly are presented with this percentage:107 (22.9%).

Table 12. Experiencing hate speech

		Albanians	Macedonians	N
Not at all	N	110	57	167
	% of Total	23.6%	12.2%	35.8%
Slightly	N	68	39	107
	% of Total	14.6%	8.4%	22.9%
Very much	N	54	21	75
	% of Total	11.6%	4.5%	16.1%
Completely	N	73	45	118
	% of Total	15.6%	9.6%	25.3%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

The same opinion is expressed among the both ethnic groups (Macedonians and Albanians), whereas the data sheet shows, the largest number of subjects of 23.55% Albanians and 12.21% Macedonians show that they have not experienced hate speech at all (Chart 10). In general, the given results do not have any statistical difference between the given answers (Hi = 2.26, df = 3, p = .518).

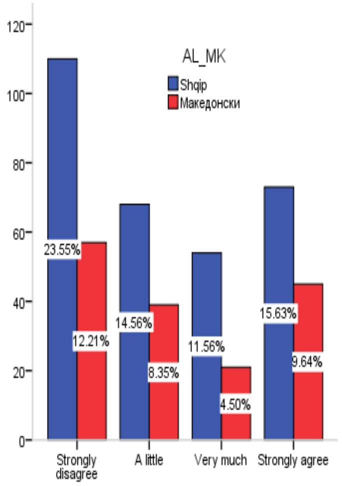

Graph10. The proportion of subjects that declared that they experienced hate speech during the election campaign.

Are the promises of political parties during the election campaign real? This question is answered by the majority of participants with 169 (36.2%) that they are not real at all (table 13), with less real we have 134 subjects or 28.7%, with very real 108 (23.1%) and completely real a small number of subjects 56 (12%).

Table 13. The promises of the political parties during this campaign are real and true.

		Albanians	Macedonians	N
Not at all	N	120	49	169
	% of Total	25.7%	10.5%	36.2%
Slightly	N	92	42	134
	% of Total	19.7%	9.0%	28.7%
Very much	N	66	42	108
	% of Total	14.1%	9.0%	23.1%
Completely	N	27	29	56
	% of Total	5.8%	6.2%	12.0%
Total	N	305	162	467
	% of Total	65.3%	34.7%	100.0%

The overall opinion of Albanians is more emphasized that the promises are not real at all (25.70%), while 19.70% think that they are slightly real, 14.13% very real and 5.76% completely real. Macedonians think that there is no difference between the levels of compliance, where 10.49% think the promises are not real at all, while 8.99% are very real, while 6.21% are completely real (Chart 11). In general, it is noticed that the promises of the parties during the election campaign are slightly real to the Albanians (Hi = 11.147, df = 3, p = .01).

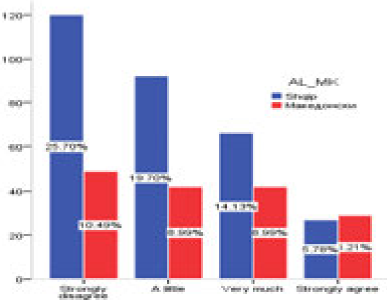

Graph 11. The proportion of the subjects that perceive that the promises of the political parties during the election campaign are real and true.

Group dominance and social distance

This study is aimed at finding the relationship between the tendency of one ethnic group to dominate the other and the social distance between ethnic groups in North Macedonia.

Out of a total of 467 participants who attended the election campaign, the degree of dominance of one ethnic group over another is shown as average (M = 15.70, SD = 3.152), with a minimum of 8 and a maximum value of 27. Based on the value for the symmetry of this phenomenon it is observed that a negative tendency of distribution is present (Skw = .321), which means that the majority of the participants have a negative attitude towards the domination of an ethnic group and with distribution within the normal limits of freedom 5.

The degree of social distance between ethnic groups results in an average as it follows: (M = 13.98, SD = .397), with a minimum value of 5 and a maximum of 20. The distribution of values is normal at the level of 5 and with more concentration of subjects on the positive side of values, i.e. above average (Skw = -. 296). The result obtained means that the social distance between the Albanian and Macedonian ethnic groups is low and below the average, also between the ethnic groups the social distance is not highlighted (Table 14).

Table 14. Descriptive Data regarding the group domination and social distance

		Group domination	Social distance
N	Answers	467	467
	No answers	174	174
Average		15.70	13.98
Std. Error of Mean		.146	.184
SD		3.152	3.970
Skewness		.321	-.296
Std. Error of Skewness		.113	.113
Kurtosis		-.383	-.525
Std. Error of Kurtosis		.225	.225
Minimum		8	5
Maximum		27	20

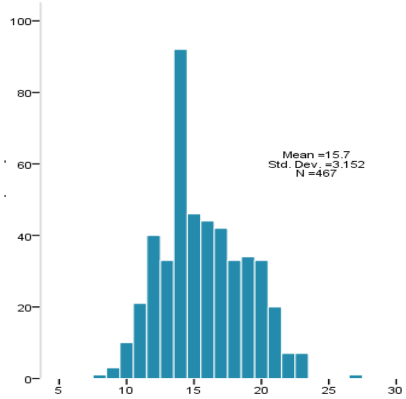

Graph 12. The distribution of group domination

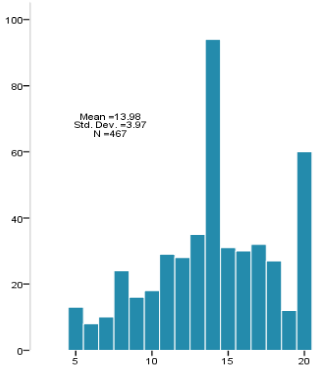

Graph 13. The distribution of social distance

The relationship between group dominance and social distance is shown to be statistically significant and with a weak positive coefficient (r = .220, p = .00), which means that as the dominance of one ethnic group over another increases, so does the social distance between ethnic groups. Although we have a weak coefficient, again from a statistical point of view these two phenomena are interrelated with each other. (Table 15).

Table 15. Correlation between group dominance and social distance

		Group domination	Social distance
Group domination	Pearson Correlation	1	.220**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	467	467
Social distance	Pearson Correlation	.220**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	467	467

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Discussion and conclusions

In this part of the study, the purpose was to track the perception of citizens in the Republic of North Macedonia about the use of hate speech during the 2020 parliamentary election campaign. According to the reports of the participants, a great number of them followed the election campaign on portals and social networks approximately (44%). As a result, hate speech is most often evidenced by participants in posts and comments on social networks. The same channel of information consumption as a follower of hate speech is underlined by other authors and in other countries, as the use of hate speech against minorities but also against other categories of marginalized groups (Winiewski et al. 2017, Oksanen et al, 2014).

The social networks offer the possibility of being anonymous and as a result the use of hate speech is very common, because anonymity offers the convenience of irresponsibility for expressing hatred but also inciting destructive actions. Moreover, Wang (2018) has evidenced that online anonymity has promoted destructive behavior. According to the participant's hate speech during this campaign was oriented on the grounds of party orientation and ethnic grounds as well. The findings correspond to data from tracking and other previous analyzes conducted in our Republic both during the election campaigns (group of authors, 2014) but also in the post-election period (Marolov&Stojanovski, 2016; Popovska &Stojanovski, 2016; Stojanovski, 2017). The high perception of the presence of hate speech by citizens on ethnic grounds, but especially on the basis of party orientation, not only during the period of election campaigns but also in the period between elections is an indication that in addition to a clear division into bases ethnic we also increase the politicization of society in the country.

The presence of hate speech during the election campaign is declared by over half of the participants involved in the research study. Respectively, over 60% of the participants claimed that they have always and often identified this phenomenon mainly by blaming the opponents for the disasters that occurred in Republic of North Macedonia. Over 50% of the participants claimed that during the campaign it was evident that the political opponents blamed even the members of their ethnicity. In this regard, Albanian entities unlike Macedonians emphasize that such a phenomenon is present during this election campaign. Differences between the two ethnic groups are also related to the presence of labeling party opponents with different offensive

nicknames. In this regard, the percentage of Albanian participants, in contrast to Macedonians, is higher in terms of highlighting the presence of the use of labels during this campaign. In general, the participants state that the accusations made by the representatives of the political parties about the opponents are not based on arguments and not supported on facts.

According to the participants that took part in this research study, this campaign is characterized by speeches which were focused mainly on the non-implementation and the lack of achievements of activities so far. This phenomenon is underlined by 60% of respondents. An even higher percentage of subjects (about 80%) claimed that during this campaign the narrative of the representatives of political parties focuses on the actions of the opposing parties and not on their election program. A significant majority of the participants (about 36%) claimed that they have never experienced, respectively have not been a victim of the use of hate speech, butthe percentage of participants who say that they have been victims of abuse of hate speech is slightly higher (about 40%).

The participants also expressed concern about the (in) desirability of having different relationships with members of the Macedonian and Albanian ethnic group. The data show that the distance of both ethnic groups in regard to each other is very low. Some findings taken from other studies (Popovska &Stojanovski, 2016) are indicative that over the years the mutual social distance between Albanians and Macedonians tends to decrease.

References:

1. Bilewicz, M., Soral, W., Marchlewska, M., &Winiewski, M. (2017). When authoritarians confront prejudice. Differential effects of SDO and RWA on support for hate-speech prohibition. *Political Psychology*, *38*(1), 87-99
2. Bilewicz, M. &Soral, W. (2020). Hate speech epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political Psychology*, *41*(1), 3-33
3. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. &Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
4. Halperin, E. (2008). Group-based hatred conflict in Israel. *Journal of conflict resolution, 52(*5), 713-736
5. Hawdon, J., Oksanen, A., &Räsänen, P. (2017). Exposure to online hate in four nations: A cross-national consideration. *Deviant behavior*, *38*(3), 254-266
6. Маролов, Д. &Стојановски, С. (2015). ГОВОР НА ОМРАЗА НА СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.

Превземеноодhttp://eprints.ugd.edu.mk/16997/15/govo%20na%20omraza.pdf
7. Meza, R., Vincze, H. O., &Mogoş, A. (2018). Targets of Online Hate Speech in Context. A Comparative Digital Social Science Analysis of Comments on Public Facebook Pages from Romania and Hungary. *East European Journal of Society and Politics*, *4*(4), 26-50
8. Mondal, M., Silva, L. A., &Benevenuto, F. (2017, July). A measurement study of hate speech in social media. In *Proceedings of the 28th acm conference on hypertext and social media* (pp. 85-94).
9. Oksanen, A., Hawdon, J., Holkeri, E., Näsi, M. J., &Räsänen, P. (2014). Exposure to online hate among young social media users. *Sociological Studies of Children and Youth*, 18, 253-273
10. Oksanen, A., Kaakinen, M., Minkkinen, J., Räsänen, P., Enjolras, B., & Steen-Johnsen, K. (2020). Perceived societal fear and cyberhate after the November 2015 Paris terrorist attacks. *Terrorism and Political Violence*, *32*(5), 1047-1066.
11. Поповска, Ж. &Стојановски, С. (2016). Истражувачиизвештај: влијаниетонастереотипите и етничкатадистанца за појаванадискриминација, говорнаомраза и криминалодомраза. Организација за безбедност и соработкавоЕвропа, МисијавоСкопје.
12. Stojanovski, Strasko (2017) *Говоротнаомразанаинтернет и социјалнитемрежи.* Стручносписание „Правендијалог “, 14. pp. 19-25. ISSN 2915-4389
13. Wang, Z. (2018) Anonymity Effects and Implications in the Virtual Environment: From Crowd to Computer-Mediated Communication. *Social Networking*, 7, 45-62. https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=81714
14. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

Almost in every state, the hate speech used by leaders and representatives of political parties is evident in election campaigns. This phenomenon cannot be ignored even in the most democratic states, moreover this is obvious in the states that promote and are promoters of democracy and democratic values. ‘Speech’ that contains elements of division of individuals into categories, based on their group memberships comes with the reaction and action towards them, and treats them as members of a certain group but not as individuals with particular values. If we put on discriminatory nuances, hateful and declamatory bubbles, all these can cause intolerance and crimes based on hate. In the not-too-distant past, in our region we have the example of genocide in Bosnia and Herzegovina (Pehar, 2019).

Public figures, which had influence and tendency to have leadership positions, used hate speech in order to hold such positions, they enabled the hate speech to be instrumentalized in order to cause destructive actions. The scholars such as Edwards & Rushin (2018) revealed that in US presidential election campaign the use of inflammatory speech language has caused numerous hate crimes, in particular the president with his offensive labels and provocative speech has encouraged many to commit derogatory acts.

But, why some countries are more predisposed and more inclined to the presence of hate speech, despite their regulation of the legal system and their ideological orientation?

The scholars singled out some common elements in different societies that serve as catalysts for hate speech. Respectively, the characteristics of a particular society and culture which lead to the use of hate speech Staub (1989) are classified into three groups, according to (Fischer et al., 2018). Difficult living conditions, major economic problems, politics, violent institutions and crime rate are some of the elements that incite hate. The second group has to do with the rigidity of society which has the role of inhibitor in changing the traditional values. The author points out that in order to preserve traditional values in precarious situations hate speech is used through blaming the external group as the cause of the internal group's problems. According to him, nationalism, the blind respect for the authority and the slow progress of the

external group are some of the characteristics of the third group that develop hate speech in society.

During the election campaign, hate often comes with benefits but it also promotes political intolerance, to this regard the political intolerance is against democratic values. According to Gibson (2011), political tolerance requires that all political ideas to have equal access and equal space in the ‘market of ideas’ in order to legally expand the idea that prevails in the system. As a matter of fact, the expression of any form of violence is excluded. Moreover, Capelos &van Troost (2012) concluded that political tolerance is not just a matter of information and political environment but that is a matter of values that people have in groups as members of the society.

Political tolerance is established by political groups which somehow have conflicting ideas, this means that ideas should not be censored indeed they should be freely expressed; they also should be accepted and respected. However, tolerance means that free speech should contain language that promotes respect for members of the outside group but no hate. What is crystal clear is that the expressions of the free ideas contain the responsibility to safeguard the rights of others.

During the election campaign hate can lead individuals to change their mind support of particular political parties. At the same time, during the campaign hate is also used to create unity, homogeneity and solidarity within the mother group, as well as to bring political benefits. Political advantage goes towards increasing the number of voters through obtaining information in the election campaign. (Halperin et al., 2012) in their research where the subjects of the research were the Israeli, they showed that when participants acquired political knowledge during the campaign (in this study specifically the knowledge was about the orientation of the parties - democratic or right-wing, as well as knowledge of politicians who are oriented to advance the political plan for "exchange of territories" between (Israel and Palestine) in that case the identification with the former party has been reduced and according to the authors as a result this leads to a change of the voting decision. For that reason, it is very common to find hate speech and slogans that incite hatred during the election campaigns. The substance of radical and aggressive hate speech leads toward extensive radicalization and to numerous supporters for parties which promote radical slogans (Winiewski et al., 2017). When the language which is used incites fear in the public by presenting the opponent as a threat, then

political intolerance, group unity and homogeneity is higher. (Stitka et al, 2004; Gibson, 2011; Halperin et al., 2012). In other quarters, the hate speech is oriented in such a way to support the right- wing parties (Mihajlov et al, 2014) as well as to show sympathy towards nationalist parties, in particular when the hatred is ad hoc incited from the campaign. (Winiewski et al. 2017; Halperin et al 2012). In this regard we can have a look at the research data of Winiewski et al. (2017) of the Polish youth, which we can find that the participants in the research have expressed greater support for parties that promote national unity and oppose multiculturalism. This fact, according to the author comes as a result of that the youth is more attracted from the parties that offer solutions to our social fears and our common problems. When hate speech is used consistently, that becomes part of our daily life, and is accepted by individuals and creates ground to treat that as normal and reasonable.

What is something that helps hate speech to penetrate between individuals and contribute to spread easily among them? Accoridng to (Fischer et al., 2018) there are three factors that influence the spread of hatred at the intergroup level. Initially the hatred is shared among the members of the same group. In particular, when intergroup relations are tense the members of the group spread their collective narratives to frighten the other group. The second factor that enables the spread of hate speech is the idea of being under the umbrella of collective victimization for many years, which somehow becomes a practice. At the same time, if we look back at the past experiences, the evaluation of future events is evident and based on that we can confirm that it is a homogeneous external group that tends to have malicious intent towards the same group. The third factor is related with the spread of hate speech as e result of the absence of personal interactions with the members of the groups that show hate to each other. The factors which I have already mentioned cause the use of hate speech to be used frequently and examines how sensitive is the issue of hate speech among individuals.

Moreover, this somehow leads to the creation of a new norm or a standard which in long term the citizens will perceive hate speech as normal and legitimate. Soral, Bilewicz & Winiewski (2018) in their experimental research have concluded that the constant exposure of hate speech leads to the acceptance of hate speech as part of everyday life and reduces the level of sensitivity and empathy that we have for each other. Specifically, in their research in contrast to the participants that have been exposed to the negative

content rather than hate speech toward minorities, while the participants who were constantly exposed to hate speech against minorities were less sensitive to the use of derogatory language, they indeed have expressed greater social distance towards minorities as well as more strongly supported anti-immigration policies and the harsh treatment of immigrants.

In the same line of thought is also the research of (Winiewski et al, 2017), in addition the normalizing and legitimating the use of hate speech also serves as preparation of the group members to justify and approve the discriminatory and violent actions against the target group.[17]

In particular, such legitimacy is given to the phenomenon when it comes from important and influential figures such as political leaders (Bilewicz & Soral, 2019). The social norms change, especially during social change, because they are socially constructed the election period is a potential transitory force for change. The use of hate speech in a particular society by public figures such as politicians, and in particular during the election campaigns it is a period that leads toward political non stability but also creates habitat for the creation of new norms. Under the umbrella of hate speech such norms have created and prejudiced the target groups and the following will result in hostile reporting to the target group, social distance, discrimination and prejudice (Crandall, EshlemanO'Brien, 2002).

In other words, the election campaigns show the spirit of improvement or aggravation of intergroup relations in a society depending on the vocabulary used in the campaign by the authorities, respectively by the politicians. The use of hate speech as a new norm means incontinence to social norms that contain respect for the integrity of the external group. Winiewski et al., 2017) highlight and emphasize the fact that the more the population is exposed to hate speech, the more they value behaviors that violate social norms, in addition, inciting fear and aversion as part of hate speech reduces the willingness to help the target group as well as increases support for the use of violence and persecution by the state.

Hate speech is considered as a warning of social movements in the sense of inciting hate, violation and conflicts. The most explicit form of hate speech is articulated through dehumanization which is operated through metaphors. The metaphors are used as effective tools for derogation of the members of the

[17] The notion of target group in this paper is used for the external group, or the group to which hate speech is directed.

target group because by using them, we define a set of qualities and characteristics of the individual or the group through a single word or phrase. According to Rakić and Maas (2018) they highlight that metaphors are powerful tools and instruments to describe the social groups. They attempt to make an abstract concept understandable for everyone by comparing with a concrete concept, as well as they manage to stimulate our imagination to be more vivid. Haslam (2006) makes a distinction of dehumanization in two forms. One form is expressed through the denial of unique human characteristics. In other words, during this type of dehumanization, opponents appear to lack human perfection, cognition, civilization and moral sensitivity. They are described as rude, uncultured, lacking in self-control and lack of intelligence. Their behavior is perceived not to be mediated by cognitive processes, but mainly their behavior is guided and is driven by motives, appetite and instincts, while the second form of dehumanization according to Haslam (2006) is encountered during the denial of the human nature of the opponent. "Others" are perceived as individuals with a lack of emotionality, they are considered as rigid and cold. All this leads to the perception that human being is perceived as object. According to the author, the negation of human characteristics is presented in the intergroup comparison, while the characteristics of human nature are attributed to intergroup and interpersonal relations. Dehumanization is explicit form of hate speech, but what is important is the identification of hate speech which is less obvious.

In retrospect, blaming the "other" group for betrayal, historical mistakes, lack of legitimacy and lack of ability to perform national duties, offering destructive and unrealistic solutions are some of the ways to express hate. (Vollhardt et al., 2007). Along these lines, this kind of hate promotes emotions that lead to actions that can not be avodived. Given the fact that the language of implicit hatred has negative impact on society, identifying it will contribute to preventing the occurrence of explicit hatred. The use of hate speech during election campaigns has been evidenced in Republic of North Macedonia. (Mihajlov et al., 2014), the purpose of this study is to trace the use of hate speech (implicit) used by representatives of political parties during the 2020 parliamentary election campaign.

Methodology of research

The purpose of the study is to identify and describe the forms of hate speech used in meetings with citizens by representatives of political parties during the 2020 parliamentary election campaign in the Republic of North Macedonia.In the analysis the qualitative methods an *a priori* approach was used. In order to identify hate speech, the speeches of representatives of political parties at rallies in front of citizens have been used as material for content analysis.
Out of a total of 15 coalitions and particular parties that have competed in the 2020 parliamentary elections in the RNM, five of the coalitions and the largest parties have been represented in the last parliamentary composition (2016-2020) have RNM parliament. The parties and coalitions which are included in this analysis are: DUI (Democratic Union for Integration); The coalition "We Can" with a leading party SDUM (Social Democratic Union of Macedonia) and the BESA Movement; Coalition "Renewal" with the leading party (IMRO-DPMNU Internal Macedonian Revolutionary Organization-Democratic Party for Macedonian National Unity); ASH-AAA the coalition of Alliance for Albanians and Alternatives; DPA (Democratic Party of Albanians).According to the ethnic composition, one of the coalitions and two political parties are mono-ethnic, while the other two coalitions are made up of parties with different ethnic backgrounds. It is worth mentioning one of them (Coalition "We can") which for the first time is created between the two largest ethnicities in the country, Macedonian and Albanian.The presence of hate speech in the rallies of political parties during the parliamentary elections was analyzed through these categories: I. Forms of dehumanization; II. Communication which contains elements that incite constant violence; III. Offensive communication; IV. Content that offers unrealistic and unconstructive solutions. Categories and subcategories for analysis are presented in Table 1.

Table 1. Cathegories and sub-cathegories

	Category		Sub-categories
1	Dehumanization	1.1	Animal
		1.2	Mechanic
2	Communications with content that incites constant hate speech and contains elements of hate	2.1	Division between US and THEM
		2.2	THEY are blamed for national betrayal
		2.3	THEY are blamed for state's disasters
3	Komunikim fyes	3.1	Questioning the legitimacy and capability of the opponent
		3.2	Presentaion of unbalanced arguments
		3.3	Personal offences
4	Content that offer unrealistic and unconstructive choices	4.1	Focusing in persona, rather than phenomenon
		4.2	Focusing in the source of the problem rather on the real solution
		4.3	The olutions are exlusive, not inclusive.

Research ethics

The research data were collected from June 26 to July 13, 2020. The video materials were transcribed by a working group of 6 people, who were trained in advance. Speech transcription is set on a separate basis for each person in the working group. During this phase each transcriber is guaranteed complete anonymity with respect to the transcribed material. Throughout the pre-election campaign, transcripts of material published on the official websites and channels of political parties were continuously transcribed. This study is double blind and the transcribers were not awarefor the purpose of the study. Data collection was carried out from video materials posted on the official Face book pages and official YouTube channels of political parties (table 2). There are a total of 129 meetings with citizens during the pre-election campaign, respectively with a total duration of 6547 minutes or about 109h.

During the presentation of the data, the anonymity and integrity of the subjects of the political parties was preserved, those who were included in the speeches with hate content were replaced with the symbols such as: X, Y, H, Z, M, O, while the parties were presented as: C, F, J, P, Q.

The illustrations presented for the subcategories are original in the same form as they were said by the speakers, without any linguistic intervention.

Table 2. Sources used for analysis

	Sources	
	Official FB Profile	**Youtube chanel**
DUI (Democratic Union for Integration)	https://www.facebook.com/BDI002	https://www.youtube.com/channel/UCFwAPa3DY_VcvQW6wthFqSg
Coalition AA-A (Alliance for Albanians and Alternative)	https://www.facebook.com/aleancashqiptarett https://www.facebook.com/alternativamkal	https://www.youtube.com/channel/UC4Eb-YmODPqvlGLFszaUZDg
Coalition "We can" **SDUM - Besa** (Social Democratic Union for Macedonia- Besa Movement)	https://www.facebook.com/SDSMakedonija	https://www.youtube.com/user/SDSMtube
Coalition "Rejuvenation" Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity	https://www.facebook.com/vmromakedonija	https://www.youtube.com/user/vmrodpmnemacedonia
DPA (Democratic Party of Albanians)	https://www.facebook.com/pdsh.info	https://www.youtube.com/user/PDSHoficiale

Findings

I. Dehumanization and its forms

The speeches of the representatives of the political parties the focus and the content of the speeches it has to do mainly with the promotion of their programmers and why citizens should vote for a particular party, in the speeches we found signs of dehumanization.

Denial of human characteristics, ***mechanical dehumanization*** occurs mainly during the intergroup comparison. Representatives of the opposition party, of the same ethnicity, are denied cognitive openness and present themselves as individuals with rigid attitudes. The rational belief of the opponents for social change that includes political and legal empowerment for the whole ethnic community to which they belong (speaker and opponent) is questioned. They usually tend to think in outdated way, their thoughts are not in line with the current context and it denies the cognitive openness. The offer for political leadership of opponents is described as arising from the interest gain public properties by exercising political and economic control for their personal interest but not to contribute in increasing the well-being of the community.

The lack of development of human qualities that characterize the human being as unique is treated under the umbrella of the so-called ***animal dehumanization***; this comes in expression through the denial of education by targeting others as rude, witty, malicious, these individuals are prone to instincts and have uncontrolled behavior guided by instincts.

The opponents are often named with different offensive targets; such as with names of inhuman beings, bacterial species that is implied that by doing so they mean something that is predatory, damaging and derogatory for the society and humanity. The most common types of dehumanization are "pandemic", "virus", "hyena", "devil", "junk", "oligarch", "gang", etc. Some of the statements of the representatives of the political parties that illustrate the presence of mechanical and animal dehumanization are presented below:

> *"It's time to say no to the pressures… But also we should say no to the mayor of this city along with the other hyenas that he keeps around…"*
>
> *"We live with a pandemic that has been suffocating us for decades, forcing us to migrate…"*

"There are some idiots who are angels in the day – devil in the night; they do insidious shopping at night"
"We have a dual-task, first we have to fight corona virus and then to fight the largest virus, that of criminality and corruption- said by X.18"
"In order for the oligarchs to profit, they cause damage to the ecosystem and biodiversity, at the expense of the population"
"The Albanians of this country have been prey and victims of oppression…"
"Please, what have in common X and Y? Yugoslavia and the terrorism of Y.Y, he is a terrorist of Gostivar, Tetovo,"

II. Communication with elemetns that contain violence

The distinction between ***US and THEM*** in competitive context usually goes with a vocabulary which is used only in particular competitive cases and it is quite normal as a phenomenon. In the division between ***US and THEM,*** the differentiation goes to US in emphasizing positive deeds by party individuals and by the party that are presented as pride for the leader and for the supporters who often are considered as the victims of the system. On the other hand, THEY are considered as the group who caused harmful actions to the citizens. "We as a more experienced party and with more experts, we have one priority to respect the platform, we have to fight and to recover from wounds of economy for the sake of Albanians."

"They are used to deal with non-democratic and unconventional methods"
"Those who are trying to manipulate and deceive Albanians do not deserve their trust"
"The individuals led by H, who robbed Macedonia and who destroyed all the social elements of the state and harmed citizens by destroying their businesses"

[18]In order to respect the integrity and dignity of individuals, their names have been replaced with the letter X, Y, H, Z, M, O, and for parties with C, F, J, P, Q

The above division or the name “THEM” often is a asssocitaed as is a synonym for betrayel (eg, soyuz, satellites, the so-called Albanian / Macedonian) is used not only to distinguish "others" as an opponent but also to consider them as a foreign category and to exclude them from the ethnic community. The information of the opponent's political actions is used to categorize them as foreigners and to exclude them from their ethnic origin. The intolerance towards the ethnic community is also highlighted by underlining the policy-making which is applied by the enemy. The message which is addressed to the public incites emotional coldness while highlighting the fact that “THEM” have humiliated the ethnicity, are humble and submissive to the other entity, from which they receive personal goods. In some cases, we have highlighted that some actions are in line with the actions of the enemy. Sometimes parties create allies with their enemies, in toher words alliance with the enemy implies enmity even with the allies of the enemies.

The loss of freedom of a certain number of members of the ethnic community comes as a result of their cooperative actions with the "others", a cooperation that has made life more difficult for the citizens by truncating and disabling them on the realization of their basic human rights such as education, employment, health and degrading the quality of life as a whole.

The past often contains hidden truths of the economic and social sphere; oftentimes the opponents are blamed for fraud with the intention to conceal acts which are harmful to ethnicity.

“Why Albanians are not able to have their own mayor in the local election? When we announced in 2013 that I would run for mayor, many were skeptical and some others tried to minimazie it, it was the same situation as it is now, but we believed and we succeeded”

> “*Today, we are reminding you (soyuz and other skeptics) of some of our major achievements..."*
>
> *“Then, they proposed the territotrial divison. They tore it apart, divided it and destroyed Macedonia. Among other things, they took Struga, Kicevo, Tetovo and Gostivar ...”*

“We Albanians, for a long time have been prey to the wrong policies that it has led us to Slavic-Serbian and Russian policies"

With the tendency of US and THEM, is highlighted the genesis of the ethnicity to whom they belong to and the antiquity their ethnic group. The establishment of the boundaries between the ethnic groups, as well as the accusation of opponents of possessing great political power, which is presented as unfavorable for a particular ethinc group, leads towards the feeling of hatred for the other ethnic party. Further, they are described as deceivers and liars with a tendency to create an opinion that should not be trusted. They are being blamed for imposing physical restrictions and making it difficult to carry out the teaching process and occupying jobs.

In order to strengthen the gap between the ethnic groups, the activities from the past are listed and are interpreted as malicious, false, not sincere and hypocritical. The members of the other ethinc group are blamed for their actions that have led to distasters at national level, such as the armed conflict of 2001.

The fraud is the notion used explicitly in this context for the opponent of the same ethnic community. The distinction made on ethinc grounds between parties or mixed coalitions are often considered as the creators of the territorial redesign of the country and in some cases destroyers of the state. When treason and division of the state is projected, fear and insecurity are stimulated in the population. Feelings of fear and insecurity are elements that act towards the opposute direction, that of restoring security.

> *"We talk about this topic because this is our state, the sate that I was born, the state of my father, my grandfather and the state of everyone"*
> *"Albanians were here when neither Z. nor H. existed, Albanians have been here since God created this land."*
> *"Today, Macedonia is laied down in table, today they ask for federalism and at the end they will ask for the total distruction of this land"*
> *"My opponent is the man who changed the name of this country, who brought bilingualism and the one who did trade with opur history"*

“He is one of kind hypocrite who loves to have the votes of Albanians and he only sees Albanians as a vote, but this is indeed a betrayal and deception for Albanians.”
“Our political opponent, unlike us, has no problem in underestimating, robbing the state, dividing it, destroying and selling it.”
“X divided us into naties Macedonian Albanians and Albanins that came from Albania and Kosovo…. But this concept has only one purpose and that is to weaken the Albanian political factor and thus weaken our position in this country.”

The accuse goes further, such as for betrayal of the national interests, selling and misusing the national identity such as name, national history, language. This is attributed to the victim and the ijured party. At the same time, the citizens are implicitly incited to feel injustice and hatred towards the other community who in this case are presented as winners at their expense.

“People feel… because of change of the name that had old century’s antiquity, because of the bilingualism, because of trading our national identiry and history, this is an awful truth”
“They do not have to come up with a new offer that would serve only as a cover for discrimination, lack of perspective and economic development as a cover for the exploatiaion and oppression of Albanians.”
“O's decision is unacceptable and unforgivable ... a decision that history will judge…"

During the campaign, many offensive metaphors are used towards opponents, accusing them for not being neutral and unequal treatment of the population during previous governments. Metaphors that implied biased, favorable and opponent-controlled judiciary were used to describe the regime that is full of criminal cases, corruption, robbery and lies. In particular, dignity and honesty of citizens was on sale, figuratively speaking.
Emphasis on the violation of the dignity, pride, honesty of citizens but also the appropriation of collective goods and the violation of moral principles

promotes the feeling that injustice has been done to them and stimulates the emotion of grief. In this regard this is expressed with aggressive and destructive acts. In other words, inciting the emotion of bitterness, leads to hatred, but also undertaking destructive actions against the "other".

> *"All those who show patriotism but for the sake of truth they prioritize tenderism, we should not allow them to manipulate us… we should stop giving them votes for their personal profits"*
> *"They cheated, stole, humiliated and degraded our dignity and this is a great shame"*
> *"Return of the violent and corrupt regime"*
> *"You could have brought justice instead of LouisVuitton to the prosecutor's office and make trials in the courts."*

III. Offensive communication

Questioning the legitimacy and the ability of the individuals or group to have political power, or the assertion of multiple powers of the individual and group serves the speaker to realize political benefit in order to increase personal and group power and thus the following endanger the other group.
The use of strategies that contain threats against the ethnic party, in order to increase the personal or group power is evidenced in the speeches of political representatives which they held in front of the citizens. Listing activities during various conflicts that provoke the emotion of pain in the listener stimulates the tendency to maintain the dividing line as well as the arousal of hateful feelings towards the enemy. The tendency of political gain by increasing personal and group power is also presented during the list of activities that are presented as achievements of the party they represent, set in terms of difficult achievements or as activities that can not be achieved by other political entities. There is no shortage of direct ways of declaring the ignorance and weakness of political opponents to take action in favor of ethnic group. Mainly, the opponent's program for improving the position and well-being of the certain ethnicity is categorized as empty whiles the opponents as degraded individuals.

> *"Their politicians are already consumed, they do not have what to offer anymore because they are politicians of transition, and they do not have creative ideas"*

"In the absence of program, goals, capacity, courage and staff, this is the result"

"Others do not know, can not, do not dare, and do not have the capacity to do what X raises the standard of living"

"Today, we are member state of NATO, but we, my fellows must fight because we are living in a misery, we will not let X and others to tell us fairytales, geography or history…we must tell them how incompetent they are they should immediately be in opposition."

"We have been and we will continue to be at the mercy of defendant X, and his artists, such as Y."

"I am with those… who changed the political and legal status of Macedonia; I am with soldier from Kumanovo, because I know that you had the opportunity to withdraw the bodies from the front"

"We are defenders; we are taking responsibility for our common destinies to build a state for everyone"

Below, in the following paragraphs from the pervious events we found informations dealing mainly with the intergroup relations between two ethnicities nouanced with threatening tones toward the opposite ethinc group. Violent events from the past dealt with the relation among parties; in this regard we can highlight the aggressive, violent and destructive nature of individuals in opposition parties.

"While the Albanians in North Macedonia are looking for a solution and affirmation within the existing political system, they should be satisfied, because on the contrary, they already know what happened to them, they have tried many times and they lost, if they continue to demand once again they will suffer."

"I will be straightforward; the older generations know who is Y... when this government activated the police forces and used terrorist methods against the political party and against the mayors of the municipalities- the effect was destructive, several killed and hundreds injured, it was a demonstration of unprecedented violence."

"On April 27th, many of my colleagues came out of Parliament with blood and wounds on our heads, but the one who left the Parliament, maybe he doesn't have bloody hands but I am sure that from that day he has a bloody "face"."

Often, the threat toward the opponent is presented indirectly, such as by browsing the illegal actions that have not been verified by impartial subjects so far, for which in the name of justice they are committed to solve them. This means that the opponents will end up in prisons or they will be punished legally.

"These conditions are created when the leaders, the government, the leader will fight against organized crime and corruption." These pseudo-commanders, scammers and thieves, that used racketeering and threats, will be punished when I'll come to power"

In order to increase personal power, the positive values and the legitimacy is interlaced, underestimating their goals for the advancement of the rights of ethnicity and the citizens. In this regard, the emphasis is on the destructive actions of the opponent through mechanisms that are not clearly visible to the citizens, such as. "Brainwashing of citizens"

The questioning of the real goals of the opponent for the improvement of the lives of the citizens is also presented by emphasizing the power that certain individuals have, those who exercise economic and political control for personal interests.

"The state is taken hostage by the part, and we will still let the state to be under their hostage, if this continues, it will grab our future"

"Segregate and divide in order to rule eternally." This is the State; this is the party that brainwashed us to take us back to where our grandparents were not, to take us back to the past."

"Some parties' eventhoug in opposition, they fight daily over who will be the first among them, we here believe in your cause and vision…"

"We are in fornt of a candidate who is known as an oligarch, a corrupt and criminalized businessman"

"He took the mandate and continued to add his property and the properties of the family members…"

In order to increase the credibility of the political party but also to present the unifying goals for the whole ethnic group, during the speeches there are also data which can not be argued and supported by

facts from other sources. Offering "facts" that contain infrastructural investments and facilities from which citizens receive services but highlighting the idea of inequality on ethnic grounds. The data are related to activities and projects planned and occured in different places, where citizens do not have the opportunity to verify the facts for but also for political reasons they are considered as harmful to the well-being of citizens.

> *"Release 85 criminals - release them on our streets, let them rob our houses and let them sell drugs in our strrets"*
>
> *"... at no stage he has been involved in a black campaign against his his political opponents..."*
>
> *"The projects that were finalized during the X regime, today they are proud of those projects, and they also make political propaganda spots.*

Personal offenses that touch the integrity of the individual or members of the opposition, for lies, fraud and instability which incite negative emotions in the masses contribute to the deterioration of intergroup and inter-ethnic relations. In the personal insults we can clearly graps the phenomenon of discrediting the personality of opponents. More specifically, the discrediting of personality is oriented in an attempt to damage the credibility of the individual by portraying him as characters that symbolizes the gangster and mafia; this achieves its effecrs when the individual is rejected by the community.

> *"X said: I am not a politician who changes my mind, in the morning says something else and during the lunch something else that irritates Albanians..."*
>
> *"X and Y are the garrbage of gruevism"*
>
> *"Everything is the same only He is not, now instead of him is M"*
>
> *"We will release those who have deep roots in the Q party; they have deep roots even in the prosecution, in the judiciary and in every institution." At the end, we will liberate the state and it will belong to the citizens"*

IV. Content that offers unrealistic and unconstructive

The strategies provided mainly for maintaining the quality of life, overcoming difficulties, improving and advancing the standard of life of citizens rarely invlove a list of priorities of activities measures and plans that affect and address the concrete phenomenon. Orientation in the future contains a focus on the individual to achieve a certain position. Underlining this fact, a leader from cetain ethnicity, should have some qualities. Furthermore, it is unclear and completely vague to the public what are the benefits of positioning the individual on that position.

The vocabulary which processes and contains negative emotions for the other ethnic group to the mass of people who listen to the speech consequently contributes to the aggravation of interethnic relations.

> *"Our history is proof; it is also a fact that together we can achieve everything, we have the first President of the Assembly and the first Albanian prime minister in North Macedonia in 2020."*
>
> *"Changing X with Y proofs that how masks and myths fall because their concept is political marketing in order to get Albanian votes."*

When strategies are provided to improve the quality of life of citizens, simple solutions are offered that do not take into account the complex nature of the phenomenon. The country's membership in the EU is offered as a quick feasible act, not taking into account the complexity of the membership process and the influence of more sensitive factors and phenomena both internally and in the neighborly plan. In the same direction are the provision of solutions to improve the quality of education, increase teachers' salaries by ignoring the economic power of the country, and other interfering factors of the educational process.

Discounting is part of the strategy offered for overcoming difficulties, discounting is a mechanism which is used to minimize a facet of the reality through phrases like "never", "none", "nowhere". Through discounting, the speakers do not offer solutions, but in the mass this is translated as ignoring sign, taken for granted and not taking care of them. This in long term leads to disbelief and distrust.

It is very common that problems are stratifies, they relarly are highlighted as existing issues, they may be overcome without paying special attention or without a concrete plan on how they can be solved, for example, unemployment, the exodus of young people (brain drain) or the improvement of the living conditions. As a solution to overcome difficulties, the plan and activities are not provided because the tendency and the aim are to increase political power. At the same time, the selected attributions are not directly related to advancing the well-being of citizens. Offering solutions to their difficulties, citizens are presented with final achievements that represent the benefit of personality qualities such as pride and honesty of citizens but not the way they will achieve (return) the pride, honesty and integrity of the citizen.

> *"... € 50 billion budget and you have built no school for Albanians, no kindergarten for Albanians, no hospital for Albanians…"*
>
> *"Together we will build a new political scene in North Macedonia, as a member of NATO and as a member of EU-today and tomorrow. The aim of our mission is…. integration, state for all, non-selective justice and quality of life"*
>
> *"We will not allow our youth to leave; the youth should stay here in their place"*
>
> *"This is the only political option which will offer you honor, honesty and pride"*

Because of neglizence and by providing solutions that do not take into account the complexity of the phenomenon often is promoted unrealistic solutions. In this regard, the ethnicity is provided as a key tool for solving major civic problems at the national level, such as: reducing unemployment, investing in health and culture and increasing the quality of life. The solutions which were offered to overcome certain problems and difficulties are not comprehensive. Some of them even explicitly exclude a whole part of the population living here. Solutions are offered for national phenomena and are only available for a certain ethnic group. In other words, other ethnic groups in the Republic of North Macedonia are excluded from the idea that they can serve and enjoy the values of a certain phenomenon.

“We created coalition with honest people that have rich national background, so…. vote… to give hope to our beloved homeland.
“Equitable representation in both the state and public administration was catastrophic, because only the militants were employed while the community D. was totally forgotten”
“Investments in infrastructure, culture, health, reduction of the unemployment, qualitative education and the sectors can be changed for better with a prime minister ...”
“Here, at SharMountain…We promise to revitalize this place. Tetovo citizens will have the chance to enjoy it.”
“We undertake the responsibility for our university, at least to be rated the 1000 on Shanghai list for higher education.”
“I will strengthen the entire health system where Albanians live. I will bring the doctors and the ambulance wherever Albanians live.”

Overall, the focus is oriented mainly on detecting the individual or the group who is guilty of causing citizen’s difficulties, the aim is to find and identify the culprit for the difficulties that citizens face and are preoccupied with.
“The people that stay around M. who are found guilty for bad health conditions, which left our health system destroyed, who were culprit for living this state without doctors, without nurses, without specialist… they left us with ruined public health." ... "Therefore today when they talk about salaries and pensions, I suppose that many people who hear this they already know that they are lying and don’t take it seriously.”

Discussion and conclusions

Hate is used as a tool to transforms individuals to change their positions in supporting political parties, (Halperin, et al. 2012) this was also present at rallies of representatives of political parties during the 2020 parliamentary election campaign in the Republic of North Macedonia. The presence of the hate speech phenomenon varies accrdoingly to the political party. The dominant hate speech based on party orientation is generally visible; although it is hidden still the hate speech realted to ethnic belonging is evident and present. Explicit hate speech is evident and familiar concepts to citizens in the sense that they can esaly identify it in the speeches of certain individuals, groups or communities. Taking into account the fact that North Macedonia

conisnosly promotes European democratic values and it is oriented in respecting the human rights at least this should be applied during public speeches and campaigns. Despite this fact, explicit hate speech that is identified while taking into account the indicators of dehumanization is present during campaigns of 2020 parliamentary elections. However, dehumanization occurs rarely in these meetings and is led by opponents of political parties who belong to the same ethnic group. Opponents are denied cognitive openness and present themselves as individuals with rigid attitudes and outdated thoughts. Animal dehumanization is present through the denial of civilized education and through the execution of actions that are guided by instincts. These descriptions contribute to the mass and incite disgust and contempt for opponents. (Halperin, et al. 2012).
The implicit hate speech is analyzed taking into account various indicators that belong to particular communication categories that contain elements which incite violence, offensive communication and unconstructive communication. This kind of hate speech (implicit), which in essence is less obvious, has distinct feature because of its invisible nature, but its effects are malicious, corrosive, destabilizing and destructive in the same way as the explicit form. Its invisibility makes it indistinguishable, it is underlined by the listeners and the masses, but its presence manages to attach negative emotions which lead to negative action and direct response to the "other" party. The division based on ethnic grounds is present in both Macedonian and Albanian political parties. The position of the parties on ethnic grounds towards each other creates an unhealthy basis that sooner or later it will lead to major problems when dealing with interethnic relations, in a state that attempts to achieve a multicultural society.

The division between US and THEM is quite evident even in party grounds, and this is often executed through accusations of each other failures. The blaming of political parties is oriented towards mismanagement of the country, especially in the economic and judicial aspect, which results in a difficult economic situation, high unemployment, brain drain and corrupt institutions. Hate speech that contains offensive langiage is expressed through the indicator *Questioning the legitimacy and ability* of the individual or the group to have political power.This contributes in increasing political power in

cases endangering the other individual or group.[19]Despite the questioning of the legitimacy and the abilities of the opponents often personal insults are also directed.

To a large extent, speeches have the tendecy to incite fear to the citizens and to accouse the opponent. In order to avoid the feeling of fear we often seek protection and security. The protection and security that citizens try to receive must be canalized through political parties. But when such a feeling is empowered another possible action is not to flee, but to attack.

The attack does not always end up in verbal assaults, by looking at the past we can understand that incitement of fear has resulted in destructive and aggressive physical behavior towards the opponents, such as the physical attack that occurred in the Macedonian parliament in April 27th2017. In order to of increase power parties often manipulate, moreover, it is worth noting that in some cases the power, legitimacy and ability of a certain group increases for political power.

There are some strategies that do not provide real and constructive solutions to the problems listed, indeed they serve as base for implicit hate speech to take place. The solutions to problems that do not take into consideration the complexity, essence or the nature of the problem are oriented toward attribution of the phenomenon itself, meaneaing that the exclusion of a certain category of citizens based on ethnic grounds, parties to whom they belong, it serves as strong foundation for division.As a result, even if they manage to achieve solutions for the related problems, still the solutions will be partially and somehow they will exclude a certain category of citizens, this without a doubt will incite the feeling of injustice which in long term it will lead to violence.

Moreover, bearing in mind that mild chronic hatred can lead to detachment, differentiation from the "other" group, while strong immediate hatred can generate a desire for immediate action and a willingness to destroy the "other" group (Halperin et al., 2012), both the intensity and the form of hate speech used in the subconin this part our undermines the idea of development of a multicultural democratic state, in the other hand extreme forms of hate can cause uncontrollable destructive hatred.

[19] Wherever the notion as an ethnic group is not emphasized, the notion of group is dedicated to both groups, on ethnic and political grounds.

References:

1. Bilewicz, M. & Soral, W., (2020). Hate Speech Epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. Political psychology, 41(1), 3-33
2. Capelos, T., & van Troost, D. (2012). Reason, passion, and islam: the impact of emotionality and values on political tolerance. Political and Cultural Representations of Muslims, 11, 75-95.
3. Crandall, C. S., Eshleman, A., & O'brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: The struggle for internalization. Journal of personality and social psychology, 82(3), 359-378
4. Edwards, G. S., & Rushin, S. (2018). The effect of President Trump's election on hate crimes. Available at SSRN 3102652. Received from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3102652
5. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. Emotion Review, 10(4), 309-320.
6. Gibson, J. L. (2011). Political intolerance in the context of democratic theory. In The Oxford handbook of political science.
7. Halperin, E., Canetti, D., & Kimhi, S. (2012). In Love with Hatred: Rethinking the Role Hatred Plays in Shaping Political Behavior. Journal of Applied Social Psychology, 42(9), 2231-2256.
8. Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. Personality and social psychology review, 10(3), 252-264.
9. Михајлов, М. и сор. (2014). Говорот на омраза за време на изборната кампања во 2014. Received from: http://progres.org.mk/files/publications/Govorot%20na%20omraza%20za%20vreme%20na%20izbornata%20kampanja%202014.pdf
10. Pehar, D. (2019). “Genocid” , “govor mržnje” i “mir kao rat” – od implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma do tvita o Srebrenici od 11. Jula 2018. Politeia, 9(18), 27-49.
11. Rakić, T., & Maass, A. (2018). Communicating between groups, communicating about groups. In: Harwood, J. et al. (Eds.) Language, communication, and intergroup relations. Routledge, New York, pp. 66-97
12. Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Mullen, E. (2004). Political tolerance and coming to psychological closure following the September 11, 2001, terrorist attacks: An integrative approach. Personality and Social Psychology Bulletin, 30(6), 743-756
13. Soral, W., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (2018). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. Aggressive behavior, 44(2), 136-146

14. Vollhardt, J., Coutin, M., Staub, E., Weiss, G., & Deflander, J. (2007). Deconstructing hate speech in the DRC: A psychological media sensitization campaign. Journal of Hate Studies, 5(15), 15-35.
15. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

HATE SPEECH DURING THE ELECTION CAMPAIGNS IN ELECTRONIC AND TRADITIONAL MEDIA

Sheruze Osmani Ballazhi, Vjollca Memishi Fejza, Artina Kamberi

The effects of hate speech on intergroup relations such as avoidance, discrimination, stereotyping have been elaborated and explored in research studies that are published until now. (Greenberg & Pyszczynski, 1985; Mullen & Rice, 2003; Halperin & Gross, 2011; Winiewski et al., 2017; Soral, Bilewicz & Winiewski, 2018).

Hatred evolves when the individual is humiliated or mistreated by someone or if the actions of the individual are intentionally forbidden to achieve a certain goal. It contains characteristics of anger, humiliation and disgust (Mackie & Smith, 2002; van Zomeren, Postmes & Spears, 2008; Fischer et al., 2018) but is defined as the emotional attitude that organizes the social world of individuals which strengthens the bond among members of the internal group at the expense of relationships with members of the external group (Halperin et al., 2012).

Intergroup hatred is a kind of emotion that is experienced on behalf of the personal group and is directed toward the external target group. As in interpersonal relations even in the intergroup relations when members of the group perceive that their group is being treated unfairly and is humiliated then they experience negative emotions toward the external group and evolve negative attitudes toward them (Fischer et al. al, 2018). Group-based hatred assists on interpreting the events but also trends of actions which lead to the creation and the continuation of intergroup conflict (Halperin, 2008).

Benesch and other authors (2018) have highlighted the similarities in the rhetoric of political leaders used for months and years before physical violence escalated in the same countries. The authors focus on threatening language as a specific category of hate speech, which has the power to inspire harm or mass violence. Dangerous language in itself contains five characteristics (Benesch et al., 2018).

The messages that have been articulated include dehumanization, accusation (containing a collective justification for violence), threats to the integrity of the external group, allegations of attacks on "outsiders", and questioning loyalty to internal groups. Messages as the first feature will not be effective in the absence of the second feature and that is the audience. The audience has to

be sensitive to the messages for whatever reason. The sensitivity of the audience may arise from fear of threats from the past or when the environment itself is filled with messages that cause fear and harm.

The social and historical context should be convinient for violence and to contribute in the way that messages to be understood dramatically. The fourth characteristic is about the the speaker, in such a way that when the speaker or communicator has influence and makes a dangerous speech that causes violatio. His/her power and influence may arise from personal characteristics such as his/her charisma, or the current status that he/she is holding. Accroding to the authors the fifth feature is the presence of the medium which will disseminate the messages. Their transmission affects how messages will be received and how much they will increase the risk of violence.

However, despite the tendency to differentiate dangerous language from hate speeches the authors have have incorporated elements that are part of hate speech. Except for dehumanization, which is an expression of explicit hate speech, accusations are included, threatening the integrity of the external group, inciting fear of the past that makes the audience sensitive as some of the typical features of implicit hate speech.

Dangerous language or hate speech is used by political leaders for months and years before the escalation of physical violence (Benesch et al., 2018) which as an effect implicit hate speech is energy mobilizer and traces the path of explicit hatred which has the effect of increasing the intensity of the deterioration of relations, respectively the escalation of physical violence.

Hatred towards the external group is expressed by labeling the group and giving them nicknames with the intentional purpose to devalue the group and its members. Labeling is mainly about stereotypes, when they are repeated in a long period of time the effect will be dangerous because it leads to the creation of a false belief about that group labeled with stereotyped content.

All research has shown that the content of hate speech against a certain group matches the stereotypes that are typical for that group. Winiewski et al. (2017) have shown that young Polish people use hate speech against the Ukrainian minority, the content of which is related to the violations of Ukrainians against Polacks, which belong to the category of historical hatred. The authors add that the content of hate speech against Romanians is mainly related to theft, fraud and crime which are essentially in line with stereotypes towards Romanians as a group. In the same direction are the findings of Menze

et al. (2018) showing that hate speech contains common stereotypes about Romanians and Hungarians.

In other words, hatred towards a certain group is expressed by using a content that reflects the perception of the group. Vollhard and other scholars (2007) emphasize that in order to manipulate the public and achieve political power, politicians use concepts that are familiar and close to the public, and at the same time concepts that are deeply rooted in the culture and community. Illustrative in this regard is the example of Majhosev and co-author. (2020).

The authors, throughout the time of gaining evidences related to hate speech used in media and by journalists during an interview in 2016, the party leader was labeled by the host (read journalist) "a politician who lies like a Turk". But, in addition to the fact that hate speech includes and activates stereotypes towards the external target group, its effect also extends to the avoidance and exclusion of the external group.

Specifically, its impact on increasing rejection and distance to the external ethnic group has been shown in the correlational study with archival data (Mullen & Rice, 2003) but also in the experimental study (Leader, Mullen & Rice, 2009). Furthermore, the authors concluded that in the experimental study it has been shown that precisely portrayal, naming that is less complex or simpler are critical components used that lead to the rejection and avoidance of members of the target ethnic group. It is a crystal clear that the messages that are conveyed through hate speech manages to arouse negative feelings in its members about the target group.

Hatred manages to activate anger, fear, strong negative feelings towards the external group with the tendency to hurt or destroy the external group, even in situations when this is not achieved; other actions such as isolation from the external group or participation in political actions are expressed against the external group (Halperin, 2008).Using a language with a harsh content such as of blaming for national or ethnic treason and unfairness puts the group members in a victim position, when such messages are constantly repeated, the feeling of injustice deepens and the perception and experience of being deprived is even more present. When group inequality is perceived as unfair, negative feelings are in between or when the deprivation situation is seen to a stable extent and as immutable or with little chance of

change then depression prevails in people, but when it is possible for circumstances to change, then people feel anger (Mummendey et al., 1999). The hate speech used by the political figures in the election campaign is an opportunity for change. Citizens support political parties that provide support and solutions to their problems, while simple solutions often involve blaming individuals or political opponents for the existing problems (Vollhardt et al., 2007).

In other words, the voters support the party which offers solutions to their problems, during difficult times and confitions the voters are really influenced by the speeches of political leaders which use hate speech blaming the target for the deprivating position, portraying the target as evil, and providing the opportunity for change that means following the path and message, supporting their policies and actions that will result wich change of current situation.

Undoubtly, by emphasizing the behavior of opponents as unjust and by considering them as malicious and describing them as evil leads to the emergence of anger and hatred (Halperin, 2008). Consequently, (Mackie & Smith, 2002) anger and hate are group-based emotions which have tendencies for particular collective actions (Halperin, 2008; Fischer et al., 2018). These messages are transfered through various media, because the media represent one of the most important characteristics for the implementation of hate speech in collective actions. In addition to being disseminators of hate speech (Benesch et al., 2018) the media are presented as a source of the same (Majhosev et al., 2020; Marolov & Stojanoski, 2015).

For this pupose, this section presents the analysis of the appearance of representatives of political parties in the media, specifically in debate shows regarding the use of implicit hate speech and also the political marketing (spots) are analyzed during the period of the 2020 election campaign in Republic of North Macedonia.

Methodology

The qualitative methods were used to conduct the research. Debate shows, spots and press conferences of the parties were used as material for content analysis in order to identify hate speech. For the first part, analysis of debate programs, four national television stations were deliberately selected which regularly conducted debate programs during the pre-election campaign period with representatives of political parties which were competing in the 2020 parliamentary election cycle (table 1.). Specifically, two of them mainly broadcast programs in Albanian language (Alsat-m; TV21), while the other two broadcast programs were only in Macedonian language (Kanal 5; 24TV). In total, 24 shows (33 hours and 10 minutes of material) were analyzed, of which 4 interviews (6 hours and 6 minutes) with the leaders of the four largest political parties (coalitions) and 19 debate shows (27 hours and 4 minutes) . Participants in the shows were a total of 70 guests from 5 political parties (VMRO-DPMNE english IMRO-DPMNU Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity); (SDSM english SDUM- Social Democratic Union of Macedonia); (BDI, english DUI- Democratic Union for Integration) and ASH-Alternativa-Alliance of Albanians and Alternative, of which 7 individuals were presented 2 or 3 times in different television houses.The spots (total 10 hours and 39 minutes) were downloaded from the official fb profiles and Youtube channels of the aforementioned political parties (paper 5, table 2.).

Table 1. The sources used for analyse

	Sources	
Media	**Official FB Profile**	**Ueb page**
ALSAT - M	https://www.facebook.com/AlsatMTelevision	https://alsat.mk/
TV 21	https://www.facebook.com/tv21hd	https://tv21.tv/
24 TV	https://www.facebook.com/pages/24-Vesti-TV/364749826913560	https://24.mk/
Kanal 5	https://www.facebook.com/Kanal5Televizija	https://kanal5.com.mk/

Table 2. The catheogories and sub-catheogires

	Category		Subcatogory
1	Dehumanization	1.1	Animal
		1.2	Mechanic
2	Contents that incites constant	2.1	The distinction between US and THEM
		2.2	THEY are blamed for 'state
		2.3	They are blamed for not being loyal to the
3	Baseless arguments and offensive	3.1	Presentation of unbalanced arguments
		3.2	Personal offences
		3.3	Discrediting the action of the 'other'
		3.4	Questioning the legitimacy and the abilities of the opponent
4	Unrealistic and unconstructive problem solving	4.1	Focusing on the individual rather than the phenomenon
		4.2	Focusing on the source of the problem rather than finding the the real solutions
		4.3	Inciting fear for the future

Findings

The presence of hate speech in debate shows

I. The presence of dehumanization

In the debate shows, representatives of political parties confront each others arguments and argue about their plans in order to convince the electorate that they are the best option to lead the citizens. During the discussion the opponents from different parties use derogatory language and the dehumanization as from of expression is really evident. What leaves an impression is that the denial of unique human characteristics, but also the denial of human nature is present in the vocabulary of the hosts and the moderators of the debate. Adressing at their guests and portraying them as rude with childish personalities. The following examples bring us this kind of use of hate speech.

"This is what the Minister of Education is trying to tell me but ..., this is not even a political vocabulary, indded this is a primitive rhetoric".
"On the one hand, you ask for vetting, but when the vetting affects your circle, they immediately react that this is against Albanians, against C [party]. In my opinion, this is hypocrisy".

The same ones during the "moderation" of the discussion manage to make the guests reflect on them by erasing their human characteristics, giving them rigidity and behavior that is driven by different interests and not by personal will. This can be seen in the examples we will list below.

"*You are the minister of Q; you should not lose your temper."*
"You can not at the same time be a fighter for the Macedonian cause and their interests and act as a modest politician, to be around citizens and lie to them ..., this is not honest, not humane and not fair"

What is distinctive in these appearances of the representatives of political parties is the presence of language that contains descriptions of individuals as superhuman beings by imparting to your superpower traits that are related to evil. The same are presented in special categories labeled as demonic dehumanization. The illustrations below highlight the phenomenon:

"Everything that the R [party] is saying, along with the greatest Minhauzen, Z, could have done."
"If this is how things go, we have to expect an apocaliptic economic catastophe".

II. Contents that incite constant violence

Every time political representatives make a clear distinction between their members of the group considering them as: "WE" and the members of the other group as "THEY", in a roundabout way trying to give a hidden message of "how good we are". In many cases, when it comes to THEM, they are usually blamed for something such as for the historical disasters of the state, for betrayal, for non-loyalty; for incompetence; serious condition of citizens and for corruption

When they are blamed for historical disasters, the language used is manily directed toward all the 'bad deeds' they did during their mandate. The blame goes to the unenviable position in the field of international positioning, the

difficult economic situation, health, infrastructure but also "manipulation" with historical figures. The following examples show:

“It is important that on June 15, the government which is going to be formedt will be pro-European, pro-reform, and will lead the way that has been barricaded for 15 years, since 2005, when I was a candidate."
"Look at Qafëthana, look at Bllaca, what I am trying to say is that it is about the corridor 8, it looks like in the middle Ages."
“The desolation we inherited on July 1, 2017, then we were in a captive state, we had no recommendation, there was no freedom, there was fear and the economy was completely destroyed.”
“To block 90 million euros provided for the poor and for health, at a time of great corona crisis.”
“I can not agree that GoceDelchev was not Macedonian, I can not agree that the Macedonian language is a dialect of Bulgarian.”

When they are blamed for betrayal it means that they are responsible for betrayal in two segments. The first segment has to do with ethnic issue, such as the blame goes through the accusations of cooperation with the THEM. Blaming for betrayal is directed not only to actions in the past, but also to current actions. And in this regard, any disagreement with the idea of speakers who represent monoethnic political parties is labeled as an act of ethnic betrayal. The following are illustrative examples:

“Unfortunately, the Macedonian parties so far, without making any distinction between them, have taken unilateral actions to the detriment of the Albanians, discrimination or political agendas, in this way they have tried to raise their rating in certain constituencies only to get political points by competing over which one of them more harmed than good to Albanians. It is a shame, because all the time they had an Albanian partner in coalition who unfortunately applauded and never did anything concrete to stop this disgrace.”
„I understand others [the parties of the other ethnic group] when we ask for the Albanian prime minister they know that we compete with them because we can take the prime minister but I don’t understand why Y. Reacts negatively against this great idea.”

The second segment of accusation for treason is directed at accusations of actions that are to the detriment for the state and against state interests.

> *"In one of the statements, O. said that he was behind the Macedonia of Ilinden, but later we found out that he was behind something else."*
> *"I do not know of any other state in modern Europe or any other nation that changed the name of their state."*
> *"For me, Macedonia will always be Macedonia. The new name symbolizes the administrative name and will always associte with your weakness, but we will do our best to correct your mistake."*

The third type of accusation for treason mainly deals with disloyalty of the parties which were in coalition in the past.

> *"O. became prime minister in 2017 with the help of Albanians. But O. has disappointed the Albanians, he did not fulfill the promises he gave and there is a revolt against him in the Albanian districts. Now, with the proposal for an Albanian prime minister, F [party] reacts with albanophobia"*
> *"The math and calcultaions just started, give me 13, give me 6, this is irritating for me and I hope that this will not happen in the future."*

Offensive and baseless communication

Both the free communication but the official one contains attacks in their vocabulary, especially when dealing with individuals or parties who are in a competitive position. The attack often directed to the personality of a particular political opponent and in this case insults of all kinds are used, but it also has to do with questioning the legitimacy of political opponents, this is often done with baseless arguments thar are not proven by facts.

Baseless arguments not supported with facts and evidences.

Sometimes the arguments and truths used by the public and by journalists are also used by political representatives without taking into account whether those phenomena are proven by facts. It is up to the electorate to decide in that ocean of baseless rumors and arguments, sometimes contradicting each other, they need to decide if the arguments have weight or they are just bubbles.

"You can't go in the EU with suitcases filled with money from directors and officials which are close to the prime minister."

"K. is the main financier of the F [party] and their campaign, we have evidence for that."
"You have an indictment from K. whom you threatened on the phone that you would liquidate hi."
"300,000 Albanians have been displaced within 18 years; this means that even during Rankoviq's regime there was no such displacement."
"The attempt to present the idea of a society for all ended the moment we saw LouissVuitton bag. All that rhetoric and jokes ended up packed in a bag."

Personal insults are used in order to denigrate the personality of a political opponent which signifies that at the same time even the party where he belongs is degraded. The vocabulary used in these cases is very offensive, portraying the political opponents as liers, inable to do great things, and people who lack skills. This can be seen from the examples given below:

"Mr. T., do not speak in numbers if you do not know them. It is better to be silent if you don't know ... It is better not to tell anything than to tell false information which does not correspond with your education. Please it is better to be silent than tell nonsense stories."
"The way of exercising politics has not changed, but only the name of the party has changed ..., it is so inppropriate for you to behave like that taking into consideration that you are a professor as well, please calm yourself down." "You lied in the last debate. You were smiling, you were moving your eyelashes and you were lying that I didn't give an authorized signature."

Discrediting the actions of others is done by reducing their importance of their attitudes, achievements, position or their actions. Whenever someone attempts to say something, which is presented as something trivial, or contrary to what the speakers have previously said, supported or done. It is one of the most common ways to blame or diminish the importance of others, as can be seen through the vocabulary of our political representatives in recent elections:

“All the people talking about, tras-tras, boom-boom, are actually part of the judical labyrinth of accusations.”

“What Q [the party] did in the judicial sphere only serves as an indication of how should we avoid working like that in the future.”

“How do you expect responsibility from a man who convinced us that the Solomonic solution is Macedonia of Ilinden but in the other hand he didn’t regognize the Troja horse as erga omnes?”

“The national agency [for negotiations with the EU] was suspended for two years by the EU as a result of maniplutaion with money.”

“The mud we discovered in 2015 resulted with civic awakening. Those who used to do dirty things, now accuse us for the same issue.”

“The F. [party] devotes only 5 pages to the foreign policy in their program and lies when he says that they have started negotiations for EU membership.”

“They didn’t implement any project, they didn’t invest in something new, and they didn’t even finish what was already started. But beside these, they didn’t maintain what is done until now.”

Often, political representatives try to minimize the achievements of their opponents, and degrade them in order to raise their reputation by invoking the glorious achievements of their party. Sometimes these achievements are even personalized, either with the individual or with the ethnic group.

“We were the ones who played the decisive role in solving the dispute with Greece. We were the ones that made difference during the Prespa Agreement, when it was blocked we kep the communication alive, we were the ones who played the role of mediator to convince the parties to continue further.”

“We encountered in an economy which you left in recession of -1.8% and we brought it up to 3.6% with a growth trend.”

“In just 2.5 years we managed to complete [NATO membership]. And therefore we can say that if we could join NATO we can also join the EU.”

“I was the chief negotiator in talks with EU, that confirmed that when Albanians are in leading positions to lead major political processes, everyone benefits this is also true for the concept of the first Albanian prime minister.”

Questionsiong legitimacy and ability of political opponents are often used when others are accused of omissions, misconduct, scandals in order to discredit any idea, demand, promise or opinion that political opponents offer to electorate. Examples below:

"The hypocrisy that you are playing in response to the attitudes of Mr.T. is never ending. You are a kind of party that has contributed in division on ethnic grunds."
"The fact that Q. [party] is accused for electoral fraud is questioning the (party) legitimacy."
„F. and Q. [party] together have managed to build 230 km of roads. This is an understatement of citizens' intelligence."
"For three years, he was the prime minister, the minister, the director, the prosecutor, the judge, and also the chairman of the body for judicial reform, he had the power to do everything, to imprison us all, to bring the billions that he once warned, to bring peace and justice, to tell the truth about Smilkova Lake but also for Mladenov and Neshkovski, but unfortunately from Zaev for three years we only saw Louis Vuitton bags."

Every time when political opponents invoke the inaction of their opponents or show their wrong actions they mean the incomepetence that characterizes them. In other words, they question the ability to be a representative of the citizens. Usually the issue of incompetence is discussed in order to create an image for the electorate that certain political opponents will not be able to lead the country and they won't be able to offer the citizens a safe and bright future. The examples of such accusations can be seen in the following examples:

"In order to create a party program in compatible with the Euro-Atlantic integration requires experience, knowledge and skilled people. The program can not be done by sitting on google."
"The program can be written by experts and by great professionals. If the bearers of this program lack sufficient knowledge, they are

ignorant or half informed, that program remains only on a piece of white paper."

Demystifying the other's successes (presenting the other's achievements as basless) is used to question the managerial skills of others. Representatives of political parties often call on their successes or their various achievements in order to convince the electorate why they are the best option to lead the government. In the other side, political opponents use a powerful strategy by presenting the successes of others as failures and baseless, they try to tell the citizens not to vote again for the liers.

"We joined NATO when the number of Q. deputies was cut in half."
"International experts explained that the Macedonians gave a lot, but they received very little regarding that agreement. [The Ohrid agreement]."
"The F. party is saying that they are the most diverse and the most multicultural party. "C. joined the coalition because it is an Albanian party and not because C. is more capable or has more qualities."
"For 18 years, the economic plans of Q. [party] were only written on paper. Citizens saw that Q. has always been marginalized in government, without any impact, even now it is the same."

I. Unrealistic and unconstructive solutions to the problems

Often, political representatives in debate shows avoid the issue of dealing with the main problems that the citizens' face, but they deal mainly with certain individuals but not the phenomena. Dealing with problems rather than real solutions represents an unstable future.

When the focus is directed toward the individual and not on the phenomenon, we are dealing with the problematization of the individual and not the phenomenon that in itself is problematic. The audience gets the impression that troubles happen as a result of the character of the individual and not that the individual is simply part of a phenomenon. This can be observed on the examples below:

"Mr.O. definitely will declare himself innocent or he will claim that what happened was politically motivated. However, if he says that it

was a montage, he belonged in the party that was already in power; in the other hand the question is raised: who did that?"

"The Resnja Agreement was signed by an unauthorized entity - You [talking about Minister D.]. Article 119 of the Constitution states that: International agreements on behalf of the Republic of Macedonia are approved by the President. "

"You chose K. the one who 10 days ago told you that he does not agree with your concept. That is, demagoguery."

"Your personal irresponsibility is an example for the citizens. In cafes, in gym, hugs, groupings ..., you do not care at all if the citizens will get infected."

The vague presentation of the future is present is such a way they try to bypass the solutions for the problems which are already there, they often focus on the source of the problem without having the mechanisms to solve the problems.

„We are the first country in Europe with the hghest number of deaths and infected patients. Health system failed."

"The agreement with Bulgaria is a tool which the Blugarians possess in order to slow down the European integration process."

Inciting fear among citizens is achieved through various messages which convey the image of a scary future, the messages that are transmited are: "if you vote for them, we are destroyed", the purpose of these messages is to attract the voters. A series of risks and negative effects are targeted, in such a way the feelings of patriotism and personal/family security of citizens are driven by feelings of fear. The examples below shed light on this phenomenon:

"If we come to power we promise that the past will not be repeated."

"The coalition of F. and C. [party] is the first step towards the federalization of Macedonia."

"The demagoguery they try to impose makes them have contradictory attitudes. They say we will cancel the Prespa agreement or we will revise it, we do not accept it, we do not like it, you see how contradictory they are."

"If you want that everyone to learn the Albanian language, in each company we need to have 50-50 [with Macedonians and Albanians] show it publicly so that the Macedonian people will know."

"*You will be responsible with historical responsibility because you want to bring the Macedonian nation back to its knees and block its way forward."*

A. The presence of hate speech on spot advertising

Every election campaign is special because of the composition of the candidates which run for positions. But this time, because of the global pandemic Covid29 the election campaign was somewhat limited. The direct contact with citizens was limited, and in the absence of meetings, and in the absence of collective party gatherings the parties and their leaders were forced to find new opportunities to penetrate to their voters. The social media was the only space to penetrate that's why the television in combination with social networks was perhaps the main weapons of political parties to reach up to their voters. But, this time, what became very important was the ability to create news to seduce the voters and to focus on the content of the information they want to address and convey.

I.The presence of dehumanization

During debates the representatives of the political parties avoided the use of dehumanization towards the opponents. In other words, dehumanization as part of hate speech is evident in the promotional packages of political parties. In the use of animal dehumanization, we encounter how opponents present themselves as not being perfection, lack of cognition and intelligence - which is characteristic of the human being. The following are illustrative examples:

"Z. is the head of the criminal octopus."

"Z. and his close friends drink the blood of the Republic of Macedonia."

"His dismissal because of the statement he gave on social media is nothing but a cowardly act of political revenge of the Macedonian ruling party F. [party]." We are ashamed of those who represent our state. Save the Macedonia. Never, again!

[T. in the spot is presented as a stupid man who is looking for sausages in the library and when he is told that he is in the library, he asks for the same but in a low voice (not to disturb others)]
They do not hesitate to describe their opponents, but now also visually illustrating in spots as an individual with a lack of emotionality and as rigid. The following are illustrative examples:

> *"There are no tricks or magic to have a good life, do not spend your year's beliving them and their lies."*
> *[Description: Magician T. promises to turn 1000 denars into 2000 with magic. But the opposite happens, 1000 denars are converted into 500 denars ....]*
> *"As they say, what a stupid man can break, 100 men can't make it. But we will make it."*

II. Contents that incite constant violence

The division into US and THEM is present in the promotion of the political parties, mostly in the debate shows but also during the election campaign, US is characterized with positive characteristics, while they are seen as negative and they are blamed for betreyal and national treason for state interests. The following examples show the distinction between two cathegories:
"We are different because we ask for your vote and for your support, while other seeks your support to rule you."
"They want people with crooked backs, we want proud Macedonians. This is the main difference."
"They are sourunded by vagabonds and criminals, and I am sorunded with great people. [Turns at the supporters.]

Name, identity, history and language are the main features of a nation but they are often mentioned in a context of selling them for state interests. This was observed from the examples stated below:

> *"T. sells the name with foreign money."*
> *"The sale that T. did with the name, language, identity and history ends with the sale of the property of the Republic of Macedonia. The sale of the past, present and future must end now."*

"People have two problems. The fisrt one is the national disgrsce and the second one is economic destruction."

They are blame also for unequal treatment. In the first place, it refers to discrimination exercised either by competent organs or by certain individuals; the discrimination is done mainly on ethnic grounds.

"State for all because until now the state has been selctive and not equal for all, this was observed when analyzing the decisions of the courts which were given on the basis of your name and surname and on the basis of your ethnicity. The state has been unequal and continues to be unequal and we see this phenomenon is the schools, and in the whole educational system but this is the right momentum, on July 15th, the Albanians will decide to be equal."

„For almost thirty years now, the Republic of North Macedonia continued to cultivate structural discrimination against Albanians, limiting equal opportunities and fostering inequality in all spheres of life."

They are blamed for the lack of support and difficult life condition In this case the state, or the government is identified as the main culprit for these harsh condition that the citizens live in either because of the measures taken or because of the measures that were not taken. This issue can be seen in these statements or messages from the video materials of the political parties:

"You neglected and you were carelessness about the farmers in this country." [Thought of farmers]

"P. [party] and M. for 14 years showed care only for G. and his close circl. The citizens will not allow the regime to be renewed, they don't want again the P. [party] to blackmail them with the social assistance they deserve and reduce it to a minimum, while stealing from them to the maximum."

"People in Macedonia live in hard conditions, people are disappointed, hopeless, and many left their homes and moved abroad."

"The citizens of Cair told me that it is very difficult to live in Cair, because since they feel like second-class citizens, especially Macedonians. They can not exercise their rights; they have been waiting for years to change the regime."

Parties are accused for abusing power or their functions to the detriment of all citizens. Corruption is one of the most popular topics in these elections, especially discussed more by the opposition. The variety of accusations is presented through these examples:

> *"For three years we have been witnessing organized crime and anti-Macedonian policy led by L. [the party] and T."*
> *This is not the life we wanted to live, when in top of the state we have those who commited extortion."*
> *"Something that the P [party] regime deliberately blocked for a decade from stealing and getting rich in an isolated state.*

III. Baseless and offensive communication

This is a powerful weapon to attack political opponents invoking the failures of its opponents. They are mainly accused for incompetence and incapacity to perform their duties or to make siginificant changes. The legitimacy of the opponents is attacked by questioning their ability to run the state. Here are some concrete examples when THEY are blamed for incompetence.

> *"We saw the inability of Z. In achieving any result. "We are done with your manipulations and lies. We are also done with your dangerous scenarios". „The political party F, is capable of nothing, they brought us loss, injustice, crime and corruption."*
> *"Dear media and dear citizens, we are here today at Skanderbeg Square in Skopje to present the exhibition of shame, as you can see in the background in this exhibition we have presented the most important and the main figures of the Albanian party which ruled for 18 years. We have titled it as exhibitions of shame because of these figures are full of scandals and damaged the lives of the citizens in the Republic of North Macedonia."*

The presentation of the incompetence and inability of the opponents is presented through the inconsistent solutions offered by the opponents. Different parties or certain political representatives do not always have the same opinion on dealing with a particular issue, which is quite normal. But sometimes, the solutions of other parties tend to be presented as harmful or as dysfunctional. Bellow there are some examples regarding this issue:

„You remember what happened before April 12th, the elections were announced and someone declaratively declared himself Albanians without knowing a word in Albanian, with the purpose to take the place of the Albanian, Turk, and Roma etc. This was done during the regime of those who promoted the new idea of common society, a society for all. Who is the employer? Is the director, the minister, is the head of the sector of F. [party] or Q [party].”

“They distributed vouchers in the city for taxis so that in case you get drunk you can return home safely. Now, our vouchers will be for concerts.”

The election campaign is a period when political representatives try to persuade the voters to vote for them and their program. On the contrary, various accusations go through the media without being verified. But it is logical that anything that has to do with the opponent and everything which accuses OTHERS is more than welcome.

„T. did not deny the statements of the Serbian businessman who said that T. gave him 300 thousand euros and 2000 meters per sqauare"

„R. is caught on camera accused of extortion. T. is recorded in admitting the crimes done by Sh. In the other hand there are around 40 charges submitted to the public prosecutor's office, from F. [party].”

Personal insults for political opponents are present even in the spots of political parties:

„Did you hear who Kapo del tuti kapi was? He was at the top of the extortion pyramid and asked for 6 million euros extortion in Macedonia. Personally, Z. We should give this man what he deserves on July 15 and remove him and hisband.”

II. Unrealistic and unconstructive solutions to problems

In the examples below, the representatives in their speeches were presenting the future in their program, mainly using a discourse directed toward inciting fear and uncertainty if the opponent wins, focusing more on the individual and not the real problems that society is facing, they don’t provide solutions but indeed they focus on the individual.

"If you don't vote, you will have murderers released from prisons, extortionistswho will never be punished, directors with bribes in their hand and changed identity."

„According to data from world financial institutions, for 11 years, over 7 billion euros were spent. It is more than 4000 euros per inhabitant or 15000 euros for a family of four. In exerting constant pressure and raketeering, the biggest private companies were taken from the citizens. They privatized the state. Let us not forget that without a party card it was impossible to find a job and to progress. When we removed them from power we found only destruction. Facades and styrofoam paid for as marble, we also found roads without any infrastructure standard."

"The ministry of Transport and Communications leading positions: Macedonins - 86.2%; Albanians - 10.8%; others -: 3% - THE STAMP OF FAILURE."

"Ministry of Agriculture, leading jobs: Macedonians - 86.5%; Albanians - 8.7%; Others - 4.8% = THE STAMP OF FAILURE ..."

When the phenomenon becomes secondary the political representatives deal engages exclusively with individuals this means that they are focusing on the individual and not on the phenomenon itself as described in the examples below:

„No more lies, no more crimes, no more."

„What else can you expect from this man, the one who right after the first year in the position left the ministry and was hiding behind his party? [Former Minister of Agriculture]

"The last masks fell off, my two opponents were opposing the great idea, and they were contemptuous of the citizen's vote because they were ready to trade the mandates of the deputies considering the votes of the citizens as 'votes of sheeps'. One of them, Mr.T., goes even further by discrediting the Albanian voters while on the other hand, he does his best to get their vote."

When the unpleasent problems and the phenomena are repeated, we have to make change and to offer possible solutions, but in fact we have to

focus on the source of the problems. Actually, solutions sometimes are offered but the solution does not have to do with the essence of the problem but is a call to vote on their political option.

"The unsatisfactory export of agricultural products is due to the negligence of the government led by T. Let us not allow any farmer to be able to educate his child because of the lack of money."
"As the first neutral and independent prime minister, I will try my best to turn the government into a service for the citizens and I won't serve for party interests, therefore this will be the last blow to throw over the duopoly which only divides but does not integrate, it only takes us back."

Discusion and concluisons

Even though the purpose of this research is to find the presence of hate speech in the vocabulary of representatives of political parties during the election campaign or in their appearances in debate shows, this part also presents the use of derogatory language used by the moderators. The rationale for their involvement lies in the fact that the media represent one of the vital elements in spreading the hate speech. Benesch and co. (2018) distinguish the fact that the media is one of the five characteristics of dangerous language which contribute in increasing the level of occurrence of collective violence. The presence of hate speech incites intolerance between different groups and for that reason this sensitive issue is tackled in our research. (Majhosev et al., 2020). Public appearances in the media are characterized by the fact that debaters are accountable and responsible for their statements. At the same time, the media try to avoid the use of hate speech on their official websites (Marolov & Stojanoski, 2015). Representatives of political parties which are hosted in debates encounter and clash their ideas with the opponents but also they present their programs to the public. However, the language of implicit hatred appears in its various variations. The division into US and THEM is presented in the vocabulary of the representatives political parties in debates and in the media. The division is usually made by blaming the political opponent for the disasters and the difficult situation of the citizens, taking into account many segments of state failures. Opponents have also blamed each other for national and state betrayals. It is worth noting that mainly in the debates the representatives of political parties were dealing with their opponets

of the same ethnicity. In other words, in debate shows the language of implicit hatred is directed towards opponents of political parties. During the campaign there was a constant repetition of e refrain that citizens have been betrayed in terms ethnic injustice while feelings of injustice leads to anger (Mummendey et al., 1999). The election period is a great opportunity for change, in these circumstances, when there is a possibility of change (through elections), and group inequality is perceived as unjust and feelings of anger are provoked. Anger leads to destructive actions, therefore betrayal, unfaithfulness, ethnic and state infidelity of opponents is a tracer of destructive actions in the future. (Halperin, 2008; Fischer, 2018).

In the election campaign the political representatives have a great amount of time for meetings with the electorate in presenting their plan and their program. What is worth noting is that the provisions of plans for the future are visible during the presentations of political representatives in debates. Providing plans for the future is charged in focusing on the individual, rather than highlighting the problematic phenomenon and provide options or solutions. In this regard, the vocabulary they use also contains projection for a future which is frightening for the citizens. Fear is fostered by projecting opponents' actions in the future as unfair and baseless. When you offer citizens such a perception, that they will be treated unequally and unfairly in the future, then you pave the way and create habitat for negative feelings to arise towards a certain group (Fischer et al, 2018).

There is an essential difference that can easily be observed in case you compare live broadcasts with party representatives and commercials. In live TV shows such as debate shows, the eloquence of candiates is noticed- they have rich vocabulary and the ability to weave thoughts in a way that resonates with the reason of the viewers, this channel is very dependent on the current inspiration, the ability to remaining focused despite the harassment of party opponents or the question asked by the moderators and hosts, while in the other hand in advertising spots we can see that the expressions and the language is more careful, the words used and messages are very well ordered because the aim is to catch the attention of the audience. Video messages convey intetntional messages and they address their constituencies. The messages do not transmit only words but also visual representation, such as the figures of the opponents in order to increase the power of the message and to stimulate feelings to their target groups.

Understandings hate speech during the election campaign from citizens

Understanding the phenomenon of hate speech by citizens has been discovered through focus group discussion. The focus group was made up of seven participants in total, three of them were women and four of them were men by Albanian ethnicity. The participants were from three constituencies (electoral zones), zone 2, 5 and 6. They were compensated with material rewards regarding this matter. The discussion was conducted online, through the Google meet platform, and lasted for 98 minutes. It is worth noting the fact that the participants followed the election campaign on regular basis. The whole discussion was divided in three pillars. I. Overall evaluation of the campaign, with emphasis on understanding and identifying the use of hate speech. II. The second part dealt mainly with understanding hate speech as a phenomenon and III. The significance of the use of implicit hate speech, in the speeches of the representatives of the political parties. Participants were required to read a sentence containing implicit hate speech, which was separated from the speeches of representatives of five political parties.

Data

I. The general assessments of the majority of the subjects in the research concluded that the election campaign went right. This kind of adjudication is based on the absence of violence and conflicts or any major incident during the (pre) election process.

> *"I was skeptical about the campaign and how the rallies will take place. They went well. There was no incident and it went well."*
>
> *"The campaign went well; there were no incidents like in 2008*[20]*."*

The vast majority of participants indicate that the campaign once in a while was characterized with tense and exasperated atmosphere. According to them, this atmosphere is mainly a result of the "war" created through social networks putting a special emphasis on insults.

---

[20] During 2008, the parliamentary elections in the Republic of Macedonia were characterized as violent because in the election day there were exchanges of fire between individuals of different parties.

> *"Taking into consideration the FB posts, there was a war with statuses, inciting words that contain hate, e.g. there is no possibility for an Albanian to become prime minister."*
> *... "They also criticized the appearance of politicians. For example, bighead, even though the physical appearance doesn't have to do with politics at all."*

Political parties stand out as promoters of indirect hate speech by using mainly the social networks with fake profiles. According to one of the participants, this is the element that makes the campaign tense. Moreover, the language of explicit hatred mainly on ethnic grounds is distinguished as well.

> *"There was tension and aggression. Hate speech as well. I have evidence taken from FB statuses where hate speech is evident but mainly expressed from fake profiles, which are managed by political parties."*
> *"In a statements made by Minister X, the comments below were offensive, they said that it is not possible that the Prime Minister to be Albanian, "tie se shiptari". And the label 'Shiptar' offends us!"*
> *"I worried- a lot, about the video where the X said that Albanians worth almost nothing. That was upsetting."*

Significant majority of participants do not distinguish hate speech used by representatives of political parties during their election campaign activities. However, there is an exception, one of the participant's highlights and put emphasis on the value, importance and the impact that the use of hate speech has on society.

> *"When citizens say it, we should not take it too seriously, but when it is said at the level of political actors or party structures, it is of great importance because the citizens are affected and there is also conflict between the citizens."*

II. The participants involved in the research understood the hate speech mainly as communication with content that has elements that incites constant

violence. Participants identified the presence of hate speech starting from the categorization between US and THEM, and as well as from the political party orientation. The participants concluded that the categorization THEM intentionally contains elements of exclusion, labeling them as bad and harmful to the rest of the society. Discrimination is also presented as a phenomenon that participants recognize as part of hate speech.

> *"The division between Albanians of Alliance, Albanians of DUI and SDMN."*
> *"Believing that you belong to a political entity means that you are in favor of evil. All those who are not with us belong are evil, they are pro- crimes and thefts."*
> *"If someone tells me that in order for me to have my civil rights protected I should move to Albania, for me that is hate speech."*

III. During the presentation of speeches that contained denigrating and excluding language, separated from the speeches of political representatives in rallies with citizens, the majority of participants emphasize the arousal of feelings of hatred and disgust. When reading the sentences which are separated from the political parties of the "other" ethnicity, such as. "*Our political opponent has no problem, no problem with shame, no problem to humiliate, to rob our state, tear it to pieces and sell it"*, elements of the language of implicit hatred are distinguished, such as the accusation for treason and betrayal. The dominant feeling is the experience of hatred. Betrayal is the concept which is attributed to the person who is described as having committed such acts.

> *"Hatred. The opponent is an abuser."*
> *"A person who does not love his homeland and the one who will destroy it. He is a traitor."*

There are identified also momentums when apology is presented, from the political parties of the other ethnic group, that mainly contain implicit hate speech such as (*I promise that you, that I will revitalize the Sunny Hill, Tetovo and Albanians wherever they are. Our principle preserves Albanians and they are important in elections, otherwise we would be satellite just like the others*

that served before us.) Participants didn't identify hate speech in these sentences; despite that sometimes sentences are contradictory one from them excludes a significant majority of citizens to enjoy the benefits of the country, while the other sentence categorizes certain actors as traitors in the service of "others". Taking into account the above paragraph the dominant feelings are: hope, unity, power, union and patriotism.

> *"This gives you hope and positivity."*
> *"Patriotism, pride in being united."*
> *"National feeling. Get rid of servility. "The feeling of unity is stronger than any other feeling."*

In other words, when the exclusion is made for people who do not belong to the listener group (exclusion of the other ethnic group) and when the dominant emphasis is on the mobilization of the other ethnic group, individuals are sensitive to the language that contains elements of hate in but dominant elements are the feelings which unify the group, mobilize the energy for cohesion and unity within the group. If such actions (as in the sentences presented above) will materialize and become reality in everyday life, then we have the discrimination of certain citizens, and the source is in the language of implicit hatred.

Practical implications

Referring to the data of the three papers, the research is limited in two aspects: that of the width and in the plain of implementation of the data collection techniques. The presented data are based on the involvement of the subjects according to their own will and initiative both (in the focus group but also in the completion of the questions) as well as in the self-reporting technique, jointly they give data nuances and shades from the personal perspectives of the subjects that are involved in intergroup relations.

However, the data are sufficient indicators to guide the stakeholders for the practical implications in terms of managing hate speech and thus the formation of intergroup relations (political and ethnic relations).

- The identification of the presence of hate speech by citizen and participants and the analysis of speeches of political representatives in rallies is a clear indication of the presence of implicit and to a lesser extent that of explicit hate speech. The presence of hate speech during the election campaign serves as an indicator of violent incidents between political parties and ethnic grups.
- When hate speech comes from a certain ethinc group is not identified from the citizens as hate speech, indeed this is considered as a strategy to unite the group, the feeling of patitorism and the identification as "WE" -detaching themselves from the mass.
- Restricting or banning hate speech will serve to reduce its effects in terms of aggravating intergroup relations (party and ethnic).
- Raising public awarness about forms of hate speech, with the purpose of identifing and preventing it in interethinc relations.
- Educating citizens with the purpose to reduce the sensitivity of hate speech. In other words, the aim is to prevent citizens to be trapped by hate speech.
- Awarness, for policy makers to reduce and exlude the elements of implicit hate speech. Avoiding and replacing it with positive vocabulary that promote democratic values which will lead to creation of positive interethinc and intergroup relations.
- The need for education and awarness for journalists, to make distinction between truth and false information, they should try to transmit the information without being trapped by subjectivty and personal judgements.
- Review the role of media, conveying messages from policymakers and citizens.
- Specification of mechanisms for responsibility from the impartial, non-objective transmission and placement of hate speech from the point of view of promotion as a value and not of judging the same.
- Increase media monitoring as well as reaction when using hate speech.
- Implementation of measures for those who use any form of hate speech.

References:

1. Benesch, Susan, Buerger, Cathy, Glavinic, Tonei, Manion, Sean, & Bateyko, Dan. (2018). Dangerous Speech: A Practical Guide. Dangerous Speech Project.
   Received from: https://www.researchgate.net/publication/330684579_Dangerous_Speech_A_Practical_Guide/citations
2. Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review, 10(*4), 309-320.
3. Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1985). The effect of an overheard ethnic slur on evaluations of the target: How to spread a social disease. Journal of Experimental Social Psychology, 21, 61-72
4. Halperin, E., & Gross, J. J. (2011). Intergroup anger in intractable conflict: Long-term sentiments predict anger responses during the Gaza war. *Group Processes & Intergroup Relations*, *14*(4), 477-488.
5. Halperin, E., Canetti, D., & Kimhi, S. (2012). In Love with Hatred: Rethinking the Role Hatred Plays in Shaping Political Behavior 1. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(9), 2231-2256.
6. Halperin, E. (2008). Group-based hatred in intractable conflict in Israel. *Journal of Conflict Resolution*, *52*(5), 713-736
7. Leader, T., Mullen, B., & Rice, D. (2009). Complexity and valence in ethnophaulisms and exclusion of ethnic out-groups: What puts the" hate" into hate speech? *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*(1), 170.
8. Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2002). From prejudice to inter-group emotions: Differentiated reactions to social groups. New York: Psychology Press
9. Majhosev, A., Denkova, J. & Osmanov, Sh. (2020). Hate speech on social networks and traditional media in Republic of N. Macedonia. *Journal of Process Management - New technologies, 8(3*), 82-90.
10. Маролов, Д. & Стојановски, С. (2015). Говор на омраза на социјалните медиуми во Република Македонија. Превземено од http://eprints.ugd.edu.mk/16997/15/govo%20na%20omraza.pdf
11. Meza, R., Vincze, H. O., & MOGOȘ, A. (2018). Targets of online hate speech in context. A comparative digital social science analysis of comments on public facebook pages from Romania and Hungary. *East European Journal of Society and Politics*, *4*(4), 26-50.

12. Mullen, B., & Rice, D. R. (2003). Ethnophaulisms and exclusion: The behavioral consequences of cognitive representation of ethnic immigrant groups. Personality and Social Psychology Bulletin, 29, 1056-1067.
13. Mummendey, A., Kessler, Th., Klink, A., & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76(2)*, 229-245
14. Soral, W., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (2018). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive Behavior*, *44*(2), 136-146
15. Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, *134*(4), 504.
16. Vollhardt, J., Coutin, M., Staub, E., Weiss, G., & Deflander, J. (2007). Deconstructing hate speech in the DRC: A psychological media sensitization campaign. *Journal of Hate Studies*, *5*(15), 15-35.
17. Winiewski et al. (2017). Contempt speech, hate speech. Report from research on verbal violence against minority groups. Received from: https://www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2017/02/Contempt_Speech_Hate_Speech_Full_Report.pdf

Appendix 1.

Table 1. The words and expressions that political representatives use to describe the opposing parties

	Participants Albanian	The number of expressions	Participants Macedonian	The number of expressions
1	Robber	**64**	Criminal	**36**
2	Liar	**28**	Ignorant	**8**
3	Traitor	**23**	Thief	**8**
4	Criminal	**22**	Traitor	**7**
5	Fraudulent (manipulative)	**19**	Liar	**7**
6	Corrupt	**18**	Predatory (robber)	**5**
7	Incapable (incompetent)	**16**	Dishonest	**5**
8	Loser	**12**	Agreement with Bulgaria	**3**
9	Various different descriptions taken from 1-2 public appearances using words such as nationalist, servile, drug addict, enemy, cynic, etc.	**29**	Various descriptions taken from 1-2 public appearances using words such as incompetent, immoral, unjust, charlatan etc.	**26**
	Total	**232**	**Total**	**105**

Table 2. During the campaign, parties blame their political opponents for the disasters that happened

	Participants Albanian	The number of expressions	Participants Macedonian	The number of expressions
1	Mounted cases/scenarios	**46**	Economic situation	**52**
2	Economic situation	**33**	Health/Pandemic (Covid19)	**35**
3	Health/ Pandemic (Covid19)	**22**	Change of the name	**27**
4	Migration	**21**	Poor health and low level of education	**18**
5	Corruption	**21**	Broken justice system	**17**
6	Injustice	**18**	Corruption	**10**
7	Floods	**18**	For everyone*	**10**
8	Unemployment	**17**	Criminal	**9**
9	Robbery	**7**	Youth displacement	**2**
10	Disasters such as organized crime, nepotism and murders.	**45**	Disasters such as murders, concealment of lawsuits, demographics, EU, etc.	**22**
Total		**248**		**202**

***Table 3. During the campaign, party opponents are nicknamed/labeled, or insulted in various way*[21]**

	Participants Albanian	The number of expressions	Participants Macedonian	The number of expressions
1	Thief (robber)	**39**	Traitor	**38**
2	Traitor	**36**	Criminal	**20**
3	Criminal	**28**	Зајко	**15**
4	Kali shemës	**12**	Thief/robber	**13**
5	Fraudulent/liar	**19**	Racketeer	**8**
6	Flokshi / Frizura	**7**	Micko	**8**
7	Corrupt	**7**	Shiptari	**6**
8	Ignorant	**5**	Severxhani	**5**
9	Pandemic	**2**	Spy	**5**
10	nicknames and labels such as ordinary, coban, matrapaz, etc.	**25**	nicknames and labels taken from 3-4 public appearances us words such as: e spy, villager, terrorist, gruevist, etc.	**42**
			nicknames and labels with taken from 1-2 public appearances use words such as communist, kurta-murta, KLA, ramkovist, nationalist, etc.	**65**
	Total	**180**	Total	**225**

[21] Details can be found on the table in Appendix.

Table 4. During the campaign, opposing parties are blamed for disloyalty (betrayal) to the state/nation

	Participants **Albanian**	**The number of expressions**	**Participants** **Macedonian**	**The number of expressions**
1	Betrayal of the nation	**48**	Changing the name	**73**
2	Changing the name of RNM	**21**	Criminal	**13**
3	Albanian language	**15**	Robbery (properties, tenders)	**12**
4	Promises	**12**	False promises	**12**
5	Kumanovo group	**12**	Corruption	**11**
6	Justice	**6**	Bilingualism	**8**
7	State	**6**	Amending the constitution	**5**
8	Constitution	**4**	Agreement with Bulgaria	4
9	Pre-election coalition	**4**	Patriotism	2
10	Various accusations taken from 1-2 public appearances mainly dealing with difficult economy, unemployment, infrastructure	**39**	Other various accusations taken from 1-2 public appearances such as poverty, Ohrid agreement, nationalism, etc.	**23**
	Total	**157**	**Total**	**163**

Table 5. Political Campaign Promises

	Participants Albanian	The number of expressions	Participants Macedonian	The number of expressions
1	Infrastructure	**41**	Roads	**19**
2	Employment	**23**	They do not do what they promised	**11**
3	Equality and justice	**12**	Healthcare	**7**
4	Bilingualism	**10**	EU integration	**7**
5	Capital investments	**10**	Administration reforms	**6**
6	Economy	**9**	Corruption	**4**
7	Wage growth	**8**	Lies	**4**
8	EU membership	**7**	Unfinished projects	**4**
9	Healthcare	**5**	Wage increase and pensions	**4**
10	Unrealistic promises for culture, education and security	**26**	Unrealistic promises for infrastructure, new jobs and agriculture	**30**
	Total	**151**	**Total**	**92**

SHTOJCË/АНЕКС/APPENDIX

termi/терм/term	gjuha/јазик /language	përshkrimi/опис/description
ГРУЕВИЗАМ	**shq**	Shprehje e cila përdoret për të shënuar sistemin politik të udheheqjes në të cilën janë të thyera parimet themelore demokratike. Shprehja fillon t; p;rdoret sipas udheheqjes së Nikola Gruevskit në RMV prej 2006-2015, periudhë që karakteriyohet me thyerjen e të drejtave njerëzore.
	мкд	-
	en	The expression is used to indicate the leadership in a political system where the basic democratic principles are broken. The expression mainly was used during the leadership of Nikola Gruevski in the RNM from 2006-2015, a period which was characterized with human rights violations.
МАК	**shq**	-
	мкд	Израз кој се користи да го означи политичкиот систем на владеење според кој се нарушени основните демократски начела. Изразот почна да се користи според владеењето на Никола Груевски во Р. С. Македонија од 2006-2015, период кој се карактеризираше со прекршување на човекови права
	en	An expression used to denote a political system of government that violates basic democratic principles. The term began to be used under the rule of Nikola Gruevski in Macedonia from 2006-2015, the period that got rid of human rights violations
	shq	Është shprehje që përdoret si nofkë. Shprehja burimin e ka nga nga përgjimet sistematike në R.M.V. të cilat u shpqlosën në vitin 2015. Funksionar qeveritar të atëhershëm përdorin nofkën për të përshkruar funksionar/fytyra publike tjerë në qeveri.

KALI I SHEMËS	**мкд**	Израз кој се користи како прекар со малициозно тенденција. Изразот потекнува од систематските прислушкувања во РСМ кои истекоа во јавноста во 2015. Тогашни владејачки функционери го користеле прекарот за опис на на други функционери/ јавни личности во власта.
	en	It is an expression used as a nickname. The expression derives from the systematic interceptions in R.N.M. which were unveiled in 2015. Government officials at the time used the nickname to describe other particular officials / public figures of the government.
ШИПТАРИ	**shq**	Fjala llogaritet si ofenduese dhe politikisht jokorekte nda bashkësisë etnike Shqiptare e përdorur në gjuhën Maqedonase
	мкд	Зборот се смета за навредлив и политички некоректен кон Албанската етничка заедница во македонскиот јазик.
	en	Used in Macedonian this word is considered offensive and politically incorrect to the ethnic Albanian community.
ЗАЈКО	**shq**	Fjala domethënë Lepur – kurse përdoret për etiketim të liderit të partisë politike me qëllim derogimi
	мкд	Зборот значи зајак – а се користи како етикетирање на лидер на политичка партија со цел на дерогираше на лидерот на СДСМ.
	en	The word means rabbit while it is used to label a political party leader for derogatory purposes.
	shq	Turqizëm që perdoret për barinjtë, individ që ruan e mbarështon bagëtinë. Fjala mer konotacion negativ pasi qe etiketon lider partiak duke e barazuar me ushtrues profesioni që nuk kërkon aftësi dhe shkathtesi jetesore te sofistikuara.
		Турцизам кој се користи за овчари, поединец кој чува овци. Зборот зема

ÇOBAN	мкд	негативна конотација затоа што се етикетира лидер на политичка партија сведувајќи го со вршител на дејност за која нема потреба од посебни софистицирани способности и животни вештини.
	en	Turkism used for shepherds, someone that takes care and breeds cattle. This word takes a negative connotation because it labels a party leader with someone that lacks sophisticated life skills and abilities.
MICKO	shq	Nofkë me të cilën shlyhen vlerat e personalitetit të liderit të partisë politike
	мкд	Прекар со кој се обезвреднува личноста на лидерот на политичка партија.
	en	It is a nickname that aims to underrate the values and the personality of a political party leader.
SEVERXHANI	shq	Përdoret si përcaktues identiteti për mbështetësit e Marrëveshjes së Prespës me të cilën u ndryshua emri i shtetit në Republika e Maqedonisë së Veriut.
	мкд	Се користи како идентитетска одредница за поджвуачите на Договорот од преспа со кој се смени имета на државата во Република Северна Македонија.
	en	Used as an identifier for the supporters of the Prespa Agreement this changed the name of the country to Republic of North Macedonia.
FLOKSHI/FRIZURA	shq	Fjalë fyese me të cilën emërtohet individi i cili ka flokë të gjata e cila është jo e yaonshme respektivisht bie në sy.
	мкд	Погрден збор со кој се именува поединец кој што има коса/фризура што е необична односно паѓа во очи.
	en	Offensive world used to label someone that has long hairs but it is used in a negative connotation.
	shq	Fjalë fyese me të cilën emërtohet individi i cili ka flokë të gjata e cila është jo e yaonshme respektivisht bie në sy. Përdoret për njeri pa parime që kërkon të arrijë qëllime me pazarllëqe e mashtrime

MATRAPAZ	**мкд**	Збор со кој се именува поединец кој што има коса/фризура што е необична односно паѓа во очи. користи за поединец без принципи кој бара да постигне цели со малверзации и пазарења.
	en	This word is used for someone that is dishonest and tries to achieve certain goals through bargaining and deception.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

316.625:316.647.5]:324(497.7)"2020"(047.31)

GJUHA e urrejtjes gjatë kampanjës zgjedhore parlamentare 2020 në RMV : efektet e qytetarëve në relacionet intergrupore / [kryeredaktor = editor in-chief Vullnet Ameti = главен уредник Вулнет Амети; përkthim = translate Fatjona Abdullahi, Cutka Jovanoska, Donika Kamberi = превод Фатјона Абдулаи, Цутка Јованоска, Доника Камбери]. - Tetovë: Universiteti i Tetovës, 2021. - 418 стр. : илустр. ; 21 см

Текст на алб. mак. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон главите. - Содржи и: Говорот на омраза за време на парламентарната изборна кампања во 2020 г. во Република Северна Македонија: ефекти врз однесувањето на граѓаните во меѓугрупните односи ; Hate speech during the election campaign of the 2020 parliamentary elections in the Republic of North Macedonia: the effects on the behavior of citizens in intergroup relations

ISBN 978-608-217-091-6

а) Говор на омраза -- Парламентарни избори -- Македонија -- 2020 -- Истражувања

COBISS.MK-ID 54072581

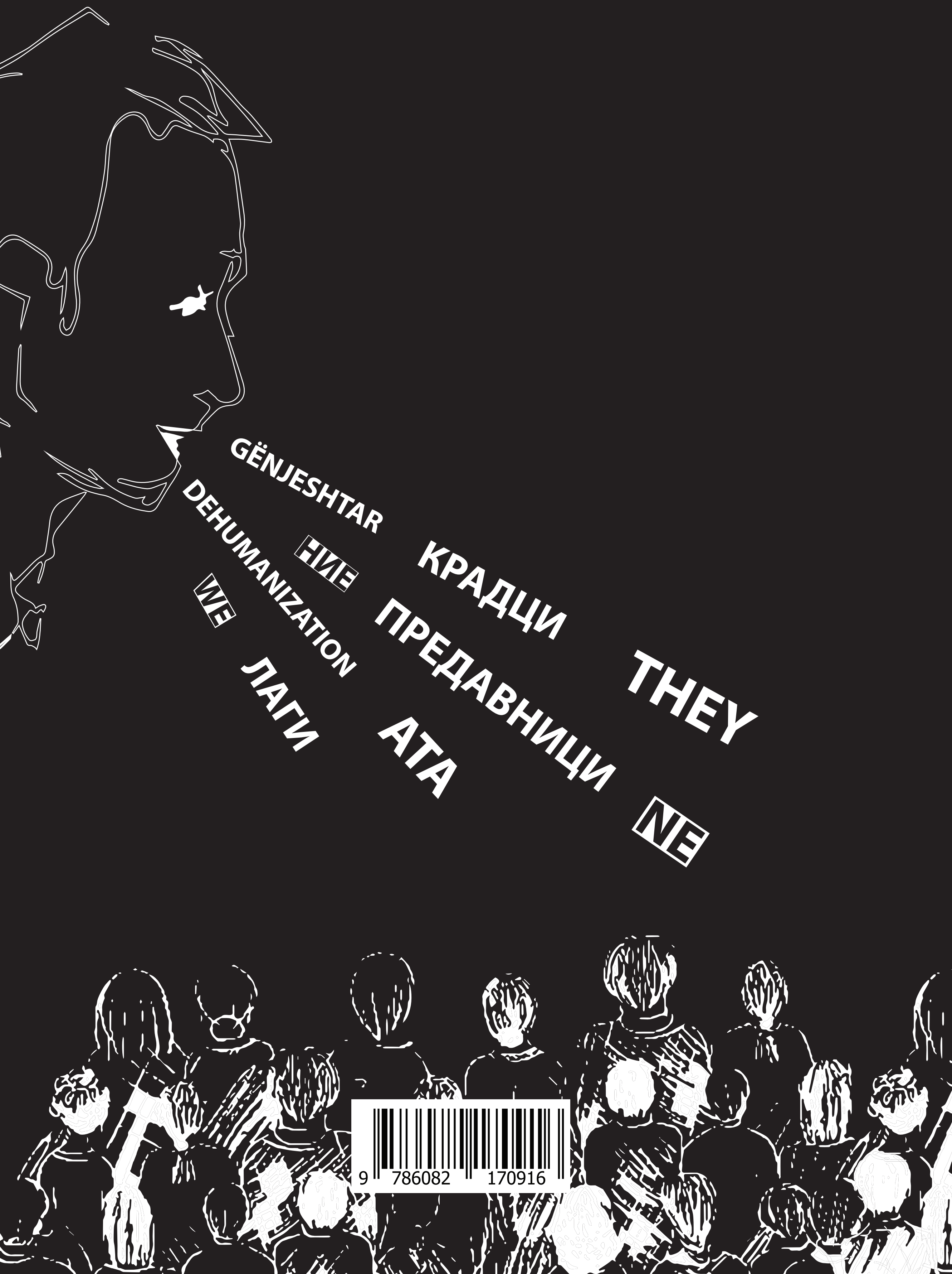

9 786082 170916